

SUNA - İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ANMED

ANADOLU AKDENİZİ Arkeoloji Haberleri

2006-4

*News of Archaeology from
ANATOLIA'S MEDITERRANEAN AREAS*

Suna - İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü
Suna & İnan Kırac Research Institute on Mediterranean Civilizations

ANMED

ANADOLU AKDENİZİ

Arkeoloji Haberleri

2006-4

**News of Archaeology from
ANATOLIA'S MEDITERRANEAN AREAS**

Vehbi Koç Vakfı
Suna - İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri
Araştırma Enstitüsü Yıllık Dergisi
Yönetim Yeri: Barbaros Mh. Kocatepe Sk. No. 25
Kaleiçi 07100 Antalya
Tel: +90 242 243 42 74 Faks: +90 242 243 80 13
E-posta: akmed@akmed.org.tr
Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın
Sayı: 2006 - 4

Sahibi: Vehbi Koç Vakfı Adına Erdal YILDIRIM
Sorumlu Müdür: Kayhan DÖRTLÜK
Yapım: Zero Prodüksyon Ltd.
Arslan Yatağı Sk. Sedef Palas No. 35/2
Cihangir 34433 İstanbul
Tel: +90 212 244 75 21 Faks: +90 212 244 32 09
Baskı: Graphis Matbaa
Yüzyıl Mh. Matbaacılar Sit. 1. Cadde 139 Bağcılar-İstanbul
Tel: +90 212 629 06 07

Yayın Yönetim / Editorial Board

Kayhan DÖRTLÜK
Tarkan KAHYA

Çeviriler / Translations

İnci TÜRKOĞLU
T. M. P. DUGGAN

Yapım / Production

Zero Prodüksyon Ltd.

© 2006

ISSN 1308-9660

Kapak / Cover

G. Sanson, Pamphilia et Pisidia (1670)

Yazışma Adresi / Mailing Address

Barbaros Mah. Kocatepe Sok. No: 25
Kaleiçi 07100 ANTALYA-TÜRKİYE
Tel: 0(242) 243 42 74 Fax: 0(242) 243 80 13
akmed@akmed.org.tr
www.akmed.org.tr

ANMED

ANADOLU AKDENİZİ Arkeoloji Haberleri

2006-4

*News of Archaeology from
ANATOLIA'S MEDITERRANEAN AREAS*

İÇİNDEKİLER

KAZI RAPORLARI

• Alanya Kalesi Çalışmaları 2005	M. Oluş Arık	1
• Arykanda Kazıları 2005	Cevdet Bayburtluoğlu	5
• Bademağacı Kazıları 2005 Yılı Çalışmaları	Refik Duru – Gülsün Umurtak	11
• 2005 Yılı Harmanören - Göndürle Höyük Mezarlık Kazısı	Mehmet Özsait	17
• 2005 Yılı Karain Mağarası Kazıları	Metin Kartal	21
• Kelenderis 2005 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları	K. Levent Zoroğlu	25
• Ksanthos Kazı ve Araştırmaları 2005	Jacques Des Courtils	31
• Limyra Kazı Çalışmaları 2005	Thomas Marksteiner	37
• Myra-Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Belgeleme, Koruma-Onarım Çalışmaları 2005	S. Yıldız Ötüken – Eda Armağan	41
• Perge 2005	Haluk Abbasoğlu	47
• Side Tiyatrosu ve Çevresi Kazı ve Düzenleme Çalışmaları 2005	Ülkü İzmirligil	51
• Soli/Pompeipolis 2005 Kazıları	Remzi Yağıcı	57

YÜZEY ARAŞTIRMA RAPORLARI

• Adana Höyük Araştırmaları: Kozan ve Yumurtalık İlçeleri	Erkan Konyar	61
• Alanya ve Çevresinde Bizans Araştırmaları 2005	Sema Doğan	65
• Andriake Yüzey Araştırması 2005 Yılı Çalışmaları	Thomas Marksteiner	71
• Antalya ve Side Müzelerinde Bulunan Pamfiliya Lehçesi, Sidece ve Pisidce Yazıtlar Korpusu Projesi: 2005	Ş. Recai Tekoğlu	75
• Antik Çağ Dağlık Kilikyası'nda Ormansızlaşma Arkeolojisi	Nicholas Rauh	83
• Bey Dağları Yüzey Araştırmaları 2005	Nevzat Çevik	85
• Burdur İli 2005 Yılı Yüzey Araştırmaları	Mehmet Özsait	93
• Dağlık Kilikya Arkeoloji Projesi: 2005 Sezonu Çalışmaları	Michael Hoff – Rhys Townsend Ece Erdoğmuş	99
• Kibyrratis Araştırmaları 2005	Thomas Corsten	105
• Kilikya Kıyıları Sualtı Arkeolojik Yüzey Araştırması-2005: Tisan (Aphrodisias)-Dana Adası-Mavikent-Boğsak Kıyı Taraması	Çiğdem Toskay-Evrin – Volkan Evrin	109
• Mersin, Adana, Osmaniye ve Hatay İlleri 2005 Yılı Yerleşim Arkeolojisi ve Tarihi-Coğrafya Çalışmaları	Mustafa H. Sayar	115
• Mersin-Olba (Uğurlanı) Arkeolojik Yüzey Araştırması 2005	Emel Erten	121

CONTENTS

EXCAVATION REPORTS

• Work on the Alanya Citadel in 2005	M. Oluş Arık	1
• Excavations at Arykanda 2005	Cevdet Bayburtluoğlu	5
• Excavations at Bademağacı 2005	Refik Duru – Gülsün Umurtak	11
• The Harmanören - Göndürle Höyük Necropolis Excavations in 2005	Mehmet Özsait	17
• Excavations at Karain Cave in 2005	Metin Kartal	21
• Excavations and Repair Work at Kelenderis in 2005	K. Levent Zoroğlu	25
• Excavations and Research at Xanthos in 2005	Jacques Des Courtils	31
• Excavations at Limyra in 2005	Thomas Marksteiner	37
• Excavations at the Church of St. Nicholas in Myra-Demre and the Conservation-Restoration and Documentation of the Wall Paintings in 2005	S. Yıldız Ötüken – Eda Armağan	41
• Perge 2005	Haluk Abbasoğlu	47
• Excavations and Landscaping at and around the Side Theatre	Ülkü İzmirligil	51
• Excavations at Soli/Pompeipolis in 2005	Remzi Yağcı	57

SURVEY REPORTS

• Höyük Surveys in Adana: The Townships of Kozan and Yumurtalık	Erkan Konyar	61
• Byzantine Surveys in and around Alanya in 2005	Sema Doğan	65
• Surveys in Andriake in 2005	Thomas Marksteiner	71
• Corpus Project for Inscriptions in the Pamphylian Dialect, and the Sidetian and Pisidian Languages in the Antalya and Side Museums: 2005	Ş. Recai Tekoğlu	75
• The Archaeology of Deforestation in Ancient Rough Cilicia	Nicholas Rauh	83
• Surveys in the Bey Mountains in 2005	Nevzat Çevik	85
• Surveys in Burdur Province in 2005	Mehmet Özsait	93
• The Rough Cilicia Archaeological Project: 2005 Season	Michael Hoff – Rhys Townsend Ece Erdoğmuş	99
• Research in the Kibyrratis 2005	Thomas Corsten	105
• The Cilician Coast Archaeological Underwater Surveys-2005: Tisan (Aphrodisias)-Dana Adası-Mavikent-Boğsak. Coastal Survey	Çiğdem Toskay-Evrin Volkan Evrin	109
• The Settlement Archaeology and Historical Geography Surveys of the Provinces of Mersin, Adana, Osmaniye and Hatay, 2005	Mustafa H. Sayar	115
• Archaeological Surveys in Mersin-Olba (Uğuralanı) in 2005	Emel Erten	121

CONTENTS

• Surveys at Ancient Olympos in 2005	B. Yelda Olcay Uçkan Yalçın Mergen – Elif Uğurlu	125
• Surveys in Central Rough Cilicia in 2005	Hamdi Şahin	133

OTHER REPORTS

• The Conservation of a Plastered Wall with Graffiti in the Tophane Quarter of Alanya Citadel	Seher Türkmen – Akif Gaffaroğlu	137
• Rescue Excavations at the Üç Tümülüslər in Karamanlı, Burdur	H. Ali Ekinci	143
• The 2005 Campaign at Pisidian Antioch	Ali Harmankaya – Şahin Gümüş	147
• Documentation Work at the Şekerhane Köşkü at Ancient Selinus in 2005	Seher Türkmen – Gülcən Demir	153
• Rescue Excavations and Relevé Work at the Odeon of Ancient Selinus	Seher Türkmen – Akif Gaffaroğlu Gülcən Demir	157

İÇİNDEKİLER

- Olympos Antik Kenti 2005 Yılı Yüzey Araştırması
- Orta Dağlık Kilikia Bölgesi Araştırmaları 2005

B. Yelda Olcay Uçkan
Yalçın Mergen – Elif Uğurlu
Hamdi Şahin

125

133

DİĞER ÇALIŞMA RAPORLARI

- Alanya Kalesi Tophane Mahallesi Grafitili Duvar Resmi Koruma Çalışması
- Burdur, Karamanlı Üç Tümülüsler Kurtarma Kazısı
- Pisidia Antiokheiası 2005 Yılı Çalışmaları
- Selinus Antik Kenti Şekerhane Köşkü 2005 Yılı Belgeleme Çalışması
- Selinus Antik Kenti Odeon Kurtarma Kazısı ve Rölöve Çalışmaları

Seher Türkmen – Akif Gaffaroglu
H. Ali Ekinci
Ali Harmankaya – Şahin Gümüş
Seher Türkmen – Gülcancan Demir
Seher Türkmen – Akif Gaffaroglu
Gülcancan Demir

137

143

147

153

157

NOT İÇİNDEKİLER

- Adana Hıdırlık Tapınağında Kazılan 2. Dönem Mezar Taşları
- Manisa ve Çanakkale Arası 2005 Yılı Arkeolojik Araştırmalar
- Miletos Tarihi Araştırması 2005 Yılı
- Antalya ve Side Mimarisi 2005 Yılı
Gürcüce ve İngilizce Metinlerin İncelemesi
- 2005 Yılı Arkeolojik Araştırmaları
Kısaltılmış İncelemeler

Adana Hıdırlık Tapınağında Kazılan 2. Dönem Mezar Taşları
Manisa ve Çanakkale Arası 2005 Yılı Arkeolojik Araştırmalar
Miletos Tarihi Araştırması 2005 Yılı
Antalya ve Side Mimarisi 2005 Yılı
Gürcüce ve İngilizce Metinlerin İncelemesi
2005 Yılı Arkeolojik Araştırmaları
Kısaltılmış İncelemeler

Alanya Kalesi Çalışmaları 2005

Work on the Alanya Citadel in 2005

M. Oluş ARIK

1. Hisarıçi “Selçuklu Hamamı”nda Yapılan Çalışmalar:

İçkale'nin güney-doğusunda ve surların dışında “Selçuklu Hamamı” olarak bilinen harabe binanın, ziyaretçilerce üzerinde dolaşılması sebebiyle tonozlarının çökme tehlikesi gösterdiği ve ayrıca içine atılan çöpler dolayısıyla mezbelelige dönüştüğünün tesbit edilmesi üzerine 2005 sezonunda kazısı yapılmıştır. Soyunmalık, ıllıklık, sıcaklık, sarnıç ve külhan bölümlerinden oluşan hamamın içinde ve yakın çevresinde kazı ve temizlik çalışmaları yapılmış; ayrıca binanın rölöve ve belgeleme (fotoğrafik ve digital) işleri de tamamlanmıştır (Res. 1).

Binanın soyunmalık bölümünde ıllıklık mekanının eşik noktası 0.00 kabul edilmiş ve kazı çalışması -0.57 m. kotunda bitirilmiştir. Etütük nitelikte sırlı-sırsız seramik parçaları, çini ve metal parçalar ele geçirilmiştir. ıllıklık bölümünde mekanın eşik noktası göre -0.58 m. kotunda başlayan çalışmalar sırasında soyunmalıktan ıllıklığa geçiş kapısı önünde çivi, metal çubuklar, kapı menteşelerine ait metal parçalar ve sırlı-sırsız seramik parçaları bulunmuştur. Mekânın batısında kısmi olarak -0.46 m. kotunda

Res. 1 Alanya Hisarıçi Selçuklu Hamamı
Fig. 1 The Seljuk Hammam-Hisarıçi

1. Work at the Seljuk Hammam - Hisarıçi:

The ruined structure known as the Seljuk Hammam is located to the southeast of the citadel and is outside the walls. As visitors to the site freely wander in and upon it, the structure has shown signs of collapsing and had unfortunately become a garbage dump. Consequently in 2005, cleaning and excavation work began inside and around this structure, which comprises an apodyterium (soyunmalık), tepidarium (ıllıklık), caldarium (sıcaklık), cistern and stokehole (külhan) in addition to relevé and photographic and digital documentation work which were completed (Fig. 1).

In the apodyterium, the threshold to the tepidarium was accepted as level 0.00 and the excavation was completed at -0.57 m. Glazed and unglazed potshards, tile fragments and metal pieces were discovered. In the tepidarium work began at 0.58 m. and nails, metal bars, fragments of door hinges and glazed and unglazed potshards were discovered in front of the door to the apodyterium. In the western part of the hall, a partially preserved floor pavement of 22x22x5 cm. of baked clay tiles were exposed at -0.46 m. The bedrock was reached under this pavement; thus the excavation terminated here at -0.76 m. In the octagonal caldarium, the work started at -0.52 m. and was completed at -0.76 m. Glazed and unglazed potshards, metal and tile fragments were discovered as well as a tin token at -0.61 m. and two coins in a bad condition at -0.52 m. and -0.67 m. The terra cotta pipes in the walls of the caldarium were cleaned and important information regarding the water installation of the hammam was retrieved. At the stokehole and the water tank, the excavations were conducted from -0.22 m. down to -0.35 m. Here, glazed and unglazed potshards, metal fragments, tile fragments with mortar residue, 2 coins in a bad condition and a piece of a smoking pipe (lüle) were found.

22x22x5 cm.'lik kare tuğlalarla oluşturulmuş zemin döşemesi kalıntısına tesadüf edilmiştir. Bunun da altında yerli kaya formasyonlarına tesadüf edilince -0.76 m. kotunda çalışmalar bitirilmiştir. Sekizgen planlı sıcaklık mekânında -0.76 m. kotunda başlanan kazı çalışması -0.52 m. kotunda tamamlanmıştır. Etütlük nitelikte sırlı-sırsız seramik parçaları, metal ve çini kırıkları yanısıra -0.61 m. kotunda 1 penez, -0.52 m. ve -0.67 m. kotlarında bozuk durumda 2 sikke ele geçirilmiştir. Sıcaklık bölümünün duvarlarında yer alan toprak künklerin içeri temizlenerek hamamın su tesisatının işleme şekline ait önemli bilgilere ulaşılmıştır. Külahan ve aynı zamanda su deposu olarak kullanılan bölümde -0.22 m. kotunda başlayan kazı -0.35 m. kotunda tamamlanmıştır. Sırlı-sırsız seramik ve metal parçalarına, harca yapışık çini parçalarına, bozuk durumda 2 sikkeye ve bir lüle parçasına tesadüf edilmiştir.

Hamamın dışında doğu ve batı cephesinde de kazı çalışmaları yapılarak binanın etrafı tamamen temizlenmiştir. Hamamın doğu cephesinde etütlük nitelikte yoğun sırlı-sırsız seramik parçaları ve civiler bulunmuştur. Batı cephesinde yapılan çalışmalar da harçlı bir zemine, kısmi bir döşeme ve duvar izine tesadüf edilmiştir. Etütlük nitelikte cam, sırlı-sırsız seramik parçaları ve bozuk durumda 1 sikke ele geçirilmiştir. Yine batı cephesinde ona bitişik olarak inşa edilmiş olan ve sarnıç işlevi gördüğü anlaşılan su kuyusu boşaltılmıştır. Hayvan kemiklerine tesadüf edilen su kuyusunun zemine yakın bir seviyesinde bir künk ortaya çıkartılmıştır. Su kuyusunun batısında yer alan dikdörtgen planlı mekânda Selçuklu sarayının çini kaplamalarına benzer nitelikte, şeffaf sıraltı yıldız çinilere, turkuaz sırlı haç kolu çini parçalarına, sırlı-sırsız seramik parçalarına, bozuk durumda 2 sikke ve ok ucuna tesadüf edilmiştir. Burada 1.60 m. kotunda başlayan kazı 0.94 m. kotunda son bulmuştur.

Hamamın kuzeyinde yapılan çalışmaları sonucunda bina ya eklenen dikdörtgen planlı bir havuz ortaya çıkartılmıştır. Havuzun doğuya uzanan duvarının, yüzeyini kaplayan kalın sıva tabakası duvardan zemine doğru meyilli olarak devam etmekte ve doğu-batı istikametine, aralıklı olarak devam eden harçlı zemine ulaşmaktadır. Havuzun güney-doğu köşesinde 40x46 cm. çapında su sistemine ait olduğu anlaşılan dairesel iç bükey bir tesisat ve bir künk sistemi ortaya çıkartılmıştır. Buluntular etütlük nitelikte sırlı-sırsız seramik parçaları, metal ve civilerdir. Ayrıca 0.94 m. ve 1.13 m. kotlarda bozuk durumda 2 sikke ele geçirilmiştir.

Selçuklu Hamamı ve çevresindeki çalışmaları sona erdiğinden sonra, Kazı Başkanlığının müracaatı üzerine, ALSİAD (Alanya Sanayici ve İşadamları Derneği) tarafından binanın çevresine geçici-koruma amaçlı olarak çit

Excavations were conducted around the exterior of the structure, along the eastern and western facades. By the eastern façade, numerous glazed and unglazed potshards and nails were uncovered. During the course of work along the western façade, a part of floor with mortar, a part of flooring and traces of a wall were found. Glass and glazed and unglazed potshards as well as a coin in a poor condition were uncovered. Again by the western façade, a water well adjoining the structure and which was understood to have served as a cistern was excavated. Among the finds from this cistern were animal bones, and a water pipe was also discovered. In the rectangular room to the west of the water well, excavations began at 1.60 m. and were completed at 0.94 m. Amongst the finds were underglaze painted star tiles and fragments of cruciform tiles with turquoise glaze of the quality of the tiles on the walls of the Seljuk palace, as well as glazed and unglazed potshards, 2 coins in a poor condition and arrowheads.

Work to the north of the hammam exposed a rectangular pool adjoining the structure. The thick layer of plaster covering the pool wall extending to the east reaches the floor of the pool at an angle; and the floor of the pool has mortared areas extending at intervals in an east-west direction. In the southeast corner of the pool a circular concave installation and a pipe system, 40x46 cm. in diameter, belonging to the water system were uncovered. Finds included glazed and unglazed potshards, metal pieces and nails and two coins in a poor condition were also recovered at a depth of 0.94 m. and 1.13 m.

Following the completion of the work at the Seljuk Hammam, the Director of the Excavations applied to ALSİAD (Association of Alanya Businessmen and Industrialists) for financial support and this structure was then enclosed with a temporary fence in order to protect it and a signpost was erected.

2. Work at the Church:

The church at the citadel has given indications of collapse in the dome, drum and walls; thus, it was foreseen to lift the structure with a steel construction. The financial support promised by the local authorities was employed to prepare a project for this steel arch and hanger system. The preparation of the project began during the course of the 2005 campaign and was then approved by the Antalya Regional Committee of Natural and Cultural Heritage after the end of this season's work. The manufacture and the implementation of this project are planned for the coming winter season.

çekilmesi işlemi gerçekleştirilmiş ve bunu ifade eden bir levha konmuştur.

2. Kilise ve Çevresinde Yapılan Çalışmalar:

İçkale'deki kilise kalıntısında kubbe, kasnak ve duvarlarındaki yarılmalar ve çatıklärın ciddi statik sorunlar yaratması nedeniyle binanın çelik konstrüksiyonlu bir askiya alınması düşünülmüş; bu konuda yerel idarenin sağlamayı taahhüt ettiği mali kaynakla çelik kemer sistemi ve askının projelendirilmesi süreci başlamış ve tamamlanmıştır. Kazı süresinde hazırlanmaya başlayan Proje kazı sonrasında Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan geçmiş olup imalat ve uygulamasının önumüzdeki kiş sezonunda gerçekleştirilemesi programlanmaktadır.

2004 yılı kazı çalışmaları kilise çevresinin nekropol olarak kullanılmış olduğunu ortaya çıkartmıştır. 2004 yılında kilise çevresinde tespit edilen ancak zaman yetmediği için bir kısmının açılması 2005 yılına bırakılan mezarlara kazısına başlanmıştır. Kilisenin kuzeyinde yer alan M6 ve M8'de yapılan çalışmalarda mezarlara kapatılmış kiremitlerle kapatılmış olduğu tespit edilmiş, M6'da -0.90 m. kotunda batı-doğu istikametinde birbiri üzerine gömüldüğü anlaşılan 3 iskelet ortaya çıkartılmıştır (Res. 2). M8'de yine batı-doğu istikametinde ve başlangıçta sayısı 3 olarak tespit edilen iskeletlerin sayısının 9'a ulaşması üzerine; çoklu gömü olduğu anlaşılmış, bunların hepsiin toplanmasına zaman yetmediğinden mezardan ancak 1 iskelet antropologlara teslim edilmek üzere kaldırılmış ve M8 geçici koruma altına alınmıştır. M8'de iskeletin leğen kemiği içinde Hellenistik Dönem'e ait bir sikkeye tesadüf edilmiştir.

Cıkarılan toplam 4 iskelet incelenmek üzere, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Antropoloji laboratuvarına gönderilmiştir.

3. Tonozlu Galeri (TG3)'de Yapılan Çalışmalar:

İçkale'yi güney yönünde sınırlayan sur duvarının bir bölümünde 2002 ve 2003 yıllarında çalışmalar yapılmıştır. Bu yıl İçkale'de, TG3 diye nitelendirilen Tonozlu Galeri'nin batı ucundaki subasman kalıntısı civarında kazı çalışmalarına devam edilmiş, yoğun olarak etütlük nitelikte cam ve çini mozaik parçaları bulunmuştur. Ayrıca, haç kolu parçaları, sırlı ve sırsız seramik parçaları, tanımlanamayan metal parçaları ele geçirilmiştir. -0.85 m. kotunda cam buluntu yoğunluğu devam ettiği halde zaman nedeni ile söz konusu alanda çalışmalar tamamlandıktan sonra, kazı yapılan bölüm kapatılarak geçici-koruma altına alınmıştır.

Res. 2 Kilise çevresinde yapılan çalışmalar
Fig. 2 Excavation work by the church

The 2004 campaign had shown that the area surrounding the church was used as a necropolis. Some graves that were identified in 2004 but could not be excavated due to a lack of time were excavated in 2005. The graves M6 and M8 to the north of the church were understood to have been covered by tiles. In M6, three skeletons buried on top of each other, orientated in an east-west direction were uncovered at a depth of -0.90 m. (Fig. 2). However, in M8, the number of skeletons found was eight and only one skeleton could be removed, to give to the anthropologists due to a lack of time. Grave M8 has been taken under temporary protection. A Hellenistic coin was found on the pelvis of the skeleton.

The four skeletons that were removed were turned over to the Anthropology Laboratory of Anadolu University, Eskişehir, for examination.

3. Work at the Vaulted Gallery (TG3):

In 2002 and 2003 work was carried out on a part of the fortification wall bordering the citadel on the south. In 2005, excavations were carried out around the base of the wall at the western end of the Vaulted Gallery TG3. Finds included numerous glass and tile mosaic fragments. In addition, glazed and unglazed potshards, fragments of cruciform tiles and presently unidentifiable metal pieces were also discovered. Although glass finds continued to be exposed in large quantities, the excavations had to be stopped at -0.85 m. due to the lack of time and the excavated area was covered and was taken under temporary protection.

Arykanda Kazıları 2005

Excavations at Arykanda 2005

Cevdet BAYBURTLUOĞLU

3 Ağustos 2005'te başlatıldı. 2005 Arykanda Kazı ve onarım çalışmaları Kültür ve Turizm Bakanlığı ile ona bağlı DÖSİM ve Garanti Bankası A.Ş.'nin maddi katkılarıyla gerçekleştirildi. Bakanlık Temsilciliğini D. Demirci'nin üstlendiği kazıya Arkeolog İ. Bayburtluoğlu, Yard. Doç. Dr. A. T. Tek, Inst. Dr. Mim. E. Erder, Dr. M. Tekinalp, Ar. Gör. A. Özcan, Arkeolog H. Sancaktar ve D. Ö. Yalçın ve arkeoloji öğrencileri S. Topçuoğlu ve G. Bilen ile Fotoğrafçı M. A. Dögenci'den oluşan ekip katıldı. Maddi katkıda bulunan kuruluşlara ve başarılı ve ahenkli bir kampanya yaşamamıza olanak sağlayan kazı ekibine şükranları sunuyorum.

2004 yılında hazırladığımız ve bütçesinin küçük bir kısmını da o yıldan ayırdığımız ödenekle karşılanan ören yerinin tanıtım ve yönlendirme pano ve levhaları çalışmaya başlamamızdan önce tamamlandı ve yerlerine dikildi. Ören yeri artık rehbere bile gereksinim duyulmayacak şekilde tanıtım ve yönlendirme levhalarıyla gezilebilir hale getirildi (Res. 1).

Düzenleme ve Onarım Çalışmaları:

Yıllardan beri gezi yolu başlangıcında yer alan bir kesimin, kazı yapılmak amacıyla kapatılması ve yayalar için

The 2005 campaign at Arykanda started on the 3rd of August and was supported financially by the Ministry of Culture and Tourism, by DÖSİM, as well as by Garanti Bank Inc. The state representative was D. Demirci. The team members were archaeologist İ. Bayburtluoğlu, Dr. A. T. Tek, Inst. Dr. architect E. Erder, MA, Dr. M. Tekinalp, research assistant A. Özcan, archaeologists H. Sancaktar and D. Ö. Yalçın and students S. Topçuoğlu and G. Bilen as well as photographer M. A. Dögenci. I would like to express my sincere thanks to the institutions for their financial support and the team members for their harmonious work.

Before the campaign commenced, the information panel work that began in 2004 was completed and the signs were erected on site. The site is now easy to visit due to the NEW signposting (Fig. 1).

Landscaping and Repair Work:

As the section at the beginning of the visitors' route was blocked for excavation purposes and it was necessary to facilitate a new route for visitors, the area between the Great Basilica and the Peristyle House, which was partially excavated in 2004, was covered and a route for visitors and vehicles was built to the west of the Great Basilica, facilitating access to the ruins in the north, northeast and west.

The wall to the west of the Stadion, which had collapsed in 2004 due to the floods, was further damaged before the 2005 campaign started. Thus repair work was initiated before the campaign and it continued throughout the season. The collapsed wall was repaired and rebuilt (Fig. 2). In recent years, the monumental tomb called the Fellows Tomb has been one of our foci for restoration and conservation work. The laboratory work for the reinforcement and conservation of the doorway had reached the point of implementation; thus, the first step was taken and chemicals were injected into the stones and the missing parts were completed. If the

Res. 1 Arykanda Tanıtım Panosu
Fig. 1 Information panel at Arykanda

yeni bir güzergah tespiti zorunluluğu karşısında, Büyük Bazilika ile 2004'de bir kısmı ortaya çıkarılan Peristilli Saray diyebileceğimiz yapının arası kapatılarak kentin kuzey, kuzeydoğu ve batısındaki kalıntılarla rahat ulaşım için Büyük Bazilika'nın batısından yeni bir yaya ve araç yolu hazırlandı.

Kazı öncesi başlatılan ve kazı süresinde de devam ettirilen bir diğer iş 2004'te sel nedeniyle yıkılan Stadion'un batısındaki duvarın, 2005 kazı öncesi tekrar yıkılması nedeniyle onarımı işi oldu. Duvar çok sağlam bir şekilde onarıldı, ördürüldü (Res. 2). Restorasyon ve konservasyon için "Fellows Mezarı" diye adlandırdığımız anıt mezar son birkaç yıldır çalışma yerlerimizden birini oluşturmaktaydı. Mezarın eriyen söve taşlarının hem kuvvetlendirilmesi hem de korunmasına yönelik laboratuar çalışmaları uygulama aşamasına geldiği için 2005'te ilk adım atıldı ve korumaya yönelik olmak üzere taşa içitim yanısıra tamamlama çalışmaları da yapıldı. Olumlu sonuçlar gözlemlendiğinde 2006'da tüm kapıdaki eriyen yerler doldurulacak ve orijinal olmadığı algılanabilecek tarzda işlenecektir (Res. 3).

Res. 3 Fellows Mezarındaki konservasyon çalışmaları
Fig. 3 Conservation work at the Fellows Tomb

results are positive, then the remaining parts will be conserved in 2006 and worked so that it will be clearly understood that the restored parts are not original (Fig. 3).

Excavation Work:

The excavation work during the 2005 campaign was carried out in the Peristyle House to the south of the Great Basilica and at the Bathhouse VI further south.

1. Tomb Trench:

A trench of 2x2 m. was dug in order to erect an electric pole. However, a slab stone was found and when it was removed, a tomb approximately 45-50 cm. wide and 2 m. long, built from rubble was exposed. The skeleton belonged to a man, laid in an east-west direction and his hands, feet and ribs are missing. The grave was covered by three slabs, two of which are plain and the third is a reused architrave fragment bearing a decoration of egg-and-dart motifs possibly dating to the 3rd century AD. In this grave were found two skulls but one full burial whereas many skulls and bones were found outside the grave, which brings to mind two possibilities: We are of the opinion that this grave belongs to the Basilica; each time a new burial was to be placed here, the old bones were pushed aside, or, the corpses were simply buried hastily during an epidemic. No small finds were recovered from this grave that could help with its dating.

2. Road Trench:

With the new visitors' road coming into use, we were able to resume work on the two-phased alleyway connecting the lower quarters of the late period to the

Res. 2 Stadionun onarılan duvarı
Fig. 2 The restored wall of the Stadion

Kazı Çalışmaları:

2005 yılı çalışmaları, kazısına 2004 yılında başlanan Büyük Bazilika'nın güneyindeki alanda yer alan Peristilli Ev ve güneyindeki VI. Hamam'da sürdürülmüştür.

1. Mezar Açması:

Büyük Bazilika'nın kuzeydoğu köşesinde bir elektrik direğinin yerleştirilmesi amacıyla açılan 2x2m.'lik çukurda rastlanan düz blok taşın kaldırılmasıyla, etrafi dörtgen moloz taşlarla çevrili genişliği 45-50 cm. ve uzunluğu yaklaşık 2 m. ölçülerinde bir mezara ulaşılmıştır. Doğu-batı yönünde yatırılmış el, ayak ve kaburga kemikleri eksik bir erkek gömüdür. Mezar ikisi düz üçüncü ise devşirme olarak kullanılmış olasılıkla İ.S. 3. yy.'a ait bir yumurta-ok silmesi süslemeli arşitrav parçasından oluşan üç adet yassı kapak taşı ile örtülmüştür. Aynı mezar da tek bir düzgün gömü ile iki kafatası; mezar dışında dağınık durumda çok sayıda kafatası ve kemiklerin bulunması akla iki olasılığı getirmektedir. Bazilika'ya ait olduğunu düşündüğümüz bu mezara yapılan her yeni gömünde eskileri bir kenara atılmış ya da salgın bir hastalık sonucunda çok da özen göstermeden hızla cesetleri ortadan kaldırma yoluna gidilmiştir. Mezar içerisinde kesin tarihleme verebilecek hiçbir buluntu-mezar hediyesi ele geçmemiştir.

2. Yol Açması:

Arykanda'ya gelen ziyaretçilerin kullandığı yeni yolun kullanıma girmesiyle, 1997 yılında bir bölümünü açığa çıkardığımız Bizans Evi'nin batı dış duvarından aşağı geç dönem mahallesini kuzeye Bazilikaya bağlayan iki evreli yolun devamı 2005 yılı çalışmalarında açılmıştır. Öncelikle 1997 yılında Doğu Nekropolü'ne ulaşımı sağlayan modern yolun çökmemesi için örülen duvar kaldırılmış ve Roma Dönemi'ne ait ilk evresi taş döşeli merdivenli yolun kuzeyden batıya doğru yöneldiği tespit edilmiştir. Kuzey-güney yönünde basamaklı yol doğubatı doğrultusunda düz olarak devam etmektedir. Kaplama taşları yolun bu kesiminde kısmen zarar görmüştür. İkinci evresi Bizans Dönemi'nde gevşek çamur harç ve moloz taşlarla yapılmış merdivenin ise devam etmediği gözlenmiştir. Yolun kuzey kısmında çamur harç ve moloz taştan yapılmış bir teras duvarı açığa çıkarılmıştır. Çalışma sonunda Roma Dönemi merdiveninin üzerine inşa edilmiş olan Bizans Dönemi merdiveni belgelenderek rölövesi alınıp kaldırılmıştır. Kuzey duvarının önünde ele geçen kaliteli ve ince kristalli beyaz mermerden yapılmış, kısmen tahrip olmuş, İmparator III. Gordianus'a ait heykel başı (Res. 4), bronzdan kozmetik ya da tıp aleti iki dikkate değer buluntudur.

Basilica. In 1997, we had partially unearthed this alleyway, passing by the western wall of the Byzantine House. The wall supporting the modern road leading to the East Necropolis and built in 1997 was removed and it was understood that this stepped alleyway was paved with cobbles in its first, Roman, phase and turned towards the west from the north. The alleyway is stepped in the north-south direction but extends flat in the east-west direction. The cobblestone pavement in this section was partially damaged. In the second phase, i.e. during the Byzantine period, it was observed that the steps built with a loose mud mortar and rubble stone did not continue. A terrace wall of mud mortar and rubble was exposed in the north of the alleyway. The Byzantine steps were removed after documentation and relevé work had been completed. Two noteworthy small finds were: a head of Emperor Gordian III, partially damaged, carved from a high quality fine-crystal white marble, which was recovered in front of the north wall (Fig. 4), and, a bronze instrument for some cosmetic or medical purpose.

3. Peristyle House:

The visitors' route passing by Naltepe and leading to Tomb Nr. 1 has been cancelled and a new route has been opened for use. Thus, the excavations initiated at the Peristyle House in 2004 continued in the south and western parts of the structure, which could not be unearthed last year due to the visitors' route. The purpose of the excavations in this structure are to expose and display the urbanisation in the lower city, including the transportation system and the formation of the insulae; to find new examples of the professions within this area,

Res. 4 III. Gordianus
Fig. 4 Gordian III

3. Peristilli Ev:

Naltepeşi önünden 1 No.lu mezar yanına kadar giden gezi yolu iptal edilerek yeni bir güzergah düzenlenmiştir. Böylece şehrin aşağı kesimindeki ulaşım sistemini kalıntılarıyla sergilemek; şehircilik açısından insulaların nasıl oluşturulduğunu saptamak ve işlik-ev dokusundaki bu kesimde farklı iş kollarından yeni örnekler bulabilmek amacıyla 2004 yılında başlanılan ancak yaya ve araç yolu nedeniyle güney ve batı kesimi kazılamayan Peristilli Ev çalışmalarına bu yolun kaldırılmasıyla devam edilmiştir. Öncelikle peristile ait kuzeybatı ve kuzeydoğu köşedeki postamentler ortaya çıkarılmıştır. Avlunun kuzey kısmında tam ortada 4x2 m. boyutlarında impluvium kısmı yer almaktadır. Güney kesiminde bir duvar yoktur. Tabanı yine farklı boyutlarda dörtgen taşlarla döşelidir. Bu döşeme taşlarının birinde 6 yapraklı bir çiçek motifi biçiminde ve 6 tane de deliği olan –hâlâ işlerliğini koruyan– bir su gideri bulunmuştur. Bu ve avluda tesbit edilen diğer iki gider hemen avlunun altında devam eden su kanalı ile bağlantılıdır. Atriumun kuzey kesiminde merkezde yer alan 3 tarafı kapalı mekanın doğu-batı duvarları ile, atriumlu kısmın kendi doğu-batı duvarları arasında iki adet mekan oluşmuştur. Bu mekanlardan, merkezdeki batı kısmında yer alan küçük ve ince bir duvar ile kendi içinde tekrar iki parçaya bölünmüştür.

Avlunun kuzey duvarının arkasında, ortada yukarı doğru çıkan ve yapının üst katı ile bağlantılı olan bir künk hattı vardır. Bu hattın yanında yukarı doğru çıkan, yine üst katla bağlantılı olduğu düşünülen 91 cm. uzunluğunda bir kurşun boruya rastlanmıştır. Bu iki borunun tabana bağlandığı yerde, doğu-batı aksında bir künk hattı daha vardır. Peristilli avlunun hemen batısında yer alan ilk mekanın duvarları, düzgün olmayan çok kenarlı taşların harç yardımı ile tutturulmasıyla oluşturulmuş; duvar yüzeyi alta kaba, yüzeyle ise ince bir siva ile kaplanmıştır. Bununla beraber ele geçen bitkisel bezekli fresko fragmanları mekanın duvarlarının da fresk ile kaplı olduğu göstermektedir. Koruma önlemlerini almadan fresklerin zarar göreceği olasılığını göz önünde bulundurularak duvar yüzeyleri temizlenmemiştir. Mekanın güney duvarı hariç, üç duvarı üzerinde birer kapı bulunmaktadır. Çalışmalar bittikten sonra kapıların batıdaki hariç tümü yıkma duvar örülerek kapatılmıştır. Doğu duvarı üzerindeki kapı bir basamakla yükselmekte ve peristil avluya açılmaktadır. Batı duvarındaki kapı ise mozaikli ufak bir odaya açılmaktadır. Kuzey duvarı üzerinde bulunan kapının nereye açıldığını şimdilik söylemek zordur. Ancak Bazilika'nın alt terasında bulunan mekanlarla bağlantılı olabilir. Mekanın tabanı mavi, sarı, siyah ve kırmızı renklerden oluşan polikrom ve kaliteli işçilikli

as it includes both domestic and crafts areas. First the northwest and northeast postaments of the peristyle were uncovered. In the middle of the north side of the peristyle there is a 4x2 m. impluvium, which does not have a wall on the south and its floor is paved with quadrangular stones of various sizes. One of these flooring stones is a still functioning drain with six drain holes designed in the form of a six-petal flower. This drain, as well as two others identified in the courtyard are connected to the water canal directly beneath the courtyard. There is a chamber with three walls located in the middle of the north side of the atrium; between the eastern and western walls of this chamber and the eastern and western walls of the atrium itself, two chambers are thus formed. The chamber thus formed in the centre is further divided into two by a thin wall.

On the back of the north wall of the atrium is a pipe leading upstairs. Parallel to this pipeline is a 91 cm. long lead pipe, thought to lead upstairs as well. The two pipes reach the floor and join another pipe extending in an east-west direction. The walls of the first room to the west of the peristyle courtyard are built from polygonal rough stones and mortar and were then, firstly plastered thickly with a coarse plaster and then with a fine plaster coat. Traces of frescoes with vegetal motifs suggest that the walls were decorated with frescoes. The wall surfaces were not cleaned in order not to cause damage to the frescoes until conservation work is completed. Apart from the south wall of the room, there is a doorway in each wall. Following the end of the work here, the doorways, except for the western one, were blocked with rubble. The door in the east wall of the room rises with one step and leads into the peristyle. The doorway in the west wall opens into a small room with mosaics. It is not possible to say where the doorway in the north wall opens to; however, this may be connected with the rooms on the lower terrace of the basilica. The floor of this small room is decorated with fine quality polychrome mosaics in blue, yellow, black and red. The wheel-of-fortune motif in the centre is surrounded with various geometric motifs, each different from the others, and meanders (Fig. 5). Before the doorway leading to the courtyard there is an inscription reading "Perios, use this with happiness". This is quite an uncommon name which may have belonged to the owner or to one of the residents of the house (Fig. 6). As can easily be seen on the mosaic floor, the house complex suffered greatly from a big fire, which might be the great fire of 430/440 AD that devastated Arykanda. No small finds were recovered in this room.

The second room with mosaics uncovered in 2005 is the one to the west of the large room. This second room

Res. 5 Batıdaki mozaikli oda
Fig. 5 Mosaics in the western room

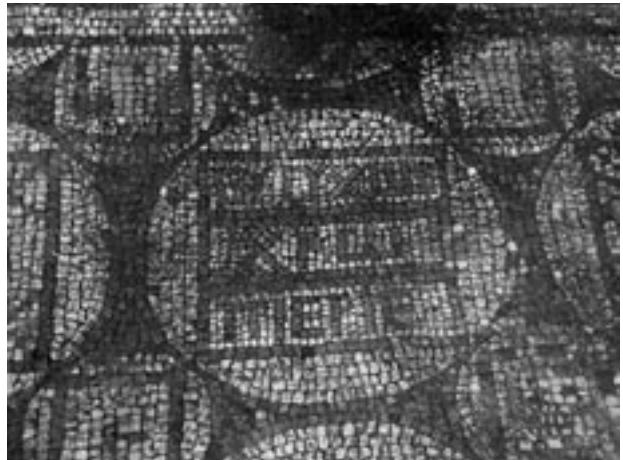
bir mozaikle döşelidir. Ortada bir çarkifelek betimi ile etrafında birbirini tekrarlamayan çeşitli geometrik bezekler ve meanderlerden süsleme bulunmaktadır (Res. 5). Avluya açılan kapının önünde "Pierios bunu mutlulukla kullan" ifadesinin yer aldığı bir yazıt vardır. Az rastlanan ismi ile en azından ev sahibi ya da ev sakinlerinden birenin adını bilmemize olanak sağlamıştır (Res. 6). Mozaik taban üzerinde de rahatlıkla izlenebileceği üzere mekan ve bulunduğu kompleks büyük bir yangın geçirmiştir. Bu yangın olasılıkla İ.S. 430/440 yıllarında Arykanda'yı tahrip eden yangındır. Oda kayda değer küçük buluntu vermemiştir.

2005 yılında açılan ikinci mozaikli oda ise hemen büyük odanın batısındaki mekandır. Doğu duvarındaki tek kapı ile batıya bağlanmaktadır. Tabanı kırmızı, beyaz ve siyah renk tesseraların kullanıldığı bitkisel ve geometrik bezelli ancak çok iyi korunamamış mozaik dösemeye sahiptir.

Bu mekanın güneyinde bir alt terasta, Peristilli Ev'in ilk katına ait 2004 yılında kazılan mekanlarda olduğu gibi büyük olasılıkla depo olarak kullanılmıştır. Burada ele geçen bir mangal ızgarası (Res. 7) ve kaliteli beyaz mermerden bir Apollon torsosu dikkate değer buluntulardır.

Peristil avlunun kuzeyinde yer alan mekanlar da da çalışılmıştır. Tek kapı ileavluya açılan ve birbirleri arasında geçişlere sahip olan bu odalar arşiv, depo ya da hizmetlilere ait olmalıdır.

Ele geçen az sayıdaki sikkeden yararlanarak, yapının İ.S. 4. yy. sonrasında tamamen boşaltılarak terk edildiği ve bundan sonra yandığı söylenebilir. Kuşkusuz peristil avlu, onunla bağlantılı diğer mekanlar ve bazilika bir arada ele alındığında daha akla yatkın sonuçlar ileri sürmemize kolaylık sağlayacaktır.

Res. 6 Mozaikli odanın yazımı
Fig. 6 Western room with mosaics—inscription

with mosaics has a doorway in its east wall that leads into the big room. Its floor is paved with floral and geometric mosaics, using red, white and black coloured tesserae, but is not very well preserved.

The lower terrace, to the south of this room with mosaics, was probably used as storage area like the other rooms on the ground floor of the Peristyle House, that were unearthed in 2004. Among the noteworthy finds are a brazier grill (Fig. 7) and a torso of Apollo of a high quality white marble.

Work was also carried out in the rooms to the north of the peristyle courtyard. These rooms all open onto the courtyard with a single doorway and they are interconnected with each other. These should have served as storage or as archive areas or were for the servants of the household.

Res. 7 Mangal ızgarası
Fig. 7 Brazier grills

4. VI. Hamam:

2004 yılında kazısına başlanan Arykanda'daki VI. Hamam yapısının kazısı apsidal bitimli caldariumunun doğu duvarına bitişik praefurniosu ve yine caldariumun kuzeyinde yer alan depo odasının-lutronun açılmasıyla tamamlanmıştır. Yarım daire manzaralıklı caldariumu ile kentteki Büyük Hamam-Gymnasium, Yamaç Hamamı ve Yazılı Ev Hamamı gibi tipik bir Likya hamamı planlı yapının, inşaatından önce baca çekimi dikkate alınarak buraya yapılmış olması kuvvetle muhtemeldir.

VI. Hamam'ın caldarium bölümünün kuzeyinde yer alan mekanın duvarları, düzensiz irili ufaklı taşların harç ile birbirine tutturulmasıyla oluşturulmuştur. Kuzey, güney ve batı duvarlarında harç ve siva izlerine rastlanılmıştır. Giriş kapısı tespit edilemeyen bu mekan, 2004 yılında açılan frigidariumdan geçilip, buradan tepidariuma kuzeyden bağlantı yapılan lutronla ilişkili olmalıdır. Kuzey ve batı duvarlarında üst yapıyı taşıyan hatıl delikleri görülebilmektedir.

2005 yılında VI. Hamam'da yapılan son çalışma ise caldariumun doğu duvarına bitişik praefurniosunun açılması olmuştur. Caldariumun doğusunda bulunan hamama ait son mekanın da kazılmasıyla, mekanın batı duvarında IV. Hamam'a ait kemer şeklinde yapılmış praefurnios tespit edilmiştir. Praefurnionun taban kısmı sıvalı ve yuvarlak yapılmıştır. Mekanın doğu duvarında 1.30 m. genişliğinde bir kapı bulunmaktadır. Bu kapının, eşik taşı "HTPIOYA" "AOYTOY" yazısı okunan devşirme bir bloktur. Praefurnium, mekanın güney bölümünde olduğu için buradan çok sayıda hypokaust parçaları ele geçmiştir. Güney dış cephedeki çizim yapmak amacıyla temizlenen küçük mekanlar Hamam'a ait olmalıdır.

VI. Hamam'da ele geçen sikkeler, 2004 kazı sezonuna ait sikkelerle kontekst itibarıyle yakındır ve İ.S. 350-420 arasına tarihendirilmektedir.

From the evidence provided by the few coins recovered, it is possible to claim that this house was abandoned towards the end of the 4th century AD and was then destroyed in a fire. When the peristyle courtyard, related rooms and the Basilica are considered together, it will be possible to attain more certain interpretations.

4. Bathhouse VI:

Excavations at Bathhouse VI at Arykanda began in 2004 and have been completed with the praefurnio adjoining the eastern wall of the apsidal shaped caldarium as well as the storage room (lutron) to the north of the caldarium. The structure has a typical Lycian bathhouse plan, like the Great Baths-Gymnasium, the Bathhouse on the Slope and the Bathhouse of the House with Inscription. It has a semi-circular caldarium with a view, and its location suggests that a survey was conducted before construction started, regarding the chimney smoke.

The walls of the room to the north of the caldarium were built from irregular stones of various sizes and mortar. On the north, south and west walls there are traces of mortar and plaster. No doorway leading into this room has been found. It should be connected to the lutron, which is accessed from the frigidarium and connects to the tepidarium to the north. Holes for the relieving beams supporting the superstructure can be seen in the north and west walls.

The last part of work at Bathhouse VI during the 2005 campaign was at the praefurnium that adjoins the eastern wall of the caldarium. With this last room also exposed, the arch-shaped praefurnium of Bathhouse IV on the west wall was found. The floor of the praefurnium was plastered and circular. There is a doorway 1.30 m. w. in the eastern wall. The threshold of this doorway is a reused block bearing the inscribed words "HTPIOYA" and "AOYTOY". Many pieces from the hypocaust were also recovered from the south of the room.

The small rooms adjoining the southern wall on the outside were cleaned to enable the completion of architectural drawings and these rooms should have also belonged to the bathhouse.

The coins that were uncovered in the 2005 season are close in their context to those uncovered in 2004 and are dated to between 350 and 420 AD.

Bademağacı Kazıları 2005 Yılı Çalışmaları

Excavations at Bademağacı 2005

Refik DURU – Gülsün UMURTAK

Bademağacı Höyüfü (Res. 1) kazılarının 13. dönem çalışmalarına, 30 Temmuz-14 Eylül 2005 tarihleri arasında devam edildi. Başkanlığını yaptığımız kazı kurulu, İÜ Edebiyat Fakültesi Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. G. Umurtak (Başkan Yardımcısı) ile öğrencimiz R. Şamdancı, G. Avyüz, M. Kavalcı, B. Sertkol, Ç. Atay ve M. Çiçek ile F. Yuvarlak'tan oluşuyordu. Kültür ve Turizm Bakanlığı Temsilcisi, Arkeolog F. Küçükçoban idi. Kazımıza bir süre Arkeobiyoloji uzmanı Dr. Bea du Cupere de (Belçika - Sagalassos kazı ekibi) katılmış ve alanı ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Kazı resimleri ve küçük buluntuların fotoğraflarından büyük bölümü, İÜ Edebiyat Fakültesi Fotoğrafçısı S. Dereli tarafından çekilmiştir. Kazının harcamaları, Kültür Varlıklarını ve Müzeler Genel Müdürlüğü, DÖSİM, İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yürüttüçü Sekreterliği ve Türk Tarih Kurumu Başkanlığı'nın sağladığı ödeneklerden yapıldı. Ulusoy Otobüs İşletmesi, kazıya katılan öğrencilerin Antalya'ya gidış/dönüş otobüs biletlerini temin etti. Kazıya katılan öğrencilerimiz ile sağladıkları ödenekler ve yardımlarla kazıların gerçekleşmesini sağlayan kurumların değerli yöneticilerine teşekkürler borçluyuz. Bunlara ek olarak, kazımıza yakın ilgi gösteren Bademağacı Belde Belediye Başkanı M. Yıldız ile belediyesinin itfaiye aracından kazı fotoğraflarını almamızı sağlayan, komşu Dağbeli Belde Belediye Başkanı A. Gökkay'a içten teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Bu süre içinde A Açması'nın muhtelif yerleri ile höyüfün en yüksek kesiminde yer alan kilisenin batı bitişliğinde, yeni bir açmada çalışıldı. Bu arada IV 2 /C 5 - D plankaresinde 2002 kazı mevsiminde başlanan 2. Derinlik Açması'nda (2. DA) çalışmalar tamamlandı ve ikinci kez ana toprağa erişildi.

Tabakalaşma: 2005 yılı çalışmaları sırasında, höyüfün eski kazı dönemlerinde saptanmış olan tabakalaşma durumunda değişiklik yapılması gerektiğini gerektirecek gelişmeler olmamıştır.

The 13th campaign of excavations at Bademağacı Höyüfü (Fig. 1) was conducted from July the 30th to September the 14th. The excavation team under the direction of the authors including Prof. Dr. G. Umurtak and students R. Şamdancı, G. Avyüz, M. Kavalcı, B. Sertkol, Ç. Atay, M. Çiçek and F. Yuvarlak from Istanbul University's Department of Protohistory and Near Eastern Archaeology. The state representative was the archaeologist F. Küçükçoban. The archaeobiologist Dr. Bea du Cupere from the Sagalassos team also joined our campaign for a while and worked in her discipline. The photos of the excavations and most of the small finds were taken by the photographer S. Dereli from Istanbul University's Faculty of Letters. The campaign was financed by the Directorate General of Cultural Heritage and Museums, DÖSİM, The Istanbul University Research Fund and the Turkish Historical Society. The intercity bus tickets of the students were covered by the Ulusoy Bus Company. We would like to thank our students and the Directors of these institutions and companies as well as Mr. M. Yıldız, the Mayor of Bademağacı and Mr. A. Gökkay, the Mayor of neighbouring Dağbeli for all their contributions and efforts.

During the course of the campaign, work was carried out at Trench A and a new trench adjoining the western

Res. 1 Bademağacı Höyüfü. Hava Fotoğrafi
Fig. 1 Bademağacı Höyüfü, aerial view

Neolitik Yerleşmeler

Mimarlık:

2005 yılında Neolitik Çağ yerleşmelerinin mimari açıdan saptanın verileri aşağıda özetlenmektedir.

a) Derinlik Açması 2 (DA 2) olarak isimlendirilen alanında, geçen dönemlerde kazılan Erken Neolitik I'in erken katlarının (EN I/9-6) daha iyi tanınması amacıyla, kazı alanları genişletildi. Ancak ana toprak üzerindeki bu yerleşmelerin hiçbirinde mimarlık izlerine rastlanmadı. Eski yıllarda kazılan Derinlik Açması 1'de (DA 1) varlığı öğrenilen kireç harçlı tabanlı yerleşmelere ait kalıntılar da, maalesef bu yeni alanda bulunamadı. Sadece söz konusu yerleşme birimlerinin küçük buluntuları, özellikle çanak çömlek (çç) malzemesi göreceli olarak çoğaldı.

b) DA 2'de, -9 m.'nin altında ana toprak görünümündeki steril bir katman içinde 50 cm. kadar derinleşildikten sonra, bu düzeylerde ana toprağın içinde olunduguına karar verilerek, DA 2'deki çalışmalarla son verildi. Ana toprak için önerilen bu derinlik, 1. DA ile de uyum göstermektedir.

c) Bademağacı'nda Erken Neolitik'in en iyi durumda korunduğu EN II/3 ve 2. kat mimarlığının gelecek kazı dönemlerinde daha geniş alanlarda izlenebilmesi amacıyla bu yıl höyükün ortalarındaki A Acması'nın batı kenarında 5x20 m.'lik yeni bir ek açmada, yaklaşık 2 m. kalınlığındaki üst birikimin kaldırılmasına başlandı.

Bu açmada ilk metrelerde mimarlık kalıntıları (kerpiç ve yıkıntı birikimi) ile Geç Neolitik (GN) ve Erken Kalkolitik (EK) çanak çömlesi (çç) ve küçük buluntuları ele geçti. Kazının son günlerinde, A Acması'nın batı kenarındaki alanda EN II/2 yapı katına ait yanmış yapılar ve bu yerleşmeye ait çok sayıda silo/deponun bulunduğu saptandı. Yine bu ek açmada EN'ye ait ilginç bir ocak (yahut ateşle ilgili olan bir –kutsal– alan) bulundu. Bu buluntuların ayrıntılarının rahat ve doğru şekilde saptanabilmesi için kazılar durduruldu ve kalıntıların gelecek yıla kadar iyi şekilde korunabilmesi için, buluntuların üzeri naylon örtülerle örtülüp, toprakla dolduruldu.

Batı yamaçta geçen yıl çalışılan alanın doğu ucundaki Erken Neolitik (EN) yerleşmelerin üzerinde bulunan GN/EK birikiminin kaldırılmasına devam edildi ve geçen seneye göre yakl. 0.50 m. derinleşildi.

d) Neolitik yerleşmelerle ilgili olarak, daha önceki kazı dönemlerinde DA 2'de saptanın çok önemli bir durum, 2005 yılı çalışmalarında da gözlemlendi. Şöyled ki; EN I/8. hatta 9. yerleşme katına kadar olan birikimde, ilk Tunç Çağı II'ye (İTC II) ait çok sayıda çanak çömlek (çç) parçası vardı; başka bir anlatımla, EN'nin en erken döneminin çç'si ile İTC çç'si bir arada, yan yana ele geçiriyordu.

entrance of the church on top of the mound. In the meantime, work was completed at the second Deep Trench initiated in 2002 in the grid-square IV 2/C 5 - D and virgin soil was reached for the second time.

Stratigraphy: *The 2005 campaign did not yield any results that would require revision of the already established stratigraphy.*

Neolitic Settlements

Architecture:

The following is a summary of the results regarding the architecture of the Neolithic settlements.

a) *In Deep Trench 2 (DA 2), the excavation area was extended in order to recover more concerning the early strata (9 through 6) of the Early Neolithic Age (ENA) I, previously excavated. However, no architectural traces were found in these strata directly above virgin soil level. Unfortunately no parallels to the settlements with lime mortar floors that were discovered in Deep Trench 1 (DA 1) were uncovered here. Only the small finds, especially potshards, increased in number.*

b) *In DA 2, a layer of sterile earth was reached below -9 m. and after digging 50 cm. further in this sterile level, it was decided that we had reached virgin soil and work was stopped. This depth of virgin soil is also in conformity with that from DA 1.*

c) *In order to follow clearly the architecture of the ENA II/3 and 2 building layers, which are the best preserved strata of the ENA in Bademağacı, a new trench of 5x20 m., adjoining the west side of Trench A, about the centre of the mound was opened and the upper deposit of ca. 2 m. began to be removed.*

In the beginning, architectural remains (mud brick and fallen deposits), pottery and small finds of the Late Neolithic (LNA) and Early Chalcolithic (ECA) were uncovered. In the last days of the campaign, burnt structures of ENA II/2 and numerous silos/ storage areas belonging to this settlement were identified in the western part of Trench A. Also in this new annex-trench, a curious hearth (perhaps a sacred area related to the fire) from the ENA was uncovered. In order to facilitate the detailed study of these finds, excavations in this area were stopped and the trench was covered with nylon and earth for its protection.

The removal of the deposit (LNA/ECA) on top of the ENA settlements at the eastern end of the area excavated last year on the western slope continued reaching about 0.50 m. deeper.

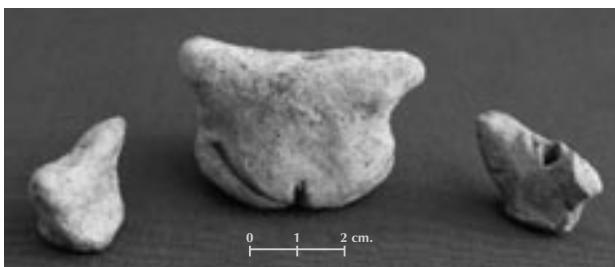
Bu alışılmamış ilginç durum hakkındaki düşündürklerimizi 2002/2003 çalışma raporümüzda açıklamıştık. 2005' deki saptamalar eski açıklamalarımızın doğru olduğunu kanıtlamaktadır. MÖ 8. binyılının son çeyreğine tarihlenen EN I'in en eski yerleşmelerinin çş'si ile MÖ 3. binyılının son çeyreğine ait İTC çş'sinin yan yana bulunması, höyükün topografyası ile ilgili bir husustur. EN I yerleşmelerinin güneydoğu sınırı, çok büyük olasılıkla bu kesimde idi ve EN I yerleşmesinden sonra EN II yerleşmeleri bu alanda olmamış, yerleşme biraz daha kuzeye ve batıya doğru kaymıştır. Yani, EN I yerleşmelerinin höyükünün bu kesiminde bittiğini, daha sonra bu alanlarda uzun zaman herhangi bir yerleşme olmadığını, 5000 yıl kadar sonra gelen ilk Tunç Çağı insanların yerleşmelerini bu kesimde kurduklarını, zamanla bu geç dönem yapılışmasının eski höyükün yamaçları üzerine ilerleyerek höyükün kuzeyini de kapsadığını söylemek mümkündür.

Cömlekçilik:

DA 2'deki çalışmalar sırasında, EN I/9-5 yapı katlarına ait çok fazla çanak çömlek bulunduğu söylenemez. Ele geçenlerin çoğu koyu gri, siyahimsi, bazen de açık kirli beige hamurlu, kalınca kenarlı ve dışı perdahlanmamış kaplara ait küçük amorf parçalarıdır. EN'nin daha geç dönemlerinde bulunmuş kaplar, biçim olarak daha eski kazı dönemlerinde bulunanlardan farklı değildir.

Pişmiş toprak buluntular:

EN geniş alanlarda kazılmadığı için, küçük buluntular ve bu arada pişmiş toprak eserler fazla değildir. GN/EK yerleşme katlarından gelen birkaç sokmabaşlı idol (Res. 2), kilden yapılmış eserlerin başlıcalarıdır.

Res. 2 Bademacı. GN/EK tabakalara ait idol grubu
Fig. 2 Bademacı, a group of idols from the LNA/ECA strata

Taş Eserler:

Değişik yerlerde ve derinliklerde ele geçen sürtmets buluntular arasında, taştan boncuk taneleri, çok sayıda keski, el baltası, öğütme taşları, havan eli ve havanlar ele geçmiştir. Yontmataş buluntular ise çakmaktaş ve obsidyen dilgiler ile dilgi çekirdeklerinden oluşmaktadır.

d) An important point regarding the Neolithic settlements observed at DA 2 in the previous campaign was again observed in 2005. Numerous Early Bronze Age (EBA) II potshards were uncovered mixed in the deposit reaching ENA/8 and even the 9 building layer; in other words, potshards of the earliest strata of the ENA were uncovered together with the potshards dating from the EBA. We had expressed our opinion for the reason for this unusual situation in our report of the 2002/2003 season. Evidence from 2005 further supports our hypothesis. The fact that the potshards of the earliest strata of ENA I (dated to the last quarter of the 8th millennium BC) were found side by side with potshards from the EBA (dated to the last quarter of the 3rd millennium BC) is related to the topography of the mound. The southeastern border of the ENA I settlements was probably in this area and thereafter, the ENA II was not here but was located further to the north and west. That is, it is possible to say that the ENA I settlement stopped in this area of the mound and then there was no settlement here for a long time, when the EBA people, who arrived here about 5000 years later, settled in this area and this late period settlement extended onto the slopes of the ancient mound and also covered the north side of the mound as well.

Pottery:

Our work at DA 2 did not bring to light many potshards from the ENA I/9-5 building layers. Most of the finds are small amorphous pieces belonging to thick walled and un-burnished vessels of dark grey, blackish and sometimes light dirty beige paste. Vessels from the later phase of the ENA have no different forms from those uncovered during earlier campaigns.

Terra cotta finds:

Due to the limited area of excavation for the ENA, the number of small finds as well as terra cotta finds is quite low. A few idols with fitted heads (Fig. 2) from the LNA/ECA are the main clay finds.

Stone finds:

Among the ground-stone finds uncovered at various spots and depths were: stone beads, numerous chisels, hand axes, grinding stones, mortars and pestles. The Lithic assemblage comprises: flint and obsidian blades and blade cores.

Bone finds:

As in previous years, numerous bone spatula and awls were uncovered.

Kemik Buluntular:

EN I buluntuları arasında, her yıl olduğu gibi, bu yıl da kemik spatalardan ve bızlardan çok sayıda örnek ele geçmiştir.

İlk Tunç Çağı Yerleşmeleri

Mimarlık:

2005 yılı çalışma programımızda, höyükün kuzey kenarının araştırılması, bu kesimde olması muhtemel savunma sistemi konusunda bilgi edinilmesi ile, höyükün şimdije kadar pek iyi araştırılmamış güney yarısında kazılar yapılması bulunuyordu. Bu amaçla önce kuzeybatı yamaçta, geçen sene küçük ölçekte başlatılan çalışmalar kuzey uca doğru geliştirildi. Bu kesimdeki 'Yamaç Taş Dösemesi (Glacis)' kısmen kaldırıldı ve daha alta, kente giriş için hazırlanmış bir geçit –kapı– ortaya çıktı (Res. 3). Kuzeybatı Kapısı (KBK) olarak isimlendirilen bu basit bir aralığın diğer özellikleri önumüzdeki kazı mevsiminde araştırılacaktır.

KBK'nın kuzey kenarının izlenmesi sırasında, höyükün kuzey kesiminde, biri eski, diğeri biraz daha yeni olmak üzere, başka girişlerin olduğu anlaşıldı (KK 1 ve KK 2).

Yukarıda belirtilen çalışmalar sonunda bazı ilginç saptamalar yapıldı. Durumu şöyle özetlemek mümkündür; bu kesimde İTC II döneminde büyük değişiklikler olmuştur. Olasılıkla Bademacı Höyüğü'nün içinde yer aldığı küçük ve etrafı dağlarla çevrilmiş olan ova, zaman zaman oluşan gölleşme nedeni ile sular altında kalmıştı. İTC halkı, evlerinin de su altında kalmasının önüne geçebilmek amacıyla, evlerini yaptıkları yükseltinin (höyük) kenarlarının yükselen 'su' tarafından aşındırılmaması için, höyükün yamaçlarını taşlarla kaplamışlardır. Bu 'taş döşeme/kaplama işi'nin (glacis) pek çok defa tekrarlandığı anlaşılmaktadır. Saptamalarımız ve gözlemlerimiz, kaplama operasyonunun İTC II içinde en az 3 kez yinelendiği ve su yükselmeleri nedeniyle bozulan kent girişlerinin de aynı şekilde pek çok kez yenilendiği, bu sırada yerlerinin de değiştirildiği yönündedir.

Yamaçlardaki taş dösemeye ek olarak, yerleşmenin kuzey kesimindeki evlerin (Megaron) dışa bakan kenarları boyunca, yamaçta yaklaşık 1 m. kalınlıkta taş temelli bir savunma duvarının (sur) yapıldığı da görülmektedir.

2005 kazılarında, höyükün şimdije kadar araştırılması yeterince yapılamamış olan güney yarısında da çalışıldı. 1993'de, ilk kazı yılında kazılan B Acması'nda önemli mimari bulgular ele geçmiş, ancak pratik bazı nedenlerle bu kesimde kazıların geliştirilmesi ileri yıllarda bırakılmıştı. 2005'te höyükün batı yamacında, tepenin dar aksı üzerinde 10/15x45 m. boyundaki bir açmada çalışmalara geçildi. Dar kenarı, tepedeeki 'Kilise'nin kapısının 20 m. batısında olan açmada, yer yer 1.5 m. derinleşildi. Güney Acması'nda elde edilen sonuçları söyle özetleyebiliriz:

Early Bronze Age Settlements

Architecture:

Our 2005 programme aimed at studying the north side of the mound, gathering evidence regarding the defence system expected to be found here and excavating on the south side of the mound, which has not been well studied yet. For this purpose, the small scale work initiated last year on the northwest slope was extended toward the north side. The glacis on this part was partially removed and a passageway –a gate– leading into the city was exposed (Fig. 3). Called the Northwest Gate (KBK), this simple entranceway will be studied in detail in the next campaign. Following the north side of the KBK, two more entrances (KK1 and KK2), one older and the other slightly later were identified on the north side of the mound.

The abovementioned work had very curious results. To summarise, in this part of the mound, important changes took place in the EBA II. Possibly, the small plain surrounded with hills, where the mound is located, was flooded forming a lake. In order to protect their houses from the rising waters, the EBA people paved the slopes with stones so that the rising water would not eat away their hill (mound). It is understood that this stone-paving (glacis) operation was repeated many times. Our observations and interpretations point to the fact that the stone-paving operation was repeated at least three times during the EBA II and the city gates that deteriorated due to rising waters were rebuilt in new places many times.

In addition to the glacis on the slopes, a defence wall (fortification) was built upon a stone foundation 1 m. thick along the outer walls of the houses (Megarons) in the north part of the settlement.

Our work in 2005 also covered the south part of the mound. The Trench B opened in 1993, the first campaign,

Res. 3 Bademacı. İTC II yerleşmesine Kuzeybatı'dan giriş
Fig. 3 Bademacı, the northwest entrance to the EBA II settlement

Res. 4 Bademağacı. Güney Alan'da İTC II yapıları
Fig. 4 Bademağacı, EBA II structures in the southern part of the mound

Açmanın kiliseye yakın olan kenarında, yüzeyden 1.5 m. kadar alta masif taşla inşa edilmiş bir yapı bulunmaktadır. Kilisenin altına doğru gelişen bu yapının iki kule/burç arasına alınmış bir giriş/kapısı ele geçmiştir. Giriş kulelerinin iki ucunda ileri doğru (batıya) gelişen duvarlar kısmen korunmuş durumdadır. Bu yapılaşma, höyükün bu kesimindeki son yerleşme tabakasıdır ve İTC II'ye aittir (Res. 4).

Bu yapı katının 50 / 70 cm. kadar altında, açmanın ikinci yerleşme katına ait temeller başlamaktadır. Yine İTC II'ye ait olduğu çç buluntularından anlaşılan bu yerleşmenin mimarlık kalıntıları bütün açma boyunca en batı uca kadar devam etmektedir. Açmanın batı kenarında yamaç yakınılarında, höyükün diğer kesimlerinde izlenen taş döşeme vardır.

10 m.'lik dar bir şerit içinde izlenen mimari kalıntıların ne şekilde geliştiğini doğru şekilde bilmek ve tanımlanmasını yapmak, mümkün olamamıştır. Ancak kazıların son durumu, bu kesimde sağlam duvarlı oldukça büyük ölçekli yapıların bulunduğuunu göstermektedir. Durum tam olarak belli olmamakla birlikte, kesin olan husus belki sadece şudur: Höyükün bu yarısında, kuzeyde A Aşması'nda bulunan 'Megaron' planlı yapılar, büyük olasılıkla yoktur. Başka bir tanımlama ile höyükün bu yarısında konutlar bulunmamaktadır. Kısmen açılan, sağlam taş duvarlı yapılar, belki de yerleşmenin –kasabanın– yönetimle ilgili yapılarıdır.

Önümüzdeki yıllarda açmanın genişletilmesi ile, yerleşmenin bu kısımda kısmen açılabilen binaların tüm planlarının anlaşılabılır durumda ortaya çıkacağını, daha da önemli höyükteki yerleşim planlaşmasının nasıl olduğu, kuzey yarında mevcut meskenlerle bu sene açılan söz konusu geniş ölçekli yapıların karşılıklı konumlarının, birbirleriyle ilişkilerinin nasıl olduğunun anlaşılabileceğini sanıyoruz.

brought to light important architectural finds; however, excavations in this area were postponed to later campaigns for practical reasons. In 2005, work was started in a trench of 10/15x45 m. on the narrow axis of the mound in the west. The narrow side of the trench is only 20 meters west of the gate of the 'Church', and in places a depth of 1.5 m. was reached. The results obtained in this southern trench can be summarised as follows:

On the side closer to the church, there exists a structure built from massive stones ca. 1.5 m. below the surface. This structure extends towards-under the church and a gate/entranceway flanked with two bastions/towers was exposed. At both ends of the towers, the walls extending west are partially preserved. This construction belongs to the latest settlement layer here and it dates from the EBA II (Fig. 4).

About 50/70 cm. under this building layer were the foundations belonging to the second settlement layer. As was understood from the potshards, this building layer also dates to the EBA II and its architectural remains extend to the western end of the trench. The stone pavement found in other parts of the mound is also found at the western end of the trench, close to the slope.

These architectural remains could be followed along a narrow band of 10 meters; thus, it was not possible to identify them accurately. However, the latest points reached at the excavations suggest the presence of large size structures with strong walls in this part of the mound. Although the situation is not clear, perhaps only the following is certain: the Megaron structures found in Trench A in the north probably do not exist here. In other words, this part of the mound does not contain houses. The structures with strong stone walls partially uncovered may be related to the administration of the settlement - or town. As the trench is extended in coming years, these partially exposed structures will be exposed completely, and even more important, the layout and urban planning of the settlement and the positions of the houses unearthed in the north and those of these large size structures will be clarified in their connection to each other.

No evidence was recovered regarding any possible earlier settlement under these two building layers. No finds that can be dated to the Neolithic were uncovered in this part of the mound.

Pottery:

Typical examples of EBA II pottery were also found this year. Wide and shallow bowls, small jugs with beak-like spouts, pots with double handles and cylindrical necks were uncovered in large quantities.

Güney Açımda iki tabaka halindeki bu yerleşmelerin daha altında olması muhtemel yerleşmeler konusunda herhangi bir bilgi edinilmemiştir. Bu kesimde Neolitik Çağ'a ait olabilecek buluntu ele geçmemiştir.

Çömlekçilik:

İTC II çömlekçiliğinin tipik örneklerine bu seneki kazılarda da rastlandı. Yayvan çanaklar, gaga ağızlı küçük boy testiler, silindirik boyunlu, çift kulplu çömlekler çok sayıda ele geçti.

Pişmiş Toprak buluntular:

Pişmiş toprak idoller ve ağırsaklar bu yıl da örnek verdi.

Mühürler:

Bu döneme ait taştan ve pişmiş topraktan yapılmış damga mühürlerin sayısı giderek artmaktadır. 2005 yılı çalışmalarında, dairesel baskı alanında geometrik-çizgisel desenler olan 7 tane mühür ele geçti (Res. 5). Ayrıca pişmiş topraktan, iri tıkaç biçimli ve baskı yüzeyi dış bükey olan bir mühür, baskı alanındaki ilginç betimle dikkat çekmektedir.

Maden buluntular:

2005 yılının en ilginç maden bulutusu bir damga mühürdür. İnce uzun saplı mühürün dikdörtgen biçimli baskı alanında derin oluklarla belirtilmiş bir 'haç' vardır. Haç'ın dört köşesinde de derin çukurlar açılmıştır. Temizliği yapılmadığı için mühür hakkında daha fazla ayrıntı ve resim veremiyoruz. Mühürün element analizi Prof. Dr. H. Özbal tarafından Boğaziçi Üniversitesi laboratuvarlarında yapılmaktadır. İlk sonuçlara göre, mühürün alaşımında kalay olmadığı anlaşılmıştır. Sayın Özbal'a teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Yukarıda 2005 yılı kazıları hakkında özet bilgi verilmiştir. Bu kazı döneminin en önemli sonuçlarından biri, İTC II yerleşmelerinin, höyükün batı yamaçları boyunca güneye doğru devam ediyor olduğunun öğrenilmesidir. Bir diğer önemli sonuç da, kuzey etek boyunca mevcut taş döşeme ile ilgili olarak, en az iki evreli kent giriş kapılarının bulunmasıdır.

Yukarıda vurgulanan EN yerleşmelerindeki gelişmelerle, İTC yerleşmelerinin höyükün güney yarısında, biraz farklı nitelikte devam ettiğinin saptanması, kazı planlamasının, geçen sene önerdiğimiz şekilde çok yakın bir gelecekte sona erdirilmesinin mümkün olamayacağını göstergmektedir.

Terra cotta finds:

Our finds as before included idols and loom weights.

Seals:

Finds of stone and baked clay stamp seals continue to increase in number. In 2005, seven seals with geometric-linear motifs within their circular stamp fields were uncovered (Fig. 5). In addition, a stopper-like seal with a convex stamp field is worth noting for the curious decoration within its stamp field.

Res. 5 Bademağacı. İTC mühürlerinden bir grup
Fig. 5 Bademağacı, a group of EBA seals

Metal finds:

The most interesting metal find of 2005 was a stamp seal with a thin long handle. In its rectangular stamp field there is a 'cross' motif engraved with deep grooves. In the four corners of the cross there are deep holes. As it has not yet been cleaned, we are unable to provide more details or a photo at present. The mineralogical analysis of the seal is being conducted by Prof. Dr. H. Özbal at the Boğaziçi University laboratories. The preliminary results show this seal does not contain tin in its alloy and we would like to extend our thanks to Prof. Özbal.

We have given a summary of the 2005 campaign at Bademağacı. One of the most significant results of this campaign is that we learned that the EBA II settlements extend along the western slopes towards the south. Another significant result is that we discovered city entrances with at least two phases in a relationship to the stone pavement along the north slopes of the mound.

With these new finds concerning the ENA settlements and the change in the EBA settlements' character observed in the southern half of the mound, it became clear that the excavations will not come to an end as soon as was suggested last year.

2005 Yılı Harmanören - Göndürle Höyük Mezarlık Kazısı

The Harmanören - Göndürle Höyük Necropolis Excavations in 2005

Mehmet ÖZSAIT

2005 yılı yaz dönemi çalışmaları Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıklarını ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile Isparta Müzesi adına, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Yürüttüçü Sekreterliği'nin desteği ve Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (AKMED) ile TTK Başkanlığı'nın ve Kimyager N. Ozan'ın katkılarıyla 25 Temmuz 2005 - 12 Eylül 2005 tarihleri arasında yapılmıştır. Alan yöneticiliğini Arkeolog N. Özsait'in yaptığı kazıya, Paleoantropolog Dr. S. A. Roodenberg, İÜ Edebiyat Fakültesi'nden Araştırma Görevlisi Dr. E. Konyar, Mimar-Restorator H. I. KocabAŞ, Arkeolog D. Ç. Dikyol, yüksek lisans öğrencimiz Ö. Özdemir, mezunlarımızdan İ. Baytak, H. Oy, S. Kaymakçı, B. Demirtop ile Tarih, Arkeoloji, Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü'lünden on bir lisans öğrencisi, SÜ Fen-Edebiyat Fakültesi'nden Doç. Dr. Ö. Koçak, Arkeolog M. Bilgin ve Isparta Müzesi'ni temsilten M. Akaslan katılmışlardır. Özveriyle çalışan tüm ekip üyelerine ve Sayın Akaslan'a candan teşekkür ederim. Ayrıca, kazı evimiz ve kazı alanımızla ilgili ihtiyaçlarımızın karşılanmasında yardımcı olan ve çalışmalarımızda bize büyük destek sağlayan, bizzat kazımızı da ziyaret eden Isparta Valisi Sayın Isa Parlak'a yürekten teşekkür ederim. Yine her zaman yanımızda olan Vali Yardımcısı Sayın T. Şaşmaz'a; kazımızdaki her sorunumuza çözüm getiren Kültür ve Turizm Müdürü A. Kılıç'a ve Atabey İlçe M.E. Müdürü Ö. Çağlar'a şahsım ve ekibim adına ne kadar teşekkür etsem azdır.

Bu yıl, 3x5 m. boyutlarında tek açmada, Açma Y'de çalışıldı (Res. 1). Açma Y, batı duvarında tespit edilen mezar Y6'yi açığa çıkartabilmek için batıda 2 m., kuzey duvarında tespit edilen mezar Y8 ve Y9'u açığa çıkartabilmek için kuzeyde 1.20 m., güney duvarında tespit edilen mezar Y5'i de açığa çıkartabilmek için güneyde

The 2005 campaign was conducted on behalf of Isparta Museum with the permission granted by the Directorate General of Cultural Heritage and Museums of the Ministry of Culture and Tourism. The work was supported by the Administrative Secretariat of Scientific Research Projects of Istanbul University, Suna & İnan Kıraç Research Institute on Mediterranean Civilisations (AKMED) and Turkish Historical Society. The campaign lasted from July 25th through September 12th. The field work was directed by the archaeologist N. Özsait. The team members were the palaeoanthropologist Dr. S. A. Roodenberg, Research Asst. Dr. E. Konyar of Istanbul University Faculty of Letters, architect-restorer H. I. KocabAŞ, archaeologist D. Ç. Dikyol, graduate students Ö. Özdemir, archaeologists İ. Baytak, H. Oy, S. Kaymakçı, B. Demirtop, as well as eleven undergraduate students from the departments of Archaeology, History, and Conservation and Restoration of Portable Cultural Heritage, Assoc. Prof. Dr. Ö. Koçak of Selçuk University Department of History, archaeologist M. Bilgin, and M. Akaslan as the representative from the Isparta Museum. I would like to thank the team members and M. Akaslan. Besides I would like to extend my sincere thanks to Mr. Isa Parlak, the Governor of Isparta, who has supported us in all means as well as visiting us during our campaign. Deputy Governor Mr. Tayyar Şaşmaz was always at our side; moreover, we extend our thanks to A. Kılıç, the Director of Culture and Tourism and Ö. Çağlar, the Director of National Education of the Township of Atabey.

This campaign focused in a single trench called Y measuring 3x5 m. (Fig. 1). However, it had to be expanded 2 m. toward west in order to be able to expose grave Y6; 1.20 m. toward north in order to expose the graves Y8 and Y9; and 0.50 m. toward south in order to expose grave Y5. Besides, another grave in the north corner of

Res. 1 Açıma Y, batidan
Fig. 1 Trench Y, from the west

0,50 m., genişletildi. Ayrıca 2001 yılı Açıma S'nin batı duvarının kuzey köşesinde, geçen zaman içinde kış şartlarından dolayı koruma taşları ortaya çıkan bir mezar da açıldı. Açıma S batı duvarında ele geçen bu mezara, 2001 yılı mezar sıralamasını takip ederek S11 adını verdik.

Gün ışığına çıkartılan mezarlarda doğanın tahribi yanı sıra insan eliyle tahribat da gözlenmiştir. Doğu-batı doğrultusunda düzenlenmiş olan tüm mezar küpleri çatlaklı-kırık ele geçmiştir. Açıga çıkartılan on mezardan ikisinin ağız açıklıkları (HÖM05Y5'in bir küple, HÖM05Y8'in bir çömlekle) örtülülmüş, diğer sekizinin ağızları düz bir taşla kapatılarak etrafları toplama taşlarla korunmaya alınmıştır.

Mezar S11: Ağız açıklığı düz bir tarla taşıyla örtülen HÖM05S11 mezardan küpü, hafif dışa çekik ağızlı, kısa boyunlu dört dikey tutamak kulplu, dibe doğru daralan gövdeli, düz dipli, orta boy bir küptür. Buluntu vermemiştir.

Kapak taşlarına -18 ve -39 cm.'de ulaşılan Mezar Y1 ve Y3, tarım nedeniyle dağıtılmış, üst koruma ve destek taşıları kaybolmuştur. Her iki mezardan buluntu vermemiştir.

Mezar Y1: Geniş, yayvan gaga ağızlı, kısa dik boyunlu, dikey kulplu, yuvarlak gövdeli, düz dipli küçük bir küp olan HÖM05Y1'in gövdesini zıkkazak yiv bezeme çevirmektedir. Ağız açıklığı büyük düz bir taşla örtülerek çok iri uzun toplama taşlarla desteklenmiştir.

Mezar Y3: Ağız açıklığı yassı bir taşla örtülen HÖM05Y3 mezardan küpü karşılıklı simetrik hilal tutamaklı silindirik gövdeli düz dipli küçük küplerdir.

Mezar Y2: Koruma taşlarına -23 cm.'de ulaşılan Mezar Y2 el değmemiş olarak bulunmuştur. Hafif dışa çekik

the west profile of Trench S (excavated in 2001) was also unearthed as it was exposed due to weather conditions. This new grave was named as S11 following the system of its trench.

In the graves brought to light, damage by both natural and human causes was observed. All the burial jars were in the east-west direction and uncovered fractured and broken. In total ten burial jars were unearthed; the mouth of HÖM05Y5 was closed off with another jar, HÖM05Y8 was closed off with a pot while the remaining eight were closed off with a stone; all were taken under protection by surrounding stones.

Burial S11: The mouth of the burial jar HÖM05S11 was closed off with a flat fieldstone. The medium sized jar has a slightly everted rim, short neck and four vertical lugs; its body gets narrower toward the flat bottom. No small finds were found in it.

The lid-stones of the burials Y1 and Y3 were reached at -18 cm. and -39 cm. respectively. Both were damaged due to agricultural activities and their protecting upper stones and lateral support stones were lost. No small finds were recovered.

Burial Y1: This small burial jar has a wide beak-shaped mouth, a short neck, vertical handles, and a round body with a flat bottom. The body of HÖM05Y1 is decorated with a band of zigzag grooves. It south was closed off with a large flat stone and the body was supported with large long stones gathered from around.

Burial Y3: The mouth of HÖM05Y3 was closed off with flat stone. This small jar with flat bottom has symmetrical crescent shaped lugs and a cylindrical body.

Burial Y2: The protecting stones of the undisturbed HÖM05Y2 burial were reached at -23 cm. The mouth of this large jar closed off with a large flat stone. It has a slightly everted rim, short neck, a wide body narrowing toward the flat bottom. The lid stone of the jar was surrounded with big stones and the lid stone was supported with large stones gathered from around. Besides, the mouth and the upper half of the jar were taken under protection with jar fragments. For this purpose, a large jar with finger prints was broken and used. On the right hand side of the burial jar was found a small jar (HÖM05Y2-1) with a cylindrical body with three bosses arranged vertically with lugs. This small jar was also placed in the same direction and also under the same protecting mass. This is the unique gift of this size and type uncovered to date. The skeletal remains from HÖM05Y2 belong to a single individual, placed in hocker with the head turned to right.

ağızlı, kısa boyunlu, düz dipli, omuzdan dibe doğru daralan geniş gövdeli büyük bir küp olan HÖM05Y2'nin ağız açıklığı büyük düz bir taşla örtüldükten sonra, kapak taşının üstü ve etrafı büyük taşlarla kaplanmış, kapak taşının arkası toplama iri taşlarla desteklenmiştir. Ayrıca küpün ağız ve çevresi ve üst yarısı küp parçalarıyla korunmaya alınmıştır. Bunun için parmak baskılı büyük bir küpün kirilerek kullanıldığı belirlenmiştir. Mezar küpünün sağ yanında, aynı doğrultuda ve aynı koruma kitlesinin altına yerleştirilmiş tutamaklı ve dikey düzenlenenmiş üç memecikli silindirik gövdeli küçük bir küp (HÖM05Y2-1) ele geçmiştir. Şimdiye dek bu büyülüklükte ve biçimde bulunan tek armagandır. HÖM05Y2'de tek bireyi gösteren iskelet kalıntıları ele geçmiştir. Hocker durumda yatırılan ölünen başı sağa doğru bakmaktadır.

Mezar Y5: Düzenlenirken burada var olan başka bir mezarın tahrip edilerek ana mezar küpünün tekrar kullanıldığı anlaşılmıştır. HÖM05Y5 mezar küpü ikinci kullanımında ağız açıklığı çan biçimli büyük bir küple (HÖM05Y5-A) örtülmüştür. Taşlarına -18 cm.'de rastladığımız Mezar Y5 günümüzde tarım nedeniyle çok tahrip olmuş, kapak küpünün 1/3'i kısmen kalmış. Ana mezar küpü hafif dışa çekik dudaklı, dört dikey kulplu, dibe doğru daralan gövdeli, düz dipli büyük bir küptür. İçine düşen, çok iri taşlar, olasılıkla koruma ve destek taşıları iskeleti tamamen dağıtmıştır. Buluntu durumlarına göre: İki testicik (HÖM05Y5-1 ve HÖM05Y5-4) ilk gömүye, bir çömlek (HÖM05Y5-2) ile bir fincan (HÖM05-3) ikinci gömүye ait olmalıdır. Kapak küpünün alt seviyesinde ve ana mezar küpünün sol yanında bulunan calvarium ve mandibula parçaları ve izole dişler ilk gömүye ait olmalıdır.

Mezar Y6: Hafif dışa çekik dudaklı, dışa çekik ağızlı, dört dikey tutamak kulplu, dibe doğru daralan gövdeli, düz dipli, büyük bir küptür. Kulplar arasında parmak baskı bezeme vardır (Res. 2). Kapak taşının önüne armağan olarak büyük bir testinin gaga ağızlı boyun parçasının yerleştirildiği görülmüştür. Bu tip sunumları daha önce de tespit etmiştik. Gömүye rastlanmamıştır.

Mezar Y7: -49 cm.'de rastladığımız HÖM05Y7, düz ağızlı, karşılıklı simetrik çıkma tutamaklı, silindirik gövdeli düz dipli küçük küplerdir. Tarım nedeniyle dağıtılmış, destek ve koruma taşıları kaybolmuştur. Ağızı önünde duran yassı taş, kapak taşı olabilir.

Mezar Y8 ve Y9: Kapak taşlarına yüzeye çok yakın olarak rastladığımız el değimemiş bu mezarlar yan yana düzenlenmiştir. Hem zaman veya yakın zaman gömүleri olmalıdır. Bu durum, iki küpün arasına yerleştirilen ayırma taşılarından ve kapak taşıları ile mezar küplerini örten koruma ve destek taşılarının birliliklerinden

Burial Y5: When burial Y5 was being arranged, an existing burial was disturbed and the jar was reused. In the second use, the jar's mouth was closed off with a large jar with a bell-shaped mouth (HÖM05Y5-A). This burial was heavily damaged due to agriculture. Its stones were reached at -18 cm. and the covering jar survived only in one-third. The main burial jar has a slightly everted rim, four vertical handles, and its body narrows down toward the flat bottom. The large stones, probably placed for protecting purposes, crashed inside the jar dispersing the skeleton entirely. According to their find contexts, two juglets (HÖM05Y5-1 and HÖM05Y5-4) must belong to the first burial while a pot (HÖM05Y5-2) and a cup (HÖM05Y5-3) must belong to the second burial. At the lower level of the lid-jar and to the left of the main burial jar are calvarium and mandible fragments and isolated teeth, which must belong to the first burial.

Burial Y6: This is a large jar with slightly everted lip and everted rim, four vertical lugs; its body narrows down toward the flat bottom. Between the lugs is seen as a decoration of finger prints (Fig. 2). The neck with a beak-like spout of a large jar was placed in front of the lid stone as a gift. Such gifts have already been documented. No skeletons were found.

Res. 2 Küplerin kazı alanından kaldırma çalışması
Fig. 2 Removal of the jars from the excavation area

Burial Y7: This burial was reached at -49 cm. This small jar has a straight mouth and symmetrical lugs; its body is cylindrical and has a flat bottom. Disturbed by agricultural activities, its protecting stones were dispersed. The flat stone in front of the mouth may be the lid stone.

Burials Y8 and Y9: These two undisturbed burials were placed side by side and their lid stones were reached very close to the surface. It is possible that they are

Res. 3 Kazı Evi’nde Restorasyon çalışmaları
Fig. 3 Restoration work at the excavation house

anlaşılmaktadır. Dar ağızlı, dibe doğru daralan gövdeli, düz dipli HÖM05Y8 Mezar küpünün ağız açıklığı, düz ağızlı, iki yatay tutamaklı, düz dipli, büyük bir çömlekle (HÖM05Y8 - A) örtülmüştür. Ağızı düz bir tarla taşıyla kapatılan HÖM05Y9, düz ağızlı, simetrik iki yatay tutamaklı, dibe doğru daralan silindirik gövdeli, düz dipli orta boyda bir küptür. İki mezardan buluntu vermemiştir. Açmabatisında HÖM05Y6 Mezar küpü kaldırıldıktan sonra, bu kesimde derinlik sondajı yapılarak jeolojik tabakalanmanın tespitine çalışılmış, mil tabakasının altında taşlık bir tabakanın olduğu tespit edilmiştir. Aynı çalışma, HÖM05Y2 ve HÖM05Y5 mezar küplerinin diplerinde de yapılmıştır. Bu mezar küplerinin de kalkerli kil zemine oturdukları tespit edilmiştir.

İÜ İletişim Fakültesi’nden Arş. Gör. A. D. Morva başkanlığındaki bir ekip Harmanören belgeseli çalışmaları yapmıştır.

2005 yılı çalışmalarımızda ele geçen buluntular Harmanören küp envanterine yeni tipler vermiştir. Bu yıl da, ağırlıklı olarak restorasyon çalışmalarına devam edilmiştir (Res. 3). HÖM05Y1 Mezar küpü ile iki testicik, bir çömlek ve bir fincan, önceki yıllarda çok parçalı olarak kaldırılan küplerden tümlemeleri bitirilen ve konservasyonları tamamlanan küplerle birlikte, 18 eser Isparta Müze Müdürlüğü’ne teslim edilmiştir.

contemporaneous or close in time. This is inferred from the fact that both burials share the same separating stone in between as well as the upper and lateral protecting stones. HÖM05Y8 has a narrow mouth and its body narrows down toward the flat bottom. Its mouth was closed off with a large pot (HÖM05Y8-A) with a straight mouth, two horizontal lugs and flat bottom. The mouth of the medium-sized HÖM05Y9 burial jar was closed off with a flat fieldstone and has a straight mouth and two symmetrical horizontal lugs, and a cylindrical body narrowing down toward the flat bottom. Both burials did not yield any small finds.

In the western part of the trench, after HÖM05Y6 was removed, a sounding was dug in order to determine the geological stratigraphy. It was understood that there is a layer of stones under the silt layer. The same procedure was repeated at the bottom of HÖM05Y2 and HÖM05Y5, which are understood to have been placed directly on calcareous clay layer.

A team led by research assistant A. D. Morva from the Faculty of Communications of Istanbul University carried out documentary film shooting about Harmanören.

Finds from 2005 campaign has introduced new types to our jar repertory. The restoration work constituted a great portion of the 2005 campaign as before (Fig. 3). The 18 pieces turned over to Isparta Museum include the burial jar of HÖM05Y1, two juglets, one pot, one cup, other jars from previous campaigns joined together and conserved.

2005 Yılı Karain Mağarası Kazıları

Excavations at Karain Cave in 2005

Metin KARTAL

2005 yılı Karain Mağarası kazıları 25.07.2005 tarihinde başlamış ve 05.09.2005 tarihinde sona ermiştir. Kazılar Prof. Dr. I. Yalçınkaya başkanlığında Ankara Üniversitesi DTCF Arkeoloji Bölümü Prehistorya Anabilim Dalı öğretim elemanları ile öğrencileri tarafından yürütülmüşdür. Kazıya Liège Üniversitesi'nden Belçika'lı 2 öğrenci de katılmıştır. Kazının Kültür ve Turizm Bakanlığı Temsilcisi C. B. Aydınbebek olmuştur.

E Gözü Kazıları:

Karain Mağarası E gözü kazıları toplam 7 plankaredede gerçekleştirilmiştir. Kazı sezonu boyunca 3 ayrı jeolojik seviye içinde 74 arkeolojik seviye kazılmıştır. Kazılarımız öncelikle Ana Dolgu'nun güney profilinde bulunan J plankareleriyle başlamış ve gidişata göre hem J hem de I plankarelerinde devam etmiştir. Bu alanda yaptığımız kazılar, bugünkü seviyelerimizden daha aşağıdaki bulunan Alt Paleolitik katlaşım açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla Güneybatı Anadolu'nun Alt Paleolitik Dönem'i söz konusu bu seviyelerle stratigrafik bir biçimde ortaya çıkacaktır (Res. 1).

Res. 1 / Fig. 1

The 2005 campaign at the Karain Cave lasted from July the 25th to September the 5th. The excavations were undertaken by the faculty of the Department of Archaeology, Prehistory Department of Ankara University under the direction of Prof. Dr. I. Yalçınkaya. Two students from Liège University, Belgium, also joined our team and the state representative was C. B. Aydınbebek on behalf of the Ministry of Culture and Tourism.

Excavations at Chamber E:

The part of the Karain excavations at Chamber E was carried out in 7 grid-squares. Throughout the campaign, a total of 74 archaeological levels within three geological levels were excavated. Our digs began first in grid-squares J on the southern profile of the Main Block and continued both in J and I according to progress. The digs in this area are very important for the Lower Paleolithic sequence lying beneath the present levels. Thus, the stratigraphy of the Lower Paleolithic period of southwest Anatolia will be revealed in these levels (Fig. 1).

The biggest difficulty faced during the excavations was the basin-like hard layers with concretion which were found directly beneath these stalagmite formations. One of these was in the 67th archaeological level of geological unit V.1 in grid-square J17. A crack ca. 1 m. in depth reaching the lower levels was exposed here. This big crack not only hindered the excavations but also posed a threat for the team members. With meticulous work this area was cleared and made safer. In previous campaigns, a similar basin-like formation was discovered in grid-square I19. Such formations usually begin directly beneath the stalagmites. The inner sides of these basins contain sediment softer than that of their outer sides. In addition, limestone debris is also found in these basin-like formations.

Archaeological finds: In the levels understood to belong to the Lower Paleolithic period, a very curious and noteworthy piece was found. It resembles a fragment of a

Kazıda karşılaşılan en büyük sorun, dikit oluşumlarının altından tespit edilen küvet biçimli sert ve konkresyonlu tabakalar olmuştur. Bu alanlardan bir tanesi J 17 plankaresinin V.1 jeolojik ünitesi ve 67. arkeolojik seviyesinde karşımıza çıkmıştır. Bu seviyede daha alt kotlara doğru ilerleyen yaklaşık 1 m. derinlikte bir çatlakla karşılaşılmıştır. Bu iri çatlak, kazının yapılmasını güçleştirmiştir ve kazı elemanları için de tehlike oluşturmuştur. Bu kısım titiz çalışmalarдан sonra alınmış ve daha güvenli bir hale getirilmiştir. Daha önceki yıllarda benzer bir küvet biçimli oluşum I 19 plankaresi içinden de tespit edilmişti. Bu oluşumlar, genellikle dikitlerin bulunduğu kısmın hemen altında başlamaktadır. Bu küvetlerin iç kısımları, dışına nispeten daha yumuşak bir sediman içermektedir. Ayrıca, bu küvet biçimli oluşumların içerisinde kalker döküntüler de karşımıza çıkmaktadır.

Arkeolojik Buluntular:

Alt Paleolitik Dönem'e ait olduğunu düşündüğümüz seviyelerde, klasik iki yüzeysi parçası gibi görünen bir parça çok dikkat çekicidir. Bir adet kenar kazıcı ve omurgalı bir dilgi parçasıyla düzeltili bir yonga, şimdiden indiğimiz en derin kotlara ait çok önemli yontmataş buluntu topluluşlarını sergilemişlerdir. Bu alanda Tayacien tarzda 2 adet yonga da ele geçirilmiştir. Bir adet vurgaç ve bir adet de çekirdek diğer önemli buluntular arasındadır. Genel görünümyle Karain Mağarası E gözü, tabana doğru daha çok yonga endüstrisinin ağır bastığı bir teknolojik özellikle karşımıza çıkmaktadır. Bu yongaların çok azı düzeltilerle modifiye edilmiştir. Dolayısıyla düzeltisiz parçalar çok daha yoğun olarak gözlemlenmektedir. Bunlara ek olarak, daha üst seviyelerden de tespit etmiş olduğumuz kalker hammadde yongalama işleminin kesin kanıtları ile de karşı karşıyayız. Bu durumu, uygun hammadde bulma sıkıntısına bağlamak da istemiyoruz. Ancak hemen çevresinde bol miktarda bulunan kalkerin de insanoğlu açısından doğal bir kaynak olarak kullanılmış olma olasılığı da düşüncelerimizden çok uzak değildir.

Faunal Buluntular:

Kazılarımızda Yontma Taş buluntu topluluğu yanında çeşitli plankare ve seviyelerden sağlam ya da kısmen kırık ve çok kırıklı kemikler de bulunmuştur. J 15 plankaresinin 67. ve 68. arkeolojik seviyelerinden olasılıkla iri bir hayvana ait tanımlanabilir durumda çeşitli kemikler ele geçmiştir. Bununla birlikte etçil bir hayvana ait olan köpek dişi oldukça iyi korunmuş bir biçimdedir. J 17 plankaresinin küvet biçimli oluşumunun içinden 64. ve 65. arkeolojik seviyelerinden kırıklı kemikler ile yine iri bir

bifacial tool. An end scraper and a flake, retouched with a carinated blade constitute, the most important chipped stone assemblage belonging to the deepest levels reached to date. Two flakes in Tayacian style have also been recovered in this area. A stone hammer and a core are amongst the other noteworthy finds. Overall, Chamber E of Karain Cave stands out with a technological aspect, weighted with the chipping industry as we proceed down towards the bottom. Only very few flakes were modified with retouches, most are un-retouched pieces. In addition, as we had previously observed in the upper levels, we are faced with clear evidence of the chipping of limestone as a raw material. We would not like to attribute this to a shortage of the appropriate raw materials; however, it is not impossible that the limestone readily available locally may have been utilised as a natural resource.

Faunal Finds:

In addition to the lithic assemblage, numerous bone remains –intact, partially broken and/or with multiple fractures– were also uncovered from various grid-squares and levels. Various bones, possibly belonging to a large game animal and in an identifiable state, were recovered from the 67th and 68th archaeological levels of grid-square J15. Moreover, a canine tooth belonging to a carnivorous animal has been very well preserved. In the 64th and 65th archaeological levels in the basin-like formation in grid-square J17 there were found fractured bones and a rib bone possibly belonging to a large animal. In the 76th archaeological level of grid-square J15, a phalanx (finger) bone, belonging to a small animal as well as a tooth belonging to a carnivorous animal were found. These bone finds will be clearly identified during the projected zooarchaeological studies.

Excavations at Chamber B:

Digs in Chamber B of Karain Cave were conducted in 6 grid-squares. Epi-paleolithic, Upper Paleolithic and Middle Paleolithic sequences were identified in the geological levels of P.VIII in grid-squares D12 and E12; P.VIII-P.X in grid-square E11; P.V-P.VII in grid-square F14; and P.I.3-P.VI in grid-squares G13 and G14 (Fig. 2).

Thus, this year's campaign was entirely concerned the Pleistocene levels. Among the reasons for this preference for the Pleistocene levels can be cited: identification of the state of deposits of the Upper Paleolithic period and dating of this period; identification of parallelism between the Middle Paleolithic levels of Chamber E and Chamber B; and finally, the identification of the depth

hayvana ait olabilecek bir kaburga kemiği tespit edilmiştir. J 15 plankaresi 76. arkeolojik seviyesinden küçük bir hayvan parmak kemiği ile etçil bir hayvana ait dış bulunmuştur. Bulunan bu kemiklerin tür tayinlerinin tespiti, yapılması planlanan zooarkeolojik çalışmalar sonucunda belirlenebilecektir.

B Gözü Kazıları:

Karain Mağarası B gözü kazıları 2005 yılı itibarıyle 6 ayrı plankaredede gerçekleştirılmıştır. D 12 ve E 12 plankareleri P.VIII; E 11 plankaresi P.VIII-P.X; F 14 plankaresi P.V-P.VII ve G 13, G 14 plankareleri ise P.I.3-P.VI jeolojik seviyeleri arasında değişen Epi-paleolitik, Üst Paleolitik ve Orta Paleolitik katlaşımlar içermiştir (Res. 2).

Dolayısıyla bu yıl bütünüyle Pleistosen seviyelerde çalışılmıştır. Pleistosen seviyelerde çalışmamızın nedenleri arasında; Üst Paleolitik Dönem'e ait dolguların durumlarının tespiti ve bu dönemin tarihendirme çalışmaları, "B" gözü Orta Paleolitik seviyelerinin Karain Mağarası "E" gözündeki Orta Paleolitik seviyelerle olan benzerliklerinin tespiti ve son olarak da mağaranın bu gözünde yer alan dolguların ne kadar derine devam ettiği gibi sorunlar sayılabilir. P.I.3 birimi Epi-paleolitik buluntular vermiş olup, özellikle alanın kuzey profilinde gözlemlenebilen bir jeolojik varlığı nitelemektedir. Bunun hemen altında belirginleşen P.II Üst Paleolitik Dönem katlaşıımı P.I.3'e göre daha az buluntulu kumlu ve killi bir seviyeden ibarettir. Bu türden buluntu ve tespitlerimizin hemen aynısı geçen yıl yapmış olduğumuz Pleistosen seviyelerde de tespit edilmiştir.

Üst Paleolitik seviyelerin altında karşımıza çıkan P.III jeolojik ünitesi, belki de gerçek bir Orta Paleolitik-Üst Paleolitik geçiş evresini gösteriyor gibi görünülmektedir. Bu jeolojik birim içerisinde hem Karain Tip Moustérien hem de Üst Paleolitik yontmataş elemanlarının bulunduğu bir endüstri ile karşılaşılmıştır. P.III seviyesinin altında devam eden P.IV, P.V, P.VI ve P.VII jeolojik ünitelerinin tamamı Karain tip Moustérien tarzda endüstri öğelerinin bulunduğu bir Orta Paleolitik Dönem ile ilişkilidir.

2005 yılı kazılarımızın amaçlarını açıklarken de bahsedildiği gibi B gözünün tabanında nasıl bir endüstrinin bulunduğu tespit etmek amacıyla daha derin kotlarda çalışıldığı 2. ayağı, Kökten kazısının en derin kısımlarında gerçekleştirilmiş ve E 11 plankaresinde yoğunlaştırılmıştır. Bu sayede bu yıl ilk kez P.VIII, P.IX ve P.X gibi daha derin jeolojik seviyeler tespit edilmiş ve ana kayaya henüz ulaşılmamakla birlikte, Karain Mağarası B gözünün daha derin kotlardaki arkeolojik görünümü, sedimentasyon ve sedimentasyon dinamiği hakkında önemli bilgiler edinilmiştir.

Res. 2 / Fig. 2

of the deposits in this chamber of the cave. Unit P.I.3 produced Epi-paleolithic finds and this suggests a geological presence of this sequence only in the northern profile of the area. Right below this was found the P.II Upper Paleolithic period sequence, containing a sandy and clayey level with fewer items. Almost identical finds and observations are valid for the Pleistocene levels that we excavated in 2004.

The geological unit P.III was reached beneath the Upper Paleolithic levels and it may represent a real transitional phase between the Middle Paleolithic and the Upper Paleolithic. In this geological unit, an industry containing both Karain Type Mousterian and Upper Paleolithic chipped stone elements, was encountered. The geological units P.IV, P.V, P.VI and P.VII extending under the P.III level are all related to the Middle Paleolithic period containing Karain Type Mousterian industrial elements.

As cited among our goals for the 2005 campaign, work at the deeper levels reached was carried out in order to identify the industry at the bottom of Chamber B and was carried out in the deepest part of the excavations by Kökten and it focused on the grid-square E11. Thus, deeper geological levels such as P.VIII, P.IX and P.X were identified and the bedrock has not as yet been reached; however, significant information concerning the archaeological view of Chamber B, its sedimentation and sedimentation dynamics was gathered.

Archaeological Finds:

The uppermost level of the Pleistocene levels this year belonged to the Epi-paleolithic period. Finds include bladelet cores, blades, flakes and bladelets. Directly beneath this level came were finds from the Upper Paleolithic

Arkeolojik Buluntular:

Bu yıldı Pleistosen seviyelerin en üst katmanı Epi-paleolitik döneme aittir. Buradan, dilgicik çekirdekleri, dilgiler, yongalar ve dilgicikler bulunmuştur. Bunun hemen altından Üst Paleolitik Dönem'in buluntuları ele geçmiştir. Bunlar arasında yonga ve dilgiler üzerine ön kazıcılar vardır. Omurgalı olanları yongalar üzerine yapılmışlardır. Bu döneme ait çekirdekler genellikle dilgicik çekirdekleridir. Ancak, dilgi diyeboleceğimiz daha iri boyutlu parçaların varlığı da çekirdek yontma stratejisinde iri dilgi üretiminin çekirdeğin yongalanmaya başladığı ilk evrelere atfedilebilir. Radyokarbon analizleri bu seviyeler için G.O. 31.280 ve G.O. 28.100 tarihlerini vermiştir. Orta Paleolitikten Üst Paleolitiğe geçiş niteleyen seviye; dilgiler, dilgi üzerine aletler, dilgi çekirdekleri ile birlikte; çeşitli tiplerde Orta Paleolitik kazıcılarla disk ve levallois biçimli çekirdekler ile temsil edilmiştir. Az da olsa moustérien uçlar da ele geçmektedir. Bu seviyelerden aldığımız karbon örneklerinin tarihleştirmeye sonucu G.O. 39.630 radyokarbon yılı vermiştir. Geçtiğimiz yıllarda da tespit etmiş olduğumuz daha alt seviyeler Karain Tip Moustérien ya da Toros-Zagros Tip Moustérien dediğimiz geleneklerin tipik buluntularını gün ışığına koymuştur. Bu alanda Orta Paleolitiğin daha da eski katmanlarına kadar inildiğinde; genellikle düzeltisiz ve düzensiz yongalarдан oluşan bir endüstri ile karşılaşılmıştır.

Faunal Buluntular:

Karain B gözüne ait faunal kalıntılar, Epi-paleolitik seviyelerin kazısı çok az olduğu için çok az miktaradır. Kemiklerin çoğunluğu kırıktır; birkaç adet parmak kemiği nispeten sağlam ele geçmiştir. Tür tespitlerine ait çalışmalar için zooarkeolojik çalışmaların yapılmasını beklemek gerekmektedir.

Laboratuvar ve Arkeometri Çalışmaları:

Hemen her yıl olduğu gibi, 2005'de de Karain kazı çalışmalarının önemli bir kısmını oluşturan arkeometrik çalışmalar devam edilmiştir. Bu çalışmalar çerçevesinde Arkeobotanı ile ilgili olanı, İsviçre Basel Üniversitesi'nden arkeobotanist D. Martinoli tarafından gerçekleştirilmiş ve hazırlanmış bir tez ile birlikte çeşitli makaleler şeklinde yayınlanmıştır. Harvard Üniversitesi'nden zooarkeolog A. L. Atıcı, Karain Mağarası B Gözü kazılarından elde edilen makromemeli kalıntılarının tür tayinlerini yapmaya devam etmiştir.

period including end scrapers on flakes and blades. The carinated ones were made on blades and most of the cores of this period are bladelet cores. However, the presence of pieces of larger dimensions, which may be termed blades, can be attributed to the first phases when the core began to be chipped in terms of a core chipping strategy. Radiocarbon analysis pointed to 31.280 BP and 28.100 BP as the dating for these levels. The level designating the transition from the Middle Paleolithic to the Upper Paleolithic is represented by blades, tools on blades and blade cores as well as various types of Middle Paleolithic scrapers and disk or Levallois cores and Mousterian points, although few in number, have also been recovered. Carbon samples from these levels showed a dating of 39.360 radiocarbon years BP. The lower levels identified in the previous campaigns produced typical examples of the traditions termed Karain Type Mousterian or Toros-Zagros Type Mousterian. When the lower levels of the Middle Paleolithic period were reached in this area, the industry usually consisted of un-retouched and irregular flakes.

Faunal Finds:

Faunal remains from Chamber B are much fewer in number due to the limited excavation of the Epi-paleolithic levels. Most of the bones are broken; only a few phalanx (finger) bones were recovered relatively intact. For the identification of the species, zooarchaeological studies have to be conducted.

Laboratory and Archaeometric Works:

As in previous years, archaeometric work continued to form an important portion of our work at Karain. Archaeobotanic studies were made by D. Martinoli from Basel University, Switzerland, and a prepared thesis was published as articles. Zooarchaeologist A. L. Atıcı from Harvard University continued his work to identify the species of macromammal finds from Chamber B.

Kelenderis 2005 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları

Excavations and Repair Work at Kelenderis in 2005

K. Levent ZOROĞLU

2005 yılı kazı çalışmaları 27.07-30.09.2005 tarihleri arasında yürütülmüştür. Önceki yıl da olduğu gibi Selçuk Üniversitesi ekibi kentin akropolundeki sondaj ve agoradaki Erken Hıristiyanlık Bazilikası'nın temizlik çalışmalarını, Anadolu Üniversitesi ekibi Theatron'daki kazıları ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sualtı Topluluğu da Yılanlı Ada araştırmasını sürdürmüştür. Ayrıca Süleyman Demirel Üniversitesi Jeofizik Mühendisliği Bölümü agoranın tamamını içine alan yüzeyden manyetik tarama çalışmasını tamamlamıştır.

1. Akropol Çalışmaları:

Önceki yıllara ait raporlarımızdan da anlaşılacağı gibi, Kelenderis Akropolü'nde 2000 yılında açtığımız bir sondajda yürüttüğümüz çalışmaların amacı, kentin İ.O. 8. yy.'dan daha erken dönemlere ait olası yerleşimine ait izleri aramaktır. 2005 yılında, bu sondajda, önceki yıllarda kazılar sonucunda oluşturduğumuz 3 terastan biri olan Ib terasında çalışılmıştır. Bununla, 2002 yılında, KL-114/W plankaresi içerisinde kalan II. terastaki tonozlu bir yapının ayağını oluşturan duvarın (5 numaralı duvar) Ib terası içerisindeki devamını ortaya çıkarmayı amaçladık. Ib terasını, doğuda sondajın doğu kesiti, batıda 2002 yılında ortaya çıkarılan 02 no'lu duvar, güneyde 01 no'lu duvar, kuzeyde ise kuzey açma kesiti sınırlandırmaktadır (Res. 1). Burada 2003 yılında ortaya çıkan 9 no'lu duvar, teras içerisinde doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. 9 no'lu duvarın güneyinde 044 ünite numarası, kuzeyinde ise 048 ünite numarası verilen dolgu toprağı kaldırarak, seviye indirme çalışmalarına başladık ve 9 no'lu duvarın açmanın doğu kesitinin içerisine doğru devam ettiği ortaya çıktı. Kireç harç ve moloz taşlarla örülen bu duvarın, üstten görüldüğü kadariyla dışa bakan her iki yan yüzünde büyük moloz taşlar kullanılmış olup araları, daha küçük ölçülerde moloz taş ve kireç harcı ile doldurulmuştur. Moloz taşlar duvarın her iki cephesinde de düzleştirilerek kullanılmıştır. Duvarın üst yüzeyi 0.60 m. genişliğindedir.

The campaign of 2005 at Kelenderis lasted from the 27th of July to the 30th of September. As was the case in 2004, the team of Selçuk University continued their sounding work on the Acropolis and cleaning work at the Early Christian Basilica in the Agora; the team from Anadolu University worked at the Theatre; and the Underwater Society team of the Middle East Technical University (METU) continued their work in the waters by Yılanlı Ada. In addition, the Geophysics Engineering Department of Süleyman Demirel University completed a magnetic scanning of the Agora.

1. Work at the Acropolis:

As stated in our previous reports, the aim in excavating a sounding trench on the Acropolis is to look for traces of settlement prior to the 8th century BC. In 2005, we worked on Terrace Ib, one of the three terraces formed in the previous campaigns, where we wanted to uncover the remainder of wall Nr. 5, which supports a vaulted structure that was uncovered in grid-square KL-114/W in 2002. Terrace Ib is bounded with the eastern profile of the sounding in the east, wall Nr. 02 exposed in 2002 in the west, wall Nr. 01 in the south and the northern trench profile in the north (Fig. 1). Wall Nr. 9 unearthed here in 2003 extends in an east-west direction within the terrace. The filling earth placed on the south and north sides of the Nr. 9 (units 044 and 048) was removed and as the level was reduced, it was evident seen that wall Nr. 9 extended into the eastern profile of the trench. This wall was built of rubble and lime mortar; its exterior sides were built with larger stones while smaller rubble and lime mortar were used to infill between. The outer faces of these stones were smoothed and the width of the wall on top is 0.60 m.

At +5.92 m. on Terrace Ib, it was observed that the wall had two phases: the first phase is called 9a and the second phase 9b. Wall 9b is 0.80 m. wide and has the same type of masonry as 9a. Wall 9a, which is preserved

Res. 1 Akropol kazı alanı, kuzeyden genel görünüm
Fig. 1 Acropolis excavation area, general view from the north

Ib terasında +5.92 m. kotunda iken, duvarda, iki ayrı evre tespit edilmiştir. Birinci evre duvarı 9a, ikinci evre duvarı ise 9b no'lu duvar olarak adlandırılmıştır. 9b no'lu duvarın genişliği 0.80 m.'dir. Örgü tekniği olarak 9a duvarı ile aynı özelliklerini göstermektedir. 9a duvarının, 9b duvarından sonraki bir evrede onun üzerine inşa edildiği anlaşılmaktadır. 9a duvarının kalan yüksekliği 0.45 m.'dir. 9b no'lu duvarın batı ucunda, 1.40 m.'lik bir kısmın üzeri kireç harcıyla düzeltilmiş ve bu açıklığın her iki yanına birer adet, dış cepheseli düzleştirilmiş iri blok taşları yerleştirilmiştir. Bu da, bu bölümün ikinci evrede eşik olarak kullanılmış olabileceği düşündürmektedir. Ancak eşik seviyesinde herhangi bir zemine veya tabakaya rastlanılmamış olması, bu düşüncemizde soru işaretleri oluşturmaktadır. 9 no'lu duvarın, tonozlu yapının sırt duvarı olma olasılığı vardır ve bu konuda gelecek yıllarda daha fazla bilgi elde edebilmeyi umuyoruz.

Açmanın kuzeyinde, yaklaşık 3.18x5.87 m. boyutlarındaki 048 ünitesindeki çalışmalarla, +6.20 m. kotundan +4.99 m. kotuna kadar olan toprak dolgu kaldırılmıştır. 048 ünitesindeki derinleşme çalışmaları esnasında, çoğunluğu Helenistik ve Roma Dönemi'ne ait olan ancak içerisinde Arkaik, Klasik ve Geç Antik Dönem'den de seramik parçalarının bulunduğu çok karışık malzeme gelmiştir. Ayrıca aşırı korozyona uğramış 2 adet bronz sikke, bronz ve demir civiler, 2 adet cam boncuk, 2 adet pişmiş toprak figürün parçası, 1 adet pişmiş toprak kapak (?) bulunmuştur (Res. 2).

9 nolu duvarın kuzey kısmında kalan dolgu toprağı 044 ünitesi numarası verilmiştir. Ünite seviye inme çalışmalarına +6.00 m. kotunda başlanmıştır, +5.00 m. kotuna kadar derinleşmiştir. Ünite Ib terasının güneyinde doğu batı doğrultuda uzanır. Güneyinde 2001 yılında ortaya çıkan 01 no'lu duvar batısında 044 ünitesi adı verilen

to a height of 0.45 m., was built on top of 9b in a later phase. In the west end of Wall 9b there is a span measuring 1.40 m. long, which was flattened with lime mortar and on both sides of this span were placed large stone blocks whose outer surfaces were smoothed. This suggests that this section might have been used as a threshold in the second phase of this section. However, as no traces of a floor or ground at the threshold level were found, our hypothesis is left with a question mark. It is possible that wall Nr. 9 was the back wall of the vaulted structure and we hope to gain more information concerning this in future seasons.

In the northern part, in the trench (unit Nr. 048) of 3.18x5.87 m., the earth level was taken down from +6.20 m. to +4.99 m. and we discovered numerous fragments of pottery dating from the Hellenistic and Roman periods mixed with a few Archaic, Classical and Late Antique pottery shards. In addition, two bronze coins, which were heavily corroded, two glass beads, one terra cotta figurine fragment and one bread-stamp made from clay were discovered (Fig. 2).

The filling earth on the north side of wall Nr. 9 was numbered unit 044 and here we began to remove it at level +6.00 m. from sea level, down to +5.00 m. This unit extends in an east-west direction on the southern part of the Terrace Ib. On the south side of this unit is wall Nr. 01 which was unearthed in the 2001 season whereas on the west side there is a heap of rubble; and lastly on the east is the eastern profile of the trench. As we continued levelling in this area, the bedrock (units

Res. 2 Kelenderis 2006 buluntularından örnekler (ağırşaklar, batı yamacı krater parçaları, ekmek baskıları ve prehistorik seramik vazo parçaları)

Fig. 2 Samples from Kelenderis 2005 finds (spindle whorls, west slope ware fragments, bread stamp, prehistoric ceramic fragments)

moloz taşlar doğusunu ise açmanın doğu kesiti sınırlarıdır. Bu bölümdeki tesviye sırasında ünitenin güneydoğu ve güneybatısında yarımadayı oluşturan anakaya ortaya çıkmaya başlamıştır (Ünite 072,073). Ib terasını güney yönde sınırlandıran 1 no'lu duvarın da bu anakaya üzerine oturduğu tesbit edilmiştir. +5.61 m. kotunda, ünitenin batısında, 9 no'lu duvara dikey konumda bir blok taş ortaya çıkmıştır. Bu blok taşın bir mimari elemanla bağlantısının olup olmadığını gelecek yıllarda yapacağımız kazı çalışmaları neticesinde anlayabileceğiz. Bu ünitedeki derinleşme sırasında da yine karışık seramik parçaları yanında benzerlerine geçen yıllarda da rastladığımız fırın artığı olan seramik örnekleri ortaya çıktı. Açımanın güney sınırının tamamını ana kaya oluşturmuştur. Buradaki bu sezon çalışmaları +4.97 m. kotunda tamamlanmıştır.

2. Agora'daki Çalışmalar:

Agora kazıları 2002 yılında başlanmış ve burada bir bazilikaya ait apsis ortaya çıkmıştı. 2005 sezonunda Agora Bazilikası'nın tamamının açılmasına başlanılmış, bu nedenle açma alanının güneybatıya doğru genişletilmesi kararlaştırılmıştır. Bu arada Jeofizik ekibi de kazılmayan alanda çalışarak zeminin altındaki kalıntılar hakkında veri toplama çalışmasını sürdürmüştür. Sonunda 21.00x25.50 m. ebatlarında geniş bir alanda, yapıyı örten dolgu kaldırılmıştır. Olasılıkla içinde kül içeren ilk dolgu toprağı 001 ünitesi olarak adlandırılmış olup yapıya ait kalıntıları örten kalın bir tabakadır. Güneydoğu, güneybatı ve kuzeybatı kenarları 004 ve 014 üniteli moloz taşlarla çevrili olan bu ünitedeki çalışmalar +2.93 m. kotunda tamamlandığında, mermerden sütunlara ait parçalar, 4 adet sütun kaidesi ve 1 adet sütun başlığı ortaya çıkarılmıştır. Sütunların kırık olmasının nedeni, burada yakılarak kireç elde edilmesi içindir. Nitekim bu iş için yapılmış bir fırın 2004'de ortaya çıkarılmıştı (Res. 3).

001 ünitesi, agoranın tamamını kaplayan, yaklaşık 0.50 m. kalınlığa sahip toprak tabakasıdır. Buradaki çalışmalar sırasında, ünitenin batı kenarında, kireç harcıyla ve moloz taşlarla örtülü kuzeybatı-güneydoğu yönü bazilikanın bir duvarı açığa çıkarılmıştır. 0.62 m. genişliğinde, 17.45 m. uzunluğundaki bu duvara 005 ünitesi numarası verilmiştir. Aynı alanda, bu duvarla benzer özellikleri olan ve güneydoğu kuzeybatı yönünde uzanan bir duvar kalıntısı (ünite 004) daha açığa çıkarılmıştır ki, bu 005 no'lu duvarla birleşmektedir. Böylece bazilikanın ana duvarlarından bir diğer de belirlenmiş olmaktadır. 14 numaralı ünitede, orta kısmında 004 no'lu duvarın batı yöne devrilmiş üst bölümü orijinal taş sıralarıyla korunmuş olarak günümüze ulaşmıştır. 2004'de açmanın güneydoğu kenarında bir kısmı açığa çıkarılan 003 no'lu duvarın toprak altında kalan kısımlarını

072 and 073) begun to appear in the southeast and southwest of the unit. It was also seen that wall Nr. 1, which borders Terrace I b on the south, stands directly on the bedrock on this side. At +5.61 m., a single stone block was exposed perpendicular to wall Nr. 9 in the western part of the unit. Whether this block is connected with an architectural element or not will in the future be known. From the removed filling mixed potshards were recovered as well as ceramic fragments belonging to a kiln dump. The southern border of the trench is entirely formed by the bedrock. The season's work here was completed at +4.97 m.

During the excavations in this trench we have found pottery fragments and a few misfired pot shards as we had also previously found here.

2. Work in the Agora:

Work in the Agora began in 2002 and an apse belonging to a basilica was exposed here. In 2005, the intention was to completely unearth the main hall of this building, thus, it was decided to extend the trench towards the southwest side of the area. In the meantime, the geophysics team worked on the unexcavated area in order to gather information regarding the structures lying below the surface. Consequently, in an area of 21.00x25.50 m. the surface layer of the earth was removed. This thick layer of filling was numbered as unit 001 and possibly contains ash as well. This unit is bounded with units 004 and 014 of rubble along the southwest, southeast and northwest sides. When the work here was completed at +2.93 m., fragments of marble columns, 4 column bases and a column capital were exposed. The reason that these columns were in fragments was due to their being prepared for burning to produce lime. Indeed a kiln for this purpose had already been unearthed in 2004 (Fig. 3).

Unit 001 is a layer of earth 0.50 m. in thickness covering the entire Agora. During the course of work here a wall of the basilica (it is orientated in a north-south direction) built with rubble and lime mortar was unearthed along the western edge of the unit. This wall which is numbered Unit 5 is 0.62 m. in width and 17.45 m. in length. In the same area, the remains of another wall with similar properties was also exposed; this second wall was numbered unit 004 and it extends in an east-west direction and joins wall 005. Thus, another main wall of the basilica was also identified. In the middle of unit 014, the upper portion of wall 004 was exposed which had toppled over to its west side, but was preserved with its original courses.

Res. 3 Bazilika genel planı
Fig. 3 General plan of Basilica

görebilmek amacıyla açmanın güney köşesinden güney-doğu yönüne doğru bir genişleme yapılmış ve güney batı istikametinde yaklaşık 10 m.'lik uzantısı ortaya çıkarılmıştır. Açıma sınırları güneybatı kesitinde 29.00 m., kuzeybatı kesitinde 23.00 m., güneydoğu kesitinde 21.30 m. kadardır.

Bu haliyle bazilikanın, apsisinin her iki yanında ve apsis tamamen içine alan çevirme duvarlarının olduğu anlaşılmıştır ki, bu plan şeması İ.S. 5. ve 6. yy.'larda özellikle Dağlık Kilikya'da yoğun olarak kullanılmıştır. Bazilikanın varlığı, buradaki geniş alanın agora olduğunu bir başka kanıtıdır. Zira Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde özellikle bu dinin yayılabilmesi bakımından kentin en kalabalık yerini oluşturan agoralarla böylesi bazilikaların inşa edilmesi yaygın bir durumdur.

Tüm alanın üzeri gelecek kazı sezonuna kadar doğal koşullardan zarar görmemesi için sera plastiği ile örtülmüş, kesit kenarlarına ise kum torbaları yerleştirilmiştir. Bazilikanın opus sectile tarzında kaplamaları olan apsis bölümü ise bir çatı ile kapatılarak koruma altına alınmıştır.

3. Theatron Kazısı:

2005 yılı Theatron kazları T1 olarak adlandırılan ve yapıının kuzeybatı kısmında yer alan tonoz aralıklarında ve ikinci istinat duvarının dış kısmında gerçekleştirilmiştir. Yapının erken evrelerindeki değişiklikleri takip

Wall numbered 003 was partially exposed in the south-east corner of the trench in 2004 and, in order to expose more of this wall, the southern corner of the trench was extended from the south corner nearly 3.50 m. towards the southeast side. Thus, another ca. 10 m. length of the wall of Nr. 003 was cleared in the southwest direction in unit 001. Then work began in an area measuring 14.00x5.50 m. and the rest of the wall (Nr. 004) inside this trench was unearthed completely. The last expansion here was done in the southwest part of the trench, where it was extended nearly 2.00 m. We aimed here to see the junction of walls Nr. 5 and Nr. 4. At the end, following this enlargement, the profiles of the trench extended 29.00 m. to the southwest, 23.00 m. to the northwest and 21.30 m. to the southeast and the junction of both walls was cleared, where it was seen that the exteriors of the walls were covered with a lime layer and rubble.

In the present state, it was understood that both sides of the apse was flanked by walls framing the whole apse, which was quite common for 5th-6th century churches in Rough Cilicia. The presence of a basilica in this area, on the other hand, is the evidence revealing that this vast area was the Agora of Kelenderis. Indeed, in the Early Christian period, it was quite common to build basilicas in the agoras, which were the most crowded places in the towns, in order to facilitate the spread of the religion.

In order to protect the excavation area until the next campaign, the entire area was reburied. The apse of the basilica with its opus sectile decoration was roofed over to protect it.

3. Excavations at the Theatron:

The 2005 excavations at the Theatron were maintained in trench T1 where the vaulted sections in the northwest side of the structure and outside the second supporting wall-arc are found. It was our main goal to clarify the first phase of the structure in order to identify the course of the changes to it. Thus, it was decided to work outside the second supporting wall in order to partially clear the foundation levels from the earth filling through soundings, to identify the secondary functions of the vaulted sections and to identify the connection of the structure with the city (Fig. 4). The excavations focused in four areas. In the sixth vaulted section from the north, at +4.70 m., the previous campaigns had brought to light a pathway built with broken bricks and extending in a northwest-southeast direction from outside the Theatre to the supporting wall. Two recent graves (M-121 and M-122) have been unearthed in this area. It was

edebilmek ve yapının ilk evresini anlayabilmek esas amaç olarak belirlenmiştir. Bununla bağlı olarak da yapıının temel seviyesinin sondajlarla kısmen topraktan arındırılması, tonoz aralıklarının ikincil işlevlerinin belirlenmesi ve yapının kente olan bağlantısının anlaşılabilmesi amacıyla ikinci istinat duvarının dış kısmında çalışılmasına karar verilmiştir (Res. 4). Kazılar 4 alanda yoğunlaşmıştır. Kuzeyden 6. tonoz aralığında geçtiğimiz yıllarda yapılan kazılarda, +4.70 m. ortalama kodunda, Theatron yapısının dışından istinat duvarı üzerine doğru, kuzey-batı güneydoğu istikametinde uzanan, çoğu kırık yapı tuğlalarından döşenmiş bir yürüyüş-yol düzlemi ortaya çıkarılmıştır. Bu alanda iki adet Yakınçağ mezarı ile karşılaşılmıştır (M-121 ve M-122). Mezarların konteks ve mimari tahribata yol açtığı görülmüştür. Kuzeyden 5. tonoz aralığında ise, zemin seviyesine geçtiğimiz yıllarda ulaşılan mekanda bu yıl yalnızca 0.20 m.'lik bir temizlik yapılmış ve bu esnada alandan Geç Roma Dönemi'ne ait 242 adet sikke ele geçmiştir. Sikkelerin tamamı bronz olup aşırı derecede korozyona uğramışlardır. Mekanın farklı yerlerinde aynı düzlem üzerine oturan düzgün taşlardan anlaşıldığı kadariyla zemin taş döşemedir ve bu sikkeler taş döşeme arasında yıllarca süren kayıpların toplamıdır. Bu açıdan bakıldığından mekanın, para sirkülasyonu yüksek, ticari amaçla kullanılmış bir bölme olma olasılığı yüksektir. Geçtiğimiz yıllarda ortalama +2.48 m. kodlarına degen kazılmış olan kuzeyden 4. tonoz aralığında, bu yıl +1.57 m. kotunda Theatron'un son seviyesine ulaşmıştır.

İkinci istinat duvarının dışında, T1 açmasının kuzey-batı kısmında kalan alan +1.45 m. kotuna kadar kazılarak binanın temel yapısı bulunmuştur. 6. tonoz aralığı hızından açığa çıkıp, açmanın güneybatı kesiti içersine girerek kaybolan geç dönem duvarından, ikinci istinat duvar yayına kadar olan alan +2.41 m. seviyesine kadar kazılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda, Theatron'un ikinci istinat duvarı tüm hatlarıyla açığa çıkmıştır. Genelinde iki, ayakta kalan en yüksek kısmında ise üç sıra blok taş sırasından oluşan duvarın özellikle kireçtaşlı blokları büyük oranda devşirme malzemedendir. Temel yapısı, killi sıkışık toprak tabakası üzerine oturmaktadır.

Kuzeyden 6. tonoz aralığında yapılan çalışmalar tonoz aralıklarının Geç Roma Dönemi'nde farklı amaçlarla kullanıldığını göstermektedir. Bu bölümün tamamının kazılmamış olması mekan hakkında genel yorumlar yapmamızı zorlaştırmaktadır. Ancak mekanın zemin seviyesinin sahne binasının ön kısmından ve güneyindeki 5. tonoz aralığından daha yüksek olması çok evreli kullanıma işaret etmektedir.

Res. 4 Theatron
Fig. 4 Theatron

observed that the graves in question caused damage to the architecture and the context. In the fifth vaulted section from the north, ground level had already been reached in the previous campaigns, thus, only a cleaning of 0.20 m. was carried out, which yielded 242 coins from the Late Roman period. All of these bronze coins were badly corroded. As understood from the cut stones found here and there at the same level, this section was paved with stones and these coins collected here over a long period of time. This suggests that this room was used for some commercial purpose involving a large monetary circulation. The fourth vaulted section had been excavated down to +2.48 m. in previous campaigns and in 2005 ground level was reached at +1.57 m.

The area outside the second supporting wall and in the northwest of trench T1 was excavated down to +1.45 m. and the foundations were reached. The area between the late period wall, which arises by the sixth vaulted section and disappears into the southwest profile of the trench, and the second supporting wall was excavated down to +2.41 m. Thus, the second supporting wall of the Theatron was entirely exposed. The wall comprises mainly two, and three at the most, rows of stone blocks and most of the limestone blocks are spolia. The foundations rise from a pressed clayey earth layer.

The work in the sixth vaulted section suggested that these vaulted sections served various purposes in the Late Roman period. As these sections have not been fully excavated, it is not possible at present to make any further comments. However, the fact that the ground level of the sixth vaulted section is higher than the front stage and the fifth vaulted section to its south, indicate the multi-phased use of this section.

4. Jeofizik Çalışmaları:

2005 yılı öncesinde agorada küçük bir alanda gerçekleştirilen jeofizik ölçümlerde zeminden itibaren yaklaşık 2 m. derinliğe kadar manyetik duyarlılığı olan kalıntıların varlığı tespit edilmişti. 2005 yılında bu kez alanın tamamında geçen yillardan farklı olarak, çok kanallı ölçüm cihazı kullanılarak tespit çalışmaları gerçekleştirilmişdir. Toplam 28 profilde ölçüm yapılmış; Profil aralıkları 2.00 m., elektrot aralıkları 1.25 m. olarak belirlenmiştir. Buna göre maksimum araştırma derinliği 3.00-3.85 m. arasında değişmektedir. İlk alan 38x24 m., ikinci alan 14x24 m. ebatlarındadır. Birbirine paralel olarak planlanan ölçüm hatlarından elde edilen sonuçların ilk değerlendirilmesine göre, olası yapı kalıntılarından kaynaklandığı düşünülen belirtilere rastlanmıştır.

5. Sualtı Çalışmaları:

2001'de sualtı çalışmalarına başlayan Yılanlı Ada, ($36^{\circ} 06' 85''$ Kuzey enlemi- $33^{\circ} 22' 68''$ Doğu boylamı) kuzeybatı-güneydoğu ekseninde 120-130 m. uzunluğunda, 45-50 m. genişliğinde ve deniz seviyesinden 25-30 m. yüksekliğinde bir konuma sahiptir. Aydıncık Limanı'na 3.3 nautical miles away from the Aydıncık harbour, the island dominates the nearby coasts. In 2005, the METU Underwater Society Shipwreck Research Group conducted documentation and imaging work on the Erkut Arcak wreck. Before the imaging could start, ropes were laid over the wreck, lying 55-57 m. below the water level and a grid of 2x2 m. squares was formed. The Kelenderis mosaic had been protected by covering it with geotextile and sand; however, a project was prepared and implemented with the financial support of DÖSİM and a timber roof of 3x12 m. was built over it and a walkway for visitors was built around the mosaic (Fig. 5).

2005 yılı kazı sezonunda üzeri jeotekstal ve kum ile örtülerek korunmaya çalışılan Kelenderis mozaığının yeni bir anlayışla korunması ve ziyaret edilebilir duruma getirilmesi amacıyla hazırlanan proje DÖSİM olağanlarıyla gerçekleştirılmıştır. Böylelikle mozaığın üzeri 3x12 m. ölçülerinde ahşap konstrüksiyonlu bir çatı ile kapatılmış; çevresine bir gezi platformu yapılmıştır (Res. 5).

4. Geophysical Surveys:

Prior to 2005, geophysical surveys in a small area in the Agora had shown the existence of remains with magnetic sensitivity to a depth of 2 m. below the surface. In 2005, new equipment with multi-electrodes was used over the entire area. Measurements were made in 28 profiles in total; with an inter-profile distances of 2 m. and inter-electrode distances of 1.25 m. The maximum depth of this survey varied from 3.00 to 3.85 m. The first area surveyed was 38x24 m. and the second area was 14x24 m. The first evaluation of the results points to possible architectural remains.

5. Underwater Surveys:

The first underwater surveys were initiated at Yılanlı Ada in 2001. The island is located at $36^{\circ} 06' 85''$ N and $33^{\circ} 22' 68''$ E and it rises to 25-30 m. above the sea level. 3.3 nautical miles away from the Aydıncık harbour, the island dominates the nearby coasts. In 2005, the METU Underwater Society Shipwreck Research Group conducted documentation and imaging work on the Erkut Arcak wreck. Before the imaging could start, ropes were laid over the wreck, lying 55-57 m. below the water level and a grid of 2x2 m. squares was formed.

The Kelenderis mosaic had been protected by covering it with geotextile and sand; however, a project was prepared and implemented with the financial support of DÖSİM and a timber roof of 3x12 m. was built over it and a walkway for visitors was built around the mosaic (Fig. 5).

Res. 5 Kelenderis Mozaiği, geçici koruyucu üst örtü
Fig. 5 Kelenderis Mosaic, temporary protecting roof

Ksanthos Kazı ve Araştırmaları 2005

Excavations and Research at Xanthos in 2005

Jacques Des COURTILS

Ksanthos 2005 yılı çalışmaları 21 Haziran-28 Temmuz arasında gerçekleştirilmiştir. Bakanlık temsilcisi M. E. Özgür, katkıları ile tüm ekibimize mükemmel çalışma koşulları sağlamıştır.

Bu yılın çalışmaları kazılar ve değerlendirme şeklinde iki ana başlık altında toplanmaktadır.

1. Kazı Çalışmaları

1.1. Sivil Bazilika ve Kuzey Agora Bölgesi:

Başlıca çalışmalar önceki yıllarda olduğu gibi Kuzey Agora'da L. Cavalier başkanlığında yürütülmüş ve çok sayıda sondaj yapılmıştır.

Roma Bazilikası'nda büyük yeraltı sarnıcının kuzey bölümünün kazı ve temizlik işlemi bitirilmiştir. Yapının yukarı bölgümlerine ait çok sayıda mimari parça kaldırılmış ve Antik Çağ sonlarında yıkılan sarnıç tonozunun sağlam bölümündeki çalışmalar tamamlanmıştır. Buradaki çalışmalar yapının muhtemelen bir deprem sonucu nasıl tahrip olduğunu ziyaretçilerin rahatlıkla görebileceği şekilde düzenlenmiştir. Yapının yıkım tarihini belirlememezimize yardımcı olacak hiçbir buluntu, ne yazık ki, ele geçmemiştir.

Bazilikanın güney bölümünde üç yıl önce başladığımız kazı bu yıl tamamlanmıştır. Yapının güney cephesini, bu cephe boyunca uzanan yolu ve daha güneydeki ikinci agoranın portikosunun temel duvarını belirledik. Bu çalışmalarla, yol boyunca uzanan Bazilika güney cephesine inşa edilmiş ve Bazilika'nın subasmanı içindeki sarnıçlardan beslenen bir çeşmenin kalıntıları da gün ışığına çıkarılmıştır. Bu çeşmenin yerini, Erken Bizans Dönemi'nde basit havuzlar almış; fakat ortadaki nişe evcil hayvanların geçişini sağlamak amacıyla bir kapı açılmıştır. Böylece söz konusu sarnıçlar kurutularak evcil hayvanlar için ağıl durumuna getirilmiştir. Sular ise orijinal yol döşemesi üzerindeki bir dizi kanalizasyona yönlendirilerek daha güneyde yer alan evlerin su gereksinimleri karşılanmıştır.

The 2005 campaign at Xanthos lasted from June the 21st to July the 28th. The state representative M. E. Özgür has created excellent working conditions with his contributions.

This year's work can be grouped under two main titles, excavations and evaluation.

1. Excavations

1.1. The Civil Basilica and North Agora Sector:

The principal work was carried out in North Agora under the direction of L. Cavalier and numerous sounding trenches were dug.

In the Roman basilica, we finished excavations and the cleaning of the northern part of the great underground cistern. Many blocks belonging to the upper portions of the structure were removed and the intact part of the vault, which had collapsed at the end of the Antiquity, was cleaned and fixed. Thus, the visitors can now easily see how the structure was destroyed, probably by an earthquake. Unfortunately no evidence was recovered that would help us clarify the date of this destruction.

The excavations initiated three years ago in the southern part of the basilica are completed. We completed excavating the south facade of the monument, the street extending along this side and the foundation walls of the portico of the other agora further to the south. This work exposed a fountain built in the south wall of the basilica; the water for this fountain was supplied from the cisterns in the foundations of the basilica. The fountain was destroyed in the Early Byzantine period and was replaced by simple basins. A doorway was opened in the middle of the central niche to allow domestic animals to pass through. The cisterns were dried up and were converted into stables. The water was diverted into canals in the original pavement of the street and supplied the houses that are located further to the south.

Res. 1 Roma Bazilikası, yıkık sarnıç
Fig. 1 The Roman basilica, the ruined cistern

Yapının bu geç evresinde, Sivil Bazilika'nın batı yanında çok küçük bir kilisenin varlığına tanık oluyoruz. Bu küçük kilise, Bazilika'yı sınırlayan meydanın zemininde orta boyda devşirme bloklarla inşa edilmiştir. Ayrıca Bazilikanın krepisine oturuyordu ve batı porticosunda 5 yıl kadar önce bulunan basit mezarlarda kesinlikle bağlantılı olmalıdır.

Kazı çalışmalarımız Roma Dönemi'ne ait Sivil Bazilika anıtsal resmî kompleksinin, Bizans Dönemi'yle küçük kilise, evler ve evcil hayvanlarla ilgili mekanları içeren özel kullanıma geçtiğini göstermiştir.

Bazilikaya komşu olan Kuzey Agora alanındaki kazılar çok önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. 11400 numaralı sondajın amacı, 2004 yılında kısmen kazılan (bkz. Anatolia Antiqua XIII, 2004, 451) ve cephesine Roma Dönemi portikosu krepisinin dayandığı büyük yapının sınırlarını belirlemekti. Kazı alanını üç kere genişletmemize karşın, önceleri düşündüğümüz ölçülerden daha büyük ve daha hacimli bu yapıyı, ne yazık ki, tam olarak ortaya çıkaramadık. Bununla birlikte geçen yıl ortaya çıkardığımız aynı yapı bütününe ait eşik bölümleri ile geçişlerin sağlandığı diğer iki mekan gün ışığına çıkarılmıştır. Kapıların ahşap dikme izi, yapının pişmiş tuğladan yapılmış üst örtüsünün kalıntıları içinde hâlâ görülebilir durumdadır. Eşikler birbirlerinden 10 m. uzaklıktadır. Çamur harçlı küçük taşlarla örtülü istinat duvarları yapıyı en az üç mekana ayırmış gözükmemektedir ve gerçek ebatlarını bilmediğimiz bu mekanlardan yalnızca ortadakının cephe uzunluğu (yakl. 10 m.) ve en az derinliği (6 m.) hakkında bir fikir sahibiyiz. Yeni kazılan iki mekanda, yapının kuzey yönündeki mekanda 2004 yılında ortaya çıkardığımız pişmiş toprak döşemenin benzerine rastlamadık. Bununla birlikte döşeme üzerinde, belki bitiri-

It is probably in this late phase that the tiny church was built on the west side of the basilica. This small church was built with medium sized blocks on the floor of the plaza bordering the civil basilica and rested on the krepis of the basilica. This structure must be connected to the poor graves in the western portico of the basilica that were exposed five years ago.

The excavations have shown that during the Byzantine period, the monumental complex of the Roman period civil basilica gave way to private use, including a small church, houses and structures related to the keeping of domestic animals.

In the north agora, neighbouring the civil basilica, excavations yielded very important finds. Sounding Nr. 11400 aimed to clarifying the borders of the large structure, partially excavated in 2004 (see Anatolia Antiqua XIII, 2004, 451) and against whose facade the krepis of the Roman period portico rests. Following three extensions of the trenches we understood that this large structure was larger than we had foreseen and consequently, we could not expose it entirely. Yet we have uncovered two more rooms accessed via the thresholds that were unearthed in 2004. Imprints of the wooden jambs can still be seen amongst the debris of the brick superstructure. The thresholds are 10 m. distant from each other. The walls built with rubble and mud mortar divide this large structure into at least three rooms, whose exact dimensions are presently unknown. We are able to conjecture the width (ca. 10 m.) and a minimum depth (6 m.) of the middle room only. The newly excavated two rooms have no baked clay flooring similar to that exposed in 2004 in the room to the north. Yet the limestone column drums found on the ground are perfectly similar to the one uncovered in 2004 and are carved in a very simple and primitive manner. These column drums were not reused in the construction of the portico and seem to belong to the preceding primitive structure.

Ceramic finds support the dating of this primitive structure to the Hellenistic period and indicate that it was destroyed during the reign of Emperor Augustus. The materials recovered do not help us identify the nature of this structure, for which parallels are unknown in Anatolia. This structure has very peculiar features and its discovery is of great importance, as it is the first large Hellenistic structure to be uncovered at Xanthos, with the exception of the tombs.

1.2. The Southeast Sector:

Excavations in this sector were initiated by J. Des Courtis in 2004. The discovery of an important monument

lemedi, ancak her halükarda oldukça basit ve ilkel bir tarzda yontulmuş ve 2004 yılında ele geçen sütun kasnağı ile mükemmel benzerlik gösteren kalker sütun kasnakları aşağı çıkarılmıştır. Roma Dönemi'ne ait portikonun inşasında tekrar kullanılmamış olan bu sütunlar önceki ilkel yapıya ait görülmektedir.

Seramik buluntuları söz konusu basit yapının Hellenistik Dönem'e tarihlenmesini doğrulamakta ve İmparator Augustus döneminde yıkıldığını göstermektedir. Ele geçen malzeme, Anadolu'da bilinen paraleli bulunmayan bu yapı için yorum yapmamızı engellemektedir. Söz konusu yapı kendine özgü özelliklere sahiptir ve de mezarlarda dışında Ksanthos'ta bulunan ilk büyük Hellenistik Dönem yapısı olması nedeniyle çok büyük önem arz etmektedir.

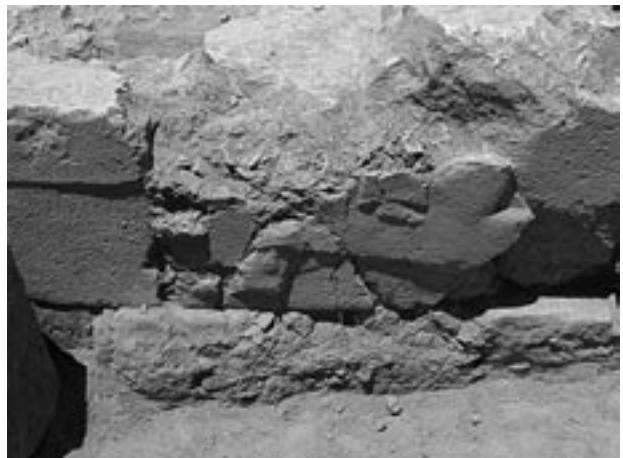
1.2. Güneydoğu Sektörü:

Bu sektördeki kazılar 2004 yılında J. Des Courtis tarafından başlatılmış ve önemli bir anıtın ve ayrıca bilinen bir seriyi tamamlamayı ve ayrıntılandırmayı sağlayacak bir alçak kabartmanın ortaya çıkartılmasıyla büyük bir başarı elde edilmiştir. 2005 yılında söz konusu yapının işlevini ve bu alçak kabartmaların asıl konumlarını saptamak amaçlanmıştır.

Kazı alanının genişletilmesi ile, İ.O. 6. yy. sonu veya İ.O. 5. yy.'ın ilk yarısına tarihleyebileceğimiz ve Lesbos teknikli büyük poligonal duvarı tamamlayıcı ayrı bir bölüm ortaya çıkarılmış ve bu duvarın aynı hizalamayı izleyerek Hellenistik Dönem'de uzatılmış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Esas duvar ve uzantısının birleşme noktasında, muhtemelen Bizans Dönemi'nde tahrip olmuş, ebatları ve stili ile dikkat çekici bir alçak kabartmanın izlerini taşıyan masif bir blok yer almaktadır.

Söz konusu blok üzerinde, uzun giysisinden sola doğru yönelmiş bir ayağın çıkışlı durumda gösterildiği normalden büyük ölçülerde bir insan betimlemesinin sadece alt bölümü görülmektedir. Kabartmanın üst bölümlerini doğru şekilde yorumlamak mümkün değildir, fakat bu insan figürünün diz çöker durumda betimlenmiş olması mümkündür. Giysinin alt bölümlerinden sarkan bir parçasında görülen bir motif, çok daha küçük orantıda, basitleştirilmiş yan yana duran sağa dönük iki ayak formu etkisi uyandırmaktadır. Kabartma, ana figürün bacagının yarı yüksekliğinde kesilmiştir.

Bu kabartmanın yorumlanması eksikler nedeniyle hemen hemen olanaksızdır. Bu bağlamda, kendine göre daha küçük ikinci bir kişiyi kavramış olan daha büyük bir insan figürü –verilmek istenen sahnelerin taşımı gereken anlamı hiç de aydınlatmamakla birlikte– bu alçak kabartma bizi, büyük bir tanrı figürünün kendine

Res. 2 Arkaik kabartma
Fig. 2 The Archaic relief

and a low-relief that will help us complete and specify an already known series, established a great success for these excavations. In 2005, the aim was to clarify the nature of this monument and to identify the exact locations of the reliefs.

With the excavation area extended, a wall was exposed that complemented the large wall of polygonal Lesbian masonry that is datable to the end of the 6th century or the first half of the 5th century BC. It was understood that this section was added during the Hellenistic period and followed the same course as the earlier large wall. Where the main wall and its extension join together there is a massive block bearing a low-relief that is noteworthy for both its style and its size.

This massive block carries a low-relief carving depicting only the lower portion of an over life-size human figure, dressed in a long costume, and with one foot turned out towards the left. Due to the missing parts it is not possible to interpret the upper portion of this depiction accurately; however, it is possible to suggest that this figure is kneeling. A motif observed in one of part of the fabric, on the lower section of the costume recalls a simplified form of two feet juxtaposed, turned to the right. The relief is cut half way up the leg of the main figure.

The interpretation of this relief is almost impossible due to its missing parts. It is possible to consider this relief depicted a large figure holding close to himself a second smaller figure - but this does not shed sufficient light on the meaning that this scene carried; however, it makes it possible to relate this relief to the Hittite and Late Hittite iconography, which often included a larger deity figure holding close to himself a smaller ruler, showing his protection over him. Although this relief is quite plain

doğru kavrayarak tuttuğu ve koruması altında bulundurduğu izlenimini veren bir hükümdarın daha küçük ölçülerle betimlenmiş olduğu bir Hitit veya Geç Hitit ikonografik kabartma kompozisyonuna yaklaşmaktadır. Oysa, sade ve daha az zengin bir biçimsel figürlendirme kavramı içinde gözlemleyebildiğimiz bu kabartmanın stilistik özelliği bizi yine aynı yöne doğru sürüklémektedir: Giysisinin sadeliği, bunun ötesinde ayağın yapısal görünübü, özellikle ayak bölümünün aynı tür görüntüleme stili ile çok yakınlık gösteren birçok Geç Hitit kabartma kompozisyonunda rastladığımız betimlemelerde rastlanmaktadır.

Polygonal büyük duvar ve söz konusu kabartmayı içeren bu anıtın tamamını kazımızın geri kalan kısmında ortaya çıkartmadık. Söz konusu alanda, Erken Bizans Dönemi'nde, duvarların ve kabartmanın üst bölümlerini tahrif eden bir ev konumlanmıştır. Bundan önce, aynı alanda, özelliklerini bilemediğimiz ama Hellenistik Dönem'e ait yapılışma izlerini görebiliyoruz: Cam parçaları ve moloz taş ile yapılmış küçük bir kuru duvar. Böyle bir olumsuz sonuç yine de poligonal duvarın ait olduğu yapının çok önemli ölçülerde olduğunu gösteren dikkat çekici bir perspektif sunmuş ve burada var olduğunu ön gördüğümüz büyük bir yapının varlığını kanıtlamıştır. Gerçek işlevini henüz bilemesek dahi, yapının boyutları ve kabartmaların ikonografik özellikleri, bizi daha ziyade, bir saraya veya kent surlarına ait olabilecek bir anıt sal kapı varsayımlına yönlendirmektedir.

Fakat burada özellikle vurgulamamız gereken husus, Geç Hitit Dönemi geleneğini yansitan bir kabartmanın tanımlamasının, önceki keşifleri yerlerine oturtan ve kentin tarihini ve kalıntılarının topografik özelliklerini tamamen yenileyici bir keşif olmasıdır. Gerçekten de, ilk incelemelere göre İ.O. 7. yy.'a tarihlenebileceği anlaşılan, varlığı buraya kadar asla öngörülmeyen bir yontu Ksanthos'ta ilk kez ele geçmiştir. Bu yontuya konu olan insan figürü normal bir kişinin ölçülerinin üstündedir: böylece yadırgadığımız ölçüler içinde gerçekleştirilen bu yontuda canlandırılmakta olan şahıs, ancak dönemde yukarıda sözünü ettiğimiz ender ve benzersiz yapıyı gerçekleştirebilecek gücü temsil eden bir kişiliğe mal edilmelidir. Son olarak, bu buluntunun arkeolojik açıdan tam tanımının yapılmamış olması nedeniyle erken dönemlere kadar uzanabilecek tarihlemede tereddüt ettiğimizi ve daha önce ele geçen alçak kabartmalara (aslan ve boğa figürlü) ilişkin kronolojiyi daha da erkene dayandırlığını belirtmeliyiz. Stilistik açıdan Akhamenid öncesine tarihlemek, arkeolojik bağlamda ortaya atılabilir bir sav olabilir.

Sonuç olarak bu yeni keşif çerçevesinde, Ksanthos kentinin yerleşim kronolojisi ve Demir Çağı Likyası'ndaki

and not very rich, its style also indicates this same direction: the plainness of the costume and above all, the morphology of the foot, can be found in many Late Hittite reliefs having the same narrow affinities, especially of the foot.

The rest of the excavations in this sector did not allow us to expose the entire monument containing this relief and the large polygonal wall. In this same area a house was built in the Early Byzantine period, destroying the upper parts of the walls and this relief. In this same area there was another construction dating from the Hellenistic period, as was understood from the glass fragments whose properties are unknown, and a small dry wall built from rubble. This negative result opened a totally new perspective, revealing the fact that the monument containing the polygonal wall is of quite remarkable dimensions and as foreseen, proved the existence of a large structure here. Although its exact function is still unclear, its dimensions and the iconography of the relief suggest the presence of a monumental gate, possibly belonging to a palace or to the city walls.

However and above all, it should be stressed that the identification of a relief reflecting the tradition of the Late Hittite period, is a discovery that specifies previous discoveries and completely refreshes the history and the topography of the ruins of the site. Indeed, this relief dated according to preliminary studies to the 7th century BC, is the first such sculpture, not foreseen until this moment, to be uncovered at Xanthos. The human figure depicted in this relief is over life-size; thus, the personage depicted here could only be the person representing the power that could manage to build this unusual and unique structure in his period. Finally, we would like to record that we have hesitations about the dating going back to earlier times due to lack of accurate archaeological evidence, and this pushes the chronology of the reliefs (the lion and bull figures) previously uncovered, still earlier. It is also possible to propose a pre-Achaemenid date from stylistic evidence.

As a result and based on this new discovery, the settlement chronology of Xanthos and the cultural influences within Lycia during the Iron Age now need to be reconsidered.

2. Epigraphic Studies

The Canadian team led by Professors Baker and Thériault undertook epigraphic studies at Xanthos this year. Within this campaign about 20 new inscriptions were added to the more than 200 existing inscriptions. The team also worked on the inventory of the inscriptions

kültürel etkilerin yeniden ele alınması gereğini gündeme gelmiştir.

2. Epigrafi Çalışmaları

Profesör Baker ve Thériault yönetimindeki Kanada heyeti bu yıl Ksanthos kentinin epigrafik araştırmasını üstlenmiştir. Bu çalışmalar çerçevesinde, önceki yıllarda bulunan iki yüzden fazla epigrafikorneğe ilave olarak yirmi kadar yeni yazıt bulunmuştur. Epigrafi ekibi, depolarda saklanan yazıt parçalarının envanter çalışmalarını da yapmış ve önceki kazılarda çıkarılan bir çok yazıt parçasını tekrar inceleme fırsatını elde etmiştir. Kanadalı epigrafi ekibinin çalışmalarının ilk sonuçları 2005 yılı Kasım ayında Antalya'da yapılan III. Uluslararası Likya Sempozyumu'nda sunulmuştur.

3. Antik Kentin Çevre Düzenlemesi

Bu yıl, kentin daha iyi sunumu amacıyla yönelik iki önemli etkinliği sürdürdük:

– Yazılı Paye'nin etrafındaki bitki örtüsü temizlenmiş, böylelikle daha önce yoğun bitki örtüsü nedeniyle fark edilemeyen yapı elemanları ortaya çıkmıştır. Burada yapılan iki sondajla Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen ve çok iyi korunmuş durumda yeni bir mozaik gün ışığına çıkarılmıştır. Doğal olarak, bu kazı alanının hangi türden bir anıtı barındırmış olabileceğini ve aynı şekilde Bizans Dönemi'nden önce burada ne bulunduğuunu anlamak için kazı ve incelemelerimizi genişletmemiz gerekmektedir.

– 50 m. kadar ötede yer alan *decumanus*un düzenlemeye ve temizleme çalışmalarına, büyük miktarda alüvyon katmanlarının işimizi çok加重lAŞtırmamasına rağmen devam etti. Elbette bu koşullar altında yaptığımız çalışmalarla, Roma Dönemi'ne ait yolu yakın zamanda toprakla örtülü olması nedeniyle (19. yy.'da bölgeyi gezenlerin de tanık oldukları gibi bu yol o zaman hâlâ görülebiliyordu) hiçbir önemli buluntu ortaya çıkaramadık. Tüm bu uğraşlarımız kent planının ziyaretçiler için çok daha anlaşılabılır bir konuma gelmesini mümkün kılmıştır.

Bu çalışma raporumuzu bitirirken L. Cavalier'in *Architecture romaine d'Asie mineure: Les monuments de Xanthos et leur ornementation* (Anadolu'nun Roma Mimarisi: Ksanthos Anıtları ve Bezemeleri) adlı yapıtinin (Bordeaux, éditions Ausonius, 2005) yayımlanmış olduğunu bildirmekten onur ve mutluluk duyuyorum.

kept in the storerooms, restudying pieces previously discovered. The preliminary results of this work by the Canadian team were presented at the IIIrd International Symposium on Lycia held in Antalya in November 2005.

3. Presentation Works

This year we continued two operations which aim to improve the presentation of the site:

– The vegetation around the Inscribed Pillar was cleared and this cleaning work continued in order to improve the presentation of the monument. As a result, the presence of other ancient structures concealed beneath the vegetation was understood and then two soundings were dug. A well-preserved Early Byzantine mosaic was exposed. Naturally it will be necessary to extend this excavation area in order to identify the structure underlying this area and to determine what was here prior to the Byzantine period.

– The excavations at the decumanus, 50 m. away, continued, despite the enormous quantity of alluvium hindering our work. The work here did not expose any finds of importance as the Roman street was covered only recently with earth (as 19th century travellers report, this Roman street was still visible at that time). Our work here has resulted in a more comprehensible city plan for visitors.

To close our report, I am pleased to announce the recent publication by L. Cavalier of: Architecture romaine d'Asie mineure: Les monuments de Xanthos et leur ornementation (Bordeaux, éditions Ausonius, 2005).

Limyra Kazı Çalışmaları 2005

Excavations at Limyra in 2005

Thomas MARKSTEINER

Limyra Batı Şehri projesinin son çalışma kampanyası Ağustos ve Eylül aylarında gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmaları Klasik sur duvarının arka tarafında kalan alanda yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalarla paralel olarak kazılardan ele geçen depolardaki seramik malzemenin, küçük buluntuların, hayvan kemiklerinin yayına yönelik çalışmalara devam edilmiştir.

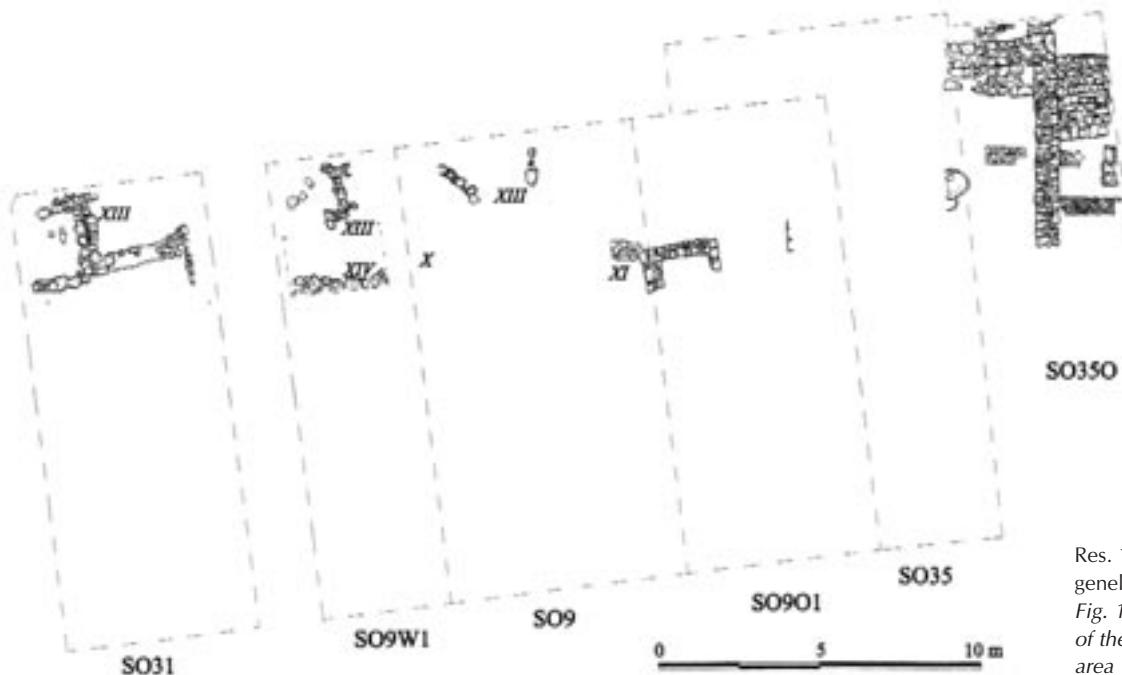
Önceki kazı kampanyalarında, araştırma alanı içinde üst üste yer alan 13 katman ortaya çıkartılmıştır. Bunların herbirinde yapılaşmaya ait kalıntılar belirlenmiştir. Katman I'den V'e kadar Hellenistik Dönem'e; VI'dan VII'ye kadar İ.O. 4. yy.'a; IX dan XI'ye kadar İ.O. 5. yy.'a; XII İ.O. 6. yy.'a ve XIII ise olasılıkla İ.O. 7. yy.'a tarihlenmektedir. 2005 yılında çalışma alanının merkezinde (SO9W1, SO9O1) bir önceki yıl açılan erken dönem tabakaları, bunların altında yer alan stratigrafisinin ve görünen yapı kalıntılarının dökümünü yapmak üzere kaldırılmışlardır. Yine aynı amaçla kazı alanının batı kısmındaki kazılarda daha derine inilmiştir (SO 31) (Plan SO9O-SO31'de açılan tabakalar). Klasik sur duvarının kuzeyinde yer alan ve SO35O olarak adlandırılan kazı alanı SO9O ve SO35'de tespit edilen antik yamaç yapılmasını geniş ve kapsamlı bir alanda incelemek amacıyla doğuya doğru 4 m. uzatılmıştır.

SO35O'deki kazılarda 2003 yılında SO35'de ortaya çıkmış ve teras duvarları olarak yorumlanan duvarların doğu uzantısı belirlenmiştir. Bu duvar, Tabaka VIII'in (M3) üzerinde yer almaktadır ve İ.O. 4. yy.'a tarihlenerek Klasik sur duvarının yapım tabakasına denk gelmektedir (Res. 1, 3). Doğu-batı yönünde uzanan M3 duvarı ile bağlantılı olan M7 duvarı bu duvara dik olarak güneye doğru devam eder ve neredeyse Klasik sur duvarının iç yüzüne kadar ulaştıktan sonra buradaki Bizans Dönem'i yapılışması nedeniyle kaybolur. Sur duvarının arka tarafında yer alan ve büyük bir bölümü geçtiğimiz kazı kampanyaları esnasında belirlenmiş olan 20x7 m.'lik boş bir alanın doğu sınırını oluşturur. Buradan temeli küçük taşlarla döşenmiş ahşap bir yapıdan geçirerek tahta destekler

The last campaign in the West City of Limyra was conducted during August and September, 2005. The excavations focused on the area behind the Classical period fortifications. In parallel to these excavations, preparation for publications of the ceramics, small finds and animal bones uncovered during the course of the excavations continued.

In the previous campaigns, 13 building strata overlying each other were identified. Strata I-V are dated to the Hellenistic period; strata VI-VII were dated to the 4th century BC; strata IX-XI were dated to the 5th century BC; stratum XII was dated to the 6th century BC and finally stratum XIII was dated to possibly the 7th century BC. In the centre of the work area of 2005 (SO9W1, SO9O1), the early period strata exposed the year before were removed in order to clarify the stratigraphy and remains of structures lying beneath. Excavations in the western part of the work area were extended deeper for this same purpose (SO31) (layers unearthed in Plan SO9O - SO31). The excavation area SO35O, located to the north of the Classical fortifications, was extended 4 m. towards the east in order to expose more of the ancient settlement on the terraces identified in SO9O and SO35, for a more extensive study.

In the excavations in SO35O, the eastern extensions of the walls unearthed in SO35 in 2003 and interpreted as terrace walls were identified. This wall stands over the stratum VIII (M3); it is thus dated to the 4th century, making it contemporary with the Classical fortifications (Fig. 1, 3). Wall M7 connected with the wall M3 extending in an east-west direction extends southward at a right angle away from it and almost reaching the inner face of the Classical fortifications, where it disappears because of the later Byzantine period constructions at this point. This wall forms the eastern border of an empty area behind the fortifications, measuring 20x7 m., that was identified during previous campaigns. From here, one would have passed through a timber structure

Res. 1 Kazı alanının genel planı
Fig. 1 General plan of the excavation area

üzerinde yer alan sur duvarının gezinti yoluna ulaşımaktaydı. M7'nin üzerinde doğuya doğru Tabaka VIII yüksekliğinde harç ile sağlanmıştır bir taban yer alır. Bu taban burada bir iç mekanın bulunduğu göstermektedir. Daha yukarıdaki seviyelerde duvar M3 üzerinde oldukça derine ulaşan geç dönemdeki hasar ve yapışmalar nedeni ile stratigrafileri belirlenemeyen micir taş duvarlar inşa edilmiştir. Çıkarılan stratigrafik sıralamaya göre M3'ün İ.O. 4. yy.'in sonuna kadar kullanıldığı anlaşılmaktadır. Tabaka V'in oluşumuyla birlikte İ.O. 3. yy.'in başında büyük bir kısmı sökülmüş ve üzeri kapatılmıştır. Bu tabakanın üzerinde yer alan katman bu alanda Hellenistik Dönem'de küçük çapta bir yapılaşmanın olduğunu göstermektedir. Ancak bu yapılaşmanın kalıntıları son derece kötü koruna gelmiş olduklarıandan herhangi bir yorumu izin vermemektedirler. Bizans Dönemi'nde M3 kısmen ortaya çıkartılmış ve büyük bir kısmı yıkılmış olan Klasik sur duvarından kuzeye ve yamaçtan yukarı doğru giden bir merdivenin batı duvarı olarak kullanılmıştır.

Sondaj 35'in bulunduğu alan Tabaka VIII'in oluşumu ve M3/M7 yapılarının inşa edilmesi ile daha erken döneme ait olan Tabaka IX'un büyük bir kısmı zarar görmüştür. Daha iyi korunmuş olan Tabaka X'da tabanı küçük taş döşemeli dikdörtgen bir yapının kölesi ortaya çıkartılmıştır (M11 duvarı). M3'ün altından batıya doğru uzanan M12'nin Tabaka XI'e ait olduğu belirlenmiştir. Açılan küçük kesit yapının strüktürü hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir.

erected on a foundation of small stones and one would then reach the banquette walkway of the fortifications, resting upon timber supports. On top of M7 is a floor extending to the east, reinforced by mortar, and reaching the level of stratum VIII. This floor indicates the existence of an interior room here. In the upper levels, grit stone walls were built on M3 and their stratigraphy could not be identified due to damage from quite deep later period constructions. According to the recorded stratigraphy, M3 was in use until the end of the 4th century BC but, with the formation of stratum V, most of it was dismantled and it was then covered over in the early 3rd century BC. The layer above this stratum indicates a small sized settlement here during the Hellenistic period but, as the remains of this settlement are very poorly preserved, it is not possible to make any further comment concerning it. In the Byzantine period, wall M3 was partially exposed and was employed to form the western wall of a stairway leading northward up the slope from the Classical fortifications, which were mostly by then in ruins.

In the area of sounding 35, the formation of the stratum VIII and the construction of walls M3 and M7 led to much damage to stratum IX. In stratum X, which is better preserved, the corner of a rectangular structure, whose floor is paved with small stones, was exposed (wall M11). It was understood that M12, which extends toward west under M3, belonged to the stratum X. The small profile dug did not provide any concrete evidence for the nature for this structure.

Res. 2 Kazı alanının Klasik Dönem öncesi mimari kalıntıları

Fig. 2 Architectural remains dating to the pre-Classical period within the excavation area

SO9W1 ve SO9O1'de Tabaka XII ve XIII geniş çapta incelenerek kaldırılmıştır. Tabaka XII'de yapı kalıntısına rastlanmamıştır. Tabaka XIII'de 2000 yılında bir kısmı ortaya çıkartılan büyük işlenmemiş kalker taşlarından oluşan kalıntıının Batı'daki devamı kazılmıştır. Bu SO31'de bulunan ve yine Tabaka XIII'e ait olan yapı grubunun doğu sınırını oluşturur.

SO 31'de Tabaka XIII'de küçük orthogon bir yapı bulunmuştur (Res. 2, 4). Yapının küçük veya orta boydaki, işlenmemiş mıcıç taşlarından oluşan duvarları Tabaka XIII'ün dolgusuna oturtulmuştur. Bu yapıdan Doğu'ya doğru yine aynı basit yapı özelliklerini gösteren diğer bir duvar devam eder. Yapının içinde olasılıkla üzerinde ocak olan ezilmiş balçıklı toprak bir zemin görülür. Üzerinde taş temeller üzerine oturtulmuş kerpiç tuğladan veya kerpiçten duvarlar yer alır. Kuzeye doğru gidildiğinde bu buluntuya Tabaka II'de yer alan bir kuyu için açılmış çukurla zarar verildiği görüldür.

SO9W1'de yapılan küçük bir açma ile Tabaka XIII'ün altında bir anthropojen seviye daha tespit edilmiştir (Tabaka XIV). Büyük, işlenmemiş bloklardan meydana gelen kalıntılar yamacı paralel olarak batıdan doğuya doğru uzanır. Bunun arka kısmında, yamaç tarafında yerel kırmızı erozyon malzemesi neredeyse yatay bir platform oluşturur. Bu dolgu malzeme içinde az sayıda el yapımı seramik parçalarına rastlanmıştır. Tabaka XIV kazı alanı içindeki en derin kültür seviyesine sahiptir. Dolgunun altında yaklaşık 1 m. derinliğinde içinde hiç bir bulutunun yer almadığı toprak atılmış ve olasılıkla ana kayaya ulaşılmıştır.

In SO9W1 and SO9O1, strata XII and XIII were extensively studied and removed. No architectural remains were found in stratum XII. In stratum XIII, the western extension of the structure built with large unworked calcareous stones and partially uncovered in 2000 was exposed. This forms the eastern border of the building complex also from the stratum XIII in SO31.

In SO31, an orthogonal structure was discovered in stratum XIII (Fig. 2, 4). The walls of this structure were built from small or medium sized stones that rest on the deposit of stratum XIII. Another similar wall extends eastward from this structure. Inside this structure is an area of pressed clayey earth, possibly where the hearth was. On it are mud brick or mud walls rising upon stone foundations. Towards the north, this find was destroyed by a well which was dug in stratum II.

A small trench in SO9W1 led to the identification of an anthropogenic layer (stratum XIV) under stratum XIII. Remains comprising large unworked blocks extend from the west to the east, parallel to the slope. Behind this, toward the slope, a local erosion deposit forms an almost horizontal platform. This deposit yielded a few hand made potshards. Stratum XIV is the deepest cultural layer in the excavated area. Under the filling, a layer of almost 1 m. in thickness was removed and no finds were recovered from this layer; thus, it is possible that the virgin soil was reached.

Res. 3 Doğu bölgesi, Klasik Dönem mimari kalıntıları
Fig. 3 Eastern area, architectural remains from the Classical period

Res. 4 Tabaka XIII mimari kalıntıları
Fig. 4 Stratum XIII architectural remains

Arkeozoolojik Çalışmalar:

2005 yılı arkeozoolojik araştırmaları, Limyra'nın Arkaik ve Klasik Dönem yerleşim evrelerindeki ev hayvanı ve yabani hayvan yetiştirimine dair oldukça yeni sonuçlar kazandırmıştır. Belirlenebilen kemik parçalarından ($n=3273$) yaklaşık % 60'ı keçi ve koyunlara aittir. Ev hayvanı kemik kalıntılarından sayı olarak en fazla olan bu grup içinde ise keçiler koyunlara göre daha fazladır (%85 keçi %15 koyun). Bu durum olasılıkla antik kaynaklardan da bilindiği gibi Likya'da keçi kılının tekstil ve urgancılığında kullanılması geleneneği ile açıklanabilir.

Sığır ve domuz da beslendiği halde (belirlenebilen kemiklerin yaklaşık %25 sığır ve yaklaşık %15'i domuz) Limyralıların et ihtiyacının giderilmesinde önemli bir rol oynamamışlardır.

Sur duvarı seviyesi diye adlandırılan seviyeye kadar (Tabaka VII) olan erken dönem katmanlarında kemiklerin tüm yağ ve proteinini kullanabilmek amacıyla çok küçük parçalara kırılması o dönemde beslenme olanaklarının sınırlı olduğunu göstermektedir. Daha sonraki dönemlerde kullanımına daha az özen gösterildiği ve sığırların büyüklüğünden anlaşıldığı üzere hayvancılığın ilerlediği görülmektedir.

İncelenen tüm yerleşim evrelerinde avın, özellikle yabani domuzu ve yabani keçisi avının ekonomide önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Ayrıca tarla tavşanı ve keklik de düzenli olarak avlanmıştır. Zoolojik olarak en ilginç verilerden birisi Antik Dönem'de bugün Likya'da halen bulunan yabani geyiginin (*Capra aegagrus*) yanı sıra artık nesli tükenmiş olan Kafkas dağ keçisinin (*Capra ibex caucasica*) de avlanmış olmasıdır. Bu hayvanın Küçük Asya'daki yayılımı şimdije kadar bilinmemektir ve araştırmaların devamında bu soruya cevap aranacaktır.

Archaeozoological Studies:

The archaeozoological studies in 2005 introduced new data regarding the breeding of domestic and the hunting of wild animals during the Archaic and Classical period at Limyra. 60% of the identified bone fragments, 3273 pieces in total, belonged to sheep and goats. Goats outnumbered the sheep (85% goats and 15% sheep). This may be explained, as is reported in the ancient literature, from the fact that goat hair was employed for textile and rope production in Lycia.

Despite the fact that cattle and pigs were also raised (25% cattle and 15% pigs from the total of identified bones); cattle and pigs did not play a great role in answering the protein requirements of the Limyrans.

In the earlier period strata up to the fortification level (stratum VII), it was observed that the bones were broken into very small fragments, in order to retrieve all the fat and protein, which further suggests that nutritional resources were quite limited. In later periods, bone-breaking did not occur very much and the cattle were larger, indicating that the quality of the animals that were raised improved.

Through all the settlement phases, it was observed that hunting, especially wild boars and wild goats, had an important place within the economy. In addition, field hares and partridges were regularly hunted. The most interesting data from these zoological studies are that wild goat (*Capra aegagrus*), that still inhabit Lycia, and the Caucasian mountain goat (*Capra ibex caucasica*), today extinct, were also hunted. The presence of the Caucasian mountain goat in Anatolia was previously unknown and further studies will try to answer the questions raised by these finds.

Myra-Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Belgeleme, Koruma-Onarım Çalışmaları 2005

Excavations at the Church of St. Nicholas in Myra-Demre and the Conservation-Restoration and Documentation of the Wall Paintings in 2005

S. YILDIZ ÖTÜKEN – Eda ARMAĞAN

Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi adına yürütülen Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı 29 Ağustos-21 Ekim 2005 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Bu kampanyada kilisenin kuzeyindeki D yapısı içinde ve dışında, kuzey avlunun batısındaki dolgu alanda yer alan yapı kalıntıları içi ve dışında; kilisenin kuzey ekindeki K6 yapısının dışında, batıda, ayrıca kilisenin batı avlusuna güneyindeki E yapısı içinde çalışılmıştır (Plan 1). 2005 yılında batıdaki dolgu alanda altı açma planlandı; bunlardan üçü Piskoposluk İkametgahı'nın batı cephesi yakınındadır. Bu açmalarda alüvyonun altında 1.50/1.45 m. kottan itibaren başlayan Ortaçağ Dönemi'ne ait

Excavations at the Church of St. Nicholas in Myra-Demre by Hacettepe University under the auspices of the Ministry of Culture and Tourism were conducted from August the 29th to October the 21st in 2005. This campaign covered the work inside and outside Structure D to the north of the church proper, inside and outside the building remains in the filled area to the west of the north courtyard, outside K6 of the northern annex of the church, as well as Structure E, to the south of the western courtyard (Plan 1).

Six trenches were planned in the western filled area, and three of these trenches were in proximity to the western façade of the Episcopal residence. The medieval earth layers in these trenches began to appear at 1.50/1.45 m. under the alluvium and were removed. Based on the opus sectile and the finely cut flagstone pavement reached at 0.30/0.40 m., the trenches were excavated down to 0.30 m. in general. The small finds from the eastern part came mostly from 1.20-0.90 layer –the first layer under the alluvium– and 0.80-0.50 m. layer which mainly produced 7th century items.

In 2005, a total of 17 coins were unearthed and turned over to the Museum of Anatolian Civilisations in Ankara. Following conservation work, it was understood that three were from the Roman period and ten from the Byzantine period while four are illegible.

A trapezoidal wall, partially excavated in 2002 was entirely exposed in 2005 and the surrounding area was cleaned. The wall extends in a southwest-northeast direction and has a width of 1.80 m. and a length of 5.70-

Plan 1 Kazı alanı planı 2005
Plan 1 Plan of the excavation area, 2005

toprak tabakaları kaldırıldı. Açmalarda 0.30/0.40 m. kotunda ortaya çıkan opus sectile ve düzgün levha döşemeleri dikkate alınarak genelinde 0.30 m. kotuna kadar inilmiştir. Dolgudaki küçük buluntular alüvyon altında ki ilk toprak tabakasında, 1.20-0.90 m. kotunda ve 7. yy. buluntularını içeren 0.80-0.50 m. tabakasında yoğundur.

2005 kazısında 17 sikke bulunmuştur; Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne teslim edilen sikkelerin konservasyon sonrası üçünün Roma, onunun Bizans Dönemi'ne ait olduğu anlaşılmıştır; dört sikke okunamaz durumdadır.

2002 yılında kısmen ortaya çıkan yanık dikdörtgen planlı bir duvar 2005'te tümüyle açılarak çevresinde temizlik yapılmıştır. D yapısına paralel güneybatı-kuzeydoğu yönündeki duvarın eni 1.80 m. boyu 5.70-6.0 m.'dir. İşlevi sorunlu olan duvarın iki özelliği dikkati çeker; duvar yekpare örülmemiştir ve içinde 0.60 m. genişliğinden, oluk niteliğinde boşluk bırakılmıştır; diğer özelliği ise güney cephesinde yer alan estetik nitelikteki yuvarlak niştir.

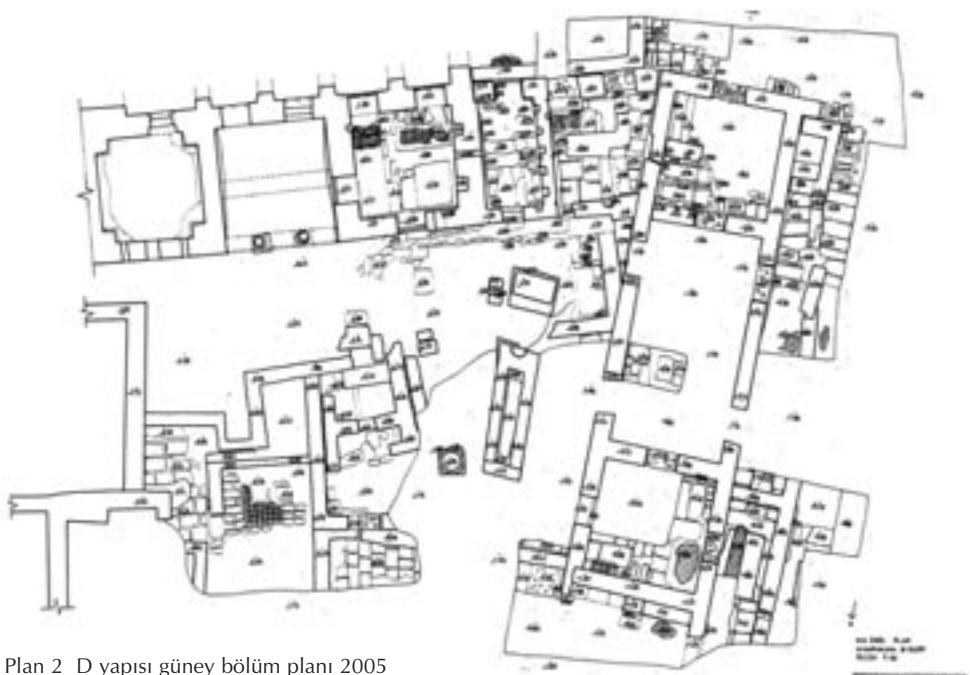
Yanık duvarın işlevini, çevresinde bulunan Mür kültüyle ilgili veriler ve yapılarla birlikte değerlendirmek gereklidir; bunlar ezme taşları, mür bitkisinden çıkarılan yağın toplandığı havuz; havuzdan künk sistemiyle küçük bir örme kütpe yer alan testilere iletilen yağdır. Havuzun yaklaşık 1 m. güneydoğusundaki kuzey ekin K5 yapısı yağın kutsandığı şapel (Myrophylion), K6 ise kutsanmış yağın muhafaza edildiği Myrophylakion'dur (Plan 1).

6.00 m. This wall of unclear function has two specific aspects worth noting: it was not built as a single mass and there is a gap of 0.60 m. width in it as well as an aesthetic round niche on its south side.

The function of this trapezoidal wall should be considered together with the data regarding the cult of myrrh (myrtle) and structures around it: grinding stones, the pool for collecting the myrtle oil, which is further transferred to a small built-jar via a pipeline from the pool. The structure K5 of the northern annex, ca. 1 m. southeast of the pool, is the chapel (Myrophylion) where the oil was blessed and the structure K6 is the Myrophylakion which housed the sacred oil (Plan 1).

The work in 2005 in the monumental Structure D in the western area focused on the central south and north parts; the doorway 1.50 in width and 0.70 m. in depth in the south part (D1) was cleaned and the threshold was found at a depth of 1.25 m.

Anthropologist Assc. Prof. Dr. Y. S. Erdal has identified family burials in the two chest-type tombs (M1-M2) in the arcosolium in the southern structure. In 2005, eight more graves were identified inside and around D1: one is inside the structure, five adjoin the southern façade and two adjoin the western façade (Plan 2). However, these graves are different from the chest-type burials: the burial is encircled with horizontally placed tiles at the bottom and then covered with four or six slabs on top. All this data indicate the presence of a cemetery of the

Plan 2 D yapısı güney bölüm planı 2005
Plan 2 Plan of the southern part of Structure D, 2005

2005'te batı alandaki 25.40x6.70 m. boyutlarındaki anıt-sal D yapısının güney orta ve kuzey bölümlerinde çalışılmıştır; güney bölümde (D1) yer alan 1.50 m. genişlikteki ve 0.70 m. derinlikteki kapı açıklığı temizlenmiş ve eşiğin 1.25 m. kotta olduğu anlaşılmıştır.

Antropolog Doç. Dr. Y. S. Erdal güney yapıda yer alan arkosolium içinde ortaya çıkan iki sandık tipi mezarda (M1-M2) yaptığı çalışmalar sonucunda aile gömülerinin varlığını belgelemiştir. 2005 yılında ise D1 yapısı içi ve çevresinde sekiz mezar tespit edilmiştir; bunlardan biri yapının içindedir; beşi güney cephesine, ikisi ise batı cephesine bitişiktir (Plan 2). Bu örnekler sandık tipi mezarlardan farklıdır; gömü alta yatay dizili tuğlalarla çevrelenir; üstte altı veya dört dikdörtgen düzgün taş blokla kapatılır. Tüm veriler güney bölümünün içi ve çevresinin manastır kuruluşuyla ilgili 'Locus ad sanctos' (Azizin yakınındaki yer) niteliğinde bir gömü alanı olduğunu sergiler. Arkosoliumdaki iki mezarda yatanların 12. yy.'da eski kalıntılar üzerinde inşa edilen D yapısının binaları olduğunu düşünüyoruz.

Kuzeyde yer alan D3 yapısı içindeki çalışmalarımızda 3.25 kotta bırakılan toprak 0.45 m.'ye kadar boşaltıldığından batı ve kuzeyde 0.30 m. kotta düzgün zemin döşemesi ve kuzey duvara bitişik bir kuruluş bulunmuştur (Res. 1). Düzgün kesme taş bloklarla örülün doğu-batı yönünde 1.60 m., kuzey-güney yönünde 0.80 boyutlarında olan kuruluşta güney-kuzey yönünde 0.20 m. eninde bir oluk vardır; bu olğun D3 yapısının güney cephesindeki ikiz kemeri taşıyan payesi hizasında yer olması dikkati çeker. Aynı alanda kuzey duvara bitişik büyük boyutlu pithos buluntuları bu mekanın günlük yaşamda kullanılmadığı ve bir kültür yeri olduğunu düşündürür. Kuzey yapıda küçük buluntu yoğundur; önceki yıllarda gibi sırsız seramik başı çeker (1403 adet);

Res. 1 D yapısı kuzey bölüm, batıdan doğuya bakış
Fig. 1 North part of the Structure D, looking from west to east

'*Locus ad sanctos*' (place near the saint) type, in and around the southern part. We are of the opinion that those buried in the arcosolium are the patrons of the Structure D which was built in the 12th century upon earlier remains.

In our work at Structure D3 on the north, the earth level was taken from 3.25 m. down to 0.45 m. In the north and west parts of the structure, regular floor pavement was found at 0.30 m. and an installation adjoining the north wall was uncovered (Fig. 1). This installation was built with dressed stones and it measures 1.60 m. in an east-west direction and 0.80 m. in a north-south direction and there is a canal 0.20 m. in width extending in a north-south direction. It is worth noting that this canal is at the same level as the pier supporting the twin arches on the north facade of D3. In the same area, the remains of a large pithos adjoining the north wall suggest that this place was not meant for daily use but was rather for cult practices. In the north structure, numerous small finds were uncovered: unglazed pottery, a quantity of 1403 pieces formed the main find; 564 pieces of glass and 139 pieces of architectural sculptural fragments (134 pieces recovered from the 0.50-0.40 m. layer) are also noteworthy. Among the marble finds, balustrade fragments with open-work comprise the richest group. With the 93 fragments uncovered in 2005, the total number has reached 314, all belonging to the Early Christian period. Among the finds, geometric motifs such as hexagons, squares, chevrons and fish-scale are quite common; in addition, vegetal and symbolic motifs such as crosses are also worthy of note (Fig. 2).

With the six new examples uncovered, the number of mortars for liturgical purposes has reached 40. One example uncovered in 2005 stands out with its thin wall

Res. 2 Delikli levha parçası
Fig. 2 Screen-balustrade fragment with open-work

Res. 3 Trapez kesitli levha üstü

Fig. 3 Trapezoidal piece, placed on top of the balustrade screens

onu 564 cam ve 139 mimari plastik eserler izler (0.50-0.40 kotta 134 adet). Mermer-taş buluntular arasında en zengin tür liturjik işlevli delikli levha parçalarıdır. 2005'te eklenen 93 örnekle 314'e ulaşan parçalar Erken Hıristiyanlık Dönemi'ne aittir. Buluntular arasında altıgen-kare-çapraz-balık pulu gibi geometrik motifler yoğundur; ayrıca bitkisel ve haç gibi sembolik motifler dikkat çeker (Res. 2).

Kazılarda bulunan liturjik işlevli, ezme amaçlı kullanılan havanlar altı örnekle 40'a ulaşmıştır. Bu yıl çıkan örnekler arasında ince cidarlı, ağız çapı (80 cm.) oldukça büyük bir örnek dikkati çeker. Bu örnekler genellikle çift tutamaklıdır ve bezemesizdir.

Andriake'de birçok örneğini tanıdığımız trapez kesitli levha üstü parçaları Antik Dönem'e ait acanthus yaprağı, yumurta-ok ucu, astragal gibi motiflerle bezenmiştir (Res. 3). Bu parçalar templon kuruluşlarındaki levhaların üstünde yer alır.

2005'te bir mezarda ortaya çıkan bronz haç rölier kapağı (Res. 4) kazıma tekniğiyle yapılmış 11.-12.yy.'a ait bir örnektir; haçın yatağı kol uçlarında tasvir edilen kaşıklar mür kültüyle ilgilidir.

Kilisenin batı avlusunu güneyden sınırlayan iki katlı E yapısının alt katındaki çalışmalarımıza devam ederek batı uçtaki son tonozlu mekanı topraktan arındırdık; batı duvar ekseninde dikdörtgen bir niş yer alır; E yapısının içten uzunluğu 20 m.'dir. Yapı içinde 0.80-0.50 m. kot arası başlayan toprakta sekiz açma bitirilmiştir. Bu açmaların en önemlisi batı duvar önündedir; burada yapılan 1.30x1.30 m.'lık sondajda +0.60 m. kottan (-0.30) kota inilmiştir. Sondajda harç yatağıyla birlikte bulunan 40 adet gri harçlı renkli opus tessellatum döşeme fragmentının yanı sıra 935 renkli tessera bulunmuştur. Tessellaralar genelinde beyaz mermerdir; taş tesseralar ise bordo,

and wide mouth (diameter 80 cm.) - quite a large size. These generally have two lugs and carry no decoration.

The trapezoidal elements used on top of the balustrade plaques, many examples of which are known from Andriake, are decorated with motifs of Antiquity such as acanthus leaves, egg-and-dart or astragal (Fig. 3). These pieces were placed on top of the balustrades in templons.

A reliquary cross lid of bronze was found in a grave in 2005 and its incised decoration indicates the 11th-12th century; the spoons depicted at the ends of the horizontal cross arms are related to the cult of the myrrh.

Our work at the ground floor of the Structure E, which borders the western courtyard of the church on the south, entailed the removal of the deposit in the last vaulted room on the west; here, there is a rectangular niche on the axis of the western wall and the Structure E measures 20 m. long on the inside. Work in the structure covered eight trenches starting at 0.80-0.50 m. level. The most important of these eight trenches was that before the western wall: a sounding of 1.30x1.30 m. dug here took the ground level from +0.60 m. down to -0.30 m. This sounding yielded 40 fragments of coloured opus tessellatum with grey mortar bond as well as 935 pieces of tesserae. The tesserae in general, are of white marble, while the stone tesserae are of burgundy, black, dark grey, tan and light brown colour. In the same sounding 261 pieces of inlay (geometric ones include square, rectangle, triangle, circle and semi-circles while the vegetal ones include leaves with saw teeth and petals) were uncovered that are comparable to the finds from the Sarachane. These marble inlaid pieces are of dark and light green (verde antico), yellow, burgundy (Pavonazzetto, Porfido Rosso), white (Prokonnessos) and white-grey (Hymettos) colour.

For the announcement of the completion of the conservation and restoration work on the wall paintings covering the life of St. Nicholas in the burial chamber on the

Res. 4 Bronz haç rölier kapağı
Fig. 4 Bronze reliquary cross lid

siyah, koyu gri, taba, açık kahverengidir. Aynı sondajda ortaya çıkan 261 adet geometrik (kare, dikdörtgen, üçgen, daire, yarımdaire) veya bitkisel (testere dişli yaprak, taç yaprağı) kakma Saracha buluntularıyla karşılaşır. Mermer kakmalar koyu ve açık yeşil (verde antico), sarı, bordo (Pavonazetto, Porfido Rosso), beyaz (Prokonnesos), beyaz-gri (Hymettos) renklidir.

2005 yılında kilisenin güneyindeki mezar odasında yer alan Aziz Nikolaos'un yaşamına ait duvar resimleri onarım ve koruma çalışmalarının bitirilmesini bilim dünyasına tanıtmak amacıyla bir açılış toplantısı yapılmıştır. Yapının güneyindeki mezar odasında yer alan Aziz Nikolaos'un yaşam öyküsü dünyada tek olması nedeniyle ayrı bir değer taşırlar. Bu sahneler arasında "Aziz Nikolaos'un Basileios'u Araplardan Kurtarması" tasvirinde Basileios'un ailesinin Aziz'e teşekkürü (Res. 5) sahnesi dikkati çeker. Bu etkinliği gerçekleştirmemizi sağlayan Koç Holding Şeref Başkanı Rahmi M. Koç ve Alexander Onassis Vakfı Başkanı Antonius Dimitrokallis yaptıkları konuşmalarla bizi onurlandırmışlardır.

Res. 5 Güney mezar odası, Aziz Nikolaos'un Basileios'u Araplardan Kurtarması

Fig. 5 South burial chamber, "St. Nicholas saving the Basileios from the Arabs"

south, a reception was held in 2005. As this life cycle is unique, it is of utmost importance. Among the scenes depicted here, "Saint Nicholas saving the Basileios from the Arabs" including the depiction of "the Basileios' family thanking St. Nicholas" is noteworthy (Fig. 5). We were honoured by the speeches delivered by Rahmi M. Koç, the Honorary President of the Koç Group of Companies, and Antonius Dimitrokallis, the President of the Alexander Onassis Foundation, who both contributed to the implementation of the conservation and restoration of these wall paintings.

Perge 2005

Perge 2005

Haluk ABBASOĞLU

2005 yılı Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları Kültür Varlıklarları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi "Antalya Bölgesi Arkeoloji Araştırmaları Merkezi" tarafından 25.07-25.09.2005 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kazımız Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıklarları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün yanı sıra DÖSİM ve İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırmalar Yürüttü Sekreterliği'nin sağladığı olanaklarla yürütülmüştür. Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Agora mozaiklerini onarma ve koruma projesini, Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı da sütunların onarılıp ayağa kaldırılmasını desteklemiştir. Türk Tarih Kurumu'nun da ayrıca sembolik katkısı olmuştur. Tüm bu kurum ve yetkililerine teşekkürümüz sonsuzdur.

Batı Nekropolis Kazısı:

2005 yılı Batı Nekropolis çalışmaları, 2003 yılında açığa çıkartılan M9 kodlu mezardan yapısının etrafında gerçekleştirilmiştir. Batı peribolos duvarından doğuya doğru açılan birinci çalışma alanında yapılan sondaj çalışmاسında herhangi bir mimari kalıntıya rastlanmamıştır.

Perge Batı Nekropolis'nde ikinci çalışma alanı, M9 mezar yapısının kuzey peribolos duvarı ile L10 kodlu lahit arasında kalan alanda gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sırasında kireçtaşından üç adet bezemesiz lahit gün ışığına çıkarılmıştır. Bu lahitler doğu-batı doğrultulu olup, kapakları birbirlerine harçla bağlanmıştır. Ayrıca her üç lahdin M9 mezar yapısına göre daha alt kotta olmaları, onların mezar odasından daha önceki bir tarihe ait olmaları gerektiğini ortaya koyar.

Kireçtaşından yapılmış L56 lahdinin kapağı kırıklar halinde olup, sadece batı tarafında bir kısmı korunmuştur. Lahitlerin buluntuları cam ve pişmiş toprak unguentariumlar, bronz sikkeler, pişmiş toprak kandil, bronz ayna ve birkaç figürin parçasından oluşur. Ayrıca kaya kristalinden sekizgen kesilmiş bir mühür, dış bükey yüzünde

The excavation and repair work at Perge in 2005 was conducted from July the 25th to September the 25th by the Centre for Archaeological Research in Antalya Region of Istanbul University's Faculty of Letters, with the permission issued by the Directorate General of Museums and Cultural Heritage. This work was financed by the Directorate General of Museums and Cultural Heritage, DÖSİM and the Administrative Secretariat of Scientific Research of Istanbul University. The Suna & İnan Kıraç Research Institute on Mediterranean Civilisations sponsored the conservation project for the mosaics of Agora, while the Foundation for the Improvement of the Cultural Consciousness financed the repair and erection of the columns. In addition the Turkish Historical Society participated with a symbolic contribution. We would like to express our thanks to all these institutions for their support.

Excavations in the Western Necropolis:

The 2005 campaign focused around tomb M9, which was uncovered in 2003. In the sounding opened in the first area toward east of the western peribolos wall, no architectural remains were uncovered.

The second area of work in the Western Necropolis was between the northern peribolos wall and sarcophagus L10 and uncovered here, were three limestone sarcophagi carrying no decoration. These sarcophagi are orientated in an east-west direction and their lids were joined to each other with mortar. The fact that all three sarcophagi are positioned at a lower level than tomb M9 suggests that they should predate the burial chamber.

The lid of the limestone sarcophagus L56 is in pieces and its western part is only partially preserved. The small finds from these sarcophagi include: glass and baked clay unguentaria, bronze coins, baked clay oil lamps, a bronze mirror and a few fragments of figurines. In addition an octagonal rock-crystal seal is of note,

intaglio işlenmiş ateş sunağı önünde ayakta duran bir rahip betimi ile bir ayrıcalık gösterir.

Batı Nekropolis'te 2005 yılında gerçekleştirilen üçüncü çalışma, akropolisin kuzey ucunda bulunan, daha önce yapılan yüzey araştırmalarında saptanmış bir lahdin ortaya çıkarılmasıdır. Tabula ansatası içinde yedi satırlık Eski Yunanca yazıt içeren lahitte üç kişilik gömü yapıldığı belirlenmiştir. Lahdin buluntuları altın küpler, kemik iğne ve maryonet, pişmiş toprak unguentarium parçaları ile bronz objelerden oluşmaktadır.

Sütunlu Cadde Kazısı:

Perge Ja ve Jb ana sütunlu caddelerinin kesiştiği kavşağıın batısında, Jb kuzey galeri ile Ja batı galerinin birleştiği yerde bulunan duvarın güneyinde yapılan sondajda, taban seviyesine kadar inilmiş ve tüm caddede olduğu gibi buranın da döşeme taşlarıyla kaplı olduğu saptanmıştır. Çalışmada çok sayıda bulunan mimari elemanların arasında, ön yüzünde Triton, kısa yan yüzde ise Selene betimi yer alan bir kesik alınlığa ait köşe bloğu, burada muhtemelen anıtsal bir çeşme yapısının varlığına işaret eder.

Sütunlu caddede diğer bir çalışma, J9-J11 sokakları arasındaki genişletilmiş batı galeride gerçekleştirilmiştir. Sütunlu caddenin, diğer galerilerinde olduğu gibi, bu kısmının da mozaik tabana sahip olduğu tespit edilmiştir. J10 sokağının batıya yönelen basamaklı bir girişi olduğu, doğusundaki duvarın ise sütunlu caddeye bakan bir eksedraya ait olduğu anlaşılmıştır.

Sütunlu caddenin J 9-J 11 sokakları arasındaki batı galerisinde kuzeyden güneye doğru sürdürülün diğer çalışma alanında çok sayıda mermer kaplama parçaları, paye başlıklarları, arkitrav blokları ortaya çıkarılmış ve ayrıca İmparatorluk Kültü rahip (Res. 1) ve rahibesine (Res. 2) ait, portre özelliklerini sergileyen mermerden iki heykel

executed in intaglio, its convex side is carries a figure of a priest standing before a fire altar.

The third work area at the Western Necropolis encompassed the uncovering of a sarcophagus that had previously been identified at the northern end of the Acropolis. This sarcophagus has a tabula ansata with a seven-line Greek inscription and it contained three burials. The small finds from it included golden earrings, a bone needle and marionette, fragments of baked clay unguentaria and bronze objects.

Excavations in the Colonnaded Street:

A sounding was dug to the south of the wall, which stands at the junction of the northern gallery of the Colonnaded Street Jb and the western gallery of the Colonnaded Street Ja. Floor level was reached and was seen to have a flagstone pavement as is the case with the rest of the street. A carved pediment corner-piece with depictions of Triton on the front and Selene on the short side is noteworthy among the numerous architectural fragments uncovered here, and it indicates the presence of a monumental fountain situated here.

Another work area in the Colonnaded Street was in the widened western gallery between streets J9 and J11. This portion was also understood to have a mosaic floor as in the other galleries. It was also seen that street J10 has a stepped entrance towards the west and the wall to its east has an exedra facing the Colonnaded Street.

The work in the western gallery of the Colonnaded Street progressed from north to south and the finds include numerous marble facing fragments, pier capitals and architrave blocks. Two portrait heads of statues - one male head belonging to a priest of the Imperial Cult (Fig. 1) and one female head belonging to a priestess of the Imperial Cult (Fig. 2) – and also a statue base are

Res. 1
Fig. 1

Res. 2
Fig. 2

başı ile bir heykel kaidesi bulunmuştur. Sütunlu cadde bulunan bir kaidede ismi geçen Gerousia tarafından İmparator Rahibi olarak onurlandırılan Gn. Pedanius Valerianus'un erkek portre başı ile ilişkisi kuvvetle muhtemeldir.

Antropolojik Çalışmalar:

2005 yılında Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Y. S. Erdal ve ekibi, 2004 yılında açığa çıkarılan M6.4 mezar yapısı içinden çıkan iskeletler üzerinde incelemeler yapmıştır. Genel olarak M6.4 mezar yapısı iskeletlerinin 27 erkek, 36 kadın ve 6 cinsiyeti belirsiz olmak üzere toplam 69 erişkin, 10 bebek ve 22 çocuğa ait olduğu saptanmıştır. Ölüm yaşları saptanabilen bireylerin 16'sının genç erişkin (15-30 yaş arası), 18'inin orta erişkin (30-45 yaş arası) ve 14'ünün yaşılı (45 ve üzeri) kategorisinde yer aldığı belirlenmiştir.

B lahdı içinde bulunmuş bir erkeğin kafatasında 38.5 mm. çaplı oval planlı iyileşmiş bir trepanasyon örneği bulunmaktadır. Trepanasyon açıklığının 3/4 korunmuş olup, cerrahi müdahaleden sonra birey yaşamaya devam etmiştir.

A lahdı içinde bulunmuş bir başka kafatasında ise 41.5x24 mm. çapında, sol şakak kemигinin ön yüzünde, kemik gelişimiyle kendini gösteren bir tümör saptanmıştır (Res. 3).

Res. 3
Fig. 3

Mozaik Korpusu Çalışmaları:

Merkezi Paris'te bulunan AIEMA'nın (Association internationale pour l'étude de la mosaique antique) önderliğinde hazırlanan mozaik korpusu çerçevesinde, Perge'de kent içindeki mozaiklerin belgelenmesi, onarım ve korunmasına yönelik çalışmalar, 2005 yılında agorada

worthy of note. It is highly probable that the male portrait head is connected to Gn. Pedanius Valerianus, honoured as the Imperial Priest by Gerousia, whose name is mentioned on a base that was uncovered in the Colonnaded Street.

Anthropological Studies:

In 2005 Assoc. Prof. Dr. Y. S. Erdal of the Anthropology Department of Hacettepe University and his team studied the skeletons uncovered from tomb M6.4 in 2004. In all, M6.4 contained the skeletons of: 69 adults – 27 men, 36 women and 6 unidentified – as well as 10 infants and 22 children. Those skeletons whose age of death could be identified are: 16 young adults, aged between 15 and 30, 18 adults, aged between 30 and 45, and 14 skeletons of the elderly, over 45 years of age.

On a skull of a male from sarcophagus B there is the trace of a healed oval trepanation measuring 38.5 mm. in diameter. 3/4 of the trepanation was preserved and the individual had continued with his life after this operation.

On a skull from sarcophagus A there is a tumour on the outside of the left temporal bone which measures 41.5x24 mm. (Fig. 3).

Studies for the Mosaic Corpus:

Within the framework of the mosaic corpus project conducted by AIEMA (Association internationale pour l'étude de la mosaique antique) centred in Paris, the documentation, repair and conservation work of the mosaics of Perge focused on the mosaics in the Agora in 2005. All the mosaics in this area were re-exposed, documented using total station and photography employing modern photogrammetric methods and, in consequence, it is now possible to see all the mosaics of the Agora in the context of the architecture (Fig. 4).

Conservation, Repair and Landscaping Works:

The anastylosis work continued in the widened western gallery to the south of the Demetrios-Apollonios Arch on the Colonnaded Street, as well as in the Agora, culminating in the erection of a total of 31 columns.

When the mosaics were re-exposed after about 30 years, the parts that had deteriorated were identified and conserved using modern techniques. Then, they were covered first with geotextile and sacking and then with washed fine creek-sand for their protection (Fig. 5).

Res. 4
Fig. 4

yoğunlaşmış olup, alandaki tüm mozaikler tekrar açılmış, günümüz koşullarına uygun olarak belgelemede fotogrametrik yöntemler kullanılarak, total station ile yapılan ölçüm ve fotoğraflama işlemleri sonrasında agoradaki tüm mozaikleri tek bir mimari plan içinde görmek mümkün olmuştur (Res. 4).

Koruma, Onarım ve Düzenleme Çalışmaları:

Sütunlu caddede Demetrios-Apollonios Taki'nın güneyindeki genişletilmiş batı galeride ve ayrıca agorada anastylosis çalışmalarına devam edilmiş, bu bağlamda, 31 adet sütun ayaga kaldırılmıştır.

1970'li yıllarda kapatılan ve 2005 yılında tekrar açılan mozaiklerin bozulan yerleri saptanmış, günümüz koşullarına uygun malzeme kullanılarak konservasyonları yapılmıştır. Bu çalışmaların ardından mozaiklerin üzeri geotekstil ve çuval serildikten sonra yıkanmış dere kumuya örtülerek koruma altına alınmıştır (Res. 5).

2005 yılı kazı sezonunda bulunmuş olan tüm pişmiş toprak, cam ve metal buluntular, kazı barakası ve kazı evinde oluşturulan laboratuarlarda yöntemlerine uygun olarak temizlenmiş, kırık parçalar yapıştırılarak tümlenmiştir.

2005 yılı kazı sezonu sonunda toplam 26 adet envanterlik, 121 adet etüdüllük eser, restorasyon ve koruma çalışmaları tamamlanarak, Antalya Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilmiştir.

Res. 5
Fig. 5

All the baked clay, glass and metal finds uncovered in 2005 were cleaned and assembled together in the laboratories at the excavation house and in the shed.

At the end of the 2005 campaign a total of 26 items worth cataloguing and 121 items worthy of study were handed over to the Antalya Archaeological Museum following their restoration and conservation.

Side Tiyatrosu ve Çevresi Kazı ve Düzenleme Çalışmaları 2005

Excavations and Landscaping at and around the Side Theatre

Ülkü İZMİRLİĞİL

Side Beldesi'nde antik tiyatro çevresinde 2005 yılı kazı ve düzenleme çalışmaları 7 Eylül-15 Kasım 2005 tarihleri arasında 70 gün sürmüştür. Düzenleme çalışmalarına Dr. M. Özhanlı (Arkeolog), L. Gültekin (Mimar - Restoratör) katılmış, ayrıca Prof. Dr. R. Günay (Mim., Müh.) ve ekibi (H. Palabıyık, F. Benim ve Y. Yatkın) AutoCAD programı ile rölöve kontrol ölçülerine devam etmişlerdir.

Yapılan çalışmalar Kültür Varlıklarını ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü (DÖSİM) ve Side Belediyesi'nin maddi destekleriyle gerçekleştirilmiştir.

1. Düzenleme Çalışmaları:

Tiyatronun çevresindeki asfaltlı yol çalışmaları sırasında, tiyatro ve antik caddeye ait bazı bloklar moloz yığınları halinde kenarlara yığılmıştı. Bu yığıntılarla, müteahhitlerin tiyatro içerisinde boşaltıkları bloklar da eklenince, galeriler görülmez bir duruma gelmiş; hatta sahne binasının kuzeyinde yer alan Dionysos Tapınağı bu taş yığınları arasında tamamen kaybolmuş durumda idi. İşte bu görüntü çirkinliğinin giderilmesi, yığıntıların altında kalan alanların açılması ve de tiyatro ile caddeye ait malzemenin ayrıstırılıp ilerde yapılacak restorasyon çalışmalarına hazırlanması amacıyla, acil görülen üç alanda düzenleme çalışmaları yapılmıştır (Plan 1).

1.1. Side Belediyesi'nin önemli katkılarıyla, ilk olarak tiyatronun (L) girişi karşısında, kilisenin yer aldığı kısımda, tiyatronun üst galerilerinde yıkılmış olan mimari parçalar düzenlenerek park haline getirilmiştir. Ne yazık ki Side'nin "modern" turizmciler tarafından yapılması esnasında, inşatlardan çıkan molozlar için kilisenin bulunduğu alan çöplük olarak kullanılmış; keza tiyatronun arkasında plaja ulaşmak için açılan yol çalışmaları sırasında da mimari bloklar bu döküntünün üzerine

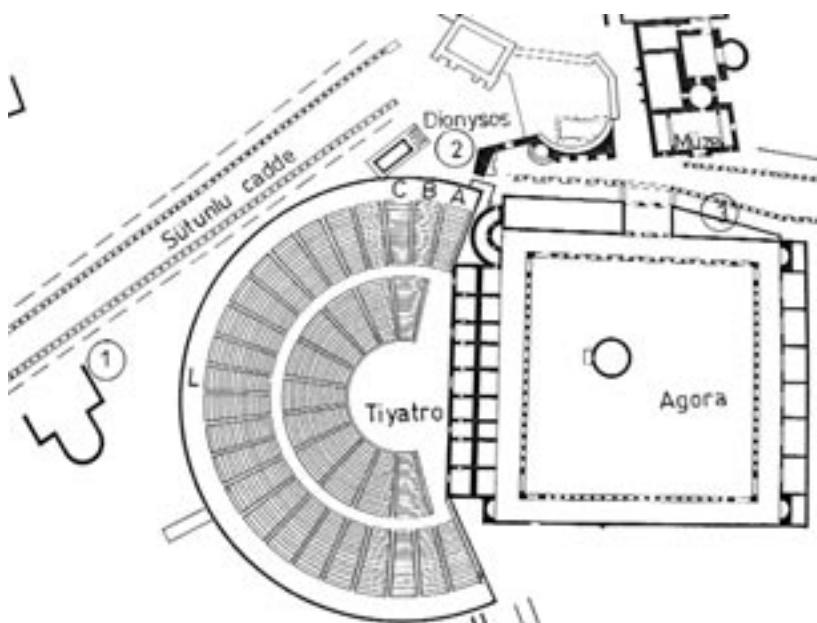
The excavations and landscaping work conducted at and around the Side Theatre lasted from the 7th of September to the 15th of November, 2005. Archaeologist Dr. M. Özhanlı and architect restorer L. Gültekin joined the landscaping work while architect-engineer Prof. Dr. R. Günay and his team (H. Palabıyık, F. Benim, and Y. Yatkın) continued the releve crosscheck measurements, using AutoCAD.

The work was financed by the General Directorate of Museums and Cultural Heritage, DÖSİM and the Side Municipality.

1. Landscaping Work:

During the asphalt coating of the road past the Theatre, some blocks belonging to the theatre and the ancient street were piled up along the road sides. These piles of stones increased further with the materials from the theatre added by the contractors; thus, the galleries could no longer be seen, and even the Dionysos Temple to the north of the Stage Building was entirely concealed by these heaps of stones. In order to bring this ugliness to an end, to expose these presently concealed areas, and to separate the materials belonging to the theatre from that belonging to the ancient street for future restoration work, sorting and arrangement work was urgently conducted in the three following fields (Plan 1).

1.1. *With significant contribution from the Side Municipality, the architectural fragments from the upper galleries of the theatre were ordered into a block and fragment park, established where the church is located by entrance L of the theatre. Unfortunately, the so-called modern tourism-businessmen of Side had earlier dumped their construction rubble in this area where the church is and later, architectural fragments uncovered*

Plan 1 Tiyatro ve
Çevresi
Plan 1 Plan of the
area around the
Theatre

yığılmıştı (Res. 1). Bu çirkin görüntünün ortadan kaldırılmış kılisenin açığa çıkarılması için öncelikle tiyatroya ait bloklar molozdan ayıklanarak sınıflandırılmıştır. Konglomerat ve tekrar kullanılamayacak şekilde profilleri kaybolmuş olanlar, agorada yerleşim planı yapılmış bir alana taşınmıştır. Ayrıca, bir çok profilli blok tiyatroyu çevreleyen tel örgünün iç tarafına sıralanmış, diğerleri ise alan ziyaretçilerin kent hakkında bilgi alabilecekleri bir rekreasyon alanı biçiminde düzenlenmiştir. Üsteki bloklar alındıktan sonra, temizlenen son yılın moloz dolgusu içerisinde yazıtlı kırık mermer parçalar, triglyf - metop bezeli bloklar ve küçük mimari parçalar açığa çıkmıştır. Kılisenin girişinin belirlenmesi amacıyla yapılan temizlikte, zemin döşemesi olarak kullanılan Eski Yunanca yazılı, parçalara ayrılmış bir mermer plaka bulunmuştur. Kılisenin içi planını belli edecek şekilde düzenlenip

during the construction of the road leading to the beach behind the theatre were then piled on top of this dump of rubble (Fig. 1). In order to be able to expose the church to view by removing this ugliness, firstly the blocks belonging to the theatre were collected and classified. The conglomerate blocks as well as those lacking profiles and thus un-reusable, were moved to an area arranged for this purpose within the Agora. In addition, many pieces that still retain their profiles were placed inside the fence encircling the theatre with the remainder arranged as a recreational area where visitors can find information concerning the ancient city. Following the removal of the blocks on the top, broken marble fragments with inscriptions, blocks with triglyph-metopes and small architectural fragments were also found within the rubble mass that was removed. During the course of the cleaning work to expose the entrance of the church, a broken marble plaque with a Greek inscription that had been reused as floor pavement, was discovered. The interior of the church was arranged to expose its layout and the area was planted with green plants (Fig. 2). Thus, the preparations for the intended excavations within this area have been completed.

1.2. *The second area of excavation and landscaping work was at the Dionysos Temple in front of entrances B and C of the theatre (Fig. 3). The piles of blocks carried by the contractor from inside the theatre during the repair work in 2002 had concealed the temple entirely. These haphazardly piled blocks were rearranged and in part of the empty area thus created, in front of the temple and in the galleries to the left of the temple, these pieces were placed in a theatre seating fashion; within the*

Res. 1 Tiyatro'nun güneyindeki Kilise
Fig. 1 The Church south of the Theatre

Res. 2 Temizlik sonrası Kilise'den bir görünüm
Fig. 2 The view from the Church following cleaning operations

yeşillendirilmiştir (Res. 2). Böylece bu alanda gelecek yıllarda yapılması tasarlanan kazı çalışmaları için ön hazırlık tamamlanmıştır.

1.2. İkinci kazı ve düzenleme alanı olarak Tiyatronun B, C girişleri önünde yer alan Dionysos Tapınağı çevresi belirlenmiştir (Res. 3). Müteahhit firmanın 2002 yılında tiyatronun içinde yaptıkları onarım sırasında dışarı taşıdıkları blok taş yığınları Dionysos Tapınağı'ni görünmez hale getirmiştir. Yan yana gelişçi güzel sıralanan bloklar yeniden düzenlenerek, elde edilen boş alanın bir kısmına, tapınağın önüne ve tapınağın solundaki galerilere tiyatro oturma sıraları biçiminde yerleştirilmiş; diğer bölgümüne ise tapınağın yan tarafındaki sütunlar malzemesine göre sınıflandırılarak sıralanmıştır (Res. 3). Tapınakla tiyatro arasında kalan alanda yapılan kazılarda geç dönemde şapel olarak kullanılan galeriye girişi sağlayan basamaklar açığa çıkarılmıştır. Bu sırada, Vespasian Çeşmesi'nin doğusunda yer alan kemerli geçidin iç kısmında, yolu sınırlayan devşirme malzeme ile yapılan duvarın arkasında 20 cm. çapında kurşun künklər bulunmuştur. Kentin girişindeki çeşmelere su getiren bu künklər, havuz olarak kullanılan latrin'in üst kısmına doğru devam etmektedir. Tapınağa doğru uzantısında, künkün dirsek yapmasını sağlayan ve havalandırma olarak kullanılmış pişmiş topraktan yapılmış bir bölüm bulunmaktadır. Belgelenen künklər su geçirmez yağlı kırmızı toprakla tekrar kapatılarak koruma altına alınmıştır.

Tapınağın içindeki çalışmalarda, tapınağın geç dönemde farklı işlevlerde kullanıldığına yönelik bir döşeme açığa çıkmıştır.

Dionysos Tapınağı'nın önünde yapılan tesviye sırasında açığa çıkan mimari parçalar tapınağın üzerine taşınmıştır. Vespasian Çeşmesi'nin doğusunda bulunan antik geçidin

Res. 3 Dionysos Tapınağı
Fig. 3 The Temple of Dionysos

remaining area, the columns lying beside the temple were classified (Fig. 3). The excavations in the area between the temple and the theatre exposed the steps that formed the entrance to the gallery which was converted into a church in the late period. During this time, lead pipes 20 cm. in diameter were discovered behind the wall built with spolia and bordering the road on the inside of the arched passageway to the east of the Fountain of Vespasian. These pipes provided water to the fountains at the entrance of the city and they continue toward the upper tier of the Latrines, used as a pool. In the length of the pipeline extending towards the temple, there is a baked clay section which facilitates an elbow and its ventilation. Following their documentation, these pipes were reburied with waterproof red clayey earth for their protection.

Work inside the temple exposed a pavement, suggesting that this structure was used for other purposes during the late period.

Architectural fragments brought to light during the levelling work carried out in front of the Dionysos Temple were placed on this temple. The architectural fragments placed at the entrance of the ancient passageway to the east of the Fountain of Vespasian during the restoration of the fountain were removed, and the eastern parapet of the fountain was restored to its original appearance. The passageway was blocked off with spolia in the late period. The excavations carried out inside the passageway produced a Byzantine coin and a fragment belonging to a large marble statue - extending from below the knee to the ankle. In addition, a column with its broken base and its capital of Corinthian order was excavated in situ and this shows that this passageway was used in

Res. 4 Tiyatro kuzeybatı portiko

Fig. 4 The north-west portico of the Theatre

giriş kısmındaki, çeşmenin restorasyonu sırasında konulan mimari parçalar alınmış ve çeşmenin doğu parapeti asılina uygun olarak düzenlenmiştir. Geç dönemde devşirme malzeme ile örülerek kapatılan geçidin iç kısmında yapılan kazılarda, dolgu içerisinde bir Bizans sikkesi ile büyük bir mermer heykelin diz altından ayak bileği arasına ait bir parça bulunmuştur. Ayrıca, bu geçidin Antik Dönem'de kullanıldığını gösteren bir sütun, kırılmış kaidesi ve de korinth başlığıyla *in situ* olarak açığa çıkarılmıştır (Res. 4). Sütunun girişin sağında sur duvarına bitişik durduğu, stylobat üzerindeki kurşun akıtma kanallarından anlaşılmaktadır. Kismen korunmuş olan stylobatta sütunların durduğu kısımlardaki kurşun akıtma kanalları görülmektedir. Tapınağın önünde geçen stylobat, kente giden ana portaklı caddeye dik açıyla bağlanmaktadır (Res. 4). Portaklı caddenin tapınağın önünden geçen kısmı blok yiğintilerinden arındırılıp kazıldıktan sonra, bu alanda antik yaya yolu tekrar kullanıma açılmış, böylelikle geç dönem surunda kente girişi sağlayan geçitten yoğun trafik ve yayanın bir arada geçmesi sorununa çözüm getirilmiştir (Res. 5).

1.3. Düzenlemede üçüncü çalışma alanı olarak Agora'nın kuzeybatısında, dükkanların önünde yer alan portaklı caddenin Müze karşısındaki bölümü seçilmiştir. Portaklı

Res. 5 Vespasian Çeşmesi'nin solundaki geçiş

Fig. 5 The Passage through the left hand side of Vespasian's Nymphaeum

Antiquity (Fig. 4). It was understood from the grooves on the stylobate to receive and direct the poured molten lead that the column stood on the right hand side of the entrance, against the fortification. The partially preserved stylobate carries traces of these grooves cut to situate the columns. This stylobate extends by the front of the temple and joins at a right angle the main colonnaded street leading to the city (Fig. 4). After the portion of the colonnaded street by the temple had been cleared of the piles of stone blocks, it was then excavated; this portion of the ancient pedestrian way was then re-opened for modern pedestrian traffic; consequently relieving the heavy traffic passing through the gap in the late period fortification wall (Fig. 5).

1.3. The last area for landscaping work was part of the colonnaded street in front of the northwest shops of the Agora, opposite the local Museum. This part of the colonnaded street had been fenced off and closed to pedestrian traffic. The architectural fragments in this area were classified and re-placed in the shops of the Agora that had already been excavated in previous campaigns. The fence was cut and moved further back; the ground was then covered with sand and opened to pedestrian traffic (Fig. 6).

caddenin bu kısmı demir çitle çevrilmiş ve yaya trafiğine kapatılmış bulunmaktaydı. Bu alandaki mimari parçalar sınıflandırılarak önceki yıllarda kazısı yapılmış olan Agora'nın dükkanlarına kaldırılmıştır. Demir çit kesilip, taşınabilir altlıklarla geriye alınmış ve zemine kum serilerek alan yaya trafiğine açılmıştır (Res. 6).

2. Belgeleme ve Mimari Malzeme Üzerinde İncelemeler:

2.1. Tiyatronun sahne binasında yapısal sağlamlaştırma amacıyla rölöve çalışması hazırlanmıştır. Sahne binasında kazı çalışmalarının devam edebilmesi, Agora'ya bakın dükkanlarının da aynı zamanda birlikte boşaltılması na ve akabinde tonozları yıkılmış olan giriş kapılarının ve sahne binası ana duvarlarının onarılmasına bağlıdır.

2.2. Tiyatro AutoCAD Programı:

Prof. Dr. R. Günay ve ekibi tarafından daha önce yapılan rölöveler AutoCAD programına aktarılmaya devam edilmiştir. Alanda yer yer kontrol ölçüleri alınarak değerlendirilmiştir.

3. Etüdüllük Malzemelerin Belgeleme Çalışmaları:

Taş, maden, keramik, cam etüdüllük malzemeler ve sikkeler ile tiyatronun (L) girişi karşısında kilise alanında bulunan Eski Yunanca yazılı çeşitli etüdüllük parçalar belirlenerek depoya kaldırılmıştır.

2. Documentation and Study of the Architectural Materials:

2.1. For the intended structural reinforcement work on the stage building of the Side Theatre, its detailed relevé was prepared. To enable this work on the stage building to continue, the shops facing the Agora have to be excavated at the same time and right thereafter, the entranceways, whose vaults are in ruins, and the main walls of the Stage Building have to be repaired.

2.2. The AutoCAD Project for the Theatre:

The measurements established by Prof. Dr. R. Günay and his team continued to be transferred to AutoCAD and the crosschecking of these measurements was conducted on site.

3. Documentation of the Finds:

Finds of stone, metal and glass as well as of coins and the marble plaque with inscription uncovered at the church before entranceway L of the Theatre were documented and placed in the storerooms.

Res. 6 Agoranın kuzeybatısındaki portikli cadde
Fig. 6 The Colonnaded Street to the north-west of the Agora

Soli/Pompeiopolis 2005 Kazıları

Excavations at Soli/Pompeiopolis in 2005

Remzi YAĞCI

Soli/Pompeiopolis Antik Liman Kenti 2005 sezonunda kazılar, önceki yıllarda olduğu gibi iki bölgede sürdürülmüştür.

A. Sütunlu Cadde:

2005 yılı Soli/Pompeiopolis Antik Liman Kenti kazılarda 2000, 2003 ve 2004 sezonlarında kazısı yapılan ve sütunlu caddenin ortasında yer alan C43, C42, C41, C40 ve B41 açmalarının temizlik çalışmaları ile başlanmıştır. Bu alanlarda geçen yıllarda yapılan kazı çalışmaları sırasında ele geçen heykellere ve figürlü sütun başlıklarına ait parçaların bulunması ve mimari kontekstin araştırılması planlanmıştır. Yani sıra 2000 yılı kazı çalışmalarında yüzey toprağı kaldırılan B-C-D 44-45-46 açmalarının kuzeyinde sütunlu caddenin orijinal tabanını bulmak amacıyla C47 ve B47 açmalarında da yüzey toprağı kaldırılarak kazılar başlatılmıştır. Temizlik çalışmalarının ardından ilerleyen yıllarda yapılması planlanan restorasyon çalışmaları için bir ön çalışma olması amacı ile 2003-2004 kazı sezonlarında kazılan C43-42-4-40 açmalarının batısında kalan B42-41-40-39 plan karelereinde kazı çalışmaları sürdürülülmüştür. C43-42-41 açmalarının doğu kesidine yakın bölümde sütunlu caddenin orijinal blokajının yok olmuş olması nedeniyle, bu plankarelere oranla daha iyi korunduğu düşünülen C29-28, B29-28 plankarelereinde kazı çalışmaları yürütülmüş ve kazının ikinci onbeş günlük diliminde bu alanlarda sütunlu caddenin orijinal taban blokajına ulaşılmıştır.

Sütunlu caddenin doğu portikosunun mimari yapılmamasını anlayabilmek için de E41 ve F41 plankarelereinde temizlik çalışmaları yapılmıştır. Bu alanlarda Bizans Dönemi'ne tarihlenen bir mekan içinde genel olarak iyi korunduğu gözlenen 6. yy.'a tarihlenen bir Bizans *opus sectile*'si bulunmuştur (Res. 1). Bu çalışmalar sonucunda sütunlu caddenin deprem öncesi son hali saptanmış böylece Pompeiopolis'in Bizans Dönemi ile ilgili ilk kez önemli bir kontekst açığa çıkarılmıştır.

The 2005 campaign at the ancient port city of Soli/Pompeiopolis as in previous years, focused in two areas.

A. The Colonnaded Street:

The 2005 campaign began with cleaning activity in grid-squares C43, C42, C41, C40 and B41, at the centre of the Colonnaded Street, which have been excavated in 2000, 2003 and 2004. Its aim was to clarify the architectural context and to find further fragments missing from the statues and figurative column capitals uncovered in previous campaigns. The surface layer of earth was removed in order to expose the original street pavement in grid-squares C47 and B47, to the north of B-C-D 44-45-46 grid-squares, whose topmost earth filling had already been removed in 2000. Following this cleaning work, excavations were undertaken in B42-41-40-39 grid-squares, located to the west of grid-squares C43-42-41-40, which had already been excavated in 2003 and 2004, in preparation for the intended restoration work. As the original blockage of the Colonnaded Street had disappeared close to the eastern profile of grid-squares C43-42-41, work shifted to grid-squares C29-28 and B29-28, areas that were thought to be better preserved. In the second fortnight of the campaign, the original blockage of the Colonnaded Street was reached in these grid-squares, as was expected.

With the intent of identifying the architectural structure of the eastern portico of the Colonnaded Street, cleaning work was carried out in grid-squares E41 and F41. In this area, a quite well-preserved Byzantine opus sectile floor dating to the 6th century was found in a room dated to the Byzantine period (Fig. 1). It could thus be understood how the Colonnaded Street looked, just prior to the earthquake and a significant Byzantine context for Pompeiopolis was here uncovered for the first time.

The following are the grid-squares and the important finds from them:

Res. 1 Sütunlu Cadde Bizans opus sectile'si
Fig. 1 Opus sectile pavement in the Colonnaded Street

Yukarıda sözü edilen plankarelerden önemli buluntu ve renleri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

B40 plankaresinde temizlik çalışmalarında Roma Dönemi dağınık mimari parçaların yanı sıra mimari mermer bir heykele ait kol ve el parçası, bir heykel parçası, üç adet taş ağırlık; B42 plan karesinde 3 adet bronz sikke, bir adet bronz ok ucu, bir adet PT kandil, bir adet PT ağırsak ve 1 adet iki çatallı demir mızrak ucu; C39 plan karesinde bir adet figürlü sütun başlığına ait figür (portre) parçası (Res. 2) ve iki adet bronz sikke açığa çıkarılmıştır.

B. Soli Höyük:

Soli Höyük'te 2005 kazı sezonunda G7, G8, H8, E6 ve E7 plankarelerinde kazı çalışmaları sürdürülmüştür. İlk üç açmada önceki yıllarda açığa çıkarılan Hitit stratigrafisi, mimarisini; E6 ve E7 açmalarındaki kazılar ise İ.O. 1. bin Grek Kolonizasyon Dönemi'ni araştırmak ve bu dönemde Kilikya ile olan ilişkileri saptamak amacıyla başlatılmıştır. Söz konusu plankarelerdeki mimari kalıntılar kesintili temel duvarları ve tabanlar dışında oldukça tahrif olmuştur. Bunda başlıca neden, Soli Höyük'ün Roma Dönemi'nde tiyatronun ve savunma amaçlı kulelerin inşası olduğu anlaşılmıştır. Önemli buluntular arasında:

Res. 2 Sütunlu Cadde'den bir sütun başlığına ait bir portre parçası
Fig. 2 Fragment of a human head from a column capital of the Colonnaded Street

B40. Various Roman period architectural fragments, arm and hand fragments from an architectural figural statue, a statue fragment and three stone weights were found.

B42. Three bronze coins, one bronze arrowhead, one baked clay lamp, a baked clay loom weight, and one spearhead with two prongs were found.

C39. A figurative (portrait) fragment, belonging to a figurative column capital (Fig. 2) and two bronze coins were found.

B. The Soli Höyük:

The 2005 campaign focused on excavations in grid-squares G7, G8, H8, E6 and E7 at Soli Höyük. The work in the first three grid-squares aimed to identify the Hittite architecture and stratigraphy uncovered in previous years; the work in grid-squares E6 and E7 aimed to identifying the Greek Colonisation period in the 1st millennium BC and evidence of the relationship between Soli and Cilicia during this period. The architectural remains in the aforementioned grid-squares were quite destroyed except for interrupted foundation walls and floors. The main reason for this destruction, it was understood, was the construction of the Roman theatre and defensive towers on this site. The important finds are as follows:

Hellenistic period - Body fragments of a Megara bowl (H8); a burnished bowl (G7); a lamp (Late Hellenistic-Early Roman) (H8); the base fragment of an unguentarium (H8); a pyramidal loom weight (G7) and a handle with a seal impression (Rhodes) (H8).

Archaic period - A baked clay painted fragment with a lion's tail motif in relief (H8); architectural plaque fragments with depictions of sphinx (G7).

8th-7th c. BC - Body fragments decorated with cross-hatching in purple on a white background of the Cyprus ware type (G7/H8).

Res. 3 Hittit İmparatorluk Dönemi'nden bir matara ve sürahi
Fig. 3 A jug and matara from the Hittite Imperial period

Helenistik Dönem: Megara kase gövde parçaları (H8); Firnisli kase (G7); Kandil (Geç Helenistik-Erken Roma) (H8); Unguentarium dip parçası (H8); Piramidal aşırak (G7); Mühür baskılı kulp (Rodos) (H8);

Arkaik Dönem'e ait pişmiş toprak üzerinde kabartmalı ve kırmızı boyalı aslan kuyruğu motifi (H8); sfenks betimlemeleri bulunan mimari levha parçaları (G7);

İ.O. 8-7. yy.'a ait Kıbrıs tipi beyaz zemin üzerine mor boyalı kafes bezemeli gövde parçaları (G7/H8);

İ.O. 7. yy.'a ait İonia kasesi ağız parçası ve "Yaban Keçisi Stili" kap parçaları (G7);

İ.O. 7-6. yy. Kıbrıs beyaz astar üzerine siyah gamalı haç ve şevron motifleri ile bezenmiş "White Painted IV" kapalı kap gövde parçaları (E7);

İ.O. 6. yy. dalga (wave line) bezemeli kaplar (E7);

Geç - Orta Demir Dönemi'ne ait iç içe daire bezemeli ve yatay şerit bulunan gövde parçaları (G7, H8) bulunmaktadır.

G8 açmasının en önemli buluntuları arasında (15.88 m. kotunda), açmanın güney kesitine yakın platform kesiti altında biri tek kulplu, bezemesiz tam küçük testi ve yanında bulunan diğeri üstündeki dere taşı nedeniyle kırık halde toprağa saplanmış olan tek kulplu, perdahlı ve bezemesiz Hittit Dönemi büyük bir matara (İ.O. 13. yy.) bulunmaktadır (Res. 3). Bu buluntular, Soli'nin stratigrafisi ile ilgili önemli ayrıntılar vermiştir.

C. Depo Çalışmaları:

2002-2004 G9, F9 ve E9 plankarelerinde Hittit kültür katlarında bulunan kaba tek renkli mutfak kaplarının restorasyonu, konservasyonu, çizimleri yapılmış, fotoğrafları çekilmiştir. Bunların içinde İ.O. 14. yy.'a ait üzeri kuş

7th c. BC - A mouth fragment from an Ionian bowl and vessel fragments painted in the 'wild goat style' (G7).

7th-6th c. BC - Body fragments from closed-type 'White Painted IV' vessels (Cyprus Ware) decorated with black swastikas and chevrons upon a white background (E7).

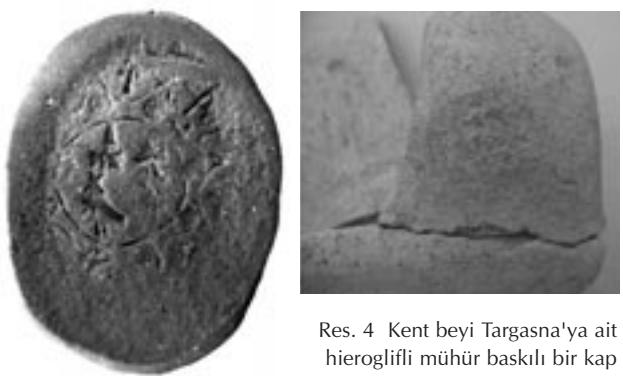
6th c. BC - Bowls with a wave line decoration (E7).

Late-Middle Iron Age - Body fragments decorated with concentric circles and horizontal bands (G7, H8).

Among there are two very important finds from near the southern profile of trench G8 (at 15.88 m): one intact juglet with a single handle and no decoration, found under the platform profile, and next to it, a large, burnished water flask with a single handle and no decoration dating from the Hittite period (13th c. BC) was uncovered. It was unfortunately broken because of the river stone upon it (Fig. 3). These finds provided important data regarding the stratigraphy of Soli.

C. Work in the Storerooms:

Restoration, conservation, drawing and photographic documentation was carried out on the monochrome coarse kitchen ware that was uncovered in the Hittite cultural strata in grid-squares G9, F9 and E9 during the campaigns of 2002-2004. One large dish is especially noteworthy for its incised decoration of bird-feet and it is dated to the 14th c. BC; this piece was restored and was then handed over to the Mersin Museum. Another significant example is a vessel with a hieroglyphic seal impression belonging to the city lord Targasna on its handle (Fig. 4). A seal impression on the handle of a kitchen utensil uncovered in trench G9 provides us with important information regarding the Hittite Imperial period rulers of Soli. This seal impression is dated to the first half of the 14th c. BC and belongs to Targasna, the lord of the city. As the name of this city lord is now

Res. 4 Kent beyi Targasna'ya ait hieroglifli mühür baskılı bir kap
Fig. 4 The hieroglyphic seal naming the ruler of the city, Targasna impressed on a clay cup

ayağı biçiminde yivlenerek bezenmiş büyük tabaklar- dan birisi dikkat çekicidir ve restore edilerek Mersin Müzesi'ne teslim edilmiştir İlgi çekici bir diğer örnek de kulpbunda kent beyi Targasna'ya ait hieroglifli mühür bas- kısı bulunan bir kaptır (Res. 4). G9 açmasında aşağı çıkan mutfak kaplarından birinin kulpunda bulunan mühür baskısı, Soli'nin İ.O. 2. bindeki yani Hittit İmparatorluk Dönemi'ndeki yöneticileri ile ilgili önemli ipucudur. İ.O. 14.yy.'in ilk yarısına tarihlenen mühür baskısı, şehir beyi Targasna'ya aittir. Bu kent beyi belli olsaydı bir Kizzuwatna şehri olan Soli'nin belki de İ.O. 2. bindeki adı aydınlığa kavuşacaktı. Targasna kişi adı olarak, Hittitlerin başkenti Boğazköy-Hattuşa metinlerinde geçmek- teder.

D. Sütunlu Cadde Restorasyona Hazırlık Çalışmaları:

DEÜ, Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Bölüm Başkanı E. L. Akyüz başkanlığında bir ekip Sütunlu Cadde'nin limana birleştiği güney ucundaki önceki yıllarda çizimi, yapılan mimari parçaların ayrıntılı çizimlerine başladı- lar. Bu bölümdeki çalışmaların amacı birleştirilmesi olası parçaların restorasyon projesini oluşturmaktır.

E. VI. Uluslararası Hititoloji Kongresi ve Soli Höyük:

5-9 Eylül 2005 tarihleri arasında Roma'da *Museo dell' Arte Classica Odeion*'da gerçekleştirilen 6. Uluslararası Hititoloji Kongresi'de 7 Eylül'de "Hittites at Soli (*Cilicia*)" adlı bildiri ile Soli'nin Hititler dönemi'ne (İ.O. 1500-1300) ilişkin arkeolojik veriler tarihsel belgelerle karşılaştırı- malı olarak sunuldu. Bunların içinde başlıca keramikler, mühür ve mühür baskıları (*bullalar*), küçük buluntularla Soli'nin İ.O. 2. binde Kizzuwatna'nın önemli bir liman kenti olduğu anlatıldı.

known, perhaps it will be possible to learn the 2nd mil- lennium BC name of Soli, which is located in Kizzuwat- na. Targasna is known from a personal name in the Boğazköy-Hattusha texts.

D. Preparations for the Restoration of the Colonnaded Street:

A team led by E. L. Akyüz, Head of the Restoration De- partment, Faculty of Architecture, Dokuz Eylül Univer- sity, started detailed drawings of the architectural ele- ments found at the south end of the Colonnaded Street, where it joins the harbour. This work aims at the joining and restoration of the surviving fragments.

E. VI. International Hittitology Congress and Soli Höyük:

*The archaeological data combined with historical doc- uments relating to the Hittite period (1500-1300 BC) of Soli was presented under the title "Hittites at Soli (*Cili- cia*)" on September 7th at the VI. International Hittitol- ogy Congress, held at Museo dell'Arte Classica odeion in Rome (September 5-9, 2005). At the congress, it was stressed that Soli was an important port city of Kizzu- watna in the 2nd millennium BC from the evidence of the excavated pottery, seals and seal impressions (bul- lae) and the small finds.*

Adana Höyük Araştırmaları: Kozan ve Yumurtalık İlçeleri

Höyük Surveys in Adana: The Townships of Kozan and Yumurtalık

Erkan KONYAR

i.Ö. 2. binde Kizzuwatna, Yeni Assur - Geç Hitit dönemlerinde Hilakku veya Que olarak bilinen Çukurova'nın höyük tipindeki yerleşme alanları açısından oldukça zengin olmasına karşın bugün bölgede arkeolojik bir kazı yoktur.

2. binyılın ortalarında ve 1. binyılda Anadolu etkisine açık bölgenin, Anadolu, Mezopotamya kültürleri arasında ilişkisi sağlayıp bir köprü niteliğinde olması kaçınılmazdır. Bunun yanında bölgenin Anadolu etkisinden çok Kuzey Suriye ile kültürel açıdan organik bir bağ taşıdığı söylenebilir. 2. binyılın ortalarında ortaya çıkan Suriye-Kilikya Boyalıları bölgenin en özgün çanak çömlek topluluğunu yansıtır. Gerek Tel Açana gerekse son yıllarda Kinet Höyük'te bu grup mallar anıtsal mimarinin oluşturduğu tabakalarдан gelmiştir. Aynı zamanda Mersin-Yumuktepe, Tarsus-Gözlükule ve Mersin-Soli gibi yerleşme alanlarının 2. binyıl tabakalarında aynı malzeme grubu görülebilmektedir. Suriye-Kilikya Boyalıları olarak adlandırılan çanak çömleklerin bölgenin kültürel ve siyasi olarak güçlü olduğu bir dönemde ortaya çıktığı açıklıdır. Aynı kültürel süreç Kuzeybatı Suriye'de de izlenebilmektedir. Yine bu malzemenin bölge höyüklerindeki yoğunluğu söz konusu dönemdeki nüfus ve yerleşme yoğunluğuna da işaret eder. Bölgenin Eski Hitit ve Hitit İmparatorluk dönemlerindeki yerleşme coğrafyası ve Hititlerin bölgedeki etkinliği de araştırmaya değer diğer bir konudur. Bölgeye Hitit etkisinin tam olarak ne zaman ulaştığı tam olarak ortaya konamamakla birlikte özellikle Hitit İmparatorluk Çağı'nda bu etkinin izlenenbildiği saptanmıştır. Yakın bölgede kazısı yapılan Mersin-Yumuktepe, Tarsus-Gözlükule ve Dörtyol-Kinet Höyük'te saptanan Hitit etkili tabakalar bu kronolojiyi destekler.

Çukurova was known as Kizzuwatna in the 2nd millennium BC and as Hilakku or Que during the Neo-Assyrian-Late Hittite periods; however, there is no ongoing excavation in this region, which is very rich with höyük type settlements.

During the mid 2nd millennium BC and the 1st millennium BC, this region was open to influences from Anatolia and it must have served as a bridge between the Anatolian and Mesopotamian cultures. In addition, it is possible to say that the region has an organic connection with north Syria rather than just an Anatolian influence. The Syrian-Cilician painted ware that emerged in the mid 2nd millennium BC reflects the most characteristic pottery of the region. In recent years such pottery was uncovered in the layers with monumental architecture both at Tell Achana and at Kinet Höyük. On the other hand, the same pottery group is also found in the 2nd millennium BC strata at settlements such as Mersin-Yumuktepe, Tarsus-Gözlükule and Mersin-Soli. It is clear that this group of pottery, called Syrian-Cilician Painted Ware, appeared at a time when the region was culturally and politically strong. The same cultural process can also be traced in northwest Syria. Moreover, the high frequency of this pottery in the höyüks of the region also indicates the high rate of settlement and population of the region during the aforementioned period. The settlement landscape of the region during the Old Hittite Kingdom and the Hittite Imperial periods, as well as the Hittite activities in the region, are worthy of study. Although it has not yet been shown exactly when Hittite influence reached the region, it has been shown that this influence can be followed, especially during the Hittite Imperial period. This chronology is further supported from the strata displaying Hittite influence at

Yumurtalık Çalışmaları:

Yumurtalık bölgesi coğrafi konumuyla yerleşme coğrafyası açısından uygun özelliklere sahip alanlardandır. Özellikle Akdenize açılma stratejisi çevresinde önemli bölgelerden olmalıdır. Kinet, Ugarit (Ras Şamra), Gözlükule, Yumuktepe ve Soli gibi yerleşmeler dikkate alındığında sahil şeridinin prehistorik çağlardan başlayarak 2. binyıl ve 1. binyilda da önemli yerleşmeleri barındırdığı anlaşılmaktadır.

Yumurtalık ilçesinin kuzeyinde Gölovası ilçe sınırları içinde, BOTAŞ istasyonunun batısında yer alan Gölovası Höyüğu, bu bölgedeki en büyük yerleşim alanıdır. Ova düzeyinden yaklaşık 22 m. yüksekliğindedir ve güneye doğru teraslar yaparak alçalmaktadır. Gölovası Höyüğu'nden toplanan az sayıdaki çanak çömlek genel olarak Yunan-Roma ve Ortaçağ'a tarihlenebilir.

Yeniköy Höyüğu aynı adlı köyün güneyinde Ceyhan Yumurtalık karayolunun doğusunda yer almaktadır. Küçük boyutlu olan höyükün etekleri tamamıyla tıraşlanmıştır. Bugün eteklerde, tahribat çukurları içinde, temelleri daha iri taşlardan, üst kısımlar ise yassı sal taşlarından yapılmış, yaklaşık 1.5 m. yüksekliğinde bir sur kalıntısının varlığı görülmektedir. Höyükten toplanan çanak çömlekler ve yazılı bir tuğla parçası burada da Roma Dönemi yerleşmesi olduğunu göstermektedir.

Yeniköy Höyüğu'nun birkaç kilometre güneyinde, yine Yumurtalık bölgesinin büyük boyutlu höyüklerinden biri olan Zeytinbeli yer alır. Yaklaşık olarak 12 m. yüksekliğinde, kuzey-güney ekseninde 220 m., doğu-batı ekseninde ise 90 m. olan höyük, yine tarla sürerken oldukça fazla tahrip edilmiştir. Akdeniz kıyı şeridinden yalnızca birkaç kilometre kuzeyde yer alan höyük yüzeyinden toplanan çanak çömleklerin içinde Suriye-Kilikya Boyalıları olarak adlandırılan tür dikkat çekicidir. Bölgenin yakınında yer alan Kinet Höyük'ten elde edilen stratigrafik veriler ve C14 sonuçlarına göre Orta Tunç II-Son Tunç I dönemlerine tarihlenir. Tarsus-Gözlükule, Mersin-Yumuktepe ve Tel Aşana höyüklerinde de ufak farklılıklar olmakla birlikte Orta Tunç Çağı'ndan Son Tunç Çağı'na uzanan bir kronolojide değerlendirilmiştir. Çanak çömleklerde açık krem-pembemsi devetüyü veya devetüyü astar üzerine kırmızı, kahverengi veya siyah renk boyaya çekilen yataş bantlar arasına zikkzak, dalga, kafes, sağa veya sola yatık boyalı bant bezeme uygulanmıştır. Dışa çekik ağız kenarlı çömlekler, omurgalı dışa çekik ağız kenarlı çanaklar ve yonca ağızlı testiler belirlenen formlardandır. Zeytinbeli Höyüğu'nde toplanan önemli bir diğer malzeme grubu ise, Hitit İmparatorluk Çağı'nda standart bir form olarak kendini gösteren içe kalınlaştırılmış ağız kenarlı çanaklar ve tepsilerden oluşur. Pembemsi devetüyü renkte, bazları kırmızımsı, hamurunun

Mersin-Yumuktepe, Tarsus-Gözlükule and Dörtyol-Kinet Höyük.

Surveys in the Yumurtalık Area:

The Yumurtalık region is very suitable for settlements due to its geographic location. It must have been especially important for the strategy of opening to the seas. Taking into consideration settlements such as Kinet, Ugarit (Ras Shamra), Gözlükule, Yumuktepe and Soli, it is seen that the coastline was settled beginning in the prehistoric period and it contained important sites during the 2nd and 1st millennia BC.

Gölovası Höyüğu, which is the largest settlement in the region, is located to the west of the BOTAŞ plant, within the borders of Gölovası township, to the north of Yumurtalık township. The mound rises 22 m. above the plain and descends in terraces to the south. The few examples of potshards collected at Gölovası Höyüğu can generally be dated to the Greek-Roman periods and to the Middle Ages.

Yeniköy Höyüğu is located to the east of the Ceyhan-Yumurtalık road, to the south of the village Yeniköy. The edges of this small mound have been entirely shaved away. Today, in the destruction pits on the slopes, the presence of a fortification wall, reaching a height of 1.5 m., and built from larger stones at the bottom, with flat slab-stones above, can be seen. The potshards collected and an inscribed brick fragment indicate a Roman period settlement.

A few kilometres south of Yeniköy Höyüğu is the Zeytinbeli Höyüğu - another large size höyük of the Yumurtalık region. The Zeytinbeli mound rises ca. 12 m. and it measures 220 m. in a north-south direction and 90 m. in an east-west direction. It has been quite destroyed through agricultural activities. The mound is just a few kilometres inland from the Mediterranean coast. Among the potshards collected on the surface, the Syrian-Cilician Painted Wares are especially noteworthy. This pottery group is dated to the MBA II - LBA I periods from stratigraphic evidence and from C14 dating from Kinet Höyük. Despite small deviations in dating, as observed at Tarsus-Gözlükule, Mersin-Yumuktepe and Tell Aşana, they are still considered within the range of the Middle to Late Bronze ages. This pottery group is decorated with zigzags, waves, cross-hatching and right or left inclining painted bands between horizontal bands in red, brown or black, on a background of light cream-pinkish buff or buff colour. Among the forms identified are pots with everted rims, profiled bowls with everted rims and jugs with trefoil mouths. Another important group of finds

renginde astarlı aćkısız örneklerdir. Malzemenin yoğunluğu burada en azından bir Hitit tabakasının varlığına işaret etmektedir. Bilindiği üzere yine yakın bölgede yer alan Mersin-Yumuktepe, Tarsus-Gözlükule ve daha doğuda Kinet Höyükün Son Tunç II tabakaları Hitit etkili buluntulara sahiptir.

Kırmitlı Köyü'nün doğusunda yer alan Tülek orta büyülükté bir höyük'tür. 22 m. yüksekliğinde olan höyükün güney ve doğusu teraslar yaparak alçalır. Bu alanda, yüzeyde dikdörtgen planlı yapıların temelleri izlenebilmektedir. Höyükten eser halde Suriye-Kilikya Boyalıları türünden kap parçaları toplanmıştır. Belirgin olan grup Roma İmparatorluk Çağı ve Ortaçağı işaret eder.

Bu bölgede bulunan Körkuyu, Hardal ve Yeniköy höyükleri tamamen ortadan kaldırılmıştır. Buna karşılık Toros Gübre Fabrikası içinde yer alan ve özel izinle girebildiğimiz, bölgenin büyük höyüklerinden olan Muttalip ve BOTAŞ arazisi içinde yer alan başka bir höyük tahrip olmaktan kurtulabilmiştir.

Kozan Çalışmaları:

İkinci çalışma alanımız olan Kozan İlçesi'nde tespit ettiğimiz en büyük höyük Tılan Höyüdüdür. Aynı adı taşıyan modern köy yerleşmesinin bir bölümü höyükün etekleri üzerine kurulmuştur. Höyük 39 m. yüksekligidindedir. Batısında doğal bir kayalık tepe yer alır. Burada kaya basamakları, nişler ve kenarları köşeli bazen bir mekâni animsatın kaya oyukları gözlenmektedir. Roma İmparatorluk Çağı'na ait olduğunu düşündüğümüz yerleşme ve nekropol alanı batı yönde modern köyün içlerine kadar uzanmaktadır. Tılan Höyüdünden toplanan malzeme grubu zengin bir envanter ve uzun bir kronolojik sürece işaret eder. Kalkolitik Dönem boyalı çanak çömlekleri, el

Res. 1 Tılan Höyük, Kozan
Fig. 1 The Tılan Hoyuk at Kozan

from Zeytinbeli includes trays and bowls with inward thickened rims, which emerged as a standard form during the Hittite Imperial period. These examples are pinkish buff coloured, some are reddish, with slip in the same colour as the clay and they are not burnished. The large amount of finds, indicate at least one Hittite stratum here. As is known, Mersin-Yumuktepe, Tarsus-Gözlükule in the adjacent region and Kinet Höyük further to the east, produced Hittite influenced finds from their Late Bronze Age strata.

Tülek Höyük is a medium sized mound located to the east of Kırmitlı village. It rises ca. 22 m. and its eastern and southern slopes descend in terraces. Foundations of rectangular structures can be discerned on the surface. A few potshards of Syrian-Cilician Painted Wares have been collected here. The dominant group of potshards from Tülek Höyük date from the Roman Imperial and the Medieval period.

Körkuyu, Hardal Höyük and Yeniköy Hardal Höyük, also known to have been situated in this area, no longer exist. Yet, the large sized Muttalip Höyük within the confines of the Toros Fertiliser Factory, which we could visit with private permission, and another höyük within the confines of the BOTAŞ plant have been preserved.

Surveys in the Kozan Area:

The biggest höyük we identified in our second area of surveys, Kozan, is the Tılan Höyüdü. The modern village bearing the same name partially occupies the slopes of the mound. The höyük rises 39 m. and there is a natural hillock of rock to its west. Here are rock-cut steps, niches and cave-like holes with corners that recall rooms. The settlement and the necropolis, which we believe to date to the Roman Imperial period, extend into the modern village in the west. The materials collected at Tılan Höyüdü point to a rich variety of inventory and indicate a long chronological duration. Among the potshards collected are painted wares of the Chalcolithic period, shards of hand-made pottery with direct rim from the EBA and numerous MBA Syrian-Cilician Painted Wares. Besides the Syrian-Cilician Painted Wares, a few examples of Mycenaean-Cyprus Painted Wares, dated to the LBA II and the Early Iron Age should also be noted. Wares of Hellenistic-Roman periods, as well as glazed potshards from the Medieval period were also collected. A loom weight, which we date to the MBA from comparison with examples from Tarsus-Gözlükule and Mersin, and a baked clay cylindrical seal, which we could not as yet identify, were also found on the surface.

yapımı basit ağız kenarlı İlk Tunç Çağ kap parçaları ve çok sayıda Orta Tunç Çağ Suriye-Kilikya Boyalısı toplanmıştır. Suriye-Kilikya Boyalıları yanında az sayıda olmakla birlikte Son Tunç II ve Erken Demir Çağ ile ilişkilendirilen Miken-Kıbrıs boyalıları da tespit edilmiştir. Höyükte yine Helenistik-Roma Çağının özellikleri gösteren mallar ve Orta Çağ sırılı çanak çömlekler parçaları toplanmıştır. Tılan Höyük'te ayrıca Tarsus-Gözlükule ve Mersin örneklerinden yola çıkılarak Orta Tunç Çağının tarihledigimiz bir adet aşırı ve henüz tam olarak tanımlayamadığımız pişmiş toprak bir silindir mühür bulunmuştur.

Kozan İlçesi'ndeki ikinci çalışma alanımız Tırmıl Höyük olmuştür. Dikili Köyü sınırları içinde yer alan höyük yaklaşık 10 m. yüksekliğindedir. Üzeri tarla olarak kullanılan höyükün doğudaki önemli bir kısmı İmamoğlu-Kozan karayolu tarafından kesilmiştir. Bir nevi höyükün içinden yol geçirilmiştir. Tırmıl Höyüğünde el yapımı düz ağızlı derin İlk Tunç Çağ kâseleri ile Suriye-Kilikya Boyalıları dikkat çeken malzeme grubudur. Özellikle bazıları yonca ağızlı, boya bezemeli örnekler Orta Tunç Çağ II'nin belirgin formlarını oluştururlar. Höyükte bulduğumuz pişmiş toprak bir damga mühür ise bölgedeki benzerlerinden yola çıkılarak Orta Tunç Çağına tarihlenmiştir.

Our second focus in Kozan was the Tırmıl Höyük, located within the borders of Dikili village and which rises ca. 10 m. The mound is exploited as a field today and an important portion of it on the east has been cut through by the İmamoğlu-Kozan road; indeed, it can be said that the road passes through this höyük. Hand-made deep EBA bowls with flat rims and Syrian-Cilician Painted Wares are the noteworthy pottery groups from Tırmıl Höyük. Especially the painted wares, some of which have trefoil mouths form the outstanding groups of MBA II date from Tırmıl. A baked clay stamp seal from this höyük is dated to the MBA from a comparison made with parallel examples from the region.

Alanya ve Çevresinde Bizans Araştırmaları 2005

Byzantine Surveys in and around Alanya in 2005

Sema DOĞAN

"Antalya İli ve İlçelerinde Bizans Araştırmaları"nın 2005 yılı arazi çalışması, 1.9.2005-19.9.2005 tarihleri arasında yapılmıştır. 2004 yılı çalışmalarında Alanya ve çevresinde saptanın 19 yerleşimdeki Bizans yapılarına ilişkin ön araştırmanın ardından, 2005 yılında yedi kişilik bir ekip ile belgelemeler gerçekleştirılmıştır. Alanya İlçe sınırları içindeki köy ve beldelerde altı, Gazipaşa İlçe sınırında bir olmak üzere toplam yedi yerleşim ve yapıda, elektronik theodolit ile alınan digital ölçümlere ilişkin veriler, bilgisayar ortamında AutoCAD ve NetCAD programlarına aktarılmıştır. Yapıların ülke koordinatlarında yerleri belirlenerek ölçekli planları çıkarılmıştır. Plan ve kesit çizimleri, hazırlamakta olduğumuz kitapta yayımlanmak üzere Mimar M. Bedir tarafından yapılmaktadır.

Geçen yıl raporumuzda kısaca tanıttığımız Kızılcaşehir Kale'de bu yıl yapılan ölçümlerde 425 nokta alınmıştır. Alanya'nın Oba Beldesi'ndeki Kızılcaşehir Köyü'nde sarp kayalıklar üzerine kurulmuş olan Kale'nin kuzeydoğu cephesi, yamaçtaki köy ile aynı kottadır. Denize ve Alanya'ya hakim konumdaki Kale, kuzey, güney ve doğu yönlerde olmak üzere üç yönde surlarla sınırlanmasına karşın, batıda kayalıkların yer aldığı dik yamaçta surlara gerek görürmemiştir. Kuzeydoğu cephe köy ile aynı kottaki surlar kulelerle güçlendirilmiştir. Aynı zamanda bu cephe karadan gelebilecek tehlikelere karşı içte ikinçi bir sur ile desteklenmiştir. İki sur arasında dıştaki ile bitişik mekanlar yer alır. 121x163 m. boyutlarındaki Kale'ye giriş, güneydoğu köşede yer alan açıklıktan sağlanmaktadır. Kale'nin surları kayrak taşı ile harçın birlikte kullanıldığı örme duvar tekniğindedir ve aynı dönemin yapımıdır. Ancak kuzeydoğu dış surun iç yüzündeki duvar örgüsünde kırık kiremit kullanımı daha sonraki bir evreyi belirler.

Kale'nin içindeki topluluğun yaşamına ilişkin dinsel bir veri olan Şapel'de, apsis içte ve dışta yarınlı daire biçimli olup, içte apsisin iki yanındaki küçük apsisler boyutları nedeniyle birer niş görünümündedir. 12x22 m. boyutlarında, batı kısmı yıkılmış olan şapel, tek neflidir. Örtü

The 2005 field work of the 'Byzantine Surveys in the Province of Antalya and its Townships' was conducted from September the 1st through to the 19th. In 2004, 19 settlements were identified in and around Alanya. In 2005, these settlements were documented by a team of seven. Six are within the borders of Alanya township and one is on the border with Gazipaşa, in total seven settlements and structures were digitally measured using electronic theodolite and this data were transferred to AutoCAD and NetCAD. The coordinates of the structures were identified and their scaled plans were prepared. Plans and cross-sections are being drawn by architect M. Bedir in order to be incorporated within our book which is in preparation.

The measurements taken at the Kızılcaşehir Kale, which was briefly presented in last year's report, include 425 points. The fortress rises on a steep rocky hill in the village of Kızılcaşehir in the district of Oba, Alanya. Its front to the northeast is at the same level as the village. The fortress is located at a point dominating Alanya and the sea and has walls on three sides (north, east and south) while the western side overlooking the rocks on this steep cliff was not fortified. The walls on the northeast were further reinforced by towers and an inner wall against any potential threats from the landside. Some structures between these two walls adjoin the exterior wall. This fortress, measuring 121x163 m., is entered via an opening at the southeast corner. The walls were built from slate and mortar and are of the same period; however, the use of brick fragments in the inner face of the north-eastern exterior wall indicates a later phase.

The chapel inside the fortress reveals the life of the local community of the time. Its apse is semicircular, both on the inside and outside and it is flanked on the inside by niche-like small apses on both sides. This single-nave chapel measures 12x22 m. and its western portion is in ruins. Traces show that the structure was roofed by a vault. The northern and southern lateral walls of the

sitemine geçiş seviyesinde tonoz başlangıcına ait izler, tonozla örtülü olduğunu belirler. Yapının kuzey ve güney yan duvarları ikişer kör kemer ile hareketlendirilmiştir. Yapının iç cephelerinin tamamında duvar resimleri izlenmektedir.

Kale'nin içinde, aynı zamanda güney surlara bitişik dörtgen, kare veya düzgün olmayan plandaki mekanlara ait duvar kalıntıları ile merkezde ve kuzey surların yakınında dört ayrı zeytin işliği, kaledeki gündelik yaşama ilişkin verilerdir

Kale'nin dışında doğuda yer alan, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı yapı 2.8×8.5 m. boyutlarındadır. Yapının içinde kuzey ve güney duvarlarda doğuda dörtgen, batıda yarımdaire nişler açılmıştır. Batı cephe de pencere açıklığı yer alan yapının girişi doğudadır. Kale'nin giriş kotundaki yapı, olasılıkla karadan gelenlerin ön-giriş kontrolü için yapılmıştır.

Obaköy'ün kuzeybatısında Çiplaklı-Aksaray Mevkii'ndeki Orman Deposu'nun karşısında doğu-batı doğrultusunda tek mekanlı, doğusu içte yarımdaire biçimli, dışta düz duvarlı apsisli, üzeri tonoz örtülü bir Şapel bulunmaktadır. 3.2×5.1 m. boyutlarındaki yapıya giriş batıdanadır. Apsiste ve güney duvarda birer pencere açıklığı yapıyı aydınlatmaktadır. İç cephelerde, apsis yarımdaire kubbesinde madalyon içinde eş kollu haç, kuzey ve güney duvarlarda panolar içinde geometrik, bitkisel ve Latin haçı gibi sembolik motifler, tonozda geometrik ve bitkisel kompozisyonların yer aldığı figürsüz duvar resimleri nedeniyle yapı İkonoklastik Dönem'e (726-843) tarihlenmelidir. Apsis kemerindeki yazıt ve duvarlardaki yaşam haçları mezardır şapeli olduğunu ortaya koyar.

Şapelin kuzeybatısında yer alan ve içinde zeytin işliği barındıran yapı kompleksinde düzensiz dörtgen planlı bir duvarla sınırlanan alanın içinde birbirine bitişen beş mekan belirlenmiş, alınan 40 nokta ile planları çıkarılmıştır. 17.8×28.2 m. boyutundaki yapıda mekanlar arasında kalan bölüm adeta avlu niteliğindedir. Mekanların duvarları aynı malzeme ve teknikte yapılmış olmasına karşın, dış duvarla bitişen duvarların ikinci bir duvarla desteklendiği görülür. Yerleşim olasılıkla başka yapıları da barındırmaktaydı, ancak çevredeki inşaatlar sırasında zarar görmüş ve günümüze ulaşamamış olmalıdır.

Alanya-Antalya karayolunda, Türkler beldesinde, kıyı yol şeridinin kuzeyinde yer alan diğer bir yapı topluluğu, doğuda apsis duvarı ile naosun kuzey ve güney duvarlarının kısmen ayakta olduğu bir kilise ile kuzeyinde yer alan batıya ve kuzeye doğru devam eden duvar kalıntıları içermektedir. 63×104 m.'lik bir alanda izlenen yıkılmış duvarlar, mekanların planı hakkında fikir verecek

structure are each accentuated with two blind arches. All the interior walls are covered by paintings.

Inside the fortress, quadrangular, square or irregular rooms adjoining the southern walls as well as four olive-processing units in the centre and close to the northern walls, evidence of the daily life carried out within the fortress.

There is a rectangular structure, 2.8×8.5 m., extending in an east-west direction outside the fortress, to its east. Inside, there are rectangular niches in the eastern half and semicircular niches in the western half of the northern and southern walls. Its entrance is on the east and there is a window on the west. The structure is at the same level as the gate of the fortress and it may thus have been constructed to control the access of visitors to the fortress.

There is a chapel opposite the Forestry Directorate's storage area in the Çiplaklı-Aksaray area to the northwest of Obaköy. This chapel has an apse that is semicircular on the inside and flat on the outside and it is roofed by a vault. This structure, measuring 3.2×5.1 m., is entered from the west. One window is in the apse and another in the southern wall let in the daylight. The structure is decorated with equal-armed crosses in medallions on the conch of the apse and the inner walls, as well as by symbolic motifs such as the Latin cross and geometric and vegetal motifs within panels on the southern and northern walls and geometric and vegetal motifs on the vault. This structure must be dated to the Iconoclastic period (726-843 AD) from its non-figurative decoration. The inscription on the arch of the apse, as well as the crosses of life, show it functioned as a burial chapel.

To the northwest of the chapel there is a complex containing an olive-processing unit. Five adjacent rooms were identified within an irregular quadrangular area encircled by a wall and their plans were prepared with measurements from 40 points. This complex measures 17.8×28.2 m. and the open area between the rooms looks like a courtyard. The walls of the rooms were built from the same type of materials and technique but it is observed that the walls adjoining the outer wall were supported by a second wall. This settlement possibly included other structures, which have been destroyed through the adjacent modern construction activities.

To the north of the coastal road between Alanya and Antalya, near the Türkler district, there is a group of structures including a church and the remains of walls extending towards the north and the west, to the north

kadar günümüze ulaşamadığından işlevleri belirlenemektedir. Ancak alanın batısında ve güneyinde var olan duvarlar, Bizans mimarisinde görülen çevresi duvarlarla sınırlanan alan içinde günlük yaşama ve ibadete ilişkin farklı işlevde mekanları barındıran plan tipindeki bir manastırın varlığını düşündürür. 120 noktada alınan ölçümler sonucunda yapıların durum saptaması yapılabilecektir.

Kilise doğusu içte ve dışta yarımdaire biçimli bazilika planıdır. Batıda narteksi ve kapı girişlerini belirleyen duvar izine rastlanmamasına karşın, aynı yerde bulunan iki eşik taşı batıda iki kapı olduğunu ortaya koyar. Kilişenin boyutları yaklaşık 13x35 m.'dir. Yaklaşık 2 m. yüksekliğinde varolan apsis duvarı kayrak taşı ile üç sıra tuğla dizisinden oluşan almış teknikte örülülmüştür. Diğer mekanlara ait duvarlar ise kayrak taşı ve harç ile örme duvardır.

Konaklı'nın kuzeydoğusunda, Hamaksia antik kentine 2 km. uzaklıktaki Elikesik Köyü'nde, bir kilisenin apsis ile naosun güney duvarı, batısında kare planlı bir yapı ile bitişik bir mekanın kuzey duvarı, kilisenin doğusunda ise düzensiz dörtgen planlı yapılara ait duvarlar saptanmıştır. Batıdaki kare planlı yapı, düzensiz kesme taş, dolgu duvar teknlığında, yer yer kırık tuğla ile inşa edilmiştir. Çevreye hakim konumda olması ve boyutları da göz önüne alınarak, yapının gözetleme kulesi vb. işlevde, kıydan gelecek tehlikelere karşı yerleşimin korunması amacıyla kullanıldığını düşündürür. Yapı topluluğu, Hamaksia'ya yakınlığı nedeniyle, antik kentin tepeden aşagılara doğru genişlemesi sonucunda yapılmış olmalıdır.

Kulenin batısındaki kilisede apsisin yarımdaire biçimli duvarında, farklı boyutta düzensiz taşlar kırık tuğla ile birlikte kullanılmıştır. Bu özellik diğer duvarlarda görülmemesine karşın apsis duvarının harcı ile kule ve diğer duvarlarda kullanılan harcin aynı olması nedeniyle yapı topluluğu çağdaş olmalıdır. Öte yandan apsisin doğusunda, kuzeydoğudan doğuya doğru uzanan bir duvarın izi ve aynı yönde farklı kottaki dörtgen planlı mekanlara ait duvarlar da çağdaştır. Alınan 62 noktada belirlenen duvarlar 28x117 m. boyutlarında bir alanı sınırlar.

Alanya ile Türkler arasında yer alan Konaklı Beldesi, antik adıyla Aunesis, günümüzdeki karayolunun kıyı tarafında kalan üç tepe ile sınırlanır. Bunlardan KişiLABELeni ve Gebedelen yapı kalıntıları içermekteyken, diğerinin üst düzleminde sadece seramikler ve güçlükle izlenebilen bir duvarın izi vardır. KişiLABELeni ve Gebedelen'de alınan 60 nokta ile yapıların planı çıkarılmıştır. Gebedelen'de tepenin kuzeydoğu yamacındaki duvar kalıntıları, karesi-dörtgen planlı mekanlar ile zeytin işliği, 17x27 m.'lik bir alanda bir yerleşime ilişkin verilerdir. İki mekanın

of the church. The apse and northern and southern walls of the church are partially standing. The ruined walls could be traced within an area of 63x104 m.; however, their layout could not be inferred from their very poor state of preservation. Yet, the presence of walls to the west and south of the area suggests a Byzantine monastery complex encircled with a wall containing a variety of structures, related to both daily life and religious practice. For its plan, measurements were taken from 120 points.

The church is a basilica with a semicircular apse both on the inside and outside. Although the narthex and the wall with doorway were not found in the west, two threshold stones indicate the existence of two doorways. The structure measures ca. 13x35 m. The apse wall is preserved to a height of ca. 2 m. and it was built with a single course of slate alternating with three courses of bricks. The walls of the other structures were built from slate and mortar.

In the village of Elikesik, 2 km. from the ancient city of Hamaxia, to the northeast of Konaklı, the following structures were identified: the apse and southern wall of a church, a square structure to its west and the northern wall of an adjoining room and walls belonging to structures with irregular layouts to the east of the church. The square structure to the west was built from irregular cut stones using an in-filled wall technique with brick fragments in places. Its prominent position and dimensions suggest its use as a watchtower or a structure of a similar function to protect the settlement against possible threats from the sea. This group of structures must have been built as a result of the expansion of the ancient city from the hills toward the coastline, from its proximity to Hamaxia.

The semicircular apse of the church to the west of the tower was built from irregular stones of various sizes and brick fragments. Although this type of masonry is not observed in the other walls, the type of the mortar used in the apse wall, the tower and other walls is the same and consequently it is thought that these structures are contemporary. In addition, to the east of the apse, traces of a wall extending from the northeast towards the east and the walls belonging to the quadrangular rooms at different levels in the same direction are contemporary. Measurements were taken at 62 points in an area of 28x117 m.

The Konaklı district, between Alanya and Türkler, was known as Aunesis in Antiquity and is bordered by three hills on the seaward side of the modern road. The KişiLABELeni and Gebedelen hills have the remains of

Res. 1 Aunesis/Gebedelen yerleşim
Fig. 1 Aunesis, the Gebedelen settlement

duvarlarında yer alan birer niş, aydınlatma elemanları için yapılmış olmalıdır. Duvarlardaki hatıl delikleri ise mekanların iki katlı olduğuna işaret eder (Res. 1).

Kışlabeledeni, tepenin üst düzleminde hemen hemen tamamı ayakta olan bir yapı topluluğu barındırır. Aynı plan tipinde iki dikdörtgen planlı yapı, içte haç biçimli ve iki yanında kare planlı birer paye ile iki nef'e ayrılmıştır (Res. 2). Nefler beşik tonoz ile örtülüdür. Kuzey ve güney duvarları dıştan ikinci bir duvarla güçlendirilmiş olup, kuzeybatıdaki yapıda farklı olarak bir zeytin işliği yer alır (Res. 3). Kuzeybatıdaki yapının girişi güneyden, güneydoğudaki yapının girişi kuzeyden sağlanmaktadır. 7x11 m. ve 8x11 m. boyutlarındaki iki yapının arasına bir duvar örülerek adeta önlerinde birer avlu oluşturulmuştur. Yapıların doğusunda bir başka yapının tonozuna ait izler, burada farklı kotta üçüncü bir yapının varlığına işaret eder. Yapı topluluğunun bulunduğu alan, kuzey ve doğuda bir duvar ile sınırlanmıştır.

Alanya-Gazipaşa yolu üzerinde, iki ilçenin sınırında yer alan Halil Limanı (Domuz Burnu) Mevkii'nde karayolunun üst yanında bir kilise yer alır. İotape'ye 2 km. uzaklıktı olması nedeniyle, kilisenin İotape halkı tarafından kullanıldığı düşünülmektedir. Kilise, doğusu içte ve dışta yarımdaire biçimli apsisli, bazilikal planlıdır. 31.2x13.3 m. boyutlarındaki yapının doğu, batı ve güney duvarları günümüze gelmiştir. Apsisin kuzeydoğusunda dikdörtgen planlı, 2.8x9.6 m. boyutlarında bir ek mekan yer alır. Güneydoğu köşede de simetrik bir mekanı belirleyen duvar kısmen izlenmektedir. Kuzeydoğudaki ek mekanın kuzey duvarına bitişik küçük bir mekan ise günümüzde ağıl vb. işlevde kullanılmak üzere eklenmiştir.

Naosta nef sayısına ilişkin bir veri olmamasına karşın, yapının içinde devrik bulunan iki sütun ve yapının

Res. 2 Aunesis/Kışlabeledeni kuzeybatı yapı
Fig. 2 Aunesis, Kışlabeledeni, the north-western structure

structures while the third hill has potshards on the surface as well as a barely discernible wall. Measurements were taken at 60 points at Kışlabeledeni and Gebedelen which were used for the plans. The wall remains on the northeast slope of Gebedelen, square-quadrangular rooms and the olive-processing unit indicate a complex extending across 17x27 m. One niche in both these walls was made to locate some lighting elements. The holes for the beams in the walls indicate there was originally a second floor (Fig. 1).

Kışlabeledeni features an almost complete group of structures. Two similar rectangular structures have a cruciform plan on the inside and are divided into two aisles by two square piers (Fig. 2). The aisles are covered with barrel vaults. The northern and southern walls are supported by a second wall on the outside and the north-western structure contains an olive-processing unit (Fig. 3). The doorway to the north-western structure is on the south side, while access to the south-eastern one is on the north side. A wall was built in front of these two structures, which measure 7x11 m. and 8x11 m., forming a courtyard. The traces of a vault belonging to another structure to the east of these, indicates the presence of a third building constructed at a different level. The area containing this group of structures is bordered by a wall along the north and east sides.

On the Alanya-Gazipaşa road, at Halil Limanı (Domuz Burnu) area, on the border between the two townships there is a church above the road. Due to its proximity to İotape (only 2 km.), it is thought that this church was used by the citizens of İotape. The church is a basilica with an semicircular apse both inside and out. The structure measures 31.2x13.3 m., only its eastern, southern

boyutları, üç nefli bazilikal planlı olduğunu belirler. Kilisenin güney duvarı boyunca, toprakla dolmuş zeminde tonozlara ait izler yapıda galeri katının varlığını ve tonozların alttaki yan neflere ait olduklarını düşündürür. Güney duvarın batıya yakın bölümündeki bir kapı açıklığı dışında, kilisenin girişlerini belirleyecek veri yoktur. Kilisede nartekse ait herhangi bir duvar da belirlenmemiştir. Apsisin iç cephesinde, örtüye geçiş seviyesinde olasılıkla yapıya ilişkin bilgi içeren, kısmen zarar görmüş, okunamayan mozaik bir yazıt ait izler, silme üzerinde yer alır.

Yapının batısında kuzey-güney doğrultusunda uzanan ve kiliseye bitişik, enlemesine üç kemerle iki bölüme ayrılmış yapıya, bir ön giriş mekanından geçilmektedir; üçüncü kemerden sonra toprakla dolu olduğundan devamı görülememektedir. Boyutları 10.8x6.9 m. olan, kiliseden bağımsız bu yapının işlevi araştırılacaktır.

Kilisenin güneydoğusunda, karayolunun alt yanında, doğu-batı doğrultusunda tonozlu bir mezardır. Duvarlarının malzeme ve tekniği nedeniyle kilise ile çağdaş olmalıdır. Önde bir giriş mekanından geçilerek girilen mezardır dikdörtgen planlidir. Duvarlar siva ile kaplanmış ve siva üzerinde Bizans duvar işçiliğine özgü mala izleri görülmektedir. Batıdaki giriş bölümünün kuzey ve güney duvarlarında yarımdaire biçimli nişler yer almaktadır. Ölçümlerde kilisede 65, mezardaysında 14 olmak üzere toplam 79 nokta alınmıştır.

Yapıların tarih lendirilmelerinde önemli bir veri olan seramikler, yüzeyden toplanarak tasnif edilmiş çizimleri yapılmıştır (Res. 4). Yrd. Doç. Dr. M. Acara tarafından değerlendirilmeler tamamlandıktan sonra, gelecek yıl

Res. 3 Aunesis/Kışlabeleden kuzeybatı yapı-zeytin işliği
Fig. 3 Aunesis, Kışlabeleden, the olive processing unit in the north-western structure

and western walls remain. There is an auxiliary structure, measuring 2.8x9.6 m., to the northeast of the apse. A wall indicating a symmetrical structure by the southeast corner is partially discernible. A smaller structure, adjoining the north wall of the northeast auxiliary structure, is a recent addition employed as stables.

Although there is insufficient evidence to state with certainty the number of aisles, the two fallen columns and the dimensions of the structure suggest a three-aisled basilical layout. The floor of the church is filled in, the traces of a vault along the southern wall suggest the presence of a gallery floor and that these vaults belonged to the ground floor side-aisles. Apart from a doorway in the western part of the south wall, there is no other evidence for a doorway leading into the church. No wall indicating the presence of a narthex has been identified. On the inside of the apse, at the level where the wall joins the superstructure, traces of an illegible mosaic inscription, in part destroyed, are on a moulding.

To the west of the church there is another structure extending in a north-south direction. This structure that is adjacent to the church is divided into two by three lateral arches and is accessed through a vestibule. Due to the earth filling, after the third arch, it was not possible to follow the extension of this structure. Measuring 10.8x6.9 m., this independent structure's function is still indeterminate but will be understood.

To the southeast of the church, below the modern road, there is a vaulted burial structure measuring 4.5x7.4 m. Its materials and masonry technique indicate a date contemporaneous with the church. This rectangular burial

Res. 4 Halil Limanı Kilise-sırlı ve sırsız seramikler
Fig. 4 Halil Limanı Church, glazed and unglazed potshards

bulundukları yerlere geri bırakılmak üzere Alanya Müzesi'ne teslim edilmiştir.

Önümüzdeki yıl Alanya ve çevresindeki Bizans yerleşim ve yapılarında belgeleme ve değerlendirme çalışmaları sürdürülecektir.

Araştırmalarımıza maddi destek sağlayan Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü'ne (AKMED), Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Araştırmaları Vakfı'na, Alanya Belediyesi'ne ve Prof. Dr. S. Redford'a şahsim ve bilim adına teşekkür ederim. Alanya Müzesi Müdürlüğü'ne ve Bakanlık temsilcisi Sanat Tarihçisi B. Taymaz'a yardım ve katkıları için sonsuz teşekkür ederim.

chamber is accessed through a vestibule. The plastered walls carry trowel marks characteristic of Byzantine period masonry. In south and north walls of the vestibule to the west of the church there are semicircular niches. For drawing the plans, measurements were taken at 65 points on the church and at 14 points on the burial structure.

Potshards that will help with the dating of these structures were collected, classified and drawings of them were made (Fig. 4). Following their evaluation by Asst. Prof. Dr. M. Acara, they were handed over to the Alanya Museum, for these shards be returned to their find spots the following year.

Our documentation and evaluation work on the Byzantine settlements and structures in and around Alanya will continue in 2006.

I would like to thank the Suna & İnan Kıraç Research Institute on Mediterranean Civilisations (AKMED), the Foundation for Research on Cultural and Historical Studies on Eastern Mediterranean, the Municipality of Alanya and Prof. Dr. S. Redford personally and on behalf of science. I would also like to thank Alanya Museum and the art historian B. Taymaz, the state representative, for their help and contributions.

Andriake Yüzey Araştırması 2005 Yılı Çalışmaları

Surveys in Andriake in 2005

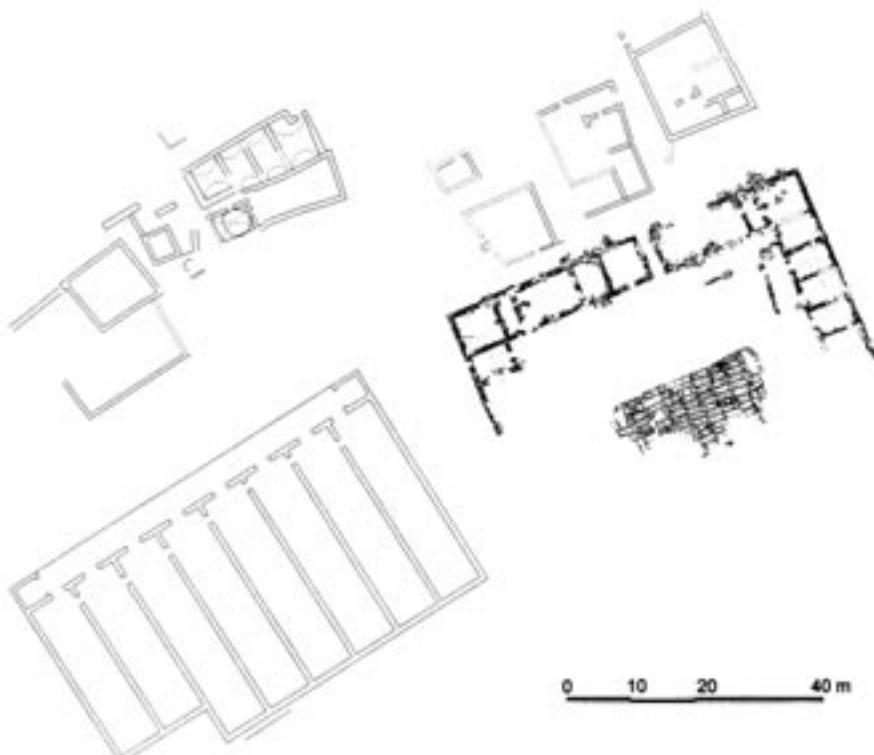
Thomas MARKSTEINER

Çalışmalar, Granarium'un kuzeyinde ve "Plakoma" olarak bilinen meydanda yoğunlaşmıştır. Burada bulunan kalıntıların detaylı jeodezik planlarının çıkartılmasına başlanmıştır. Bu çalışmalar için çember bir polygon ağının kurulmuş ve bunun yardımıyla serbest olarak seçilen noktalardan çeşitli alanlardaki mimari kalıntılar ölçülmüştür (Res. 1). Araştırma yapılan alan çalışmaları kaplı olduğundan çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için bunların kesilmesi gerekmıştır. Hem "Plakoma" meydanının kuzey-doğusunda, hem de Granarium'un kuzeyinde yüzey seramiği toplanmış ve incelenmiştir. Ayrıca jeodezik ölçümü yapılan her kalıntıının tanımı yapılmış ve fotoğraflarla belgelenmiştir.

Granarium'un doğusundaki meydanın ve büyük sarnıcıın tavan döşemesinin taş planları çıkartılmış ve yapıların detaylı tanımları yapılmıştır (Res. 1). Öncelikle bu amaca yönelik olarak yapıda pek çok sayıda jeodezik

The work focused in 2005 on the area north of the Granary and in the plaza known as the Plakoma. Detailed geodesic plans of the remains in this area began to be prepared. For this purpose, a circular polygon network was set up and points were freely picked to measure the architectural remains (Fig. 1). The bushes covering the work area had to be cut down. Potshards were collected from the surface both in the northeast of the Plakoma plaza and north of the Granary and examined. All the remains geodesically measured were photographed and descriptions of them recorded.

The plaza to the east of the Granary and the stone pavements of the great cistern's ceiling were drawn in plan and descriptions were prepared (Fig. 1). First of all, numerous geodesic points were picked for measurement purposes and used to prepare plans to a scale of 1:50. The plaza was, as is understood today, surrounded on

Res. 1 Çalışma alanının planı
Fig. 1 Plan of the work-area

Res. 2 Meydanın kuzey bölümü
Fig. 2 The north part of the plaza

Res. 3 Liman bölgesindeki antik yapı kalıntıları
Fig. 3 Ancient remains in the harbour area

ölçüm noktası belirlenmiş ve bu 1:50 ölçüğünde yapılan çizim için baz olarak alınmıştır. Meydan bugünkü görünümünde, doğu, batı ve kuzeyinde yer alan ve orijinalde revaklı olan mekanlarla sınırlanmıştır (Res. 2). Bu mekanlara ait yatay kesiti yürek biçiminde olan köşe sütun fragmanları halen görülebilmektedir. Meydana çıkış, yapının kuzeyinde tam ortada yer alan anitsal bir kapı ile sağlanıyordu. Bu girişin ön kısmında olasılıkla saçaklı taşyan sütunlar vardı. Meydanın güneyinde bir metre yüksekliğinde, doğu ve batı revaklarını kısmen kaplayan Mureks kabuğu yığınları görülmektedir. Bu konuya ilgili olarak 2004 yılında Viyana Veterinerlik Üniversitesi'nden Prof. Dr. G. Forstenpointner bir araştırma yapmış ve sonuçlarını 2004 yılı raporunda yayımlamıştır. Yukarda bahsedilen kabuk yığınlarından dolayı meydanın güneyinde de mimari bir sınır var mıydı yoksa sadece bir açık alan mıydı sorusunu cevaplamak kazı yapılmadan veya yardımcı teknik araçlar kullanılmadan sadece yüzey buluntuları ile mümkün değildir.

Her iki yapıdaki bazı yapım tekniğine ait benzerlikler ve taş ustalarının işaretleri, Granarium ve meydan yapısının aynı zamanda inşa edildiğini ve her ikisinin de aynı yapı programı içinde yer aldığı göstermektedir. Yapıının revaklı bölümlerinde yıkık ve dağınık halde bulunan bir yanı konsol olarak çalışılmış atkı levha blokları, meydanı çevreleyen mekanların iki katlı olduğunu göstermektedir. Kuzey revakta duvarların ince bir işçilikle tamir edilip tekrar inşa edildiklerine dair ipuçlarına rastlanmıştır. Bu restorasyon çalışmaları olasılıkla Geç Antik Dönem'de yapılmışlardır. Bugün meydanın kuzeydoğu köşesinde yüzeyde görülen duvar kalıntısı sütun fragmanları gibi çeşitli devşirme malzemelerle yapılmıştır ve Antik Dönem sonrasına aittir. Bugün, olasılıkla Mureks yığınlarının altında kalmış olan stylobatın asıl yüksekliğinden çok daha yüksek bir seviyede olduğu kesindir.

three sides by porticoes – east, north and west – with rooms behind (Fig. 2). The fragments of the heart-shaped corner columns of these rooms can still be seen. The entranceway to the plaza is located in the middle of the north side of the structure. In front of this entranceway there probably stood columns supporting a porch. To the south of the plaza there are piles of murex shells of a thickness of at least 1 m. and which cover in part the eastern and western porticoes. Prof. Dr. G. Forsten-pointner, of Vienna University's Veterinary Department, studied these shells in 2004 and published his results in the 2004 report. Without using additional equipment or conducting excavations, because of these piles of shells, it is not possible from surface finds to establish if the southern side of the plaza also had an architectural border or if it was left an open area.

Parallels between the construction techniques of both structures as well as the mason's marks on both indicate that they were built at the same time and as part of the same architectural programme. The lintel blocks with consoles that are found lying scattered in the porticoes of the plaza suggest that the rooms surrounding the plaza were two-storied. In the northern portico, evidence of high quality repair-work in the walls was found and this restoration work was probably carried out in Late Antiquity. The remains of a wall built from re-used materials such as column fragments is to be seen in the northeast corner of the plaza and dates from post-antiquity. It is certain that the original stylobate is buried beneath the piles of murex shells.

An extensive settlement, spreading onto the slope and at a higher level than the ancient port basin, was observed to the north of the plaza and the Granary. After the bushes were cut down, geodesic measurements were

Meydanın ve Granarium'un kuzeyindeki alanda, antik liman havzasının seviyesinden yüksekte, yamaca yayılan yoğun bir yapılaşma görülmektedir. Bu kalıntıları kapatlayan çalışmaları kesildikten sonra jeodezik ölçümleri yapılmıştır. Bu yapılar Roma Dönemi kalıntıları olup (Res. 3), bunların üzerine Antik Dönem sonrasında harçlı mıçır taşdan oluşan malzeme ile daha küçük yapılar inşa edilmiştir. Antik yapılar arasında çok sayıda yan yana sıralanmış ve her birinin ayrı girişinin olduğu mekanlardan oluşan bir yapı dikkati çeker. Bu yapının limana bakan yüzü süslenmiştir. Yapının süslemelerinin Granarium'un basit süslemeleri ile gösterdiği benzerlikten yola çıkarak Hadrian zamanına ait limanın yapılaşma sürecinde inşa edildiği düşünülmektedir. Bu alanda yer alan ve genelde ikincil olarak kullanılmış işlemeli bloklar özenle inşa edilmiş yapıların varlığını kanıtlamaktadır. Antik Dönem sonrası yapılaşma oldukça yoğun olup, genelde küçük planlı tonozlu mekanlardan oluşmaktadır.

Seramik Araştırmaları:

Andriake yüzey araştırması kapsamında seçilmiş üç alanda yoğun seramik taraması yapılmıştır. İlk olarak büyük sarnıçın kuzeyinde yer alan ve "Plakoma" olarak bilinen meydanın doğu bitiminde bir alan seçilmiştir. Bu alanın seçilmesinin nedeni yüzeyde görülen çok sayıdaki seramik parçalarıdır. Burada 10 m²'lik bir dikdörtgen alan işaretlenmiş (Res. 4) ve bu alanın içindeki büyütülüğü en az 3 cm. olan tüm seramik parçaları toplanmıştır. (ZNO/1) olarak adlandırılan bu alanda toplam 1481 parça ele geçmiştir. Yapılan incelemelerde bu parçaların % 97.5'ini amphoraların, %1'ini kırmızı sırlı kapların ve %1,5'ini de pişirme kaplarının oluşturduğu görülmüştür. Buluntular dönem olarak M.S. 5. yy. ile 8. yy. arasına tarihlenmektedir. Toplanan bu 1481 parça arasından ağız kenarı, ayak, dip ve büyük gövde parçaları gibi profil veren parçaların çizimleri ve dökümleri yapılmıştır. Bu alanın dışında kalan bölgede daha geniş bir çerçeve içinde ise örnek parçalar toplanarak yine çizim ve döküm çalışmaları yapılmıştır.

Bu alan dışında ayrıca Granarium'un kuzeydoğu (GNO/1) ve kuzeybatı (GNW/1) kenarında, her ikisi de 10 m²'den oluşan iki alan daha seçilerek taranmıştır. Buradan ele geçen seramik malzeme oldukça az sayıdadır. Her iki alandan da toplanan malzeme 300 parçanın altında kalmıştır. Toplanan parçaların yaklaşık %55-60'i kiremitten ibarettir. Seramik parçaların %80'ini amphoralar, %8'ini kırmızı sırlı seramik, %4'ünü pişirme kapları oluştururken, %8'lik bir oran tanımlanamamıştır. Bu bölgedeki malzeme sadece içerik olarak değil aynı zamanda dönem olarak da büyük sarnıç (ZNO/1) bulutusundan farklılık gösterir. Örneğin sarnıç bulutlarında Geç

taken. These remains date to the Roman period (Fig. 3) and post-antiquity, smaller structures were built over them employing grit stone and mortar. Amongst the structures dating from antiquity, one is noteworthy, facing the port with its decorated facade. It contains a series of rooms with separate doorways and, from the similarity between its decoration and the simple decoration of the Granary, it is understood to have been built during the constructional activity at the harbour during the reign of Emperor Hadrian. Blocks with decoration that were found in secondary use here indicate the presence of high quality structures. Post-antique constructions in the area are quite enormous, including small rooms with vaults.

Ceramic Studies:

Within the scope of the surveys at Andriake, three areas were selected for extensive ceramic surveys.

The first area was at the eastern end of the Plakoma plaza, to the north of the great cistern. This area was selected because of the large number of potshards on the surface. An area of 10 square-meters was marked here (Fig. 4) and all the potshards of a minimum size of 3 cm. were collected. This area, termed ZNO/1, produced 1481 pieces of ceramics. Our studies showed

Res. 4 Seramik araştırma alanı
Fig. 4 The ceramic survey area

Antik Dönem amphoraları ağırlıklı iken, burada daha çok Roma Dönemi çift kulplu amphoralarına rastlanmaktadır. Ayrıntılı ve geniş veriler için çalışmaların tamamlanması beklenmektedir.

that 97.5% of these shards were from amphorae, 1% from red glaze vessels and the remaining 1.5% to cooking utensils. The finds are dated from the 5th through to the 8th centuries AD. Ceramic pieces such as rims, bases, bottoms and large body fragments, giving a profile, were recorded in drawings and inventoried. Beyond this area samples were collected and documented.

In addition to this first area, two further areas, to the northeast of the Granary (GNO/1) and to the northwest of the Granary (GNW/1) were chosen. Each area also measured 10 square-meters. However, the number of ceramic pieces collected in these two areas was very low, less than 300 shards in total. Approximately 55-60% of the fragments belonged to roof tiles. Thus, in total, 80% of the ceramic fragments collected belonged to amphorae, 8% to red glaze vessels and 4% to cooking utensils, 8% could not be identified. Not only the content but also the dates of the materials collected in this part of the site are different from those collected from the great cistern area (ZNO/1). For example, amphora fragments from Late Antiquity predominate in the shards from the great cistern, but in the Granary areas, shards from Roman double handled amphorae are frequent. We await the completion of this work for more detailed data.

Antalya ve Side Müzelerinde Bulunan Pamfوليya Lehçesi, Sidece ve Pisidce Yazıtlar Korpusu Projesi: 2005

Corpus Project for Inscriptions in the Pamphylian Dialect, and the Sidetian and Pisidian Languages in the Antalya and Side Museums: 2005

Ş. Recai TEKOĞLU

2003 yılından itibaren Antalya ve Side Müzelerinde bulunan Pamfوليya lehçesi, Sidece ve Pisidce yazıtlar korpusu projesini Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıklarını ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleri ile yürütmüştür. Müze çalışmalarım esnasında yardım ve desteklerini gördüğüm A. Atilla'ya ve A. Dedeoğlu'na teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Projenin ilk etap çalışmaları Pamfوليya lehçesindeki yazılara ayrılmıştır. Pamfوليya lehçesi daha 1840'lı yıllarda bölgeye gelen ilk seyyahların dikkatini çekmiş bir alandır. Syllion kentindeki uzun Pamfوليya lehçeli anıtın keşfi de bu dönemlere rastlar. 1960'lı yıllara kadar Lanckoronski, L. Robert, G. Bean gibi araştırmacıların münerif yayınlarından sonra Cl. Brixhe bölgeyi sistemli bir şekilde incelemeye başlamış ve 1976 yılında Le Dialecte Grec de Pamphylie (=DGP). Documents et Grammaire. BIFEA 26, Paris, kitabında 178 kadar yazıt yayımlamıştır. Bu eserde yer alan yazıtları daha sonra sonucusuna benim de katıldığım 5 ek yayın daha izlemiştir.

- 1) DGP 179-192: Suppl. I, *Études d'archéologie classique* (= EAC) V (1979), 9-16
- 2) DGP 193-225: Suppl. II, *L'Asie Mineure du nord au sud*, EAC VI (1988), 167-234
- 3) DGP 226-242: Suppl. III, *Hellènika Symmikta*, EAC VII (1991), 15-27
- 4) DGP 243-257: Suppl. IV, *Kadmos* XXXV (1996), 72-86
- 5) DGP 258-276: Suppl. V, *Kadmos* XXXIX (2000), 1-56

Since 2003, I have been conducting a corpus project for the inscriptions covering the Pamphylian dialect and the Sidetian and Pisidian languages kept at the Antalya and Side museums with the permission issued by the Directorate General of Museums and Cultural Heritage of the Ministry of Culture and Tourism. I would like to express my thanks to A. Atilla and A. Dedeoğlu, who have supported my work at these museums.

The first stage of the project is dedicated to inscriptions in the Pamphylian dialect, which had already attracted the attention of travellers visiting the region in the 1840's. The monument carrying the long inscription in the Pamphylian dialect in the city of Syllion was also discovered during this period. Individual publications about the region came from scholars such as Lanckoronski, L. Robert and G. Bean until the 1960s. Then Cl. Brixhe started a systematic survey of the region and published about 178 inscriptions in his Le dialecte grec de Pamphylie (=DGP). Documents et grammaire. BIFEA 26, Paris in 1976. This publication was followed by five more, in the last of which I also participated:

- 1) DGP 179-192: Suppl. I, *Études d'archéologie classique* (= EAC) V (1979), 9-16
- 2) DGP 193-225: Suppl. II, *L'Asie Mineure du nord au sud*, EAC VI (1988), 167-234
- 3) DGP 226-242: Suppl. III, *Hellènika Symmikta*, EAC VII (1991), 15-27
- 4) DGP 243-257: Suppl. IV, *Kadmos* XXXV (1996), 72-86
- 5) DGP 258-276: Suppl. V, *Kadmos* XXXIX (2000), 1-56

Pamfوليya lehçesiyle ilgili araştırmalarım, Eski Anadolu Dilleri alanında yürüttüğüm doktora çalışmaları zemininden doğmaktadır. Eski Anadolu Dilleri üzerine yapılan araştırmaların temel iki yönü vardır. Birincisi "Anadolu'ya ait dil gelenekleri nelerdir?", ikincisi ise "Anadolu'ya ait olmayan, başka bir deyişle Anadolu'ya dışardan gelmiş ve Anadolu'daki çeşitli tarihi evrelerin oluşmasında yer almış dil gelenekleri nelerdir?".

Anadolu'ya ait dil gelenekleri kökenleri bakımından iki gruba ayrılabilir. Birinci grubun başında Hint-Avrupa kökenli diller vardır. Hittitçe (Neşaca), Luvice, Palaca, Trımmi dili (yaygın bir şekilde Lukça olarak bilinir), Şfard dili (yaygın bir şekilde Ludca olarak bilinir), Karca (yerel adını bilmiyoruz) gibi diller bunların arasında yer alır. İkinci grupta Kafkas kökenli Hatti, Hurri ve Urartu dilleri sıralanabilir. Bütün bu diller ilk yazılı hale geçitleri çağlarından itibaren hep Anadolu'da mevcudiyet bulmuşlardır. Bu nedenle Eski Anadolu Dilleri alanının temel araştırma konularıdır. Anadolu'daki dil gelenekleri arasında daha fazla tartışılan konular kökü Anadolu olmadığı halde Anadolu'ya gelerek burada yeni bir form almış olan dillerdir. Örneğin önemli bir akkulturasyon ögesi olduğu için Akadca'dan söz edebiliriz. Anadolu'da Kaniş (Kültepe) Karumunda ele geçen yazıtların dili Anadolu'ya özgüleşmiş bir Akadca yansır. Benzer bir şekilde Anadolu'da yabancı başka bir dil geleneği de Hellence'dir. Hellence adlandırılması benim için hem etnik hem de dilbilimsel bir adlandırmadır. Nasıl Türkçe adlandırmasından sadece Anadolu Türkçesini kastetmiyorsak ve Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Kazak Türkçesi ve benzerleri diyorsak, Hellence için de durum budur. Anadolu'da Klasik Atina çağına karşılık gelen dönemde ve öncesinde İyon'lar vardı. Hellenistik ve Roma Çağrı'nda bunların dil kimlikleri kaybolmuştur. Bizans ve Yakın Çağ'da İyon'ların yaşamış oldukları söylemek ise ne tarihi açıdan ne de dilbilimsel açıdan doğrudur. Bize Sami veya Pers geleneğinden İyon'ları kasten, Yunan sözcüğünün geçmiş olmasının bugün ne bilimsel ne kültürel ne de siyasi karşılığı vardır. Hellence'nin İyon, Ayol, Dor ve Pamfوليya lehçeleri Anadolu'ya ait formlara sahiptir. Fakat önemle üzerinde durulması gereken konu Pamfوليya lehçesi dışında kalan diğer lehçelerin Anadolu'daki izolasyonları sorunudur. Her üç lehçe açısından da özellikle belirtilmesi gereken husus bunların yerli Anadolu halkları ile temasının yok denecek kadar zayıf düzeyde kalmasıdır.

Pamfوليya lehçesinin incelenmesinin araştırmalarımız açısından iki önemli yanısı vardır. Birincisi "*language change*" olarak adlandırdığımız inceleme konusunun oldukça tipik bir örneği olmasıdır.

My personal interest in the Pamphylian dialect arose from my doctoral studies in ancient Anatolian languages. Studies in ancient Anatolian languages have two aspects: the first focuses on the question 'what are the language areas of Anatolia itself?' and the second on 'what are the language areas that came to Anatolia from outside and partook in the formation of various historical phases in Anatolia?'

The language areas of Anatolia can be grouped into two as per their origins: the first group is led by the Indo-European languages including Hittite (Nesite), Luwian, Palaic, Termilian (known as Lycian by a wider audience), Sfardian (known as the Lydian by a wider audience) and Carian (its local name is unknown). The second group includes Hattic, Hurrian and Urartian languages of Caucasian origins. All these languages retained their existence in Anatolia as of the time they were recorded in a script; thus, they have been the basic fields of research in ancient Anatolian languages. Among the language areas in Anatolia that are discussed more often are those that assumed a new form following their arrival in Anatolia. For example, Accadian is noteworthy as it is an important element of acculturation: the language of the clay tablets uncovered at Kanesh karum (Kültepe) in Anatolia reflects a form of Accadian peculiar to Anatolia. Similarly, ancient Greek, i.e. Hellenic language, is another language area foreign to Anatolia. The term 'Hellenic language' is, for me, both an ethnical and a linguistic naming. Just as we don't mean only Anatolian Turkish when we say 'Turkish', we need to mention the Turkish of Turkey, the Turkish of Azerbaijan, the Turkish of the Kazakhs, etc, the same is valid for the Hellenic language. In Anatolia there were Ionians during and before the period corresponding to the Classical Athenian period. Their language identity was lost during the Hellenistic and Roman periods. To say that the Ionians lived here in the Byzantine and Modern periods is not correct in regard to both historical and linguistic points. The fact that the term 'Yunan' for Ionians has passed onto us from the Persian or Semitic tradition does not reflect a political or linguistic nor a scientific point today. The Ionic, Aeolian, Dorian and Pamphylian dialects of ancient Greek have special forms peculiar to Anatolia. However, it must be stressed that the dialects other than the Pamphylian one were isolated in Anatolia. For all these three dialects it must be mentioned that their contacts with the native Anatolian peoples remained very weak.

Study of the Pamphylian dialect has two important aspects for our research: the first is that it sets a typical example for the research field termed 'language change'.

Pamfiliya lehçesi, dil araştırmaları için tam bir tomografi niteliğindedir. Gelmiş olabileceği kaynaktan, Roma İmparatorluk Çağrı'nda erimeye başladığı döneme kadar olan sürede Pamfiliya lehçesindeki değişimleri izlemek olanaklıdır. Bir bakıma Anadolu'nun tek ve biricik Hellen lehçesidir. Bize Anadolu'daki Hellen lehçelerini tartışmak ve mukayese etmek için sağlam dayanaklar sağlamaaktadır. Pamfiliya lehçesinin iç dinamiklerindeki çeşitli evreleri bir kenara koyup dil değişimi açısından şunu tartışma konusu edebiliriz: Anadolu'da büyük bir olasılık Demir Çağının başında veya devamında ortaya çıkan çeşitli Hellen lehçelerinin var olduğu söylemekteydi, örneğin Anadolu İyon lehçesi, Anadolu-Ege Ayol lehçesi, Asya Dor lehçesi gibi lehçeler bu türden dir. Lengüistik açıdan bu lehçelerde bir Anatolizm bulunduğu söylemek oldukça zordur. Çok çeşitli yorumlar aracılığıyla, örneğin yer adlarındaki eklerin benzer olmasına bakarak belirli bir Anatolizm görmek isteyenler vardır, fakat bir dilin başka bir dile akraba olmasının veya etkileşmiş olmasının çeşitli ve sistemli yanları vardır. Madde adları, çeşitli kült obje adları, metrik ölçüler, ağırlık ölçüler, şahıs adları ve çeşitli fonetik ve morfolojik konular bunun içine girer. Tek başına bir tanrı adı veya yer adının bir etkileşim veya miras konusu gibi görülmeyeceği, açıkçası, dil inceleme alandan elde edilecek sonuçların hafife alınmasıdır. Bu açıdan İyon veya Ayol lehçelerine baktığımızda sistemli bir etkileşim alanının bulunmadığını görürüz. Peki bu lehçelerde neden bu tür bir etkileşim görülmüyor? Bunun iki yanıtı olabilir. Birincisi bu lehçeler Anadolu'daki kalabalık dil alanlarının dışında izole olarak kalmışlardır. İkincisi, bu dil varlıklarını belki de zannedildiği gibi Anadolu'nun birinci binyılı erken sahalarına ait degillerdir. Biz burada bu lehçelerin durumunu tartışmayacağız, ancak Pamfiliya lehçesi modeline baksızın Anadolu'daki diğer lehçeleri bağımsız konular gibi görmenin doğru bir yöntem olmadığını söylemekle yetineceğiz. Neden Pamfiliya lehçesi bir modeldir? Bir modeldir, çünkü yerli Anadolu halklarıyla etkileşimi yansitan sayısız örnek vardır. Kaldı ki, Pamfiliya bölgesindeki yerli Anadolu halkın adını dahi bilmiyoruz. Luvî veya Luvizm gösteren bir dil alanı söz konusu olabilir. Biz Side'de yerli bir yazı ve dil kullanmış olan insanlara Sideliler diyoruz. Halbuki, buradaki tarihi halkın adını bilmemişiz için bu adlandırmayı kullanıyoruz. Sideliler kimdi? Sideliler, Luviceye akraba bir dil konuşan bir yerli Anadolu halkydı. O halde tipki Sideliler örneğinde olduğu gibi daha Klasik çağda Pamfiliya'da Luvice veya ona akraba bir dili konuşan yerli bir halk bulduğunu kabul etmemiz gereklidir. İyon ve Ayol lehçelerine baktığımızda, bu lehçelerin etrafında Şfardiya (=Ludiya), Kariya ve Frugiya gibi büyük ve kalabalık halk gruplarının olduğunu görürüz.

The Pamphylian dialect is indeed a tomography for linguistic research as it is possible to follow up the changes to it from its origin down to the Roman period when it began to be assimilated. Indeed, it can be considered the only Anatolian dialect of the Hellenic language and it provides us with strong foundations to discuss and compare the Hellenic dialects in Anatolia. Putting aside the internal dynamics of the Pamphylian dialect, it is possible to discuss the following in terms of language change: it is said that there existed various Hellenic dialects in Anatolia appearing possibly in the early or later part of the Iron Age, e.g. the Ionian dialect of Anatolia, the Aeolian dialect of Anatolia-Aegean, the Dorian dialect of Asia etc. From the linguistic point of view it is difficult to claim that there exists an Anatolism in these dialects. Through a variety of interpretations some scholars wish to see some sort of Anatolism, for example by looking at the similarity of suffixes in the names of localities; however, there are a variety and systematic aspects to the relationship of one language to another with which the former is a relative or the former has interacted. Nouns, names of various cultural objects, measurement units, weight units, proper names and various phonetic and morphological points are included here. Considering a single deity name or a single locality name as the point of interaction or heritage frankly means that the results obtained in linguistic researches are not weighed properly. When we look at the Ionian and Aeolian dialects from this angle, we see that there exists no area of systematic interaction. Then, why is such interaction not observed in these dialects? This may be answered in two ways: firstly, these dialects remained isolated from the crowded language areas in Anatolia; and secondly, these linguistic beings perhaps do not belong to the early phases of the first millennium of Anatolia as has been thought to be the case. However, we are not interested in the state of the dialects here; therefore, we will be content with only saying that it is not a good method to see the other Anatolian dialects as independent topics without considering the model of the Pamphylian dialect. Why does the Pamphylian dialect set a model? It sets a model because there are numerous examples revealing its interaction with native Anatolian peoples. As a matter of fact, the name of the native people living in Pamphylia is not even known to us. It is possible to reach a language area displaying Luwian or Luwism. The people of Side using a native script and language are called 'Sidetians' by us since we do not even know the name of the historical people, who actually lived here. Who were the Sidetians? The Sidetians were a native Anatolian people speaking a language related to the Luwian. Thus, we have to acknowledge

Demek ki, bu Hellen lehçeleri "dil alanında" bu medeniyetlerle temasla geçmemiştir.

Pamfوليya lehçesi, yalnızca bu yerli Anadolu substratlarını yansımakla kalmıyor, diyakronik ve sinkronik öğeleri de taşıyor. Örneğin diyakronik olarak bu lehçede erken Dor telaffuzunu yansitan veya Muken diliyle ve Kıbrıs lehçesiyle paydaş sözcükler görülebilir. Sinkronik olarak Pamfوليya'da Ayol'lerin varlığı ve Koynelешме de takip edilebilir. O halde Pamfوليya lehçesi bir modeldir deriz, çünkü "language change" olarak bir dilin başına gelen şeyin neden başka bir dilde de görülüp görülmeyeğini sınama imkanı verir. Aslında, sadece Pamfوليya lehçesi için değil, örneğin Trımmi dili, Karca ve Şfardiya dili için de bu böyledir. Trımmi'liler çeşitli ünvanları ve kültür objelerini Perslerden ve Hellenlerden, ağırlıkları sikla'yı (=şekel) da Sami'lerden almışlardır. Doğal olarak, modern veya antik her dilde etkileşimi yansitan öğeler vardır.

Pamfوليya lehçesi araştırmalarını çalışmalarımız için önemli kılan bir diğer unsur da *tarihi bir perspektif'in* tartışımasına olanak sağlamasıdır. Bugün 1. binyıl Anadolu Dil Araştırmaları iki boyut arasına bir tenecere gibi sıkışmıştır. Üst tarafta bir Hittit baskısı, ki ben bunu bir tencere kapağına benzetiyorum, alt tarafta ise bir ocak ve burada yanın bir Hellen ateşi. Anadolu dil araştırmaları bu iki kanadın biribirini ikna savaşı şeklinde geçmektedir. Oysa, durum böyle değildir. Neredeyse her Hititolojik kavramın Atina klasik çağında veya Batı Anadolu epikorik çağında bir şeylere karşılık gelmesi gereklidir. 2. binyılçılars ne kadar bastırırsa, Küçük Asya "Romacıları" da o kadar rededer duruma düşüller. Bu topografiya için de böyle oldu, diğer kültür araştırmaları için de böyle oldu. Bu nokta artık bir mola alma zamanıdır. Anadolu'da Klasik, Hellenistik ve Roma çağlarında henüz tanımlanamamış, çözülememiş diller mevcuttur ve Anadolu'da her çağda dil izolasyonlarının mümkün olabileceğini gösteren örnekler vardır, örneğin Geç Frug ve Pisidce olarak bilinen Sofular-Tim briada yazılarının dili böyledir. Anadolu'da çeşitli dillerin belirli bir arkeolojik kültürle tanımlanmaları koşulu yoktur. Bir dil varlığı olarak bildiğimiz, ancak epiğrafik açıdan temsil edilmemiş diller de vardır. Kappadokya dili veya Lukaonca böyledir. O halde bir dil varlığının epiğrafik olarak tespit edilmiş olma koşulu da öncelikli değildir. Bununla şunu söylemek istiyorum: Anadolu tarih incelemelerinde dil olgularının sonucu, ne yazık ki, keramik tasnifi veya everget'lerin soyu sopa kadar dikkate alınmamıştır ve bu durumun tekrar gözden geçirilmesi gereği vardır. Bu tarafımızca Anadolu'daki çeşitli dil inceleme alanlarının *historical-comparative-descriptive methodology* ile ele alınması şeklinde

the presence of a native people in Pamphylia, as exemplified by the Sidetians, speaking Luwian or a related language in the Classical period. When we look at the Ionic and Aeolian dialects, we see that they were surrounded with crowded and large populations of Sfardia (=Lydia), Caria and Phrygia, and we infer that these Hellenic dialects did not have any contacts with these bigger civilisations in the 'language field'.

The Pamphylian dialect not only reflects these native Anatolia substrates but also contains diachronic and synchronic elements. For the diachronic example, we may propose the words in common denominator with the Mycenean and Cypriot dialects or those reflecting the early Dorian pronunciation. For the synchronic example, it is possible to follow the presence of the Aeoliens in Pamphylia and the influence of koines. Thus, we can say that the Pamphylian dialect is a model because it allows us to test why 'language change' is or is not observed in another language. Indeed, this is valid not only for the Pamphylian dialect but also for instance for Termilian (Lycian), Carian and Sfardian languages. The Termilians took various titles and cultural objects from the Persians and Hellenes while they took the sikla (=shekel), their weight unit, from the Semites. Naturally, each language, modern or ancient, contains elements that reflect interaction.

The other point that makes the study of the Pamphylian dialect important for my research is that it allows for the discussion of a historical perspective. Today, the studies in the 1st millennium Anatolian linguistic field of research has been stuck, like a pan, between two points: the upper part that forms the lid is the Hittite pressure while there is a Hellenic fire burning on a hearth underneath. The Anatolian linguistic field of research continues like a battle between these two sides, each trying to convince the other. Indeed, the situation is entirely different. Almost a new understanding has been born: each Hittitological concept has to have a corresponding one in the Athenian Classical period or the western Anatolian epichoric age. The more the scholars on the 2nd millennium push forth, the more the 'Romanists' studying Anatolia reject. The same is valid for both topographic and cultural studies. However, now it is time to take a break. There still exist undeciphered languages from the Classical, Hellenistic and Roman periods in Anatolia and there exist examples that show that isolations of languages were possible in Anatolia in all periods, for example, the language of the Sofular-Tim briada inscriptions known as Pisidian and Late Phrygian inscriptions. However, there does not exist any rule stating that various languages in Anatolia have to be identified with

anlaşılmaktadır. Projeyi başlatma ve yürütmektedeki amaç da budur.

Projenin başlangıç etabı müze depolarında bulunan etüdü'lük malzemenin tespiti olmuştur. Burada Müze'de bulunan malzemenin listesi verilecektir. İkinci etap çalışmaları teknik olarak başlamamıştır. Pamfiliya lehçesinin sayısız anıtı hâlâ toprak altındadır. Aspendos gibi bir kente arkeolojik kazılara başlanması ihtiyacı şiddetle duyulmaktadır. Bu kente yapılacak kazılarla sadece dilbilimsel malzemeye değil, erken dönem keramiklerine de ulaşılması mümkün olacaktır. Keramik malzeme üzerinde sayısı bini aşmış lejantlar İskenderiye'deki Aspendia civarlarında ele geçirilmiştir. Henüz yayımlanmamış olan bu malzemede Anadolu onomastikon'u için oldukça ilginç ve yeni verilerin elde edildiğini Prof. Brixhe ile görüşmelerimden biliyorum. Pamfiliya'dan ithal edilen bu malzemelerin üretildiği bir ocak veya ona benzer bir yapı bölgede aranabilir. Pamfiliya lehçesiyle kaydedilmiş yazıtlar boyut olarak küçüktür. Genel olarak birbirine benzerler. Bunlarda üst kısımlarında üçgen alınlıklı bir cephe bulunabilir. Genellikle bezenmemişlerdir. Bazı yazıtlar kurdela ve rozetle bezenmiştir. Kabartmalı türleri yok denecek kadar azdır. Side Müzesi'nde kabartmalı bir örnek bulunmaktadır. Bean, bu yazıtını daha önce hatalı olarak yayımlamıştı (Bkz. G. E. Bean, 1965, *Side Kitabeleri*, TTK, Ankara, s. 56-57, yazıt no. 153.), fakat doğru okunuşu Suppl. V yazıt no. 259'da yer almaktadır. Gömü yazıtları dışında kalan yazıt örnekleri hemen hemen yok denecek kadar azdır. Syllion (DGP 3) ve Aspendos (DGP 276) kitabeleri lehçenin şimdilik bilinen en uzun metinleridir.

Arazi koşullarına baktığımız zaman, yazıtların Perge, Syllion, Aspendos ve civarından geldiği görülmektedir. Perge ve Syllion'da ele geçen yazıtlar sayıca oldukça azdır ve bu kentlerde Pamfiliya lehçesi konuşan bir nüfus yapılanmasının bulunduğu öne sürecek kadar bir arguman oluşturmamaktadırlar. Bu halkın temel ikamet alanı Aspendos kentidir. Kentin yanı sıra Evrume-don boyunca denize doğru çeşitli yerleşim alanlarında, liman ve tersanelerde (bu tür yapıların varlığı tarafımızca bilinmemekle birlikte, epiğrafi buluntuları Boğazak/Boğazkent yakınlarında bu tür yapıların bulunabileceğini düşündürmektedir) yazıtlar ele geçmektedir. Şimdiye dekin yayınlanmış bulunan yazıtların oldukça büyük bir bölümü bölgedeki çeşitli evlerde tespit edilmişlerdir. Bugün bunlardan bir bölümünün akibeti meşhuldür. Çalışma esnasında tespit edebileceğimiz kadar yazıt fotoğraf ve estampaj çalışmalarıyla kayıt altına alınmaya çalışılmıştır. Henüz bilinen tüm yazıt rakkamına ulaşılmış değildir.

certain archaeological cultures. There exist languages, whose linguistic beings are known to us, but which are not represented epigraphically, for example, the Cappadocian and Lycaonian languages. Thus, the condition that a linguistic being be identified epigraphically does not hold a priority. *What I would like to say is the following: in historical studies of Anatolia, unfortunately the results of linguistic phenomena have not been taken into consideration as much as the ceramics or the family trees of the evergetes have been; and this definitely has to be reconsidered. I comprehend this as the handling of various linguistic research fields together with historical-comparative-descriptive methodology, and this has been my start point and the direction of research in this project.*

In the initial stage, the materials in the depots of the museums were identified, a list of which will be given below. The second stage has not technically started yet. Numerous monuments of the Pamphylian dialect are still buried under earth. It is extremely necessary to initiate excavations at a site like Aspendos. Excavations in this ancient city will yield not only linguistic materials but possibly also ceramics of earlier periods. More than a thousand legends on potshards have been uncovered in Aspendia near Alexandria, Egypt. I have the information thanks to Prof. Brixhe that this unpublished material contains very interesting and new evidence for Anatolian onomastics. A kiln or a similar structure, where these materials were produced in Pamphylia before exporting to Egypt, may be looked for. The inscriptions in the Pamphylian dialect are small in dimensions and they are generally all alike. These may have a façade crowned with a triangular pediment on top and they are generally devoid of decoration. Only some inscriptions are decorated with ribbons or rosettes. Apart from a single example in Side Museum, examples in relief are almost non-existent. This inscription at Side Museum was published incorrectly by Bean (see G.E. Bean, Side Kitabeleri, Ankara 1965, pp.56-57, no. 153); however, its correct interpretation can be found in Suppl. V no. 259. Only a few examples are not funerary inscriptions. Syllion (DGP 3) and Aspendos (DGP 276) are the longest texts in this dialect known to date.

Looking at the geography, it is seen that the inscriptions come from Perge, Syllion, Aspendos and its environs. Inscriptions recovered at Perge and Syllion are very few in number and do not form an argument strong enough to claim there was a population there speaking the Pamphylian dialect. This people mainly settled at Aspendos and beside the city itself, inscriptions from settlements, harbours and dockyards (I personally do not know of

Müzede yaptığımız çalışmalarla envanteri çıkarılmış olan malzemenin çok büyük bir bölümüne ulaşılmıştır. Bu yazıtlar arasında yayınlanmamış yeni bir yazıt tespit ettik. Bu yazıt diğerleriyle birlikte Suppl. VI olarak yayına gönderildiği için burada fotoğrafı verilememektedir. Yazıt, alınmış ve kireç taşından yapılmıştır. Ölçüleri 50x27.5x 15.5 cm. seklindedir. Harf yüksekliği 2 cm.'dir:

$\Omega\mu\nu\omega(\zeta)$

'Απελόντων

Cevirişi: Apelonis'in oğlu Orumnew(s).

Oρομνεω(ς), nom. sing., final –s dezinansı kitabeye sığmadığı için atlanmış olmalıdır. Ορομνεύς (96, 254), Ορυμνεύς (90, 123, 152, 177c), Ορομνεύς (146), Ορομνίφους (91, 107), [Ο]ρομνείφυς (36), Ορομνίφους (60, 189), Ορομνήφυς (117), Ορομνείφους (104, 128, 154, 211), Ορυμνείφους (123), Ορυμνίφυς (81, 159), Ορομνίφος (254), Ορυμν[έ]φυς (276) ve [Ο]ρομνηφ(ύ)ς (227) gibi çeşitli fonetik nüans ve kasusları tespit edilmiştir. –eu diftongunun –ew şeklinde yazılmazı bilinen bir durumdur ve yazıtın erken döneme tarihlenmesine bir kriter teşkil etmektedir. Kanaatimizce İ.O. 3-2 yy.'lar arasındaki bir evre tarihleme için uygundur.

'Απελόνιω, 'Απελόνις (nom. sing., DGP 237) adının yaygın gen. sing.'ıdır.

Antalya Müzesi'nde bulunan Pamfiliya lehçeli yazıtların yayın ve envanter tespitleri ise söyleder:

DGP yazıt ve env. no.	Şimdiki envanter no.
1) DGP 66 = 458	405
2) DGP 67 = 459	406
3) DGP 68 = 461	408
4) DGP 69 = 460	407
5) DGP 70 = 463	463
6) DGP 74 = 466	(non vidi)
7) DGP 75 = 441	(non vidi)
8) DGP 76 = 442	389
9) DGP 77 = 445	392
10) DGP 78 = 444	391
11) DGP 79 = 323	279
12) DGP 81 = envintersiz	389
13) DGP 84 = envintersiz	3620
14) DGP 86 = 464	411
15) DGP 87 = 465	412
16) DGP 88 = 471	(413) (non vidi)
17) DGP 89 = 467	414
18) DGP 90 = envintersiz	3622

the presence of such structures; however, epigraphic evidence suggests that such structures might have existed near Boğazak/Boğazkent) along the Erymmedon towards the sea have been uncovered. An important portion of all the published inscriptions were found at homes across the region; thus, it is not known what happened to some. During the course of our work, we tried to document as many inscriptions as possible using photography and typing copy. Yet not all the inscriptions have been covered.

In the work carried out at the museums, we have reached most of the materials catalogued so far and one inscription was identified as unpublished. This unpublished one is in print with Suppl. VI, and consequently we are unable to provide any images here. The inscription is on limestone and does not have a pediment. It measures 50 x 27.5 x 15.5 cm., the height of the letters being 2 cm.:

Ορομνεω(ζ)

'Απελόνιιυ

Translation: Orumnew(s), son of Apelonis.

The final case ending in -s of Ορομνεψ(ζ), nom. sing., must have been skipped as it did not fit unto the block. Various phonetic divergences and cases attested are as follows: Ορομνεύς (96, 254), Ορυμνεύς (90, 123, 152, 177c), Ορουμνεύς (146), Ορομνήφους (91, 107), [Ο]ρουμνεῦψ (36), Ορουμνήφους (60, 189), Ορουμνήψ (117), Ορουμνέῆφους (104, 128, 154, 211), Ορυμνεῆφους (123), Ορυμνήψ (81, 159), Ορομνήφος (254), Ορυμν[έψ] (276) and [Ορ]ουμηνε(ύ)ς (227). It is a known issue that the -εψ diphthong is spelled as -ew and sets a criterium for a dating to the early period. We are of the opinion that a dating to the 3rd-2nd centuries BC is appropriate.

'Απελόνιω is the common gen.sing. of *'Απελόνις* (nom. sing., DGP 237).

The following is a list of the inscriptions in the Pamphylian dialect kept at the Antalya Museum and their publications:

<i>DGP inscription and inv. nr.</i>	<i>Present inv. nr.</i>
1) <i>DGP 66 = 458</i>	405
2) <i>DGP 67 = 459</i>	406
3) <i>DGP 68 = 461</i>	408
4) <i>DGP 69 = 460</i>	407
5) <i>DGP 70 = 463</i>	463
6) <i>DGP 74 = 466</i>	(non vidi)
7) <i>DGP 75 = 441</i>	(non vidi)

19) DGP 91 = envantersiz	3621
20) DGP 113= envantersiz	(non vidi)
21) DGP 114= envantersiz	(non vidi)
22) DGP 192= Ali Yılmaz'dan satın alma	2.4.2001
23) DGP 204=Süleyman Cengiz'den satın alma	3.15.90
24) DGP 205=Süleyman Cengiz'den satın alma	1.15.89
25) DGP 244=Durmuş Yılmaz'dan satın alma	2001.14
26) Müze deposunda (yayınsız)	1.13.87

Müze çalışmalarımızın ikinci etabı Sidece kitabelere ayrılmıştır. Sidece kitabeler sayıca azdır ve yayın bakımından bir yenilik sunmamaktadır. Side dilindeki yazıtları bir korpus olarak, J. Nollé, *Side im Altertum. Geschichte und Zeugnis, I, IK 43*, Bonn 1993'de yer almaktadır, ancak lengüistik bir metodolojiyle ele alınmadıkları için, çözümleme literatürü açısından ilaveler yapılabilir. Bu çalışmanın *Side Dili* başlıklı bir esere dönüştürülmesi planlanmaktadır.

Pisidiya dilindeki kitabeler için bu aşamada çok fazla bir şey yapılamamıştır, çünkü bu dildeki yazıtlar genellikle Isparta Müzesi'nde ve arazidedir. Çalışmalarımızın ilerleyen etaplarında Isparta Müzesi'nde de çalışma imkanı araştırılacaktır. Literatürde bu dile Pisidce denmesi artık bir alışkanlık olmuştur. Oysa biz bölge adından dolayı bu dile Pisidce diyoruz. Bu dildeki yazıtlar Pisidiya'nın genelinde değil, sadece Isparta Aksu yakınındaki Sofular'da ele geçmektedir. Buraya yakın bir mevkide Timbriada kenti bulunmaktadır. Bu dildeki yazıtların Timbriada kentiyle olan ilişkisinin açığa çıkarılması gerekmektedir. Halk adını bilmiyoruz. Hiç şüphesisiz Anadolu'da dil izolasyonlarının Roma Çağrı'nda da mümkün olabileceğini göstermektedir.

8) DGP 76 = 442	389
9) DGP 77 = 445	392
10) DGP 78 = 444	391
11) DGP 79 = 323	279
12) DGP 81 = no inv.nr.	389
13) DGP 84 = no.inv.nr.	3620
14) DGP 86 = 464	411
15) DGP 87 = 465	412
16) DGP 88 = 471	(413) (non vidi)
17) DGP 89 = 467	414
18) DGP 90 = no.inv.nr.	3622
19) DGP 91 = no.inv.nr.	3621
20) DGP 113= no.inv.nr.	(non vidi)
21) DGP 114= no.inv.nr.	(non vidi)
22) DGP 192= purchased from Ali Yılmaz	2.4.2001
23) DGP 204= purchased from Süleyman Cengiz	3.15.90
24) DGP 205= purchased from Süleyman Cengiz	1.15.89
25) DGP 244= purchased from Durmuş Yılmaz	2001.14
26) In the museum depot (unpublished)	1.13.87

The second stage of the museum work was dedicated to the inscriptions in the Sidetian language, which are few in number and do not provide us with a novelty to publish. The Sidetian inscriptions have been published as a corpus by J. Nollé, Side im Altertum. Geschichte und Zeugnis, I, IK 43, Bonn 1993; however, as they are not handled with a linguistic methodology, it is possible to enhance them through analysis in literature. This work is intended to be published as: 'the Sidetian Language'.

Nothing much could have been done with inscriptions in Pisidian as they are either kept at the Isparta Museum or are still in the field. As our work progresses, Isparta Museum will also be contacted for research. This language is generally known as Pisidian in the literature; however, we call it so from the geographic name of the region. Indeed, the inscriptions in Pisidian are recovered only from Sofular near Aksu, Isparta, not overall from the region of Pisidia. Near Sofular is the ancient city of Timbriada and the connection of these inscriptions with the people of Timbriada must be investigated. The name of this people is not known to us. Undoubtedly this shows that the linguistic isolations could be possible even during the Roman period.

Antik Çağ Dağlık Kilikya'sında Ormansızlaşma Arkeolojisi

The Archaeology of Deforestation in Ancient Rough Cilicia

Nicholas RAUH

Dağlık Kilikya Arkeoloji Projesi çerçevesinde Dağlık Kilikya'nın batı kesiminde doğal çevrenin Antik Çağ'da ahşap üretim merkezi olarak önemini belirlemek üzere paleo-çevre incelemeleri gerçekleştirılmıştır. Kiyidan yaklaşık 30 km. kadar içerisinde Toroslar'ın yayla yamaçlarını donatan ve günümüzde büyük oranda yok olmuş durumdaki sedir, köknar, ardıç ve meşelikler İ.O. 3. yy.'dan İ.S. 6. yy.'a kadarki dönemde özellikle Hellenistik ve Romalı hanedanlar başta olmak üzere uzak denizci imparatorlukların dikkatlerini çekiyordu. Bu ormanların ne zaman tükendiğini anlayabilmek amacıyla projemizde çeşitli metodolojiler kullanılmaktadır: jeomorfolojik modelleme, çökeller içinde korunmuş bölgesel karasal vejetasyonun biyojeokimyasal analizi, palinoloji, dendrokronoloji ile mimari, sualtı ve sahada yüzey araştırmaları. Ormansızlaşmanın ne zaman ve nasıl gerçekleştiğini saptamak amacıyla yoğun erozyona uğramış nehir havzaları incelenmiştir. Jeomorfolojik araştırmalarla bir yandan ormansızlaşmanın nehir havzalarındaki çökel birikiminin zamanlaması, hızı ve şiddeti üzerindeki etkisi sayılarca dökülürken diğer yandan da palinolojik, odun kömürü ve lignin analizi için tortu alanları saptanmaktadır. Nehir vadileri boyunca toplanan çökel ve topografya verilerinden yola çıkılarak bu su besleme bölgesinin ormansızlaşma ve/veya tarımsal kullanım ve terk edilmesi sonucunda oluşan tarihsel değişimleri simüle edecek hidrolik, sedimentasyon ve toprak erozyonu modelleri geliştirilmektedir. Eski nehir teraslarında açılan bekho tranşeleriyle arkeolojik odunları ve odun kömürlerini saptamaya yardımcı olacak odunsu ve yapraklarla ilgili doku kalıntılarının mikroskopik örnekleri toplanmıştır. Eski lagünlerde yapılan kazılardan elde edilen baz-seviyesi karbon tarihleri (İ.O. 500), bu şekilde elde edilen stratigrafik kayıtların hedef tarih dilimine uyduğunu göstermektedir. Nehir havzalarından alınan örneklerin polen analizlerinden elde edilen ilk sonuçlar, odunsu kapalı tohumlular (*angiosperm*) ve kabuksuz tohumlulardan (*gymnosperm*) otlara geçişin ormansızlaşmaya uyum içinde olduğunu teyit etmektedir.

The Rough Cilicia Archaeological Project is investigating the paleoenvironment of western coastal Rough Cilicia (south coastal Turkey) to determine the region's importance during antiquity as a production center for timber resources. Now largely depleted, ancient stands of cedar, fir, juniper, and oak once flanked the highland slopes of the Taurus Mts. some 30 km. inland and attracted the attention of distant maritime empires, particularly the Hellenistic and Roman dynasts from the 3rd century BC to the 6th century AD. To determine when these forests were exhausted, the project is employing a number of related methodologies, including geomorphological modeling, biogeochemical analysis of the regional terrestrial vegetation preserved in sediments, palynology, dendrochronology, and pedestrian, architectural, and underwater survey. The project has examined severely eroded river basins in western Rough Cilicia to determine when and how deforestation occurred. The geomorphological survey is quantifying the effects of deforestation on the magnitude, the rates, and the timing of sediment deposition in the river basins, while at the same time identifying areas of deposition for palynological, charcoal, and lignin analysis. From the sediment and topographic data acquired along the river valleys, the team is constructing hydraulic, sedimentation, and soil erosion models capable of simulating historic changes in this watershed as a result of deforestation and/or agricultural use and abandonment. Backhoe trenching of ancient river terraces has enabled project collaborators to obtain microscopic samples of woody and foliar tissue residues capable of identifying archaeological woods and charcoals. Base-level carbon dates (500 BC) obtained from excavations conducted in ancient lagoons confirm that the stratigraphical record thus obtained falls within the targeted period. Pollen analysis of samples obtained from the river basins confirms preliminarily a transition from woody angiosperms and gymnosperms to grasses consistent with deforestation.

Dağlardaki en yaşlı ağaçların dendrokronolojik incelemesi de benzer şekilde bugünkü ormanın görece 'yeni yetişme' olduğunu, yani kendini son 500 yıl içinde tekrar ürettiğini göstermektedir. Çökellerdeki otlardan, odunsu kapalı tohumlular ve kabuksuz tohumlulardan alınan doku kalıntıları jeokimyasal testler yöntemiyle ligninin kimyasal formları ve onun kimyasal kalıntılarının stabil karbon izotopu içeriğini ayırmak amacıyla ayrıntı edilmektedir. Laboratuar analizleri yapılarak bu örnekler, Türkiye'deki diğer arkeolojik sitlerden ve gemi kalıntılarından alınan ahşap örnekleriyle karşılaştırılmakta ve Antik Çağ'da kullanılan ağaç tipleri ve bunların orijinleri saptanmaya çalışılmaktadır. Tüm bu stratejilerin birleştirilmesi yoluyla Kilikya'nın ormansızlaşmasının biçimini, ölçüği ve sürecine dair daha kesin ve hassas veriler elde edilmektedir. Sahada yapılan yüzey araştırmaları ve mimari belgeleme çalışmalarının tamamlayıcılığı ile Antik Çağ Kilikya yayla yerleşmelerine dair mütekabibil bilgi elde edilmekte ve kentsel topluluklar, ormanlar, mezarlıklar, ağaç kesme kampları ve dağ yolları gibi sitlerle ilgili model ve tipolojiler ortaya çıkmaktadır.

Mezarlar, kabartmalar, tapınaklar, hamamlar ve kiliseler gibi yerel anıtsal ifade biçimlerinin incelenmesi ile Kilikya halkın Greko-Romen kültürle hangi derecede kadar kendilerini özdeşleştirdikleri göreceli olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, sultalı araştırmalarında kıyı platformu ve sıçık sahanlığındaki gemi yapımı ve denizel tesislerin kalıntıları aranmıştır. Kıyı şeridinde en az bir tane büyük liman (Antiochaea ad Kragum) ve birkaç demirleme noktası tespit edilmiştir. Tüm bu metodolojiler ve teknolojilerin koordinasyonu ile Greko-Romen döneminde batı Dağlık Kilikya'da kullanılan belli başlı üretim ve ekonomik entegrasyon modları saptanmakta ve böylelikle yerel topluluklar ve dıştan gelen imparatorlukların yerel kaynakları elbirliğiyle kullanımı sonucunda oluşan ekonomik başkalaşımalar hakkında daha genel çaplı bir anlayışa ulaşılmaktadır. Her şeyden önce, Kilikalı hiyerarşiler dış güçlerle yüz yüze geldiğinde fırsatçı davranışmış ve yerel kaynaklarını sömürmüş görünülmektedir. Örneğin, bir yandan yerel özerkliklerini ve kimliklerini korurken diğer yandan da emperyal talepleri karşılamışlardır. Sonuç olarak, batı Dağlık Kilikya sakinleri Roma dünyasında kendilerine uygun bir konuma gelmeyi başarmışlardır, yani yerel kaynaklarının kontrolünü kendi ellerinde tutarak denizaşırı teknolojiler ve kültürel konforların sunduğu faydaları değerlendirebilecekleri bir konuma gelmişlerdir. Buradan hareketle şu sonuçlara ulaşılabilir: Antik Çağ dünyası sistem oluşumlarındaki çekirdek unsurlar teorisyenlerin iddia edecekleri kadar ne güçlü ne de şiddetli idiler ve de dünya sisteminde çekirdeğin yeri, bir dereceye kadar, yerel seviyedeki élilerle uzlaşmayı müzakere edebilme yetenekleriyle belirleniyordu.

Dendrochronological analysis of the oldest surviving trees in the mountains similarly indicates that the current forest is a relatively "new growth," having regenerated itself during the past 500 years. Tissues residues from grasses, woody angiosperms and gymnosperms found in sediments are being differentiated using geochemical tests to distinguish amongst chemical forms of lignin and the stable carbon isotope composition of its chemical residues. Through laboratory analysis the team is matching these samples against wood obtained from ship remains and from archaeological sites elsewhere in Turkey to identify the types of trees used in antiquity and their areas of origination. These combined strategies are enabling the team to obtain more precise data for the form, scale, and duration of Cilician deforestation. Complementary efforts at pedestrian survey and architectural documentation is yielding correlative information for ancient Cilician highland settlements, revealing patterns and typologies of sites such as urban communities, fortresses, necropoleis, lumbering camps, and mountain roads.

The investigation of the native forms of monumental expression (tombs, reliefs, temples, baths, and churches) reveals the relative extent to which mainstream Greco-Roman culture was assimilated by Cilician inhabitants. In addition, the underwater survey has examined the coastal platform and shallow continental shelf for the remains of shipbuilding and maritime facilities. At least one major harbor (Antiochia ad Cragum) and several anchorages have already been identified along the coast. By coordinating this array of methodologies and technologies, the research program is identifying the salient modes of production and economic integration employed in western Rough Cilicia during the Greco-Roman era, thereby achieving a greater understanding of the economic transmutations that occur when native communities and external empires combine efforts to exploit a regional resource base. Over all, Cilician hierarchies appear to have behaved opportunistically when confronted by external powers seeking to exploit available local resources. For example, they appear to have accommodated imperial demands while preserving local autonomy and identity. As a result, the inhabitants of western Rough Cilicia seem to have negotiated their way to a suitable position in the Roman world, one that left them in control of local resources while exploiting the benefits that offshore technologies and cultural amenities had to offer. This in turn implies that the core elements in ancient world system formations were neither as strong nor as forceful as theorists would argue and that the maintenance of the core's place in the world system was to some degree determined by its ability to negotiate compromise with elites at the local level.

Bey Dağları Yüzey Araştırmaları 2005

Surveys in the Bey Mountains in 2005

Nevzat ÇEVİK

Bu sezon çalışmalar 15 Temmuz-15 Ağustos 2005 tarihleri arasında 30 kişilik bir ekiple, iki etap olarak yürütülmüştür. Çalışmalarımız Kültür Varlıklarını ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün, zamanında izin verip, N. Doğan'ı temsilci ataması sayesinde zamanında başlayabilmiştir. Bu olumlu yaklaşımlarından dolayı çok müteşekkirim. Bu yıl da, Akdeniz Üniversitesi Araştırma Projeleri Birimi, gereken tüm ihtiyaçları bir proje kapsamında karşılamış; yine Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü (AKMED) projemize destek olmuş ve bu çerçevede bir çok önemli giderimizi karşılamış; Fransız üyelerimizin yol ve konaklama ücretleri Fransız Arkeoloji Enstitüsü tarafından; Alman üyelerimizin giderleri Mannheim Üniversitesi tarafından karşılanmıştır. Genel Müdürlüğümüze, Akdeniz Üniversitesi'ne, AKMED'e, Fransız Arkeoloji Enstitüsü ve Mannheim Üniversitesi ile Winckelmann Kurumu'na ve özellikle öğrencilerimize tüm ekip adına çok teşekkür ediyoruz.

I. Etap Çalışmaları: Çevre Araştırmaları (N. Çevik, S. Bulut, İ. Kızgut, E. Akyürek)

Neapolis Çiftlikleri:

Neapolis'e ulaşımı sağlayan orman yolu kenarında 3 adet çiftlik tespit edilmiştir. Bunlardan biri oldukça geniş bir alana yayılmış olup kalıntılar arasında bir değirmen taşı göze çarpmaktadır. Alan içinde blok taşlardan yapılan bir mezar dikkat çekicidir. Diğer bir çiftlik kalıntısı Boncuklu Kilise mevkiiindedir. Erken Bizans Kilisesi'nin güney bitişliğinde başlayan çiftlik kalıntıları arasında, dağıtık durumda bir işlik ile oldukça nitelikli taş işçiliğine sahip çok sayıda konut kalıntısı bulunmaktadır. Bu alanındaki son çiftlik ise Çiftlik I'in kuzey yakınlarındadır. Çok sayıda konut kalıntısının yanısıra bir de mezar vardır. Konutlardan birinin içinde büyük bir ağırlık taşı bulunmaktadır. Mezar, bir oda-podium ve üzerinde lahit yerlerinin izlerini barındırmaktadır.

Our surveys were conducted from July the 15th to August the 15th by a team of 30. They were divided into two parts, those in the area of Neapolis and those in the wider Bey Mountain region. Our surveys could be carried out due to the timely permission granted by the Directorate General of the Museums and Cultural Heritage and N. Doğan was appointed the state representative. We are grateful for these positive approaches. Our needs were covered by Akdeniz University's Research Projects Unit; the Suna & İnan Kıraç Research Institute on Mediterranean Civilisations (AKMED) again supported our project and financing much of our expenses; the travel and overnight expenses of our French members were covered by the French Institute for Anatolian Studies; the expenses of our German members were met by Mannheim University. We would like to record our thanks to our Directorate General, to Akdeniz University, AKMED, the French Institute for Anatolian Studies and Mannheim University as well as to the Winckelmann Institution and above all, to our students.

I. Surveys in the Environs of Neapolis (N. Çevik, S. Bulut, İ. Kızgut, E. Akyürek)

Neapolis Farmhouses:

Three farmhouses were identified by the forest road leading to Neapolis. One extends across a wide area and a millstone among the remains and a tomb built from stone blocks are noteworthy. A second farmhouse was found in the area called Boncuklu Kilise. The ruins of this farmhouse begin right beside the Early Byzantine Church and include a dispersed work-area and numerous house remains that display evidence of a high quality of stone workmanship. In addition, a tomb should also be noted. The last farmhouse is close, situated to the north of the first one and it includes the remains of numerous houses and a tomb. This tomb has a chamber-podium and traces on top where a sarcophagus was to be placed.

Palamut Düzü:

Neapolis'in, kuzeyindeki falez düzüğündedir. Uzun yıllar önce yangın sonrasında tespit ettiğimiz, 1998'de de ön incelemeler yaptığımız alanda, eksik kalan işler tamamlanmıştır. Kalıntılar, doğu-batı yönünde uzayan geniş bir düzlük üzerinde bulunmaktadır. Manastırın batı tarafında ise 20-25 evden oluşan bir kalıntı grubu yer alır. Bazıları 3-4 oda ve avludan oluşan evlerin birçoğunda armut formlu sarnıçlar ve çeşitli işlik elemlerine rastlanmıştır. Ev komplekslerinin tek tek planları çizilmiş, ayrıca bütün yerleşmenin kroki olarak planı çıkartılmıştır. Roma Dönemi'ne ilişkin olarak tepenin kuzeydoğu ucunda, kilisenin kuzey yakınında kayalıklar üzerinde 3 adet khamosorion ve kayalıklara açılan bir giriş tespit edilmiş olmasına karşın yerleşimde dönemin kesin bir profili çizilememektedir. Palamut Düzü'ne çıkmadan önce tepenin eteklerinde Roma Dönemi çiftlik kalıntıları bulunmaktadır.

Kartın Pınarı Yerleşimi (E. Akalın, B. Özدilek, H. Kan):

Yerleşim, Doyran Köyü'nün 2.3 km. kuzeybatısındaki tepenin kayalık cephesi ve üzerindeki alanda yoğunlaşır (Res. 1). Tepenin kuzeybatisında bulunan alçak tepede konut kalıntıları ve bölgenin en nitelikli lahdı vardır. Kartın Pınarı merkez yerleşimi üç yandan ortalama 10-15 m. yüksekliğinde kayalık cepheye sahiptir. Kayalık güneydoğu uzun cephenin ortasından çoğulukla ana kayadan oyulan, orijinal haliyle korunmuş hibrid yapı kalıntıları görülür. Bunlar akropolün girişi ön ve yanlarında bulunan ilk yapılardır. İki katlı bu yapıların öne doğru da –bugün çok izlenemeyen– duvarlarla tamamlandığı izlenir. Tepenin ön uzun yüzüyle orman yolu arasında kalan düzlik nekropolde 10 adet, tahrif olmuş lahit, orman yolu boyunca yan yana sıralanmıştır. Lahit sırasının güneybatı aşağısında ana kayaya oyulu nişlerle düzenlenmiş bir ölü kültü alanı görülür.

Res. 1 Kartın Pınarı. Genel

Fig. 1 Kartın Pınarı, a general view

Palamut Düzü:

This area is on the falaise plateau to the north of Neapolis. The area was seen years ago following a fire and the preliminary surveys were conducted in 1998 and we have completed our work here. The ruins are found over a wide and flat area stretching in an east-west direction. To the west of the monastery there is a group of ruins of 20-25 houses, some of which contain 3-4 rooms and a courtyard. Most of these houses have pear-shaped cisterns and various elements belonging to work-areas. The plans of these house complexes were drawn to scale and a sketch layout of the site has been prepared. In respect to the Roman period, 3 chamosorions and the entryway opening to the rocks were identified at the northwest end of the hill-top plateau, to the north of the church; however, it is not possible to present a general view of the site for this period. Before reaching Palamut Düzü, on the slopes of the hill there are the remains of Roman period farmhouses.

Kartın Pınarı Settlement (E. Akalın, B. Özdilek, H. Kan):

The settlement lies in front of a rocky escarpment and on its top, 2.3 km. northwest of Doyran village (Fig. 1). The surviving remains include houses and the highest quality sarcophagus in the region, found on top of the low hill to the northwest of the settlement. The main settlement of Kartın Pınarı is surrounded on three sides by rocky cliffs, of 10-15 m. in height. The long rocky scarp on the northwest has hybrid architectural remains preserved in their original form, mainly cut into the rock in the middle of the rock face. These structures stand before and flank the acropolis entrance and are two-storyed structures that are understood to have been complemented by walls extending forwards – that remain hardly discernible today. In the necropolis, on the flat area between the long front of the hill and the forest road there are 10 destroyed sarcophagi, side by side by the forest road. There is an area for the cult of the dead, arranged in the form of rock-cut niches established to the southwest, lower side of these sarcophagi.

The front face of the sarcophagus found in the southern part of Kartın Pınarı is entirely decorated. The tabula ansata is flanked with shields with spears. The shield on the left contains the bust of one man, while the shield to the right of the tabula ansata contains the busts of two men. On both edges of the front face, rise vine branches with grapes. The upper frieze at both left and right ends contains Erotes in groups of two, holding garlands while, in the middle of the frieze there are a pair of oxen, a

Kartın Pınarı güney alanındaki lahdin ön yüzü tamamen bezenmiştir. Tabula ansatanın iki yanında mızraklı kalkanlar yer alır. Soldaki kalkan içinde bir erkek büstü, sağdakinde iki erkek büstü bulunur. Önyüzün iki kenarından üzüm salkımlı asma dalları yükselir. Üst frizde sol ve sağ yanlarda ikişer grup halinde girland tutan, eroslar bulunur. Frizin ortasında bir çift öküz ve önünde taburede oturan bir adamla karşısında duran başka bir adam bulunur. Alt frizde ise vahşi hayvanlar ve av sahnesi vardır. Avını parçalayan dağ aslanları ve aralarında mandalar yer alır. Lahdin yan yüzlerinde de yine kalkanlar bulunur. Lahit, defineciler tarafından podyumunun içine düşürülmüştür. Lahdin hemen yakınında görülen kemer parçalarından, mezarın bir kemer içinde yer aldığı anlaşılmıştır. Yerleşim kayalığında 3 kaya mezarı bulunur. Üçü de arkosolium mezardır. Kemerli nişler biçiminde açılmış ve zeminlerine mezar yerleştirilmiştir. Tepenin kuzeydoğu ucundaki kayalık mezarlık olarak ayrılmıştır. Bu alanda aynı nekropol düzenlemesi içerisinde bir aedikula mezar ve arkasında da khamosorionlar bulunur. Yakınlarındaki kayalık taş ocağı olarak kullanılmıştır. Aedikula mezar üst örtüsüne varincaya kadar sağlam korunmuştur.

Doyran Gölet Manastırı (E. Akyürek, A. Tiryaki):

Antalya-Saklıkent yolu üzerinde Doyran beldesi sapağı geçildikten yaklaşık 5-6 km. sonra sağ tarafa sapan kısa bir toprak yoldan 2004 yılında tamamlanmış olan Doyran Göleti'ne ulaşmaktadır. Yolun sağ tarafında baraj gövdesine bakan küçük tepenin üzerinde boyu 30 m.'yi aşan bazilikal planlı bir kilise tespit edilmiştir. Kilisenin narteks kısmı dışında bütün duvarları ayaktadır. Doğu tarafı, apsis ve çok iyi durumda olan pastophoria odalarını da içine alacak biçimde düz bir duvarla çevrilmiştir. Kilise, Erken Bizans Dönemi'ne özgü bazilikal planıdır. Kilisenin güneydoğu tarafında, kiliseye 2 m. kadar yakınlıkta dikdörtgen planlı ve iki katlı olduğunu sandığımız bir başka yapı tespit edilmiştir.

II. Etap Çalışmaları: Çevre Araştırmaları

Kitanaura (N. Çevik, S. Bulut, İ. Kızgut, E. Akyürek):

Antalya-Eski Kemer yolu 44. km.'inden 6 km. sonra Saraycık Köyü'ne varılır. Kalıntılar, doğu-batı yönünde uzanan akropol üstünde ve akropolün güney ve batı etekleri ile orman yolu boyunca uzanmaktadır. Akropol batı ve kuzeyi sarp kayalıklar üzerinde yükselir. Güney kesimi daha az eğimli kayalık ve yamaçtır. Güneybatı girişten itibaren sur duvarları başlar ve bazı kesimlerde 5-6 m. yüksekliğe dek korunmuş olan surların iki kademeli olduğu görülür. Akropolün güney köşesinde, bosajlı

man sitting on a stool and another man standing opposite him. The lower frieze contains a hunting scene and wild beasts. There are mountain lions devouring their prey with water buffalos between. The lateral sides of the sarcophagus are also decorated with shield motifs. Illegal treasure hunting looters dropped the sarcophagus down onto the podium and the fragments of arches to be seen lying near the sarcophagus suggest that it was placed beneath an arch.

There are three rock-cut tombs on the rock where the settlement is located and all three are of the arcosolium type. These were cut as arched niches and the burials were placed in the floors. The rocky area on the northwest end of the hill was arranged as a necropolis and this area contains an aedicula-type tomb with chamosorions behind it. The adjacent rocks were used as quarry. This aedicula-type tomb today is very well preserved including its superstructure.

Doyran Gölet Monastery (E. Akyürek, A. Tiryaki):

The Doyran Gölet (reservoir), completed in 2004, is located at the end of a short earthen road on the right, 5-6 km. after the T-off to Doyran district on the Antalya-Saklıkent road. On top of the hillock to the right of the road, overlooking the reservoir lake, a church with a length over 30 m. has been identified. With the exception of the narthex, all the walls of this church are standing. The eastern side is closed off by a straight wall concealing the apse and the very well preserved pastophoria chambers. The church has a basilical layout, typical of the Early Christian period. Another rectangular structure, which we believe to have been of two-storeys, stands 2 m. southeast of this church.

II. Surveys in the wider Bey Mountain region

Kitanaura (N. Çevik, S. Bulut, İ. Kızgut, E. Akyürek):

The Saraycık village is located 6 km. off the 44th km. of the old Antalya-Kemer road. The remains extend over the top of the acropolis, the south and west slopes of the acropolis and along the forest road. The acropolis rises on top of steep rocky cliffs to the west and north, while the southern side is not so steep, but rocky slope. The fortifications start at the southwest entrance and are preserved to a height of 5-6 m. in places. It was observed that the walls were built in two phases. In the south corner of the acropolis there are the well preserved remains of a tower built with sturdy bossed-stone walls. No fortifications are found on the steep rocky north side. Three entrances leading into the acropolis have been identified.

duvarlara sahip sağlam ve yüksek korunmuş bir kule kalıntısı vardır. Sarp kuzey kesimde sur duvarı görülmez. Akropole 3 giriş tespit edilmiştir. Biri güneybatı, biri doğu diğer de kuzeybatı taraftadır. Asıl giriş güneybatı taraftadır. Akropolün güneybatı ucunda bir bazilika kalıntısı bulunmaktadır. Giriş batıda olan bazilika üç nefli olup büyük bir apside sahiptir. Merkez yapılarının devamında tam akropolün ortasında büyük bir bazilika daha bulunur. Narteksi, üç girişi, üç nefi, iki sütun sırası ve apsisı belirgindir. Oldukça nitelikli ve büyük boyutlu bu yapı Roma Dönemi'ndendir. Bazilika ile akropolün güneydoğu köşesinde bulunan Yazılı Yapı arasında kalan kısım ile doğu kayalıklarının başladığı yere kadarki alan tamamen konut doludur. Antik yolun akropole dönüğü kesimde yolun solunda (G) hamam-gymnasium, solunda da (K) iki büyük yapı görülür. Bunlardan biri, duvarındaki phallos kabartmasıyla dikkat çeker.

Yerleşimin en nitelikli yapısı hamamdır (Res. 2). Neredeyse tüm bölümleri açıkça izlenebilir. Bazı bölümleri çatı başlangıcına kadar ayaktadır. Yapı 7 bölümden oluşur. Kuzey-güney doğrultusunda uzanır. İlk bölüm Akropole çıkan yolun sağından başlayan dikdörtgen planlı palaestra olup doğu ve batı kesimleri tamamen tahrif olmuştur. Sınırları ana kayadan ve genel hamam planından tespit edilebilmektedir. Palaestranın girişi kuzey yüzdedir. Burada *in situ* söyle kalıntıları bulunur. Palaestranın tam yapısallığını anlayacak kadar veri kalmamıştır. Palaestranın güney duvarının batisından bir giriş servis bölümüne açılır. Servis bölümü hamama girişi sağlar ve ikinci bölüme kadar dikdörtgen olarak uzar. Servis bölümlünden, hamamın en büyük ve nitelikli bölümü frigidarium/apoditeriuma girilir. Frigidariumdan, büyük bir apside sahip güney mekana geçilir. Benzeri Side Hamamı'ndan bilinen havuz bölümüdür. Bu odanın güney düz duvarı ortasından tepidariuma geçilir. Buradan da bir kapıyla caldariuma geçilir. Caldarium güney ve batı duvarında iki apsisle çevrelenir. Apsislerin ortasında birer pencere açıklığı bulunur.

Akropolün batisından uzanıp kuzeye dönen orman yolu boyunca iki yanlı nekropol devam eder. Hamam sonrasında yolun kuzeyinde aedikula mezarlар ve lahitler ünlü Saraycık Heroonu'na kadar uzanır. Heroonun doğusunda aynı sıra üzerinde 4 odaya kapı açılmaktadır. Bu heroonun temenosu gibi gözükür. Heroonun batisından kuzeye inen güçlü bir duvar tüm yapıyı çevreler. Lahitlerin bitim sınırında kaya kütleleri üzerinde Trebenna örneklerinde olduğu gibi khamosorionlar ve yuvarlak ostothekler açılmıştır. Bu ostothekler yanında bazı stel yuvaları ve çukurluklar da gözlemlenir. Lahitlerin hepsi Pisidia karakterinde kalkanlı-mızraklı ve ortalarında tabula ansatalıdır.

Res. 2 Kitanaura Hamamı
Fig. 2 Kitanaura, the baths

One is in the southwest, one in the east and the other in the northwest. The main entrance is in the southwest. There are the remains of a basilica at the southwest end of the acropolis. This three-aisled basilica has a large apse and its entrance is from the west. In the middle of the acropolis there is another large basilica with its narthex, three entranceways, three aisles, two rows of columns and apse all discernible. This large building of high quality dates from the Roman period. The area between the Basilica, the Inscribed Building in the southeast corner of the acropolis and the start of the rocks to the east is full of the remains of houses. Where the ancient road turns toward the acropolis there is a bath-gymnasium (S) and two large structures (N) to the left of the road. One carries a depiction of a phallus in relief on its wall.

*The most important structure of this settlement is the baths (Fig. 2). Almost all the sections of the baths are clearly discernible and some sections are standing to the level of the roof. The structure extends in a north-south direction and is composed of 7 sections. The first section is the rectangular palaestra starting to the right of the road leading to the acropolis and its eastern and western parts are entirely destroyed. Its borders can be identified from the bedrock and the general layout of the baths. The entrance to the palaestra is on the north side, understood from the *in situ* remains of the door jamb. The available evidence is insufficient to form an overall idea on the palaestra. A doorway in the west of the south wall of the palaestra leads into the service section, which facilitated entrance to the baths and extends in a rectangular manner to the second section. The service section leads to the Frigidarium/Apodyterium, which is the largest and the finest quality section of the baths. The Frigidarium extends to the south room with an apse, which is the pool, as is known from the Side baths. In*

Kossara / Kozarası ? (N. Çevik, S. Bulut, İ. Kızgut, B. Özدilek)

Antalya-Altınyaka yolunun 53.8. km.'inde sağa dönen orman yolu Bostanyeri Köyü'ne ulaşır. Köyün kuzey-batısında, doğu-batı yönünde uzanan Kaplan Dağı'nın batı ucunda bazı kalıntılar vardır. Burası, Stadiasmus Patarenensis bilgilerine dayanılarak S. Şahin tarafından Kossara olarak lokalize edilmiştir. Buna karşın Kaplan Dağı tepesinde yerleşme ait olabilecek bir iz rastlanılmamıştır. Görülebilen kalıntılar küçük bir savunma yapısına aittir.

Ovacık Tümülübü (N. Çevik, S. Bulut, B. Özdilek):

Altınyaka yolundan, Kemer yol ayriminden 4.2 km. sonra Bölük Dağı'na dönlür. Bu yolun 3.5 km. sonrasında Yığılıtaş mevkiiinde sürpriz bir kalıntı vardır. 17 m. çapında yiğma taş parçaları yuvarlak bir alan oluşturmuştur. Bu alanın kuru-moloz duvarlarla çevrelendiği ve Tümülüs üstü yiğma tepeciğinin sınırlandığı görülür (Res. 3). Tamamı açılmıştır. Yiğmanın içinde uzunca bir dromosu olan mezardan odası görülür. Giriş doğudandır. Dromosla birlikte mezardan odasının uzunluğu 9 m.'dır. Yuvarlak planlı mezardan odasının çapı yaklaşık 2.5 m.'dir. Korunan duvar yüksekliği ise 1.80 m.'dir. Bu bölgede saptanınan –bilinen– ilk tümülüs olmasıyla çok önemlidir.

Res. 3 Ovacık Tümülübü
Fig. 3 The Ovacık Tumulus

Lykai / Bölüktepe:

Gedelma'dan 1.8 km. batıda bulunur. Ovacık yolundan orman yanın kulesi yolundan gidilir. 1276 m. yüksekliğinde bir tepedir. Stadiasmus Patarenensis'e göre S. Şahin'in yaptığı lokalizasyon sonucu Lykai'nin burada olması doğru görülmektedir. Stadiasmus'a göre, Kossara'dan Lykai'ye giden yol buradan Kithanaura ve Pygela yönlerinde iki güzergaha ayrıliyordu. Orman kulesinin kuzeydoğu

the middle of the straight south wall of this room there is a doorway leading to the tepidarium, which leads to the caldarium. The caldarium is flanked with two apses on the south and west sides and these apses have in their middle a window.

Along both sides of the forest road, which turns north passing the acropolis on the west, there extends the necropolis. Past the baths, on the north side of the road, the aedicula-type tombs and sarcophagi extend to the famous Saraycık Heroon. To the east of the heroön there are doorways opening into a row of four rooms. This seems to have been the temenos of the heroön. A broad wall, descending north, by the west of the heroön encircles this entire structure. Where the sarcophagi are no longer to be seen there are chamosorions and round ostotheks cut into the rock, as at Trebenna. Beside these ostotheks there are some holes for steles and some other depressions in the rock. Almost all of the sarcophagi are of the Pisidian type and carry shields and spears flanking a tabula ansata carved on their face.

Kossara / Kozarası? (N. Çevik, S. Bulut, İ. Kızgut, B. Özdilek):

The forest road branching off the Antalya-Altınyaka road at the 53.8th km. leads to Bostanyeri village. To the north of the village, on the west end of the Kaplan Mountain and extending in an east-west direction there are some remains. These remains have been localised as Kossara by S. Şahin, based on the Stadiasmus Patarenensis. However, we have not come across any remains that could suggest a settlement on top of Kaplan Mountain. The remains that are visible belong to a small defensive structure.

Ovacık Tumulus (N. Çevik, S. Bulut, B. Özdilek):

On the Altınyaka road, 4.2 km. past the Kemer turn off, one turns toward the Bölük Mountain. 3.5 km. along this road there a surprising find within the area called Yığılıtaş. Piled up stones form a circular area that is 17 m. in diameter. This area is surrounded by dry rubble walls bordering the pile of stones on top of the tumulus (Fig. 3). It has been entirely dug up. Within the pile of stones there is a burial chamber with a slightly extended lengthwise dromos. The entrance is to the east. The round burial chamber together with the dromos is 9 m. long, and has a diameter of ca. 2.5 m. The height of the preserved wall is 1.80 m. This is an important find as it is the only known tumulus within the region.

eteğinde 2 eksedra, 4 lahit, 1 ostotheke ve tanımlanamayan başka kalıntılar bulunmaktadır. Yangın kulesinin güneydoğu eteğinde, güçlü erken karakterli duvarları olan yapı kalıntıları vardır. Kulenin hemen arkasında yükselen tepenin kule tarafında bulunan yoğun kalıntılarla kaçak kazılar yapılmıştır. Defineci artıkları içeriinden ok ve mızrak ucu, kilit mekanizmaları, spatula gibi çok sayıda metal buluntu, 5 adet pişmiş toprak ağırlığı, 1 adet lykion parçası, bıçak ucu yanında, bir de bulle benzeri çok küçük kurşundan yapılmış bir obje bulunmuştur. Eliptik formlu objenin bir yüzünde "Appollonios'a" anlamında Eski Yunanca bir sözcük diğer yüzünde ise mızrak kabartması vardır.

Kadrama / Gedelma:

Lykai'de/Bölüktepe Orman Kulesi'nden 1.8 km. uzaklıktadır. Kemer'in 12 km. batısındadır. Güneşli-Gedelma yerleşimi içerisinde, yawnlardan bilinen çok iyi korunmuş bir Bizans Ortaçağı kaleşi bulunmaktadır. Kale, Jacobek tarafından İ.S. 9. yy.'a tarihlenir. Adı, "tahıl phrygmos'u -tahıl kurutma, tahıl koruma, hububat çukuru" anlamındadır. Burası sadece Gedelma için değil aynı zamanda bölge için bir depo-kale niteliğindedir

Kelbessos (N. Çevik, I. P. Pedarros, S. Bulut) ve İnönü (İ. Kızgut, M. Kunze):

Periyodik olarak süren ve 3 yıl içinde bitirilmesi planlanmış çalışma alanlarımızdır. Bu yerleşimlerde 2005 çalışma sezonunda, haritalama ve envanterleme çalışmalarına devam edilmiştir. Gelecek sezon (2006) haritalar tamamlanacaktır. Harita çalışmaları dışında tüm önemli yapıların rölöveleri –plan-kesit– çıkarılmış, nekropolde ise mezarların çoğunluğu detaylıca incelenmiştir.

Güzle-Asarlık Tepe / Kapıkaya (N. Çevik, S. Bulut, B. Özدilek):

Kelbessos'dan Asarlık Tepe'ye Güzle-Yazır Korkuteli yol ayrılmından sağa dönülerek Güzle Köyü'ne varılır. Kelbessos-Asarlık Tepe arası toplam 17 km.'dir. Güzle Köyü'nün kuzey yönünde yükselen Asarlık Tepe, doğu-batı doğrultusunda uzanan kayalık bir tepedir (Res. 4). Tepenin güney yamacında kalıntılar vardır. Yoldan ulaşılan ilk kesim kayalık yamacın yaklaşık ortalarıdır. Bu kesimde ilk olarak nekropolle karşılaşılır. Toplam 6 lahitten 3'ü sağlamdır. Lahitlerin arkasında bulunan 3 ana kaya kütleciğinde stel yuvaları açılıdır. Bir koruma duvarı, lahitlerin bitişliğinde başlayıp kuzeybatıya'ya doğru yükselterek tepeye ulaşır. Aşağıdan da köşe yapıp güneydoğu'ya yönelir. Çift cidarlı duvarın kalınlığı 0.95 m.'dir. Moloz taşlarla ve harçla örtülüdür. Tepenin orta kotlarında

Lykai / Bölüktepe:

This hill, rising 1276 m. above the sea level, is 1.8 km. west of Gedelma and is reached via the forest fire watchtower road. According to the localisation of Lykai by S. Şahin based on the Stadiasmus Patarenensis, it seems to be located here. According to the Stadiasmus, the road from Kossara to Lykai forked into two at Lykai, one road leading to Kithanaura and the other to Pygela. On the northeast slopes of the forest tower hill there are two exedras, four sarcophagi, one ostotheke, as well as other unidentifiable remains. On the southeast slopes of the forest fire watchtower hill there are architectural remains which are indicative of an early period. Evidence of illegal looting excavations was visible amongst the extensive ruins on the hillside facing the tower. Among the residue from these illegal digs were metal pieces such as arrow- and spear-heads, latch mechanisms and spatulas, five baked clay loom weights, one fragment of a lykion, a fragment of the blade of a knife and a very small lead object resembling a bulla. This elliptical object carries a depiction of a spear on one face, with a Greek inscription meaning 'to Appollonios' on the other.

Kadrama / Gedelma:

1.8 km. from the forest fire watch tower at Lykai/Bölüktepe and 12 km. west of Kemer, within the Güneşli-Gedelma settlement there is a very well preserved medieval Byzantine fortress, well-known from previous publications. It is dated to the 9th century AD by Jacobek and its name means 'phrygmos for grains – pit for grains, for storing grains, for drying grains'. This is a storage-fortress for the entire region, not only for Gedelma.

Kelbessos (N. Çevik, I. P. Pedarros, S. Bulut) and İnönü (İ. Kızgut, M. Kunze):

Both sites are projected to be completed in the next three years and form part of our periodic surveys. The mapping and inventory work continued at both sites in 2005 and these maps should be completed in 2006. In addition, the ground plans and cross-sections of all the significant buildings have been prepared and most of the tombs in the necropoli have been studied in detail.

Güzle-Asarlık Tepe / Kapıkaya (N. Çevik, S. Bulut, B. Özdilek):

Asarlık Tepe is 17 km. from Kelbessos. Turning right from the Güzle-Yazır Korkuteli road, one reaches the village of Güzle. The Asarlık Tepe is a rocky hill extending in an east-west direction, to the north of Güzle village (Fig. 4). The hill has surviving remains on its south slope and the

Res. 4 Güzle-Asarlık Tepe
Fig. 4 Güzle-Asarlık Tepe

güneydoğu'ya doğru kilise bulunur. Üç nefli kilisenin nartheks, naos ve apsisı ve duvarları görülebilmektedir.

Gasetin İni Çiftliği (N. Çevik, S. Bulut, İ. Kızgut, B. Özidlek, E. Akalın):

İki katlı ve 3 ana bölümden oluşan korunmuş yapının çevresinde de çok tahrif olmuş başka yapılar bulunmaktadır. Ana bölümün alt katı K tarafta iki küçük odaının tonozlarıyla taşınır. Bunlar işlik ve depolardır. Yapının güney tarafında bir kısmı dairesel dönen duvarlara sahip bir bölüm vardır. Bu bölümün en ilginç yanlarından biri doğu duvarı ortasında girişi karşılayan bir niştir. Tüm bölgede bir çiftlik evini en iyi yansitan en iyi korunmuş kalıntıdır.

Çitdibi Çiftlik:

Typallia eteklerindeki yamaçta, yolun sağ üstündedir. Tüm etek tarım teraslarıyla doludur. Üç bölümden oluşan bir çiftlik evi sağlam korunmuştur. Evin 15 m. kuzyeyinde sağlam ve nitelikli iki lahit bulunur. Çiftliğin güney uzağında, yolun hemen altında, ana kayaya açılı bir işlik mevcuttur.

Kalebaşı (Asarlık Kalesi):

Çandır Vadisi'nin güney yamacında, Yarbaşçandır Köyü'nün karşısındaki yamaçta Asartepe denilen mevkide tespit edilen iyi durumdaki kale, Bizans Dönemi'ne aittir (Res. 5). Bütün vadide egemen olan bir konumda kalenin batı ve kuzey tarafları yüz metreyi aşan sarp uçurumlar halinde olduğundan, duvarlar yalnızca güney ve batı taraflarını çevrelemektedir. Güney duvarına bitişik olarak yapılmış iki burçtan batı tarafındaki alt kısmı sarnıcı olarak yapılmıştır. Kalenin içinde ve çevresindeki yamaçlarda bulunan çok sayıdaki sırlı seramik parçaları Orta Bizans Dönemi'ne aittir.

road leads almost to midpoint of this rocky slope. Visible first is the necropolis, where three of the six sarcophagi are intact. The three rock bodies behind the sarcophagi have holes for the erection of stele. A protecting wall starts by the sarcophagi and rises toward the northwest, reaching the hill while at the bottom it turns to the southeast, forming a corner. This 0.95 m. wide wall is a double wall built from rubble and mortar. About halfway up the hill, towards southeast there is a three-aisled church, the narthex, nave and apse walls are visible.

Gasetin İni Farmhouse (N. Çevik, S. Bulut, İ. Kızgut, E. Akalın):

This well-preserved two-storied structure has three main sections and is surrounded by the remains of other heavily destroyed structures. The ground floor of the main section is supported by the vaults of two small rooms in the north, which were work-areas and store-rooms. In the southern part of this structure there is a section with some radial walls. One of the most curious points there is a niche in the middle of the eastern wall opposite the entrance. This is the best-preserved farmhouse in the entire region.

Çitdibi Farmhouse:

This structure is located on the slope leading to Typallia, on the right upper side of the road. A farmhouse comprising three sections has been well-preserved. Lying 15 m. north of the house there are two sarcophagi in a good state of preservation. Further south from this farmhouse, below the road, there is a work-area cut into the bedrock.

Res. 5 Kalebaşı
Fig. 5 Kalebaşı

Res. 6 Sinan Değirmeni, genel

Fig. 6 *Sinan Değirmeni*, a general view

Sinan Değirmeni:

Kelbessos'tan 4.8 km. batıdaki vadidelerdir. Adını köydeki eski degirmenden alan Sinan Değirmeni, olağanüstü bir coğrafya ve doğa içerisinde saklı kalarak orijinal görünümüyle günümüze dek ulaşabilmıştır. Çok sayıda ahşap depo vadinin bir yanında dizilidir (Res. 6). Yanlarında moloz taştan yapılmış evler bulunur. Bölgede çok örneği bilinen ahşap depolar ve taş-ahşap ev dokusu burada tümüyle yerleşim bazında korunmuştur. Sinan Değirmeni yerleşimi tüm orijinal dokusuyla sit ilan edilmeye uygun bir açık-hava müzesi gibidir. Derin kanyonun batıda sonlandığı üç nokta olarak genel arazi açısından dolayı Kelbessos ve Trebenna territoriumlarının kesiştiği nokta olarak gördüğümüz ve bu nedenle arazi incelemesine gittiğimiz Sinan Değirmeni'nde karşılaşlığımız yaşlı köylülerden İbrahim Dönmez, bize oldukça ilginç bilgiler vermiştir. Zira, günümüzde "bu derenin kuzey yanı (poyrazı) Doyranlılara, güney yanı da Geyikbayırlıllara aitmiş". Tıpkı Antik Dönem için de düşündüğümüz Kelbessos ve Trebenna sınırı gibi. Yakın zamana kadar tüm çevre yerleşimlerdeki halk burada Cuma günleri toplanarak, yörenin o zamanki tek camisinde ibadetlerini yaptıktan sonra ihtiyaçlarını da buradan karşılarlar olmuş. Kısacası, Sinan Değirmeni dinsel bir merkez olmasının yanı sıra ticari ve sosyal bir buluşma yeriydi. Bu özel yerleşimin korunması ve tanıtılması amacıyla, tümüyle bir açık hava müzesine dönüştürülmesi ve degirmenin de, etnografik eserlerin sergilendiği yerel bir müze binası olarak düzenlenmesi konusu Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bildirilmiştir.

Kalebaşı (Asarlık Fortress):

The fortress identified in this area called Asartepe, on the slope facing the Yarbaşçandır village, on the southern side of the Çandır valley, is a well-preserved Byzantine fortress (Fig. 5). It dominates the entire valley and walls are found only on the south and east sides, as the north and west sides of the fortress stand on top of sheer rocky cliffs over 100 m. in height. Two bastions adjoin the southern wall and the western one has a cistern in it. Numerous glazed potshards were found inside and around the fortress and are dated to the Middle Byzantine period.

Sinan Değirmeni:

Located in a valley 4.8 km. west of Kelbessos, Sinan Değirmeni is named after the old mill in the village. Hidden in a remarkable natural geography, it has been preserved in its original form. Along one side of the valley there are numerous grain storage-houses made from timber (Fig. 6). Next to these are houses built from rubble. These wooden grain storage-houses are very well-known in the region and the stone-and-timber house architecture has been very well retained within this settlement. The Sinan Değirmeni settlement with its entirely original fabric, looks like an open-air museum and should be declared a protected site. The western end of the deep canyon seems to be where the territories of Kelbessos and Trebenna met, which was the reason for our visit to this site. One of the old villagers we met there, İbrahim Dönmez provided us with very interesting information: according to him, 'the northern side of this creek belongs to the Doyran people and the southern side belongs to the Geyikbayır people', just like the ancient border line we thought obtained for Kelbessos and Trebenna. Until very recently, people living around would gather here every Friday to pray at the only mosque in the region and then would do their market-shopping here. In brief, Sinan Değirmeni was a religious centre, a commercial centre and a social meeting place. The idea of converting this entire site into an open-air museum and the surviving mill-house into an ethnographical museum has been forwarded to the Ministry of Culture and Tourism.

Burdur İli 2005 Yılı Yüzey Araştırmaları

Surveys in Burdur Province in 2005

Mehmet ÖZSAİT

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıklarını ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi adına, İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Yürüttüçü Sekreterliği'nin ve Suna - İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü'nün (AKMED) katkılarıyla, bu yılki arkeolojik yüzey araştırmaları, 12-30.09.2005 tarihleri arasında, Burdur Merkez İlçe, Tefenni, Karamanlı ve Yeşilova ilçeleri, kasaba ve köylerinde yapılmıştır. Başkanlığımız altında sürdürülən yüzey araştırmalarına Arkeolog N. Özsait, Doç. Dr. G. Labarre, Yüksek Lisans öğrencilerimizden Ö. Özdemir, İ. Baytak, lisans öğrencilerimizden B. Kiyıcı, O. Erdoğan ve Bakanlık temsilcisi olarak M. Demirbilek katılmıştır. Araştırmalarımızı destekleyen Üniversitemiz Bilimsel Araştırma Projeleri Yürüttüçü Sekreterliği'ne, Suna - İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yönetimine ve Enstitü Müdürü K. Dörtlük'e, özveriyle çalışan ekibimize candan teşekkür ederim. Ayrıca, Burdur'daki araştırmalarımız sırasında bize değerli yardımda bulunan Vali Sayın Can Direkçi'ye, Kültür ve Turizm Müdürü S. Erdoğan'a, Müze Müdürü H. A. Ekinci'ye, Tefenni Kaymakamlığı'na ve Tefenni'de ekibimizin konaklamasına imkan sağlayan ve her türlü yardım yapan Tefenni Belediye Başkanı M. İslidar'a ekibim ve şahsim adına tüm kalbimle teşekkür ederim. Aldığımız bu değerli yardımlar sayesinde, 2005 yılı yüzey araştırmalarımızda, henüz eksiklerimiz bulunmakla birlikte, Tefenni ve Karamanlı çevresinin tarih ve arkeolojisini önemli ölçüde tamamladık. Yine Tefenni araştırmalarımızda bizlere yardımcı olan O. Gömel'e, M. Yıldız'a, N. Ural'a ve B. Demirel'e; Hasanpaşa Belediye Başkanı N. Özkin'e, H. Erşimşek'e, R. Sertaş'a ve Y. Tutkun'a candan teşekkür edim.

A-Tefenni İlçesi Araştırmaları:

Tefenni İlçesi'nin, Sazak, Yuvalak, Seydiler, Bayramlar, Yeşilköy, Başpınar, Karamusa, Beyköy, Belkaya ve Hasanpaşa kasaba ve köylerinin büyük bir kesimi sistematik olarak araştırılmıştır. Kalan kısımların araştırılmasını da,

Archaeological surveys in Burdur province were conducted from September the 12th to the 30th with the permission issued by the Directorate General of Museums and Cultural Heritage on behalf of Istanbul University's Faculty of Letters. The surveys were financed by the Administrative Secretariat of Scientific Research Projects of Istanbul University and the Suna & İnan Kıraç Research Institute on Mediterranean Civilisations (AKMED). The surveys under the direction of the author covered the townships of Burdur itself, Tefenni, Karamanlı and Yeşilova including their districts and villages. The team members were archaeologist N. Özsait, Assoc. Prof. Dr. G. Labarre, our graduate students Ö. Özdemir and İ. Baytak, as well as our undergraduate students B. Kiyıcı and O. Erdoğan. The state representative was M. Demirbilek.

I would like to thank the Administrative Secretariat of Scientific Research Projects of Istanbul University, the administration of the Suna & İnan Kıraç Research Institute on Mediterranean Civilisations (AKMED) and the Institute Director Mr. K. Dörtlük, and our team members. In addition, on behalf of my team and myself, I would like to extend my sincere thanks to Mr. Can Direkçi, the Governor of Burdur, Mr. S. Erdoğan, the Director of Culture and Tourism, Mr. H. A. Ekinci, the Burdur Museum Director, the governorate of Tefenni, Mr. M. İslidar, the mayor of Tefenni who provided overnighting for our team, for all kinds of support that they provided to us. Although we still have some missing points, all this assistance greatly facilitated our surveys in Tefenni and Karamanlı and we are about to complete our work in these two townships. Again I would like to extend my thanks to O. Gömel, M. Yıldız, N. Ural and B. Demirel who helped us during our surveys in Tefenni, N. Özkin, the Mayor of Hasanpaşa, H. Erşimşek, R. Sertaş and Y. Tutkun.

A. Surveys in the Township of Tefenni:

The majority of the districts and villages of Sazak, Yuvalak, Seydiler, Bayramlar, Yeşilköy, Başpınar, Karamusa, Beyköy, Belkaya and Hasanpaşa in the township of

eğer imkân sağlanabilirse, 2006 yazında tamamlamak düşüncesindeyiz.

Önce, Tefenni Merkez sınırları içinde kalan Eşeler Dağı doğu yamaçlarında ve Tefenni Yaylası'nda araştırmalar yaptık. Tefenni'nin 5 km. kadar batısında, Eşeler Dağı eteklerinde, Gövarık krom madeni işletmesinin 200 m. güneyinde, Eşeler Yaylası üzerinde (Tefenni Yaylası) bir Roma Çağrı yerleşmesi tespit edilmiştir. Tefenni Yayla adını verdigimiz bu yerleşmenin 1 km. kadar güneyinde yer alan Yedi Kardeşler Mezarlığı mevkiiinin üst kesiminde, yer yer kazılmış alanların kenarında, doğa şartları nedeniyle hayli yıpranmış keramikler bulduk. Geniş bir alanda, az sayıda ele geçen bu keramikler, burada bir Tunç Çağrı yerleşmesinin varlığına tanıklık etmektedir. Yerleşmenin alt kesiminde, günümüzde de buraya bereket saçan iki tatlı su kaynağı vardır. Kurak geçen bir yaz mevsiminden sonra, bu yükseltide, Eylül ayı ortalarında bile, suları kesilmeyen kaynaklar, şüphesiz ki buraya yerleşilmenin ana nedenlerinden biri olmuştur.

Tefenni'nin 4 km. batısında, Haraplandı Kalesi ve çevresi araştırıldı. Bu kesimin Roma İmparatorluk Çağrı'nda oldukça yoğun olarak iskân edildiği, çevrede yaygın olarak bulunan keramiklerden anlaşılmaktadır. Kalenin hemen her kesimi yoğun olarak tahrip edilmiştir. Bu tahribat sonucu açılan bazı çukurların yanında bulduğumuz İlk Tunç Çağrı keramiklerinden, burasının, ilk kez, İ.O. 2500-2300 yılları arasında yerleşmeye sahne olduğu anlaşılmıştır.

Tefenni Merkez'de, 19. yy.'dan beri bilinen, fakat ayrıntılı olarak bilim dünyasına tanıtılmamış olan Tefenni kaya kabartmaları (Res. 1) bulunmuş ve kapsamlı olarak incelenmiştir. İlk defa, 1887 yılında A. H. S. Smith tarafından görülen ve 56 tane atlı figür olduğu işaret edilen kabartmalardan bugün yalnızca 23 tanesi kalmıştır. Kabartmalar, Tefenni'nin güneybatısında, Adalet Lojmanları'nın üst kesimindeki kayalık sırtta, 4.5 m. yüksekliğinde doğuya yönelik durumdaki monoblok bir kaya üzerinde rindedir. Üzerinde kapsamlı olarak çalıştığımız bu atlı tanrıların (burada Kakasbos) tasvir edildikleri kaya kısmen erozyonla, daha çok da define arayıcıları tarafından parçalanmıştır. Yakın zamanda da bu tahribatın devam ettiğini, kaya üzerindeki yeni kırıklar göstermektedir.

Tefenni'nin 4 km. kuzeybatısında yer alan Asarova (= Hisarova) mevkiiini sistematik olarak araştırdık. Bu verimli ovanın batısındaki tepelerin üzerinde Büyük Asar ve Küçük Asar adını taşıyan iki yerleşme bulduk. Bunlardan, yüzeyi ve çevresindeki keramiklerden yoğun olarak Roma Çağrı'nda yerleştiği anlaşılan Büyük Asar'ın kazılmış ve erozyona uğramış olan kesimlerinde az

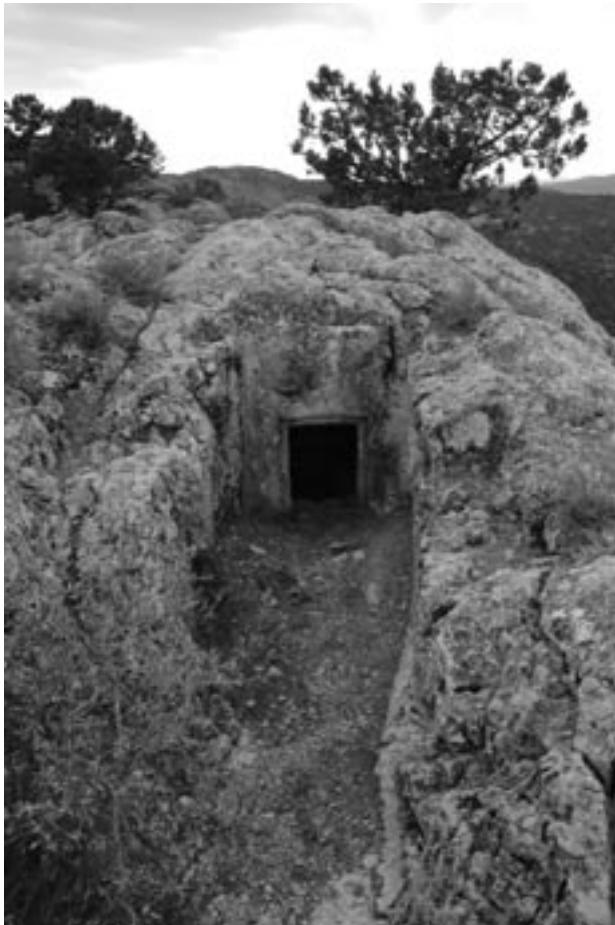
Tefenni have been systematically surveyed. With good conditions, we intend to complete the remaining parts of this survey in the summer of 2006.

First we surveyed the eastern slopes of the Eşeler Mountain and the Tefenni pasture within the borders of Tefenni central district. About 5 km. west of Tefenni, a Roman period settlement was identified in the Eşeler (Tefenni) pasture, on the slopes of Eşeler Mountain and 200 m. to the south of the Gövarık chrome mining facilities. We named this settlement Tefenni Yayla. 1 km. further south, in the upper part of the area called the Yedi Kardeşler Cemetery we found potshards, in quite a poor condition due to their weathering and, although very few in number, these potshards were collected from across a wide area and indicate the presence here of a Bronze Age settlement. There are two fresh water springs flowing below the site, still bringing their blessings to the area. Still flowing in mid September following a dry summer, these springs were one of the main reasons for settlement here.

4 km. west of Tefenni, the Haraplandı Fortress and its environs were surveyed. Extensive potshards found in the area indicate an extensive settlement here during the Roman period. Almost all parts of the fortress have been heavily destroyed. Potshards collected from by the pits

Res. 1 Tefenni Kaya Kabartmaları
Fig. 1 Tefenni, the rock reliefs

Res. 2 Çığlı Tepe Kaya Mezarı
Fig. 2 Çığlı Tepe, the rock-cut tomb

sayıda İlk Tunç Çağı yerleşmesine ait keramikler de bulunduk. Büyük Asar'ın yer aldığı kayalığın kuzeydoğu etekinde, Asarova'da, suyu bol bir kaynak vardır.

Büyük Asar'ın 250 m. kadar güneyinde, Yuvalak Köyü'nün 1 km. kadar kuzeyinde Küçük Asar bulunmaktadır. Büyük Asar gibi, kayalık bir tepe üzerindedir ve tahrif edilen kesimlerinde Demir Çağı, Roma Çağı ve Geç Antik Çağ yerleşimlerine ait keramikler vardır.

Tefenni'nin yaklaşık 2 km. kuzeybatısında Çığlı Tepe'de dromoslu bir kaya mezarı bulunarak incelemiştir (Res. 2).

1-Yuvalak Köyü Araştırmaları:

Yuvalak Köyü sınırları içinde önceki yıllarda bularak üzerinde çalışmalarını sürdürdüğümüz Dionysos ve Herakles (?) gibi kaya kabartmaları ziyaret edildikten sonra, köyün çevresi ile, 2004 yılında tespit ettiğimiz ve bir Roma Çağı yerleşmesi olan Yuvalak Büyük Asar da araştırılmıştır.

that had been dug during this destruction showed that this area was first settled ca. 2500-2300 BC.

Although known since the 19th century, the Tefenni rock reliefs (Fig. 1), not well-known in the scientific world, were found and studied in detail. First noted by A. H. S. Smith in 1887 and reported then to be 56 equestrian figures carved in relief, only 23 have survived to the present day. These reliefs are found carved on a single rock outcrop rising 4.5 m. and facing towards the east, on a rocky ridge above the Adalet Lojmanları, southwest of Tefenni. The rock bearing the depiction of the Rider Gods (here Kakasbos) was in part destroyed by erosion but largely by looting treasure hunters. New scars on the rock surface indicate recent damage.

The Asarova (=Hisarova) area 4 km. northwest of Tefenni was systematically surveyed. On the hills to the west of this fertile plain we identified two settlements known as Büyük Asar and Küçük Asar. Potshards on the surface and from the area around Büyük Asar indicate a Roman period settlement; however, a few shards from excavated or eroded parts indicate a settlement dating to the EBA. On the northwest slope of the rocky hill where Büyük Asar is located, in Asarova, is a gushing spring.

About 250 m. south of Büyük Asar and 1 km. north of Yuvalak village is Küçük Asar, also located on a rocky hill like Büyük Asar. Potshards dating to the Iron Age, Roman period and Late Antiquity were found in the destroyed areas.

On Çığlı Tepe, about 2 km. northwest of Tefenni, a rock-cut tomb with a dromos was examined (Fig. 2).

1. Surveys in Yuvalak Village:

The rock reliefs of Dionysos and Heracles(?) that were discovered in previous campaigns were revisited and the environs of the village, as well as the Roman period settlement of Yuvalak Büyük Asar identified in 2004 were surveyed.

2. Çaylı - Yellik Pasture:

Çaylı village is 110 km. southwest of Burdur. 8 km. southeast of the village is the Yellik Yaylası (pasture), where we began surveying in 2004 (Fig. 3). In our extended surveys this year, we observed that most of the sarcophagi dispersed across a wide necropolis area had been badly destroyed, as was the case with the Roman settlement at an altitude of 2074 m. In the upper part, on Büyük Yellik Hill, which is thought to have been the acropolis, are the remains of fortifications yet, the main settlement was in the lower city. Both the necropolis and the lower city extend in a northeast-southwest

Res. 3 Yellik, Güneytaş Zirvesi
Fig. 3 Yellik, Güneytaş peak

2- Çaylı – Yellik Yaylası:

Burdur'un 110 km. güneybatısında yer alan Çaylı Köyü'nün 8 km. kadar güneydoğusunda, Yellik Yaylası olarak adlandırılan yerde, geçen yıl başlanan araştırmaları daha kapsamlı olarak sürdürdü (Res. 3). Burada, 2074 m. yükseklikte tespit ettiğimiz Roma Çağı yerleşmesi gibi, onun geniş bir alana yayılmış olan nekropolüne ait lahitlerin çok büyük bir kısmının da tahrif edildiği görüldü. Üst kesimde, yerleşmenin akropolis olarak düşünüldüğümüz Büyük Yellik Tepesi'nde tahlimat kalıntıları vardır. Bununla birlikte, esas olarak aşağı şehirde yerleşmiştir. Kuzeydoğu-güneybatı yönünde olan nekropol ve aşağı şehir, arazinin yapısına göre, Yellik Çayı'nın aktığı dar vadide doğu hakim konumdadır. Batıda lahit parçaları çoğuluktadır. Bunlardan bir tanesinin kapağı üzerinde yatmış bir aslan kabartması bulunmaktadır. Ayrıca, etrafta kırılmış durumdaki aslanlı lahit kapak parçalarından burada aslanlı lahitlerin yaygın olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Doğuda, kayalık kesime doğru gidildikçe Roma Çağı'na ait keramiklerin yoğunluğu artmaktadır. Yerleşmenin doğusunda, Yellik Çayı vadisinin üst kesiminde, sarnıçlar ve birbirinin üzerinde iki niş vardır. Bunlar kültür heykelleri ya da adak sunmak için yapılmışlardır. Yerleşmenin güneyinde Taşoluk adını taşıyan suyu bol bir tatlısu kaynağı vardır. Belli ki, bu kaynak Roma Çağı'ndan beri aynı işlevini sürdürmüştür.

Taşoluk ve çevresinde toprak yüzeyinde sütun, sütun kaidesi, heykel parçası, söve, lento gibi pek çok mimari elemanlar dağılmıştı. Bunlar arasında, oturmuş durumdaki bir kadına ait olan ve vücutunun üst kısmı omuz hizasından, alt kısmı ise ayak bileğinden kırık bir heykelin giyim tarzı ve mevcut durumu tanrıça Kybele'nin kültür heykeli olduğu izlenimini veriyor. Ayrıca, mevcut mimari verilerden de, Yellik Yaylası'nın bu güney yamacında, Taşoluk kaynağının yakınında Kybele'ye ithaf edilmiş bir tapınağın olduğu düşündürmektedir.

direction and dominate the narrow valley where the Yellik creek flows. To the west there are mainly fragments of sarcophagi, one with a reclining lion relief on its lid. From the large number of lion reliefs carved on these sarcophagi lid fragments, it is possible to say that sarcophagi with lion reliefs formed the majority here. In the east, closer to the rocky area, there are more Roman potsherds. In the eastern part of the settlement, in the upper part of the Yellik creek valley there are cisterns and two niches, on top of each other, which were made to house cult statues or votive offerings. In the southern part of the settlement there is a fresh water spring called Taşoluk, which has evidently retained its function since the Roman period.

Scattered around Taşoluk there are many architectural elements such as columns, column bases, jambs and lintels and, among these pieces one statue is noteworthy: a statue of a seated woman, broken from shoulders and ankles; her costumes and present state suggest her identification as a depiction of Kybele. In addition, the architectural evidence suggests that a temple to Kybele stood near to the Taşoluk spring, on the southern slope of the Yellik pasture.

3. Tefenni – Sazak:

In our previous surveys we had found potsherds dating from the Late Neolithic (LNA, ca. 5600 BC), Early Bronze Age (EBA), Hellenistic and Roman periods on Asar Tepe, to the west of Sazak village, located 3 km. northwest of Tefenni. As there are settlements called Asar Tepe almost everywhere, we decided to name this settlement Sazak, after the modern village, in order to avoid any confusion. The surface finds suggest that this settlement was abandoned at the end of LNA – Early Chalcolithic Age (ECA) (5000/ 4750 BC) for unknown reasons. It was resettled in the EBA, although forming a much smaller and discontinuous settlement. Again from the surface finds, it is possible to claim that the site was settled extensively about the middle of the Hellenistic period (i.e. right after 188 BC), until the end of the Roman Imperial period, Principatus (284 AD). Sazak is the oldest settlement within the borders of Tefenni township and it has been destroyed.

Some inscriptions and architectural elements from the settlements dating to the Hellenistic and Roman periods at Sazak Höyük have been taken under protection in front of the muhtar's office in the village.

4. Belkaya:

Roman period settlements were identified on Maltaşı, 2.5 km. southwest of Belkaya village, which is 19 km.

3- Tefenni – Sazak:

Önceki yıllarda yaptığımız araştırmalarda, Tefenni'nin 3 km. kadar güneybatısında yer alan Sazak Köyü'nün batısında, Asar Tepe üzerinde Son Neolitik Çağ (İ.O. 5600 yılları), İlk Tunç Çağ, Hellenistik ve Roma Çağı yerleşmelerine ait keramikler bulmuştuk. Hemen her yerde Asar Tepe adında yerleşmeler var, bu bakımdan, bir karışıklık olmasın diye, yerleşmeye, Sazak olarak köyün adını verdik. Yüzey buluntularından, Sazak'ın, Son Neolitik Çağ – İlk Kalkolitik Çağ sonunda (İ.O. 5000/4750) bilemediğimiz bir sebepten dolayı terk edildiği anlaşılmaktadır. Burasının, İlk Tunç Çağı'nda, zayıf da olsa, iskân edildiği, ama bu iskânın sürekli olmadığı gözlemlenmiştir. Yine yüzey buluntularına dayanarak Sazak ve çevresine, esas olarak Hellenistik Çağ ortalarından (yani, İ.O 188 yılından hemen sonra), Roma İmparatorluk Çağı, *Principatus*, sonlarına kadar (İ.S. 284) yeniden yoğun olarak yerleşildiğini söyleyebiliriz. Tefenni İlçesi sınırları içinde yer alan en eski yerleşme yeri olan Sazak'ın önemli ölçüde tahrif edildiğini gördük.

Sazak Höyük, Geç Hellenistik ve Roma Çağı yerleşmelerine ait bazı yazıt ve mimari parçalar köy içinde, muhtarlık önünde koruma altında bulunmaktadır.

4- Belkaya:

Tefenni'nin 19 km. doğusunda yer alan köyün 2.5 km. güneybatısındaki Maltaşı ve onun 200 m. kuzeyindeki Çobanöldü Tepesi'nde Roma Çağı yerleşmelerini bulduk.

Belkaya Köyü'ne girişte, Kayaönü mevkiiinde, iyi bir işçilik gösteren üç klineli bir Roma kaya mezarı vardır (Res. 4).

5- Hasanpaşa Kasabası ve Çevresi Araştırmaları:

Hasanpaşa Höyük ve Yaylaköy'ün altındaki Yarım Höyük ziyaret edildikten sonra, Hasanpaşa ve çevresi önemli ölçüde araştırıldı. Hasanpaşa ve çevresindeki araştırmalarımızda aşağıda işaret ettiğimiz gibi, bölge tarihine zenginlik kazandıracak sonuçlar elde edilmiştir. Bu buluntu merkezleriyle ilgili ayrıntılı çalışmalarımız sürmektedir. Araştırılan kesimleri, özet olarak, şu şekilde sıralayabiliriz.

- Hasanpaşa'nın 700 m. güneybatısında Birkavak mevkiiinde Kakasbos (veya Sozon) kabartması (Res. 5).
- Hasanpaşa'nın 2.5 km. doğusunda, Gedel Mevkii (Roma Çağı).
- Hasanpaşa'nın 1.5 km. kuzeyinde yer alan Aktepe (Roma Çağı) ve karşısındaki yamaçta iki kaya mezarı (Roma Çağı).
- Hasanpaşa'nın 4 km. kuzeydoğusunda, Boztepe yamaçlarında tahrif edilmiş olan bir tümülüs: (Res. 6) Boztepe Tümülü (Roma Çağı).

Res. 4 Belkaya Kaya Mezarı
Fig. 4 Belkaya, the rock-cut tomb

east of Tefenni and also on Çobanöldü Hill, 200 m. north of Maltaşı.

At the entrance to Belkaya village, in the Kayaönü area, there is a Roman rock tomb with three klines of fine workmanship (Fig. 4).

5. Surveys in and around the Hasanpaşa District:

Having revisited the Hasanpaşa Höyük and the Yarım Höyük below Yayla village, we surveyed extensively in and around Hasanpaşa, which yielded results of importance that will shed light on regional history. As our detailed studies continue, the surveyed areas can be summarised as follows:

- The Kakasbos (or Sozon) relief, in the Birkavak area 700 m. southwest of Hasanpaşa (Fig 5).
- The Gedel area, 2.5 km. east of Hasanpaşa (Roman period).
- Aktepe, 1.5 km. north of Hasanpaşa (Roman period) and two rock-cut tombs on the opposite slope (Roman period).
- A destroyed tumulus on the slopes of Boztepe, 4 km. to the northeast of Hasanpaşa: Boztepe Tumulus (Fig. 6), (Roman period).
- The Ayderesi area, 8 km. southeast of Hasanpaşa (EBA + Iron Age + Roman period).
- The Çürükin area, 5 km. southwest of Hasanpaşa (Iron Age + Roman period) and a relief of Kakasbos.
- The Sarı Sekinlik settlement and necropolis, lying 5 km. southeast of Hasanpaşa (Roman period).
- The Kakasbos reliefs in the Kocayatak area, 3 km. southeast of Hasanpaşa (Roman period).
- The Tavşancılı Deresi area, 2 km. south of Hasanpaşa (EBA + Iron Age).

Res. 5 Sozon veya Kakasbos Kabartması

Fig. 5 The Sozon or Kakasbos relief

- e. Hasanpaşa'nın 8 km. güneydoğusunda Ayderesi Mevkii (İTC + DÇ + Roma Çağı)
- f. Hasanpaşa'nın 5 km. güneybatısında Çürükin Mevkii (DÇ + Roma Çağı) ve Kakasbos kabartması.
- g. Hasanpaşa'nın 5 km. güneydoğusunda Sarı Sekinlik yerleşme ve nekropolü (Roma Çağı).
- h. Hasanpaşa'nın 3 km. güneydoğusunda Kocayatak Mevkii Kakasbos kabartmaları (Roma Çağı).
- i. Hasanpaşa'nın 2 km. güneyinde Tavşancılı Deresi Mevkii (İTC + DÇ).
- j. Hasanpaşa'nın 2 km. güneyinde Erikli Seki Mevkii kaya mezarı (Roma Çağı).

B. Karamanlı İlçesi Araştırmaları:

1- Karamanlı Barajı'nın doğusunda, önceki yıllarda tespit ettiğimiz ve mahalli adından dolayı Veyselin Taşı ya da Gedikyapı olarak adlandırdığımız yerleşmenin (Tunç Çağı ve Roma Çağı) 1 km. kuzeydoğusunda, Kağılcık Dağı'nın Karamanlı Barajı'na bakan batı eteklerindeki yükseltilerden biri üzerinde yapılan kaçak kazı sonucu açılan çukurunun içinde ve çevresinde İlk Tunç Çağı yerleşmesine ait keramikler bulduk.

2- Karataş Gölü'nün kuzeydoğusunda yer alan Karataş kesiminde 1982 yılından tespit ettiğimiz Karataş Roma Çağı yerleşmesi, kaya mezarı ve mezarlığı yeniden incelemiştir. Yukarıda da işaret edildiği gibi görüp inceelenen höyüklerden başka, Yassığume, Çamur, Hüyükköy, Karamusa, Hacılar, Beyköy, Seydiler gibi yerleşmeler; Çeştepe, Bademli gibi tümülüsler ziyaret edilerek son durumlarını belirlemek amacıyla fotoğrafları çekılmıştır.

Ayrıca, 1974 yılından beri bölgede yaptığımız sistematik araştırmalarda, bu kesimde gördüğümüz kaya kabartmaları ve 11 kaya mezarı, çevrelerindeki yerleşmelerle birlikte yeniden incelemiş, çizimleri yapılmış ve yayın hazırlıkları son safhaya gelmiştir.

Res. 6 Boztepe Tümülü

Fig. 6 The Boztepe Tumulus

- j. The rock-cut tomb in the Erikli Seki area, 2 km. south of Hasanpaşa (Roman period).

B. Surveys in the Township of Karamanlı:

1. We had previously identified the EBA and Roman period settlement to the east of the Karamanlı Dam and named it Veyselin Taşı or Gedikyapı, after its local name. One km. northeast of this site, we found EBA potshards both inside and around a pit made by illegal looting excavators on one of the outcrops on the western slopes of Kağılcık Mountain which overlooks the dam.

2. The Karataş Roman period settlement, rock-cut tomb and necropolis, identified in 1982 in the Karataş area to the northeast of Karataş Lake were again surveyed. In addition, other settlements such as Yassığume, Çamur, Hüyükköy, Karamusa, Hacılar, Beyköy, Seydiler, and tumuli such as those at Çeştepe and Bademli were revisited and photographed, documenting their present state.

In addition, the rock reliefs and 11 rock-cut tombs identified during the course of our systematic surveys since 1974 were restudied, together with the nearby settlements, drawings were made and preparations for the publication of this material are in their final stage.

Dağlık Kilikya Arkeoloji Projesi: 2005 Sezonu Çalışmaları

The Rough Cilicia Archaeological Project: 2005 Season

Michael HOFF – Rhys TOWNSEND – Ece ERDOĞMUŞ

Dağlık Kilikya Arkeoloji Projesi’nce (DKAP) ardi ardına gerçekleştirilen 10. yüzey araştırması, 2005 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında üç hafta sürdü. 2004 yılında olduğu gibi, Kaledran limanını araştıran sualtı ekibi ve Roma Dönemi Antiokheia ad Kragos (Güney Köyü) kentini araştıran bir kara ekibi olmak üzere iki ayrı ekip halinde çalışıldı. Araştırma iznimizi veren Müzeler ve Kültür Varlıklarları Genel Müdürlüğü’ne ve araştırmalarımızın bu sezon yeni bir yöne yönelmesindeki yardımçıları için Alanya Müzesi Müdürü S. Türkmen'e teşekkür etmemi bir borç biliriz. 3 bilimsel, 1 teknik araştırmacı ve birkaç öğrenciyi sahaya getirmemizi sağlayan mali destekleri için Nebraska Üniversitesi'ne teşekkür ediyoruz. On yıldır proje başkanlığını yürüten, araştırma izinlerini ve belgelerini çok iyi takip eden ve her iki ekibin araştırmalarını her açıdan destekleyen çabaları için Prof. N. Rauh'a özellikle teşekkür etmek istiyoruz.

Sualtı Araştırmaları:

Bu sezonki sualtı araştırmaları E. Arcak'ın başkanlığında, Florida Eyalet Üniversitesi'nden C. Ward ve Türkiye Sualtı Araştırmaları Topluluğu'nun işbirliğiyle yürütüldü. Türkiye, ABD ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden yedi dalgaç, öğrenciler ve bilim adamlarından ve temsilci M. Yapıcılar'dan oluşan ekibimiz 10 gün boyunca, Gazipaşa'nın yaklaşık 40 km. kadar güneydoğusundaki Kaledran Koyu'nda gemi batıkları aradı. Sualtı ekibinin üyeleri B. Arcan, A. Göztaş, R. Lamberton, S. Rotroff, F. Tütüncü ve Ö. Yeniay idi.

Osmanlı arşivlerinde Türkiye'nin güney kıyılardındaki bu noktada önceden kestirilemeyen deniz ve hava koşulları nedeniyle çok sayıda geminin battığı bilgileri yer aldıından bu bölgede bir veya daha fazla batık bulmayı ümit ediyorduk. Ne yazık ki, belki de Türkiye'nin bu kıyı bölgesinde derin dip tarama sonucu deniz tabanının

For three weeks during July and August 2005, the Rough Cilicia Archaeological Project (RCAP) conducted field research for the tenth consecutive season. As was the case in 2004, we operated two separate and distinct teams: an underwater group that explored the harbor of Kaledran and a land-based team that investigated the Roman city of Antiocheia ad Kragos (Güney Köyü). We are grateful to the Turkish General Directorate of Monuments and Museums in Ankara for providing permission for our season's work and to S. Turkmen, Director of the Alanya Museum, for her help in facilitating the new direction our research took during this past season. We are indebted to the University of Nebraska for providing the research funds necessary to bring three researchers, one surveyor, and several students into the field. We especially would like to thank Professor N. Rauh, who has served as project director for the past 10 years, for his indefatigable efforts in securing permits and research documents, and for selflessly facilitating the research of both field teams.

Underwater Research:

The underwater portion of this season's activities were conducted under the immediate direction of E. Arcak, in cooperation with C. Ward of Florida State University and with the Turkish Underwater Research Society. The team of seven divers, students and scholars from Turkey, the USA, and the Turkish Republic of Northern Cyprus, together with the Turkish government representative, M. Yapıcılar, spent 10 days investigating possible wrecks in Kaledran Bay, located approximately 40 km. SE of Gazipaşa. The underwater team members were: B. Arcan, A. Göztaş, R. Lamberton, S. Rotroff, F. Tütüncü and Ö. Yeniay.

Res. 1 Kaledran Koyu, Günsenin Tip 1 amfora, İ.S. 11. yy.
Fig. 1 Günsenin Type 1 Amphora, 11th century A.D., from
Kaledran Bay

etkilenmesinden dolayı eksiksiz batık tespit edilemedi. Yine de ekibimiz denizel etkinliklerle ilgili birkaç kalıntıya ulaşmayı başardı. Koydan çıkartılıp ekip üyelerince envanterleri hazırlanan ve Alanya Müzesi'ne teslim edilen eserler arasında bir adet demir çapa, üç taş çapa, bir adet sepet kulpam amfora kulpu (Geç Demir Çağı?) ve bir adet 11. yy.'a tarihlenen bütün halde Günsenin Tip 1 amfora sayılabilir (Res. 1). Eserlerin buluntu yerleri GPS ile saptanıp IKONOS uydu görüntüleri üzerine işaretlenmiştir. Ayrıca, limandan muhtemelen gemi gövdesine ait önemli miktarda ahşap malzeme çıkartılmış ve çok yakın bir gelecekte Purdue Üniversitesi'nde C-14 analizleri yapılacaktır. Tüm bunları bir arada değerlendirdiğimizde, limana saçılan bu kalıntılar en azından Bizans Dönemi'ne tarihlenebilecek bir batığa işaret etmektedir.

Antiochaea ad Kragos:

DKAP son on yıldır Dağlık Kilikya'nın batı kesiminin sistematik kara araştırmalarını gerçekleştirmektedir. Kırsal kesimdeki arazi kullanımı incelemelerinin yanı sıra şimdidiye kadar yedi kent ve yedi köy veya mezranın belgelelenmesi ve plana aktarılmasının gerçekleştirildiği kentsel ve köySEL yerleşim merkezlerinin haritalanması çalışmaları yapılmıştır. Son çalışma alanımız Gazipaşa'nın yaklaşık 20 km. güneyinde Güney Köyü sınırları dahilindeki Antiochaea ad Kragos'tur. Kara ekibi Neb-

Ottoman archives report the unpredictable seas and weather conditions at this point on the south Turkish coast which often caused ships to founder and sink, which led the underwater team to have hopes of finding one or more wrecks. Unfortunately, no complete wrecks were located, perhaps as a result of the deep trawling activities that often disturb the seabed close to Turkey's coastal shores in this region. Nevertheless, the team met with some success, as a few remains of maritime activity were discovered. Artifacts recovered from the bay, catalogued by the team members and deposited in the depot in the Alanya Museum, include one iron anchor, three stone anchors, a basket-handled amphora handle (late Iron Age?) and a complete amphora of Günsenin Type 1, dated to the 11th century A.D. (Fig. 1). The coordinates of these artifacts were marked by GPS and plotted using IKONOS satellite imagery. Considerable quantities of wood remains, possibly remains of ship timbers, were also brought up from the harbor and soon will be subjected to C-14 analysis at Purdue University. Considered together, these remains spread about the harbor suggest at the very least some kind of wreck, probably Byzantine in date.

Antiochaea ad Kragos:

The Rough Cilicia Archaeological Project has been engaged for the last 10 years in a systematic land survey of the western portion of the Roman province of Rough Cilicia. In addition to investigating land use in rural areas, the team has mapped many of the urban and village centers: to date seven cities and seven villages or hamlets have been documented and planned. Our latest contribution is Antiochaea ad Kragos, located within the village boundaries of Güney, about 20 kilometers south of Gazipaşa. The land team was directed by Dr. M. Hoff, University of Nebraska (USA), Dr. R. Townsend, Clark University (USA), and Dr. E. Erdogan, University of Nebraska (USA). Team members included J. Brunott, L. Bunge, A. Drozda, N. Kaiser, B. Masek, and B. Skourup. E. Connor was the project surveyor and Ü. Çınar of the Antalya Museum was the government representative for the land portion of the project.

Antiochaea ad Kragos was founded by Antiochos IV of Commagene, a client king of Rome, during the reign of Claudius. Appian reports (Mith. 96), however, that at an earlier time pirates, sheltered within the confines of two citadels, the Kragos and Anti-Kragos and operated bases there until Pompey's famous assault in 67 B.C. Attempts by our teams to locate vestiges of these pirate bases have so far proven unsuccessful, as the remains date mostly to the Roman and Byzantine eras.

raska Üniversitesi'nden Dr. M. Hoff, Clark Üniversitesi'nden Dr. R. Townsend ve yine Nebraska Üniversitesi'nden Dr. E. Erdoğmuş başkanlığında çalışmıştır. Ekip üyeleri J. Brunott, L. Bunge, A. Drozda, N. Kaiser, B. Masek ve B. Skourup'tur. Proje teknik araştırmacısı E. Connor ve kara çalışmalarımızda temsilcimiz Antalya Müzesi'nden Ü. Çınar'dır.

Antiokheia ad Kragos kenti, Claudius'un imparatorluğu sırasında Roma'nın vasal krallarından Kommageneli IV. Antiochos tarafından kurulmuştur. Appianus'un anlatığına göre (*Mith.* 96) Pompeius'un İ.O. 67 yılında ünlü saldırısından önce korsanlar burada iki kalede (Kragos ve Anti-Kragos) konuşlanmışlardır. Kalıntılar genelde Roma ve Bizans dönemlerine ait olduğundan ekibimizin korsanlara ait iz saptama çabaları başarısızlıkla sonuçlandı.

Yeni Çağ'da ise burası 19. yy.'ın hemen başında Napolion'un filosu için uygun sığınma noktaları araştırmak amacıyla limanları incelemekle görevlendirilen deniz subayı Francis Beaufort tarafından ziyaret edilmiştir. Eski eserlere meraklı olan Beaufort, İngiliz donanmasının ona sağladığı imkânları kullanıp Türk sahillerindeki görünür harabeleri de incelemiş ve burasının Bizans Dönemi seyahatnamelerinde adı geçen Antiokheia olduğunu saptmıştır. Ne yazık ki, Kilikya sahillerindeki diğer yerlere nazaran Antiokheia için çok kısa bir betim yazmıştır. Metnindeki anlatım yalnızca liman tesisleriyle ilgili olduğundan muhtemelen demirlediği sığ koydan hiç ayrılmadığını düşünüyoruz.

Bugüne kadar kente en büyük ilgiyi Elizabeth Rosenbaum-Alföldi göstermiştir. Rosenbaum 1960'larda Dağlık Kilikya'nın batı kesimindeki belli başlı sitleri ve mimariyi incelediği araştırmasına Antiokheia'yı dahil etmiş ancak sunduğu planlar üstünkörü olup yalnızca görünür durumda kolayca tanınacak kamu yapılarını içermektedir. Buradaki ilk saha çalışmasını 1997 yılında gerçekleştiren projemiz, Rosenbaum'un söz etmediği yapıları da içeren tüm mimariyi gösteren ilk haritayı hazırlamıştır. Mimari ekibimiz Dağlık Kilikya'nın batı kesimindeki tüm kentsel merkezleri haritaya geçirmek amacıyla sekiz yıl önce başlayan işi tamamlamak üzere ören yerine geri gelmiştir.

25 hektarlık alana yayılan, kıyıdan birkaç yüz metre içerisindeki antik kentin kalıntılarını incelemek için 300 m. rakıma çıkmak gerekmektedir. Günümüze ulaşan kalıntılardan tanımlanabilenler arasında güçlü kapılara sahip ve kentin ana girişi durumundaki bir sütunlu cadde; sütunlu bir peristylos – ki, muhtemelen kentin agoraşı olup içinde bir de küçük bir tapınağa ait olabilecek kalıntılar içermektedir, iki hamam yapısı, bir palestra,

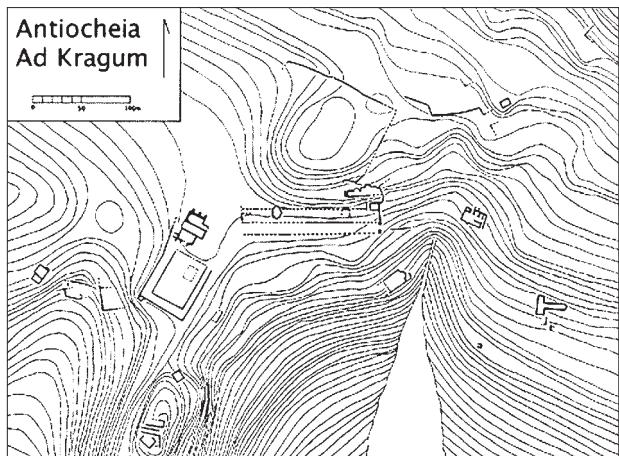
In modern times, the site was visited in the first decade of the 19th century by Francis Beaufort, a naval officer who was given the assignment to survey the harbors of the southern Turkish coast, looking for possible escape harborages for Napoleon's fleet. Having a penchant for antiquities, Beaufort made use of the opportunity afforded him by the British admiralty to explore the visible remains of the Turkish coastline and recognized the site to be the Antioch mentioned in the Byzantine-period itineraries. His description was unfortunately brief, compared to his more detailed descriptions of other sites along the Cilician coast. As his comments are confined primarily to what he saw as harbor installations, he apparently never left the shallow cove in which he landed.

Elizabeth Rosenbaum-Alföldi provided the fullest attention the city has received to date when she included Antioch in her pioneering description of the major sites and architecture of western Rough Cilicia in the 1960s. Rosenbaum's plans were however cursory and focused on the visible and easily recognizable public structures. Our project first investigated the site in 1997 and provided preliminary mapping of all the architecture, including buildings that were not reported by Rosenbaum. The architectural team returned in 2005 to continue the work began eight years ago, in order to complete our efforts to map all of the urban centers of the western portion of Rough Cilicia.

The remains of the ancient city lie several hundred meters inland and would have required a long climb up to the 300-meter level, where the remains of architecture are spread across an area of over 25 hectares. The surviving identifiable structures include a colonnaded street with strong gates, serving as the principal entry into the city; a colonnaded peristyle, perhaps the city's agora and including what may be a small temple within its confines; two bath buildings; a palestra; churches; and tombs (Fig. 2). This past season, however, we devoted our efforts to another important structure, the Northeast Temple.

Northeast Temple:

Located on the higher slopes of the northeastern quadrant of the site, the collapsed remains of a building are prominently situated on a shelf overlooking the city below towards the southwest. Little information is known about this structure; George Bean and Terrence Mitford drew attention in their 1965 catalogue of inscriptions in the region to two large wall blocks carved with dice oracles amongst its architectural membra disiecta. Bean and Mitford considered the structure to have been an imperial temple and they may very well be correct, but

Res. 2 Antiocheia ad Kragos, kent planı
Fig. 2 Site Plan of Antiocheia ad Kragos

kiliseler ve mezarlara sayılabilecek (Res. 2). Ne var ki, geçtiğimiz sezonda çalışmaları Kuzeydoğu Tapınak denilen bir başka önemli yapıda yoğunlaştırdık.

Kuzeydoğu Tapınak:

Kentin kuzeydoğu bölümünün üst kesimlerindeki bir yapıya ait kalıntılar, aşağıda güneybatı yönündeki kente tamamen hakim bir teras üzerindedir. Yapı hakkında çok az şey bilinmektedir: George Bean ve Terence Mitford 1965 yılında yayınladıkları bölge yazıtları katalogunda bu yapıya ait mimari parçalar arasında zar kehanetine ilişkin betimler içeren iki büyük bloğa dikkat çekmektedir. Bean ve Mitford yapının bir imparatorluk tapınağı olabileceğini düşünmüştür, ki doğru olabilir, ancak yapıının batı Dağlık Kilikya'da yaygın görülen mezar tiplerinden tapınak-mezar olma olasılığı da göz ardı edilemez. Bu konu, çözümeyi umduğumuz sorulardan biridir.

2005 sezonu öncesinde yapının kalıntılarını örten kalın bir dikenli çalı tabakası inceleme yapmayı olanaksız hale getirmiştir. Yüzeyde seçilebilen anta başlıklarları, friz blokları ve kabartmalı bir alınlık burada, tüm bölgedeki en güzel mimari eserlerle boy ölçülebilcek ve iyice incelenmesi gereken önemli bir yapı bulunduğuuna işaret ediyordu.

Çalışalar temizlendikten sonra her bir blok yerinde envanterlendi, belgelendi ve fotoğraflandı (Res. 3). Blok yığınıının tam durumunu saptamak amacıyla her bloğun konumu total station ile tespit edildi (Res. 4). Bu şekilde incelenen blok sayısı 270'den fazla olup bunlar yalnızca yüzeydeki parçalardır ve yeraltındaki parçalar ileride gün ışığına çıkartılıp incelenmeyi beklemektedir.

Res. 3 Antiocheia ad Kragos, Kuzeydoğu Tapınak'ın kuzeybatından genel görünüşü
Fig. 3 Antiocheia ad Kragos, general view of the Northeast Temple, from the NW

there is also the possibility that this structure functioned as tomb in the form of a temple, a common funerary type in western Rough Cilicia. This is one of the questions we hope to solve.

Prior to the 2005 season, a thick blanket of thorny bushes covered the structure's ruins, obscuring the majority of the architectural material and preventing a thorough survey. A few exposed architectural blocks with fine workmanship, such as anta capitals, frieze blocks, and carved pediment, offered tantalizing evidence of an important structure however, rivaling the very best architecture in the entire region, and thus urging a more thorough investigation.

Once the scrub was cleared away, team members catalogued, documented, and photographed each block in situ (Fig. 3). Each block's position was surveyed by means of a total station to create an actual state plan of the block pile (Fig. 4). Over 270 blocks were documented in this fashion. They represent only those blocks on the top, however; many more blocks remain underneath, they await cataloguing in future seasons as we remove the upper layer.

Most of the blocks have fallen from the building and lie scattered around the podium mound; only a few survive in their original positions. Along the NE flank of the podium a line of four blocks appears to constitute the toichobate of the structure's rear wall. In addition, some foundation blocks survive in situ along the NW flank; other foundation blocks along the SE flank appear to have shifted only slightly from their original position. A single step block survives intact on the SW side, indicating that the temple was approached by a monumental

Blokların çoğu yapıdan düşmüş olup podium tepeciğinin üzerinde dağınık şekilde durmaktadır; yalnızca birkaç blok orijinal yerlerinde kalmıştır. Podiumun kuzeydoğu tarafında dört bloktan oluşan bir grup yapının arka duvarının *toikhobat*'ına ait olabilir. Ayrıca, kuzeybatı tarafta bazı temel blokları *in situ* korunmuş olup güneydoğudaki bazı temel blokları da orijinal konumlarından çok az kaymış görünülmektedir. Güneybatıda tek bir basamak bloğu sağlam olup tapınağa bu yönden anıtsal bir merdivenle erişildiğini göstermektedir.

Güneybatı taraftaki kalıntıların üzerindeki beton izleri yapının betonlu temel üzerine oturtulduğunu göstermektedir. Ayrıca, Selinus ve Nephelis'teki tapınaklarla uyum içinde bir şemaya göre tonozlu bir alt-mekânın varlığından şüpheleniyoruz. Köylülerin tapınak altında bir 'tünəl' bulunduğu şeklindeki söylenceleri de bu konuda dikkat çekicidir. Önümüzdeki sezon çalışmaları için getirmeyi istediğimiz radar sistemi (GPR) ile podiumdaki boşlukları saptamayı ümit ediyoruz.

Asıl yerlerinde duran birkaç bloğa dayanarak tapınağın yaklaşık 10x7 m. ebatlarında olduğunu söyleyebiliriz. Podium üzerinde saçılımış ama asıl yerlerinin yakın

Res. 4 Antiocheia ad Kragos, Kuzeydoğu Tapınak'ın mevcut halini gösterir plan

Fig. 4 Antiocheia ad Kragos, State Plan of the Northeast Temple Mound

staircase from that direction and overlooked the city below.

Fragments of concrete adhering to remnants along the SW flank, provide evidence that the structure is supported by concrete foundations, and we suspect that there is a vaulted sub-chamber, a layout that accords with other temples closeby, e.g., at Selinus and Nephelis. Anecdotal remarks by local villagers also indicate a common memory of a so-called "tunnel" under the temple. Ground penetrating radar that we intend to bring during our next research season should help to reveal the presence of voids without disturbing the temple podium.

From the few blocks remaining in their original position we are already able to posit that the temple measures approximately 10 by 7 meters. Lying scattered on and around the mound the position of these blocks provides evidence of the basic plan of the structure, since it is apparent that the *membra disiecta* correspond in general to their original positions. Column drum fragments and column capitals in the Corinthian style, for example, are found only along the SW flank, indicating that the temple contained a single colonnade along its front façade. Based on the number of freestanding columns, bases, and capitals we tentatively posit a reconstruction of the building as tetrastyle prostyle. Corinthian pilaster bases and capitals were found at the rear corners. Architrave, frieze and geison blocks decorated the entablature along all its sides. Many of these are delicately carved and richly decorated; even the architrave soffits of the facade were decorated, including a sprightly hippocamp. Fragments of the jambs and lintel of an articulated doorway are found nearby, inside the front of the temple.

Clearly the most interesting block of the scatter is the pediment (Fig. 5). It contains carved in relief two winged Victories, supporting a clypeus, surrounded by an oak wreath. The bust of the figure within the clypeus is heavily weathered, making identification of the figure problematic at best. The inclusion of both Victories and oak wreath are suggestive of an imperial personage, and attributes, such as a quiver and bow, point to a possible connection with Apollo. Certain features of the carving, such as the drill-work and the amount of torso included with the bust, are indicative of Antonine or Severan workmanship. A close association of members of either dynasty with Apollo is difficult to establish, but Caracalla is known to have included the archer god among his own personal pantheon, perhaps on account of health problems that we know he suffered from around 214 and 215. Imperial coins of this approximate date from Rome, such as an aureus with Apollo holding a lyre, appear to mark this association. A bit closer to Antioch

konumlarında duran mimari parçalara bakarak yapının planı üzerine yorum yapmak mümkündür. Örneğin korinth üslubundaki başlıklar ve sütun tamburları yalnızca güneybatıda görüldüğünden anıtın yalnızca ön cephesinde tek bir kolonada sahip olduğunu söyleyebiliyoruz. Sütun, kaide ve başlık sayılarına dayanarak anıtın tetrastilos prostylos olduğunu şimdilik öneremiz. Arka köşelerde yine korinth üslubunda duvar payesi kaideleri ve başlıkları yer almaktadır. Saçaklı bezeyen arşitrap, friz ve geison blokları yapıyı çepeçevre dolanıyordu. Bu parçaların çoğunda ince işçilik zengin bezeme dikkat çekmektedir. Hatta cepheye ait arşitrap soffitlerinde dahi canlı bir hippocampus figürü de içeren bezemeler görülmektedir. Bir kapıya ait söve ve atkı taşı tapınağın ön kısmının içinde durmaktadır.

Yerde yatan parçaların en ilginci, tabii ki, iki kanatlı Victoria figürünün taşıdığı meşe çelenkli *clipeus* kabartmalı alınlıktır (Res. 5). *Clipeus* içinde büst olarak betimlenen figür çok yıpranmış olduğundan tanımlanamamaktadır. Victoria ve meşe çelengi motifleri olası bir imparatorluk şahsiyetine, sadak ve ok motifleri de olası bir Apollon bağlantısına işaret etmektedir. Yontunun, delme işçiliği ve büstte betimlenen torso oranı gibi özelilikleri Antoninuslar veya Severuslar dönemi işçiliğine işaret etmektedir. Her iki hanedan üyelerinin Apollon ile yakın bağlantılarını tespit etmek zordur ancak Caracalla'nın şahsi pantheonunda bu okçu tanrıya, olasılıkla 214-215 civarında yaşadığı sağlık problemi nedeniyle, yer verdiği biliniyor. Roma'dan bu tarih civarına ait, örneğin *lir* tutan Apollon'lu *aureus* gibi, imparatorluk sikkeleri bu bağlantıyı desteklemektedir. Antiokeia'ya daha yakın coğrafyadan Kilikya Kolybrassos'unda darp edilen 3. yy. sikkelerde Apollon sadak ve yayı ile birlikte betimlenmiştir. Yine de Caracalla'nın Herakles ile bağlantısının daha güçlü olduğunu ve ne onun ne de bir başka Antoninus veya Severus imparatorunun Apollon kimliğine büründüğü gösteren hiçbir kanıt bulunmadığını belirtmek durumundayız. Dolayısıyla kimlik tespiti sorunu henüz soru işaretiley kalmaktadır.

Res. 5 Antiokeia ad Kragos, Kuzeybatı Tapınak'a ait alınlık (batıdan)
Fig. 5 Antiocheia ad Kragos, Pediment of the Northeast Temple
from the West

are the 3rd century A.D. coins minted at Cilician Kolybrassos in which Apollo is prominently displayed, complete with bow and quiver. Still, Caracalla is better known for his affinity with Heracles, and there is no evidence that he or any other Antonine or Severan Emperor ever assumed the guise of Apollo. The question of identification remains therefore open for the time being.

Kibyratis Araştırmaları, 2005

Research in the Kibyratis 2005

Thomas CORSTEN

Bugünkü Burdur-Gölhisar yakınlarındaki antik Kibyra kentini içeren Kibyratis Bölgesi 19. yy.'dan bu yana bilim adamlarının ilgisini çekmiştir. Bölgeyi ziyaret eden ilk gezginlerden biri, buralardan 1840 civarında hızla geçen Charles Fellows idi. Aynı yüzyıl içinde birkaç İngiliz bilim adamının (örneğin W. M. Ramsay) da bölgeyi ziyaretinden sonra Fransız ve Avusturyalı arkeolog ve tarihçiler son birkaç onylda ciddi araştırmalara başlamıştır. Ne var ki, Avusturya Akademisi'nin Likya projesi kapsamında Kibyra yazıtları korpusu projesi Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması ve sonucunda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılması nedeniyle gerçekleştirilememiştir. Daha sonraki aynı amaçlı projeler de daha başarılı bir sonuca ulaşamadı: G. E. Bean, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avusturya Bilimler Akademisi adına bölgede yoğun incelemeler yaptı; ayrıca A. S. Hall da 1980'lerde incelemelerini gerçekleştirdi; bu iki araştırmacıının arasında geçen dönemde Chr. Naour da bölgede araştırmalar gerçekleştirdi ve çok sayıda yazısı yayınladı. Ancak, her üçü de projelerini tamamlayamadan bu dünden ayrıldılar.

1995 yılında Kibyra ve civarında ilk epigrafi araştırmalarına başladım. O günden bu yana yüzey araştırmam daha geniş hedeflere yönelik bir arkeolojik-tarihsel araştırma haline geldi. İlk cildi 2002 yılında "Die Inschriften von Kibyra" Inschriften griechischer Städte aus Kleinasiens 60, adıyla yayınlanan Grekçe ve Latince yazıtlar korpusuna ek olarak bölgenin siyasi, sosyal, ekonomik, dinsel ve kültürel tarihini araştırma projeleri gündeme gelmiştir. Dahası, yine Kibyratis'te yer alan ve "Hellenistik Tetrapolis" (Kibyra, Balboura, Oinoanda ve Boubon kentleri) denen birliğin üyesi Boubon kenti de 2004 yılından itibaren programımıza alınmıştır. Proje ekip üyeleri Dr. C. Kokkinia (Atina, Yunanistan), Dr. S. Japp (Berlin, Almanya), Dr. F. Landuyt (Toronto, Kanada), Dr. C. Berns (Kiel, Almanya), K. A. Gay (M. A.) (Tübingen, Almanya) ve C. Doni (Exeter, İngiltere)'dır.

2005 sezonunda (2001-2004 sezonlarının raporları için Anatolian Archaeology 7, 2001 – 10, 2004'e bakınız)

The Kibyratis, that is the region around the ancient city of Kibyra near modern Gölhisar in Burdur province, has interested scholars since the 19th century. One of the first travellers was Charles Fellows who passed rather quickly through the Kibyratis around 1840. After several other British scholars (e.g. W. M. Ramsay) during the course of the same century, French and Austrian archaeologists and historians began serious research in the region during the last decades of the 19th century. However, the aim of the Austrian Academy to publish a corpus of the inscriptions of Kibyra as part of their Lycia project could not be achieved, due to the outbreak of the First World War and the subsequent collapse of the Austro-Hungarian Empire. Later projects of the same kind were no more successful: G. E. Bean, under the auspices of the Austrian Academy of Sciences, travelled extensively in the Kibyratis after WW II, as did A. S. Hall in the 1980's; in the time between the visits of these two scholars, Chr. Naour also conducted research in this region and published many inscriptions. However, all three died before they could bring their projects to a conclusion.

In 1995, I had my first season of epigraphical research in Kibyra and its surroundings. Since then the survey has developed into an archaeological-historical survey with much wider aims. In addition to a corpus of the Greek and Latin inscriptions, the first volume of which appeared in 2002 ("Die Inschriften von Kibyra", Inschriften griechischer Städte aus Kleinasiens 60), there are plans to study the political, social, economic, religious and cultural history of the region. Furthermore, the city of Boubon, also in the Kibyratis and a member of the so-called Hellenistic "Tetrapolis" (consisting of Kibyra, Balboura, Oinoanda, and Boubon) has been included in our programme since 2004. Participating in the project are: Dr. C. Kokkinia (Athens, Greece), Dr. S. Japp (Berlin, Germany), Dr. F. Landuyt (Toronto, Canada), Dr. C. Berns (Kiel, Germany), K. A. Gay, M. A. (Tübingen, Germany), C. Doni (Exeter, UK).

Res. 1 Anbarcık,
Kaya Mezarları
Fig. 1 Anbarcık,
rock-cut tombs

Kibyra çevresine ve Boubon kenti ve territoryumuna yoğunlaştıktı. Kibyratis Bölgesi'nde Likya tipi kaya mezarlarının en kuzeydeki örnekleri yer almaktadır. Bu kaya mezarlarından yalnızca bir tanesi bilim dünyasında bilinmektedir: G. E. Bean, *Annual of the British School at Athens* 51, 1956, s. 145 levha 40b. Araştırmalarımız sırasında dört tane daha saptadığımız gibi bitirilmemiş altıncı bir mezardır da bu gruba dahil edilebilir. Söğüt yakınında bir kaya mezarı daha vardır; ayrıca Kozağacı yakınında bir tam bir de bitirilmemiş mezardır olduğu gibi 2005 yılında Anbarcık yakınında iki tanesini daha görmüş bulunuyoruz. Son iki mezardır, bugüne kadar bildiğimiz tekli mezarların aksine üst üste aynı kayaya oyulmuş, görünlüşleri ve ebatlarıyla birbirinin aynısıdır (Res. 1).

Ancak Likya etkisi hem Likyalı hem de Grek unsurlarla bezeli bir başka tip kaya mezardır. Halen bu türde iki mezardır saptamış bulunuyoruz. Birinci mezardır Boubon territoryumunda Elmalıyurt yakınlarında olup dış sıralı Grek alınlığı ve tipik Likya kapısına sahiptir. İkinci mezardır da benzer bir cepheye sahip ama farklı, oyulduğu kayanın yeterince yüksek olmaması nedeniyle yalnızca yarısının kayaya oyulmuş olmasıdır. Bunun yerine, yaklaşık 1 metrenin üzerindeki kısımlar, yani duvarların üst kısımları ve çatısı günümüze ulaşamayan taş bloklarla inşa edilmiş olmalıdır. Mezar odasında kayadan oyma yatak bulunmayıp bazı izlerden anlaşıldığı üzere çatıyı taşımak için olasılıkla ahşap kirişlerden oluşan bir konstrüksiyon kullanılmış olabilir.

Boubon ve çevresindeki araştırmalar kent planı hazırlanması ve kent territoryumunun daha ayrıntılı incelenmesi amaçlı çalışmalarla odaklanmıştır. Kentin yer aldığı tepe anlaşıldığı üzere çok az araştırılmış olduğundan öncelikle buradaki tiyatro, stadion ve Sebasteon incelenmiştir. Ancak tepenin zirvesinde bir kule ve surla çevrili bir alan içeren tahkimat izleri seçilmektedir. Kule,

During the 2005 season (for the 2001-2004 seasons, see the reports in Anatolian Archaeology 7, 2001 - 10, 2004) we concentrated on the surroundings of Kibyra and on the city and territory of Boubon. The Kibyratis features the northernmost rock-cut tombs of a Lycian type. Only one of them has been made known (G. E. Bean, Annual of the British School at Athens 51, 1956, 145 with pl. 40 b), and in the intervening period we recorded four more; a sixth one was left unfinished, but may also have been of this same type. There is one tomb near Söğüt, a complete, as well as an unfinished tomb near Kozağacı, and in 2005, we were shown two more near Anbarcık. The latter are, in contrast to the single tombs so far known, situated on top of each other, cut into the same rock. Their appearance as well as their size is almost identical (Fig. 1).

Lycian influence can, however, also be seen in a different type of rock-cut tombs which are decorated with a combination of Lycian and Greek elements. So far we know of two tombs of this kind. The first lies near Elmalıyurt on the territory of Boubon and its front displays a Greek pediment with a dentil frieze and a door with a typical Lycian frame. The second has a similar front, but what is remarkable is that it is only half cut out from the natural rock since the latter was not standing to a great enough height. Instead, above a height of about one meter, the upper part of the walls and the roof must have been added with stone slabs which are, however, not preserved. There was no bed cut out of the rock in the burial chamber, but some faint traces point to there having been a construction to support the roof, perhaps consisting of wooden beams.

Work in and around Boubon focused on preparing a city plan and on laying the ground for a closer examination of the territory of the city. The hill, upon which the

3 m. kadar yüksek bir kaya üzerine inşa edilmiş, böylece tüm çevreyi çok rahatlıkla gözleme imkanı elde edilmişdir. Bu tâhkîmatlı zirvenin altında içte 5x5 m. olup 4 m. yüksekliğe sahip büyük bir mağara keşfetti. Elimizde veri bulunmadığı için burasının bir mezar mı yoksa bir kutsal alan mı olduğu henüz bilinmemektedir. Mağaranın dikkati çeken iki özelliği vardır: arka duvarda alta daha geniş, üstte daralan bir niş yer alır; ayrıca, mağarası kuşatan siper benzeri açık bir koridor mağaranın tek başına duran bir yapı olduğu izlenimi yaratmaktadır.

Boubon territoryumu, dördü tarafımızdan ziyaret edilen birkaç müstahkem mevkî ile korunmuş olabilir. Genelde Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait görünen bu yerlerden bir tanesi, Kale Tepe olarak bilineni, daha eski olabilir. Bu müstahkem mevkilerin en görkemlisi olan Kale Tepe, Boubon'dan Balboura'ya giden yolda bir tepe üzerindedir. Tepenin zirvesi iyi korunmuş durumda ve birkaç kapıya sahip 1-1.5 m. kalınlığında surlarla kuşatılmıştır. Surların içinde çok kötü durumda çok sayıda mekan vardır. Önümüzdeki sezonlarda Boubon kenti ve bu müstahkem mevkilerin ayrıntılı incelenmesi ön görülmüştür.

city itself is situated, has so far apparently been only partly explored, in that the theatre, the stadium and the Sebasteion were examined. However, there remains, on the peak of the hill, traces of what should have been a fortified place consisting of a tower and a walled area next to it. The tower was erected on a rock, raised by about 3 m. above the surrounding area; from there, one had an unrestricted view in different directions to survey the environs of the city. Below this fortified peak, we discovered a large cave (about 5 by 5 m. in the interior and about 4 m. high); owing to a lack of evidence, it remains unknown whether it served as a monumental tomb or as a sanctuary. Only two features are still clearly visible: a niche in the rear wall of the cave, consisting of a wider lower and a narrower upper part, and a trench or open corridor which surrounds the entire cave and creates the appearance of a free standing building.

The territory of Boubon may have been protected by several fortified places, four of which have been seen by us this year. They seem mainly to date from the Roman imperial period, but it is possible that one of them, the so-called "Kale Tepe", may be older. It is the most impressive of these places and it is situated on the top of a hill on the road from Boubon to Balboura. The hilltop is enclosed by well preserved walls with several entrances; the walls are 1 to 1.5 m. thick. The walled area contains the heavily damaged remains of many rooms. A detailed investigation of these fortified places, as well as of the city of Boubon itself, is planned for forthcoming campaigns.

Kilikya Kıyıları Sualtı Arkeolojik Yüzey Araştırması - 2005: Tisan (Aphrodisias) - Dana Adası - Mavikent - Boğsak Kıyı Taraması

The Cilician Coast Archaeological Underwater Surveys - 2005: Tisan (Aphrodisias) - Dana Adası - Mavikent - Boğsak Coastal Survey

Çağdem TOSKAY-EVRİN – Volkan EVRİN

Giriş:

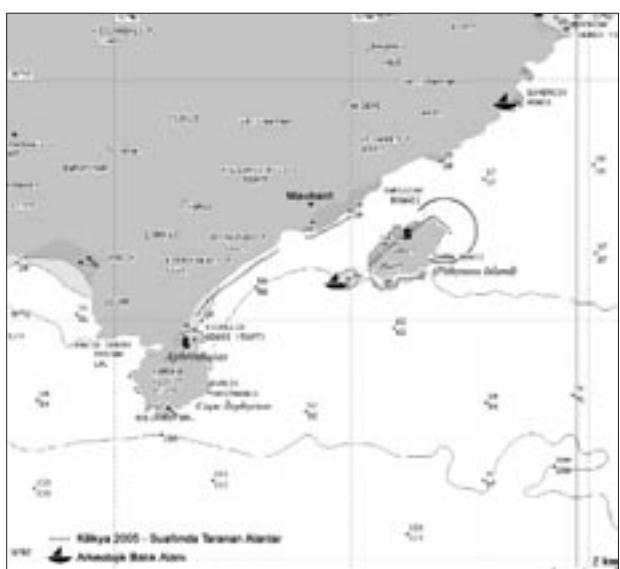
Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sualtı Topluluğu Batık Araştırmaları Gurubu (ODTÜ-SAT BAG) (<http://www.metu.edu.tr/home/wwwsat>), 1992 yılından beri sürdürmekte olduğu "Kilikya Kıyıları Sualtı Arkeolojik Yüzey Araştırması"nın (<http://www.kilikya.org>) 2005 yılı sualtı keşif ve araştırma dalışlarını Mersin İli Silifke İlçesi'ne bağlı Yeşil Ovacık beldesi ile Taşucu arasında kalan Tisan (Aphrodisias) - Mavikent - Boğsak kıyı şeridinde ve Dana Adası'nın çevresinde yapmıştır (Har. 1). Kilikya kıyılarının sualtı arkeolojik değerlerinin tespit ve belgelenmesini

Introduction:

Middle East Technical University Subaqua Society Wreck Research Group (METU-SAT BAG) (<http://www.metu.edu.tr/home/wwwsat>) has continued its "Coastal Cilicia Archaeological Underwater Surveys" (<http://www.kilikya.org>) in 2005 in the area between Yeşil Ovacık (Mersin - Silifke) and Taşucu at Tisan (Aphrodisias) - Mavikent - the coastal strip of Boğsak and Dana Adası (Pithyussa Island) (Map 1). Prior to the survey, METU-SAT BAG members contacted the Silifke Museum and obtained the necessary information and resources. Although all of the survey dives were attempted in areas out of diver-restricted zones, the Mersin Directorate of Tourism and Culture and the Coastal Guard were informed. Since 2002, the Turkish Underwater Archaeology Association - TINA (<http://www.tinaturk.com>) supporting underwater research, has also been METU-SAT BAG's sponsor. Our research team of 16 METU-SAT BAG divers, with the support of the Mavikent Summer Resort residents, completed its survey between the 20th and the 31st of August, 2005.

Method:

Each campaign of the Cilicia underwater research begins with obtaining intensive logistics and preliminary archaeological information. In addition to this, local divers, fishermen and locals are contacted to obtain further information leading to the selection of the research areas. The 2005 study area is a crossing point from Rough (Anemurium - Kelenderis - Seleuceia) to Flat Cilicia (Soli - Mersin - Tarsus - Adana) and at the Bay of

Har. 1 Kilikya 2005 çalışma alanları
Map 1 The area in Cilicia investigated in 2005

amaçlayan bu çalışma öncesinde Silifke Müzesi ile görüşülmüş, ihtiyaç duyulan bilgi ve kaynaklar tespit edilmiştir. Sualtı dalışları tamamen dalış yasağı olmayan yerlerde yapılmasına rağmen, araştırma öncesinde de Mersin ili Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile Sahil Güvenlik birimlerine gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Araştırmayı parasal desteği, ODTÜ-SAT BAG'ın son 4 yıldır tüm sualtı araştırmalarını destekleyen Türkiye Sualtı Arkeolojisi Vakfı - TINA (<http://www.tinaturk.org>) tarafından karşılanmıştır. Araştırma ekibimiz, Mavikent sitesinin desteği sayesinde 16 kişilik ODTÜ-SAT BAG dalıcısı ile 20-31 Ağustos 2005 tarihlerinde keşif ve araştırma dalışlarını tamamlamıştır.

Yöntem:

Kilikya Araştırmaları, öncesinde yoğun kara çalışması yapılan ve arkeolojik ön bilgilerin toplanması ile başlayan bir çalışmardır. Buna ek olarak yerel dalgıçlardan, balıkçılardan ve yöre halkından alınan genel bilgiler doğrultusunda araştırma yapılacak alanlar seçilmektedir. 2005 yılı çalışma bölgesi de coğrafi yapısı ile Dağlık Kilikya (Anemorion - Kelenderis - Seleukeia) ile Düzlük Kilikya (Soli - Mersin - Tarsus - Adana) arasında bir geçiş noktası olan ve Taşucu Körfezi olarak bilinen kısımda, Tisan (Ovacık Yarımadası ve Kösrelik Adası - Aphrodisias) - Mavikent - Boğsak kıyı şeridi ile Dana Adası'nın (Pithyussa Adası) çevresi olarak seçilmiştir. Doğal liman yapıları ve kıyı şeridine bulunan arkeolojik kalıntılar bu bölgeyi araştırmaya değer kılmaktadır (Har. 1).

ODTÜ-SAT BAG dalıcıları, önceden belirlenen dalış noktalarına 2-3 kişilik ekipler halinde teknik becerilerine uygun derinliklerde dalarak keşif dalışlarını gerçekleştirmiştir. Dalışlar sırasında görülen arkeolojik değere sahip bulgular çizim ve fotoğraflar ile belgelenmiştir. Önemli keşif noktalarında sualtı görüntülemeleri de yapılmıştır. 10 günlük dalış kampı sonucunda 16 araştırma dalıcısı 160 aletli dalış yapmış ve 150 saatin üzerinde sualtı taraması gerçekleştirmiştir.

Bulgular:

Araştırmalarının sonucunda Dana Adası civarındaki topukta ve Boğsak yakınlarındaki bir koyda olmak üzere iki batık alanı belgelenererek görüntülenmiştir (Res. 1).

Her iki batık alanı da yerel dalgıçlar tarafından bilinen, ancak kayıtlara geçirilmemiş batıklarıdır. Dana Adası bölgesindeki topukta bulunan batığın hemen hemen tüm kargosu yağmalama sonucunda hasar görmüştür. Fakat, kumun altında halen sağlam parçalar da bulunmaktadır (Res. 3-4, 6). Boğsak yakınlarında bulunan batık ise, kayalara bindirerek battığı veya zamanla

Taşucu, that is: the Tisan (Ovacık Peninsula and Kösrelik Island - Aphrodisias) - Mavikent - coastal strip of Boğsak and around Dana Adası (Pithyussa Island). Both its natural harbours and archaeological remains on the coastal strip make the area appealing for research (Map 1).

METU-SAT BAG divers have dived in groups of 2 or 3, at pre-determined diving spots to depths with respect to their technical diving skills, thus completing their underwater surveys. Archaeological finds discovered during these dives were drawn and photographed. At the important underwater sites underwater video recordings were taken. By the end of 10 days, the 16 research divers conducted 160 technical dives and spent over 150 hours underwater for this survey.

Finds:

As a result of these underwater surveys two shipwrecks were discovered and were documented at the shoal off Dana Adası (Pithyussa Island) and in the bay around Boğsak (Fig. 1). Both wreck sites were known to the local divers, however neither has been documented to date. The wreck's cargo at the shoal off Dana Adası (Pithyussa Island) has been heavily looted. However there are still intact amphorae below the sand (Fig. 3-4 and 6). The other shipwreck in the bay around Boğsak, most probably was wrecked on the shoals and with the passage of time, the waves have washed it towards the coast, consequently its cargo has been greatly damaged and scattered (Fig. 1 and 5). In addition, some complete amphorae and many amphorae sherds were discovered

Res. 1 Boğsak yakınlarındaki batık alanında ölçüm ve belgeleme çalışmaları

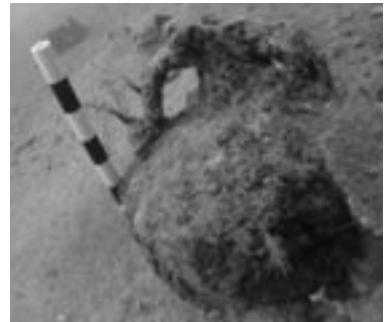
Fig. 1 Measurement and documentation of the shipwreck near Boğsak

Res. 2 Kösrelik Adası'ndan bir amphora
Fig. 2 An amphora from Köşrelik Island

Fig. 3 Dana Adası batık alanından amphoralar
Fig. 3 Amphorae from the Dana Island
shipwreck area

Res. 4 Dana Adası batık alanından
bir amphora
Fig. 4 An amphora from the Dana
Island shipwreck area

dalgaların da etkisiyle kayalık ve siğ kıyı kenarına dek sürüklendiğinden kargosu darmadağın ve hasarlıdır (Res. 1, 5). Bunun dışında Tisan - Köşrelik Adası çevresinde bol miktarda tam ve kırık amphoralara rastlanmıştır (Res. 2). Dana Adası çevresinde de karada bulunan arkeolojik kalıntılarla yakın kıyı şeridinde mimari yapılar ve amphora kırıkları tespit edilmiştir. Yeşil Ovacık Yarımadası'nın çevresinde, Dana Adası kıyılarında ve dalış yapılan diğer noktalarda metal çapalara rastlanmış, ancak taş çapaya rastlanmamıştır.

Aphrodisias kentinin Doğu limanından başlamak üzere Ovacık Yarımadası'nın kısmen güney yüzüne dek uzanan ve yarımadanın batı tarafında kısıtlı bölgelerle Köşrelik Adası ve Dana Adası (Pithyussa Adası) etrafında, Aphrodisias'tan Mavikent yönüne doğru yapılan Kilikya 2005 sualtı taramaları sırasında ağırlıklı olmak üzere Roma Dönemi amphora kırıklarıyla – Dressel 1 (?), Dressel 2-4, Geç Roma 1 (LR 1) ile olasılıkla Kos tipi omuzdan çimdiklenmiş çift şerit (bifid) kulp bir amphora, Ortaçağ'a ait sırlı seramik kırıklarına rastlanmıştır (Res. 2-4, 6-7).

Boğsak tarafında bulunan batık alanında da yoğun olarak Dressel 2-4 tipi Roma amphoralarına (Res. 1), Roma Dönemi tabak ve çanak formlarına, iri silo kaplarına, Roma Dönemi güveçlere rastlanmıştır (Res. 5).

Kilikya Araştırması sonucunda elde edilen arkeolojik bulgular, batık alanlarının mevkileri ve koordinatları ile beraber Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Silifke Müzesi'ne bildirilmiştir.

Tartışma:

Antik Dönem'de Zephyrion, Ortaçağ'da ise olasılıkla Aziz John'un şövalyelerinin etkisiyle Cape Cavaliere olarak bilinen Ovacık Yarımadası üzerinde yer alan Aphrodisias kenti, yarımadanın kuzeydoğu kesiminde

around Tisan - Köşrelik Island (Fig. 2). At Dana Adası (Pithyussa Island), parallel to the archaeological remains on land, architectural remains and amphora sherds were observed underwater. Around the peninsula of Yeşil Ovacık and coasts of Dana Adası (Pithyussa Island) metal anchors were discovered, no stone anchors were detected.

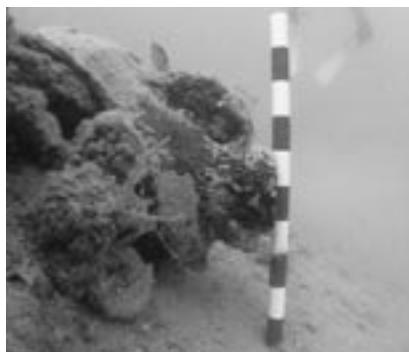
Beginning from the East Harbour of the ancient Aphrodisias during the 2005 Cilicia Underwater Survey towards the southern point and to the west of Yeşil Ovacık Peninsula and around Köşrelik Island and Dana Adası (Pithyussa Island), from Aphrodisias toward Mavikent, Roman period amphorae – Dressel 1 (?), Dressel 2-4, Late Roman 1 and most probably a Koan type amphora with pinched bifid handles – and Medieval glazed sherds were discovered (Fig. 2-4, 6-7).

At the wreck site at Boğsak numerous Dressel 2-4 Roman amphorae (Fig. 1), Roman plates and bowls, silo-like large vessels and Roman period cooking pots were found (Fig. 5).

Archaeological discoveries made during our Cilician underwater survey, including the coordinates of the wreck sites, were reported to the Ministry of Culture and Tourism through Silifke Museum.

Discussion:

Ancient Aphrodisias to the northeast of the Ovacık Peninsula, known as Zephyrion in the classical period, and as Cape Cavaliere due to the presence of the Hospitaller Knights of St. John of Jerusalem in the Middle Ages, with its eastern and western harbours, dominates a protected isthmus. Entering the eastern harbour, one passes by an east-west orientated little island (Köşrelik/ Köserlik Adası). The east harbour was known as Porto Cavaliere in the Middle Ages. Rock graves and a small

Res. 5 Boğsak yakınlarındaki batık alanından bir amphora
Fig. 5 Amphorae from the shipwreck area near Boğsak

Res. 6 Dana Adası batık alanından amphoralar
Fig. 6 Amphorae from the area of the Dana Island shipwreck

Res. 7 Dana Adası batık alanından bir amphora
Fig. 7 An amphora from the Dana Island shipwreck area

korunaklı bir kıştağa hükmeden doğu ve batı limanlarına sahip bir yerleşmedir. Doğu limanına girerken doğubatı doğrultulu küçük bir adanın yanından geçilir (Kösrelilik/Köserelik Adası). Doğu Limanı ise Ortaçağ'da Porto Cavaliere olarak bilinmektedir. Kösrelilik Adası üzerinde kaya mezarlari ile bir kilisecik de yer almaktır, Roma ve Erken Bizans dönemlerinde adanın bir nekropol alanı olarak kullanıldığı da düşünülmektedir. Ada tatlı su kaynaklarına da sahiptir. Yarımadanın Doğu Limanına bakan tarafında Erken Bizans Dönemi'ne ait mozaik zeminli, Aziz Panteleēmōn'a adanmış bir kilisenin kalıntıları bulunmaktadır. Ortaçağ'da kilise kullanım dışı kaldiktan sonra kilisenin güney koridorunun tamamını kapsayan bir sarnıç inşa edildiği sanılmaktadır.

Aphrodisias kentini daha önce ziyaret eden Beaufort, Heberdey ve Wilhelm, Bean ve Mitford, son olarak da Blumenthal ve Budde gibi gezgin ve araştırmacıların çoğu yüzeyde Roma İmparatorluk Dönemi'nden daha eskiye giden kalıntılarla rastlamadıklarını ifade etmişlerdir. Öte yandan alanda araştırma ve Doğu Limanı kilisesinde kazı çalışmaları yapmış olan Budde, kente buldukları seramik malzemenin İ.O. 6. yy.'dan Geç Bizans Dönemi'ne dek çeşitlilik gösterdiğini kaydettmektedir.

Ovacık Yarımadası'nın güneyinde yer alan küçük koydan yukarı doğru bakıldığına poligonal örgülü bir duvar sistemi ile gözleme kuleleri görülür. Kulelerin ve duvarın doğrultusuna bakıldığında kıştakta yer alan yerleşimi korumak amacıyla kurulmuş bir savunma sistemini akla getirmektedir. Yarımadanın kuzeybatısında, batı limanı yönünde de poligonal örgülü duvarlar ile antik duvar kalıntıları ve seramik kırıkları devam etmektedir. Sur duvarları yarımadanın kuzey ve güney kıylarını içine alacak şekilde adayı çevrelemektedir. Batı ve Doğu limanlarındaki yerleşimin kendisini koruyabilmesi için donanma güçlerinden faydallanması muhtemeldir.

church are found on the Kösrelilik Island; it is assumed that the island was also used as a cemetery during the Roman and Early Byzantine periods. The island also has fresh water sources. The remains of an Early Byzantine church with elaborate mosaic floors dedicated to St. Panteleēmōn also faces the eastern harbour. As the church was not used during the Middle Ages, an aqueduct might have been built that encompassed the entire southern aisle.

Earlier travelers to Aphrodisias such as: Beaufort, Heberdey and Wilhelm, Bean and Mitford, and finally Blumenthal and Budde, have commonly reflected that older remains prior in date to the Roman Imperial period were not discovered . On the other hand, Budde has excavated the East Harbour church and recorded that some of the ceramic material was varyingly dated from the 6th century B.C. to the Late Byzantine period.

From the little bay at the south of the Ovacık Peninsula one looks up the hill to see a polygonal wall system and watch towers, which may have been a security precaution for the settlement on the isthmus. To the northwest of the peninsula, the polygonal walls, other ancient wall remains and ceramic sherds continue toward the western harbour. The city walls encompass the northern and southern coasts of the peninsula. The settlement open to the east and western harbours, most probably protected itself through the use of a small fleet.

On the peninsula encircled by the city walls there are: three churches, a storehouse, houses, aqueducts and water wells, a widespread necropolis and a Byzantine circular tower.

The ancient settlement established at an isthmus, controlling two harbours to the east and west, as well as the protected eastern harbour due to Kösrelilik Island, make

Yarımadaın üzerinde sur duvarlarının çevrelediği alanın içinde üç kiliseye, bir ambar yapısına, evlere, sarnıçlara ve su kaynaklarına ve oldukça geniş bir alanı kaplayan bir nekropol ile dairesel formda bir Bizans Dönemi kulesine rastlanmıştır.

Kentin bir kıştakta yer alması, doğu ve batı olmak üzere iki limana birden hükmetmesi, bunun da ötesinde özellikle doğu limanına girişin Kösrelik Adası gibi iri bir kayaç kütle sayesinde korunaklılığı burasını kötü havalarda gemiler için ideal bir sığınak haline getirmektedir. Doğu Limanı'nın duvar kalıntıları sualtında da takip edilebilmektedir. Ayrıca Doğu ve Batı Limanlarının bir kanal aracılığı ile küçük gemilerin geçebilmesi amacıyla birbirine bağlılığı da iki liman arasında bulunan yan yana inşa edilmiş ambar yapılarının temel izlerine bakıldığından olası görülmektedir.

Stratejik konumu ve tatlı su kaynakları ile ayrı bir öneme sahip olan Dana Adası (Pithyussa Adası) üzerinde özellikle rüzgardan korunaklı ve Anadolu kıyılarına bakan kuzey yüzünde Roma ve Erken Bizans Dönemi'ne ait birkaç kilise, mezarlar, lahitler, sarnıçlar, evler ve liman yapısının izleriyle Roma Dönemi'ne ait bir hamam yapısı vardır.

Dana Adası ile ana kara arasında kalan Kargıcak Boğazı da navigasyon açısından stratejik olduğundan, adanın kuzey kıyısındaki antik yerleşimin hemen hemen karşısına gelecek şekilde ana kara üzerinde de bir yerleşimin izleri mevcuttur. Askeri açıdan boğazın karşılıklı iki yakasını tutan garnizon görevi görebilecek küçük yerleşimlerin gelişmiş olması denizel coğrafyanın doğal bir sonucudur. Her iki yerleşimin de tarım arazileri ile çevrili olması, arazinin kayalık ve makilik oluşundan bu yerleşimlerde ana geçim kaynağının balıkçılık ve transit geçen gemilerle yapılan ticaret olduğu sonucuna varılabilir.

Boğsak yakınlarındaki diğer bir Roma Dönemi olduğu sanılan batık da ana karadan uzanan küçük burunun kuzey kıyılarında bulunmuştur (Res. 1, 5). Bölgeye yakın olan Güvercin Adası'nın rüzgardan korunaklı kuzeydoğu tarafında küçük bir Geç Roma - Erken Bizans dönemlerine ait yerleşim göze çarpmaktadır. Buradaki yapı kalıntılarının yorumlanması güçtür, bir Geç Roma villası, gözetleme kulesi, ya da bir Erken Bizans manastır yapısı, veya küçük bir kilise gibi ihtimaller üzerinde durmaktadır.

Yukarıda debynilen antik yerleşimlerin tarihçeleri, arkeolojik kara bulguları ile deniz kıyısındaki stratejik konumları birlikte yorumlandığında, Taşucu Körfezi'ndeki bu elverişli uğrak limanların aktif olarak kullanıldıklarına dair kanıtları Kilikya Kıyıları Sualtı Arkeolojik Yüzey

this place ideal for mariners, especially when they were exposed to stormy weather. The remains of the eastern harbour can be observed underwater. In addition to this, the remains of the storage-room foundations built side by side between the east and western harbours suggest that there was a channel between these harbours, facilitating the transit of smaller ships.

With its strategic layout and fresh water resources, Dana Adası (Pithyussa Island) has a few Roman and early Byzantine churches, graves, sarcophagi, aqueducts, houses, harbour establishments and a Roman bath on the more wind-protected northern coast facing the south Anatolian coast.

The Kargıcak Strait, between Dana Adası and the mainland, is strategic for navigation and consequently there are traces of a small control point, or settlement on the mainland, just across from the island-settlement. From a military point of view, two little control posts holding the two sides of a strait seems only natural from the maritime topography. Both settlements are not surrounded by agricultural terrain, thus thus main income must always have come from fishing and trading with the ships in transit, calling at these ports.

Another possibly Roman shipwreck, found near Boğsak, is located toward the point of a small cape (Fig. 1 and 5). On the wind-covered northeastern side of Güvercin Ada near the wreck site a tiny Late Roman – Early Byzantine settlement can be seen. However, it is difficult to interpret these architectural remains; they may belong to a Late Roman villa, a watch tower, an Early Byzantine monastery building, or a small church.

The history of these ancient settlements, when interpreted in combination with the mainland archaeological remains and the underwater finds, reveal that these transit harbours in Taşucu Bay saw considerable activity. The underwater evidence of this activity discovered by the Cilician Coasts Underwater Archaeological Surveys by the METU-SAT BAG members, also indicated the importance of the search for, and documentation of, this underwater archaeological heritage and of its destruction in the coastal waters along the Eastern Mediterranean coastline of Turkey. Both the wreck sites and the numerous damaged amphorae in our survey area reveal the degree of underwater archaeological looting and destruction (Fig. 1 and 6).

Conclusion:

The documented wrecks revealed the necessity of surveying the area archaeologically. In order to achieve a fuller picture concerning maritime trade along the Cili-

Araştırmaları çerçevesinde ODTÜ-SAT BAG olarak aramızın ve tespit etmemizin Türkiye'nin Doğu Akdeniz kıyılarının sualtı arkeolojik değerlerinin ve bu değerlerin tahribatının belgelenmesi açısından önemi açıkça görülmektedir. Tespit edilen 2 batık alanı ve pek çok amphorada görünen hasar bölgede yoğun arkeolojik tahribatı sergilemektedir (Res. 1, 6).

Sonuç:

Varlığı belgelenen batıklar, bölgenin arkeolojik olarak taranmasının yararını ortaya koymuştur. Kilikya kıyılarının bilgi bütünlüğüne ulaşmak için bu kıyıların detaylı olarak taramalarının bitirilmesi ve arkeolojik bulguların bir bütün olarak yorumlanmasına ihtiyaç vardır.

Teşekkür:

Kilikya 2005 çalışmalarının yürütütücülerinden olan M. Ayaroğlu'na ve K. Özkan'a teşekkür ederiz. Ayrıca araştırma sırasında her türlü konaklama, kamp alanı ve lojistik destekleri için S. Aslan nezdinde Mavikent Sitesi'ne; bölge hakkında bizi bilgilendiren ve yardımlarını esirgemeyen Silifke Müzesi Müdürü İ. Öztürk'e; dalışlar sırasında gösterdiği rehberlik için Seher Yeli isimli teknesi ile dalışlarımızı sağlayan K. Gürbüz'e ve araç desteği için H. Kılıç'a ve S. Yeğiner'e teşekkür ederiz.

cian coastline, it is vital to complete these underwater surveys and to interpret the archaeological evidence as a whole, both on land and beneath the waves.

Acknowledgements:

Many thanks are due to our chief coordinators for Ciliicia 2005, M. Ayaroğlu and K. Özkan. Thanks are also due to S. Aslan and the Mavikent Summer Resort residents for the camp site and logistics; to the Director of Silifke Museum İ. Öztürk who briefed us well on the area; to K. Gürbüz, our captain, and his "Seher Yeli", assisting our dives and guiding us to dive spots; to the former MP of Mersin, H. Kılıç and Silifke-Atayurt City Hall Member S. Yeğiner for transport and logistics.

Mersin, Adana, Osmaniye ve Hatay İlleri 2005 Yılı Yerleşim Arkeolojisi ve Tarihi-Coğrafya Çalışmaları

The Settlement Archaeology and Historical Geography Surveys of the Provinces of Mersin, Adana, Osmaniye and Hatay, 2005

Mustafa H. SAYAR

Mersin İli Çalışmaları:

Bu ilde yapılan çalışmalara Mersin'in Gözne yaylasında bulunan kalenin çevresindeki Roma İmparatorluk Devri ve Geç Antik yerleşmeleri incelenerek başlanmıştır. Pompeiopolis kenti arazisinde bulunan bu küçük yerleşmelerin sahil ile olan bağlantıları üzerinde çalışılarak Soli-Pompeiopolis kazı heyeti başkanı Doç. Dr. R. Yağcı ile birlikte yapılmakta olan antik kent ve çevresinin tarihi coğrafyası ve yerleşim arkeolojisine yönelik incelemeler sürdürülmüştür.

Tarsus Çalışmaları:

Tarsus Müzesi'ne getirilmiş iki adet erken Bizans mezar yaztı incelendi. Daha sonra Çamlıayyla'da bulunan kalenin güney yamacındaki kayaya yazılı erken Bizans yapı yazısı incelendi. Antik Dönem'de Tarsus arazisinde bulunduğu sanılan Morcageçit mevkiiinde Pozanti = Podandos ile Tarsus arasındaki sınırı belirleyen ve bir kayaya yazılmış olan sınır yazısı sayesinde bölgenin tarihi-coğrafyasına yönelik yeni veriler elde edildi. Çamlıayyla ile Tarsus Çayı arasındaki alanda ise irmak yatağına inen merdivenli antik yol incelendi.

Adana İli Çalışmaları:

Adana İli'ndeki araştırmalara Kozan İlçesi'nin kuzeyindeki Karasis Dağı'nda araştırma heyeti başkanının bu bölgede 1994 yılında yaptığı araştırmalar sırasında varlığını saptadığı kalede yapılan çalışmalar ile başlanmıştır.

2003 ve 2004 yılında yapılan çalışmalar sırasında yazıt rastlanmadığı için antik devirdeki adını halen belirleyemediğimiz Karasis Dağı üzerindeki yapılar topluluğu İ.O. 3. yy. başlarında Anadolu'ya doğru genişlemeye

Surveys in Mersin Province:

Field work in this province began with exploration of the settlements of the Roman Imperial period and Late Antiquity around the fortress at the Gözne pasture of Mersin. In addition, surveying the connections of these small settlements within the territory of ancient Pompeiopolis with the coastline and surveys on the historical geography and settlement archaeology of the city and its environs continued, in collaboration with Assoc. Prof. Dr. R. Yağcı, the director of the excavations at Pompeiopolis.

Surveys in Tarsus:

The funerary inscriptions dating from the Early Byzantine period that had been brought to the Tarsus Museum were studied. Thereafter, the construction inscription on the rock on the south slope of the fortress in Çamlıayyla was examined. The inscription specifying the border between Pozanti = Podandos and Tarsus was identified on a rock in the Morcageçit area, which is thought to have been within the territory of Tarsus in Antiquity. This adds invaluable information regarding the historical geography of the region. The ancient stepped-street descending to the Tarsus creek was explored between Çamlıayyla and the stream itself.

Surveys in Adana Province:

Field work in this province began at the fortress identified by the head of the team in 1994 on Karasis Mountain, in the northern part of the Kozan township. The group of structures on Karasis Mountain have the character of a military establishment, thought to have been

başlayan ve başkenti Antiokheia (= bugünkü Antakya) olan Seleukos İmparatorluğu'nun kuruluş aşamasında yapılmaya başlandığı sanılan bir askeri tesis niteliğindedir. Sivil kullanım amaçlı herhangi bir yapı kalıntısı görülmeyen bu garnizon dağın zirvesinin jeolojik yapısına uygun olarak aşağı ve yukarı kale olmak üzere birbiriyle bağlantılı iki yapı grubundan oluşmaktadır.

Çalışmalarımızın başlangıcında 2003 yılı Eylül ayında alınan fotogrammetrik nitelikli hava fotoğrafları sayesinde yapı kalıntılarının dağın zirvesindeki konumlarının ayrıntılı olarak belgelenmesi çalışmaları 2005 yılı Ekim ayında büyük ölçüde tamamlanmıştır.

Yapı kalıntılarının belgelenmelerinde iki grup halinde çalışılmıştır. Mimari çalışmalar Mimar D. Roos ve Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesi'nden Mimar Dr. M. Bachmann denetiminde yürütülmüşlerdir. Heyet üyelerinden üç kişilik bir grup aşağı kalede çalışırken diğer üç kişi yukarı kaledeki silo ve yönetim merkezi niteliğinde olan yapıların ölçekli plan ve kesitlerinin çıkarılması çalışmalarını sürdürmüştür (Res. 1).

Aşağı ve yukarı kalelerde bulunan yapılar üzerinde Erlangen Üniversitesi'nden Jeolog Prof. Dr. R. Koch ve ekibindeki jeologlar tarafından taş cinsi ve yapılardaki taş hastalıklarının saptanmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Karasis Dağı'nın zirvesindeki yapıların yanısıra Karasis Dağı çevresindeki yerleşme yerlerinin belgeleme çalışmaları önceki iki yılda olduğu gibi 2005'te de Trento Üniversitesi'nden Prof. Dr. M. De Vos denetiminde beş kişiden oluşan bir ekip tarafından yürütüldü. Bu çalışmalar sırasında Kozan İlçesi'nin Durmuşlu Köyü'nde bir evin içinde bir Erken Bizans kilisesine ait döşeme mozaiği görülmüştür. Durmuşlu Köyü'nün bir Roma-Bizans yerleşmesi üzerinde bulunduğu buradaki Roma Devri yazılı mezar taşıları ve dejirmen taşlarından anlaşılmaktadır. Bu köyün güneyinde bulunan Sirelif mevkiinde bulunan iki adet Roma İmparatorluk Devri mezar yazımı burada varlığı daha önceden saptanmış olan bir Roma İmparatorluk Devri köyüne ait yazılı mezar taşlarıdır. Ayrıca Karasis Dağı'nın kuzeyinde Mahyalar ve Dörtdirek mevkiinde bulunan ören yerlerinin de bu çalışmalar sırasında belgelemeleri yapılmıştır. Bu çalışmalar sayesinde Karasis Dağı'ndaki Hellenistik garnizon yapısının inşa edildiği dönemde Karasis dağının civarında herhangi bir Hellenistik Devir yerleşmesinin bulunmadığı sonucu çıkmaktadır. Karasis Dağı civarında bugüne degen sadece Roma İmparatorluk Devri ve Geç Antik ya da Erken Bizans Dönemi yerleşmeleri belirlenebilmiştir.

Kozan İlçesi'ne bağlı Dilekkaya Köyü'nde bulunan Anazarbos antik kentinde her yıl olduğu gibi 2005 yılında

initiated during the early years of the Seleucid Empire which began to expand into Anatolia during the early 3rd century BC and which was centred at Antiokheia (modern Antakya). As no inscriptions were found here during the 2003 and 2004 campaigns, the name of the site remains unknown. No remains have been identified with a civilian character and this garrison was organised as an upper fortress and a lower fortress, in accordance with the topography of the peak.

Due to the photogrammetric aerial images taken in September 2003, the detailed documentation of the layout of the architectural remains was almost completed by October 2005.

The documentation of the architectural remains involved working as two groups. The architectural work was led by architect D. Ross and architect Dr. M. Bachmann from the Istanbul branch of the German Archaeological Institute. Three members of the team worked on the lower fortress, while three others worked on the upper fortress preparing detailed plans and cross-sections to scale, of the administrative structures and the silos there (Fig. 1).

A team of geologists led by Prof. Dr. R. Koch of Erlangen University also conducted surveys in order to identify the types of stone employed and the stone diseases to be seen on these structures.

Surveys to document the settlements on and around Karasis Mountain were conducted by a team of five led by Prof. Dr. M. de Vos of Trento University in 2005, as in the preceding two campaigns. During the surveys, a floor mosaic belonging to an Early Byzantine period church was discovered inside a house in the Durmuşlu village of Kozan. The fact that Durmuşlu stands upon a Roman-Byzantine settlement is known from funerary inscriptions and millstones dating from the Roman period. Two funerary inscriptions of the Roman Imperial period were found in the Sirelif area to the south of Durmuşlu, belonging to a Roman Imperial period village that had been identified here earlier. In addition, the ancient sites identified in the Mahyalar and the Dörtdirek areas lying to the north of Karasis Mountain were also documented. These surveys led to the conclusion that when the Hellenistic garrison on Karasis was built, there was no other Hellenistic settlement in the area. To date, only settlements dating to the Roman Imperial period and to Late Antiquity or to the Early Byzantine period have been identified in the Karasis Mountain region.

The scaled mapping survey of the ancient city of Anazarbos in the Dilekkaya village of Kozan township that was

da yaptığımız çalışmalar sırasında 2004 yılında başlayan kentin ölçekli planının çıkarılması çalışmalarına Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesi'nden Arkeolog Dr. R. Posamentir ve Harita Mühendisi H. Birk ile birlikte devam edilmiştir. Dört hafta süren bu çalışmalar sırasında Birk tarafından yapılan çalışmalarla antik kentin Bizans ve Arap surları ile çevrili alanının içinde kalan alanın planı tamamlanmış ve bunun yanısıra kentin akropolündeki yapıların tomografik haritasının çıkarılmasına başlanmıştır. Bu çalışmalar sırasında Akropol'de bulunduğuunu bildiğimiz Aphrodite Kasalitis Tapınağı'nın yerini saptamaya yarayacak ilk ipuçlarını elde ettil.

Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesi'nden Arkeolog Dr. R. Posamentir ve beraberinde bulunan altı arkeolog 2005 çalışma sezonunda aşağı şehirdeki yapılardan stadion, tiyatro, amfitiyatro, kaya kilisesi, kültür merdiveni, havalar kilisesi ve kavşak kilisesinin 1:50 ölçekli planlarını çıkarmışlardır. Böylece Anazarbos'ta şehircilik açısından Geç Antik Devir'den Bizans Devri'ne geçiş aşamalarının kent içi mimari anıtlara yansımaları belirgin bir şekilde izlenebilmektedir. Anazarbos antik kenti nekropollerinden Dilekkaya Köyü'ndeki evlere getirilmiş iki adet yazılı stel de bu çalışmalar sırasında incelenmiştir.

İçinde Anazarbos ören yeri aşağı şehrinde jeofizik ölçüm çalışmalarına başlanmıştır. Kiel Üniversitesi'nden Prof. Dr. H. Stümpel ve Dr. E. Erkul tarafından sürdürulen bu çalışmalar sayesinde aşağı şeherde toprak altında bulunan birçok Roma Devri ve Geç Antik Devir yapısının niteliğini saptayacak ipuçları elde edilmeye başlanmıştır. Antik kentin güneyindeki Alakapı olarak bilinen tak yapısında (Res. 2) fotogrammetrik ölçüm çalışmalarına İTÜ, Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Ana Bilim Dalından Doç. Dr. Y. Kahya başkanlığında 6 kişilik bir çalışma grubu tarafından 2004 yılında başlanan çalışmalarla

Res. 1 Karasis Depo Yapıları
Fig. 1 Remains of the Karasis storage building

initiated in 2004 continued, with the archaeologist Dr. R. Posamentir and cartography engineer H. Birk from the Istanbul branch of the German Archaeological Institute. During this mapping work, which lasted for four weeks, the part of the city within the Byzantine and Arab fortifications was mapped entirely and the topographical mapping of the acropolis began. Work on the acropolis provided the first evidence regarding the location of the temple of Aphrodite Kasalitis, known to have been located on the acropolis.

A team of six archaeologists, led by Dr. R. Posamentir of the Istanbul branch of the German Archaeological Institute, completed 1:50 plans of the stadium, the theatre, amphitheatre, rock-cut church, the cult stairs, the Church of the Apostles and the Church at the Junction during this 2005 campaign. In consequence, reflections on the urban monuments during the stage of transition from Late Antiquity to the Byzantine period from the perspective of urbanism at Anazarbos can today easily be followed. Two stele with inscriptions brought to the villagers' houses from the ancient necropolises were also studied.

Geophysical surveys were initiated in the lower city of Anazarbos. These measurements conducted by Prof. D. H. Stümpel of Kiel University and Dr. E. Erkul began to produce evidence concerning the nature of many Roman and Late Antique structures lying beneath the ground in the lower city. Under the direction of Assoc. Prof. Dr. Y. Kahya from the Restoration Department of the Faculty of Architecture of Istanbul Technical University, a team of six continued the photogrammetric surveys that began in 2004 by the triumphal arch, known as Alakapı (Fig. 2), in the southern part of the city. The photogrammetric measurements were completed by Dr. K. Kuzucuoğlu and Prof. Dr. O. Müftüoğlu and preparations for a restoration project began.

Some tombs in the ancient passage known as Ali Kesiği, near to Alakapı, as well as an inscription on one of these tombs was also studied.

Dr. E. Konyar of the survey team identified a chain of settlements dating from the 3rd millennium BC through to the Roman Imperial period at Tilan Höyük located ca. 8 km. west of Anazarbos. At Tilan village one tomb and a votive inscription dating from the Roman period were identified.

During the surveys in the area to the west of Anazarbos, inscriptions on a floor mosaic uncovered near İdem village in August were also studied on site at the request of the Adana Museum Directorate. The Koyuneli village in the same area was revisited in 2005; it was seen that the

devam edilmiştir. Bu çalışmalar sırasında söz konusu tak yapısının fotogrametrik ölçüm çalışmaları Dr. K. Kuzucuoğlu ve Prof. Dr. O. Müftüoğlu tarafından tamamlanarak anıtın restorasyon projesinin hazırlanması çalışmalarına başlanabilmistiştir.

Alakapı civarındaki Ali Kesigi olarak tanımlanan antik geçitte bulunan bazı mezar yapıları incelenmiş ve bunlardan birinin üzerindeki mezar yaziti çalışılmıştır.

Heyet üyesi Dr. E. Konyar, Anazarbos antik kentinin 8 km. kadar batısında bulunan Tilan Höyük'te İ.O. 3. bin den Roma İmparatorluk Devri'ne kadar uzanan bir yerleşme silsilesi saptamıştır. Tilan Köyü'nde ise Roma İmparatorluk Devri'ne tarihlenen bir adet mezat ve bir adet adak yaziti tesbit edilmiştir.

Anazarbos'un batısındaki arazinin incelenmesi sırasında Adana Müze Müdürlüğü'nün talebi üzerine İdem Köyü civarında Ağustos ayında ortaya çıkan bir döşeme mozaiği yerinde görülverek üzerindeki yazıtlar incelenmiş; ayrıca bu bölgede bulunan ve daha önceki yıllarda incelemiş olduğumuz Koyunevi Köyü'ne 2005 yılında tekrar gidildiğinde burada Ali Boz evindeki yazılı mozaığın kısmen açıkta olduğu görülmüş ve aynı sahsin evine köyün civarındaki tarlasından getirdiği aslan kabartmalı bir Roma İmparatorluk Devri eseri taş blok incelenmiştir.

Anazarbos'un güneybatısındaki Yeşildam Köyü'nde iki adet Roma İmparatorluk Devri'ne tarihlenen mezat yazıti incelenmiştir. Anazarbos'un güneyinde bulunan Çeçen Köyü mezarlığında Roma Devri'ne tarihlenen Latince yazılı bir adet atlı muhafiz mezat steli bulunmuştur. Ayrıca Çeçen Köyü ile Yeşildam Köyü arasındaki arazide bir yapıya ait *in situ* konumdaki mimari elemanlar saptandı. Bunlar Anazarbos'u Mopsouhestia'ya bağlayan antik yol üzerindeki bir yapıya ait kalıntılar olmaliydi.

Anazarbos antik kentinin kuzeyindeki arazisinde 2005 yılında yaptığımız çalışmalar sırasında Kozan İlçesi'ne bağlı Yeniköy'de bir 19. yy. değirmen yapısının kapısına inşa edilmiş durumda bulunan bir sunak üzerindeki yağıttan bu eserin kültür merkezi Anazarbos'ta bulunan Zeus Olybris'in rahibi olan bir kişisinin güneş tanrisi Helios'a diktiirdiği bir adak taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Kozan ilçe merkezi ile Anazarbos ören yeri arasında bulunan arazide 2005 yılında Roma İmparatorluk Devri'ne tarihlenen ve iyi tanrıya adanmış bir adak steli ile iki adet mezat taşı bulunmuştur. Anazarbos'un kuzeyindeki arazisinde bulunan Kızılıomerli Köyü'nde bir antik köyün sınırlarını oluşturan bir yazit ile iki adet mezat yaziti; Anazarbos'un güneybatısındaki Hacibeyli Köyü'nde bir Erken Bizans Dönemi mezat yaziti; Kozan İlçe merkezinde bir eve getirilmiş olan bir mezat yaziti da incelenmiştir.

Res. 2 Anazarbos-Alakapı
Fig. 2 The city gate of Anazarbos

mosaic with an inscription at the house of Ali Boz was partially exposed and that he had brought a stone block back from his field near the village and this block carries a lion figure carved in relief dating from the Roman Imperial period.

Two funerary inscriptions dated to the Roman Imperial period were studied at the Yeşildam village to the southwest of Anazarbos. A tomb stele belonging to an equestrian guard bearing an inscription in Latin was studied in the cemetery of Çeçen village to the south of Anazarbos. In addition, architectural elements in situ were identified in the area between the Çeçen and Yeşildam villages. These should belong to a structure erected on the ancient road between Anazarbos and Mopsuhestia.

During our surveys in the area to the north of Anazarbos, an altar piece built into the wall of a 19th century mill in Yeniköy was studied; the inscription on it related that a person, who was a priest of Zeus Olybris (its cult centre was in Anazarbos), dedicated this altar to the Sun God Helios as a votive stone.

In the area between Kozan town and Anazarbos the following items were identified in 2005: a votive stele dedicated to the Good God, and two tomb stele dated to the Roman Imperial period, an inscription specifying the village border of an ancient village, and two funerary inscriptions in Kızılıomerli village to the north of Anazarbos; a funerary inscription of the Early Byzantine period in Hacibeyli village to the northwest of Anazarbos. In Kozan town centre, a funerary inscription that had been brought home was also studied.

Dr. E. Konyar of the survey team reported that many of the höyüks explored near Zeytinbeli village were settled from the 3rd millennium BC through to the end of the Roman Imperial period.

Heyet üyesi Dr. E. Konyar, Yumurtalık İlçesi, Zeytinbeli Köyü civarında bulunan çok sayıdaki höyükü inceleyerek bunların I. Ö. 3. binden Roma İmparatorluk Devri sonlarına kadar iskân edildiklerini saptamıştır.

Çukurova Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden Yard. Doç. Dr. S. Girginer ve beraberindeki altı kişilik heyet Ceyhan İlçesi ve yakın çevresinde bulunan höyükleri İ.O. 3. ve 2. bin buluntuları yönünden incelemiştir, bölgede 1. bin buluntularının ağırlıklı olarak bulundukları, 2. bin ve 3. bin buluntularının ve yerleşme yerlerinin azılınlıkta oldukları anlaşılmıştır.

Ovalık Kilikya'nın diğer önemli kentleri olan Mallos, Aigeai ve Neronias'ta ise önceki yıllarda başlanan bölgenin tarihi coğrafyasına ve yerleşim arkeolojisine yönelik çalışmalar devam edilmiştir.

Osmaniye İli Çalışmaları:

Araştırmalara Kastabala - Hierapolis antik kentindeki çalışmaları başlanmıştır. 2005 yılında hem kentin ölçekli plan çalışmalarının alt yapısı hazırlanmış ve hem de su yollarının incelenmesi için gerekli ön hazırlıklar yapılmıştır. Kastabala antik kenti su kaynakları Ceyhan Nehri'nin doğusunda bulunmaktadır. Ceyhan Nehri vadisinden suyu geçirmek için yapılmış olan su yolu köprüsü ve üzerindeki basınçlı su hattı özellikle incelenmesi gereken ve antik devir su mühendisliği hakkında önemli ipuçları verebilecek olan bir yapıdır.

Hatay İli Çalışmaları:

Dörtyol İlçesi, Erzin beldesi civarındaki Gözene harabe lerinde bulunan Epiphaneia antik kentinde ve İskenderun'a bağlı Arsuz beldesindeki Rhossos antik kenti ve çevresinde önceki yıllarda başlanmış olan Hellenistik ve Roma İmparatorluk Devri yerleşim coğrafyası çalışmalarına devam edilmiştir.

A team of six, led by Asst. Prof. Dr. S. Girginer from the Archaeology Department of Çukurova University, surveyed the mounds in and around the Ceyhan township from the 3rd and 2nd millennia BC and concluded that finds from the 1st millennium BC outweigh those finds and settlements from the 3rd and 2nd millennia BC in the region.

Surveys on the historical geography and settlement archaeology initiated during previous campaigns continued at Mallos, Aigeai and Neronias, other important cities of the Cilician plains.

Surveys in the Province of Osmaniye:

The field work in this province began with surveys at Kastabala-Hierapolis. In 2005 the preliminary work to enable the scale mapping of the city, as well as the preparations for the surveying the waterways of the city were undertaken. The water sources for Kastabala are to the east of the Ceyhan River. The aqueduct with a pressurised water line crossing the river valley is especially worthy of study and will yield important results regarding ancient water engineering.

Surveys in the Province of Hatay:

The settlement landscape of the Hellenistic and Roman Imperial period surveys, initiated in previous years, continued at Epiphaneia located at the Gözene ruins near the Erzin district of Dörtyol township and at Rhossos, located in the modern Arsuz district of İskenderun township.

Mersin – Olba (Uğuralanı) Arkeolojik Yüzey Araştırması 2005

Archaeological Surveys in Mersin – Olba (Uğralanı) in 2005

Emel ERTEN

Olba arkeolojik yüzey araştırmasının beşinci çalışma dönemi Kültür Varlıklarları ve Müzeler Genel Müdürlüğü izni ve Mersin Üniversitesi Rektörlüğü, Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'nin maddi katkılarıyla 2005 yılında gerçekleştirılmıştır.

Yüzey araştırmalarında kentin mezarlık alanlarında sürdürulen çalışmalar kapsamında, Olba ile Diokaisareia (Uzuncaburç) arasındaki antik yol güzergahı üzerindeki alanlar da incelenmiştir; Bu kesimde, Olba akropolisinden yaklaşık 2 km. uzaklıkta tonoz örtülü bir mezar belirlenmiştir (Res. 1). Söz konusu mezar, 2004 yılında Doğu Vadisi'nde bulunan tonoz örtülü örneğin bir benzeridir. Ancak, tonozun altındaki mezarın, diğerinden farklı olarak anakaya üzerine sabit lahit olarak işlendiği görülür. İçi tümüyle toprak dolu olan lahit, güney-batı/kuzey-doğu eksenindedir ve akroterli kapağı orijinal konumunda değildir. Mezarın güney-batı tarafındaki tonoz bloklarının bir bölümünün korunduğu ve bunun rektagonal taş bloklarla, harçsız olarak örtüldüğü görülmektedir.

Res. 1 Olba-Diokaisareia yol güzergahı üzerindeki tonozlu mezar
Fig. 1 The vaulted tomb on the Olba-Diokaisareia route

The fifth campaign of archaeological surveys in Olba was conducted in 2005 with the permission issued by the Directorate General of Museums and Cultural Heritage and with the financial support from the Scientific Research Projects Unit of Mersin University.

*Within the framework of surveys in the necropolises, the areas along the ancient road between Olba and Diokaisareia (Uzuncaburç) were also surveyed and a vaulted tomb ca. 2 km. from the Olba acropolis was identified (Fig. 1). This tomb is similar to the vaulted one identified in the eastern valley in 2004. However, this example distinguishes itself from the other by its *in situ* sarcophagus cut from the bedrock. This sarcophagus, orientated in a southwest-northeast direction is today entirely full of earth and its lid with acroteria is not in its original place. Some of the vault blocks to the southwest are preserved, allowing us to observe the construction of this vault of rectangular blocks without any mortar. The inscription in Greek on the tabula ansata over the altar depiction on the front of this sarcophagus had already been published by Keil-Wilhelm, who does not provide any information in respect to the tomb's architecture. The inscription is dated to the 2nd-3rd century AD from the character of the script employed. The vaulted tomb in the eastern valley has also been dated by the author to this same period, based on its architectural forms and consequently, this inscription further supports our dating. This tomb, originally belonged to a veteran soldier, was added as a new example of the 'vaulted tombs' type, with quite a large number within Olba and its territory. Close to the tomb are the remains of a stone structure, possibly a house, which should be related to the owner of the tomb, from the settlement model of Olba.*

The surveys carried out on the hillock (the Düyürlük ridge) to the west of Olba city centre revealed traces of

Lahit ön yüzündeki altar kabartması üzerindeki *tabula ansata*da Yunanca yazıtın daha önce Keil-Wilhelm tarafından yayınlandığı; ancak, mezarın yapısı ve özellikleriyle ilgili olarak söz konusu yayında herhangi bir bilgiye yer verilmemiş görülmektedir. Yazıt, harf karakteri uyarınca, İ.S. 2. ve 3. yy.'lara tarihlenmektedir. Doğu Vadisi'ndeki tonoz örtülü mezardan mimari özellikleri bakımından tarafımızdan aynı yillara verilmiş bulunmaktadır. Böylece, söz konusu yazıtlı bu tarihleme doğrulanmış olmaktadır. Yazıtından bir veteran askere ait olduğu anlaşılan mezarın, "tonoz örtülü mezar" tipinin Olba'daki ve tüm territoriumda bilinen birçok örneğine bir yenisini eklemesi bakımından önemlidir. Mezara yakın konumda bir taş yapı (olasılıkla konut) kalıntısı da saptanmaktadır. Bunun Olba'daki yerleşim modeline uygun biçimde, mezar sahibiyle ilgili olması gereklidir.

Araştırma döneminde Olba kent merkezine göre batı yönündeki yükseltide (Dügürlük sırtları) yapılan incelemlerde kentteki arazi kullanımının niteliğini belirleyen izler saptanmaktadır. Kayalık alanlar teraslanarak, taşlardan arındırılmakta; böylece yeni tarım alanları yaratılmaktadır. Birbirine yakın bir yerleşim modeli göstermeyen, teraslar üzerinde yer yer izlenebilen konutlar bulunmaktadır. Bunlar, tarımsal bir yaşam biçimini yansitan çiftlik evleri, *villa rustica* tipi taş yapılardır. Aynı alanda, bu konutların sahipleriyle ilintili olabileceğini düşündüren mezarlara da rastlanmaktadır. Mezarlardan bazılarının plastik eserlere ve yazıtlara da sahip olmaları, onların arkeolojik önemlerini artırmaktadır. Bu modelde uygun bir örnek de Yarıkaş Mevkii olarak adlandırılan kesimdeki üç figürün yer aldığı kabartmaya ve yazıtına sahip olan lahith-mezar ile yakınındaki yapı kalıntılarıdır (Res. 2).

Söz konusu mezarın yer aldığı düzensiz anakaya külesinin güney-doğuya bakan yüzü üzerinde, alınlıklı, iki yanda sütunlu bir çerçeveye içinde yer alan üç figürün bulunduğu kabartma görülür. Figürlerden ikisi ayakta durmakta ve üçüncü figür ise, bunların arasında sadece belden yukarı bölümyle betimlenmektedir. Bu sahnedenin altındaki *tabula ansata* içinde Yunanca yazitta mezar sahibi aile fertlerinin adları yer almaktadır. Yazıt, son derece aşınmış durumdadır ve daha önce Keil – Wilhelm tarafından yayınlanmış ve harf karakteri uyarınca İ.S. 2. yy.'a tarihlenmiş bulunmaktadır. Kabartmanın üzerindeki mezar ise, khamosorion tipindedir ve kuzey-doğu/güney-batı doğrultusundadır. İçi trapezoidal biçimlidir ve kuzey-doğu ucta taş yastık yeri vardır.

Kabartmalı mezara göre güney-doğuda, büyük taş bloklarla örülerek duvarlara sahip bir konuta ait mimari kalıntılar yer alır. Yapı çok yıkılmış durumda ve yoğun bitki örtüsü altında olduğundan plan çıkarmak mümkün değildir.

Res. 2 Dügürlük Sırtlari, Yarıkaş Mevkii, Kabartmalı Mezar
Fig. 2 The tomb with reliefs in the Yarıkaş area of the Dügürlük ridges

land use in the city. The rocky slopes were terraced and cleared of stones, creating new agricultural land. These terraces are not very close to each other and in places carry discernable traces of houses. These houses are stone structures of the villa rustica type of farmhouse reflecting an agricultural lifestyle. In the same area there are tombs, which can be understood to be related to the house-owners. Some tombs are of archaeological importance as they have inscriptions and architectural sculpture. Another example belonging to this group is the sarcophagus-type tomb decorated with three figures in relief and bearing an inscription, with the remains of a house nearby, which was found in the Yarıkaş area (Fig. 2). On the southeast side of the irregular mass of rock where this tomb was found there is a relief of three figures flanked by columns and crowned by a pediment. Two figures are standing while the third is depicted from the waist up between these two figures. The Greek inscription on the tabula ansata below this relief carving provides the names of the family members and this inscription, which is very badly preserved, was also published by Keil-Wilhelm and was dated to the 2nd century AD from the character of the script employed. The

Res. 3 Akropolis Kaya Mezarı
Fig. 3 The rock-cut tomb upon the acropolis

Ancak içten ölçüldüğünde 6.50×4.20 m. boyutunda dikdörtgen planlı bir mekan belirlenebilmektedir. Ayrıca, evin yaklaşık güney yönde bir girişe sahip olabileceği eşik taşı bloğu nedeniyle düşünülmektedir.

Düğürlük sırtlarında yapılan araştırmalar sırasında, bir kayanın doğuya bakan yüzü üzerine işlenmiş bir diğer kabartmaya da rastlanır. Bu, alınlıklı bir çerçeveye içinde ayakta duran ve sağ elinde olasılıkla mızrak, sol elinde ise belirlenemeyen bir nesne tutan erkek figürüdür. Kabartmanın yakın çevresinde duvar kalıntıları ve kayaya oyulmuş mekanlar vardır ancak herhangi bir mezara ait iz rastlanmamıştır.

Olba akropolisinde yapılan incelemeler sırasında, akropolis yamacında Doğu Vadisi tabanından yaklaşık 40 m. yükseklikte çevre düzenine sahip bir kaya mezarı saptanmıştır. Mezar odasının dışında, dikdörtgen bir girişin kayaya oyularak oluşturulmaktadır (Res. 3). Dikdörtgen planlı mezar odasının boyutları 2.00×2.15 m.'dir. Bu mekanın içi toprakla dolu olduğundan özgün yüksekliği belirlemek mümkün değildir ancak, 2,05 m.'lık bir yükseklik ölçülebilmektedir. Odanın girişi tonozlu bir düzenlemeyi yansıtmaktadır. Duvarlar üzerinde nişler yer almaktadır. Girişin tam karşısındaki kısa duvar üzerindeki

tomb above the relief is a chamosorion, orientated in a northeast-southwest direction. Its interior is trapezoidal in form and there is a stone pillow in place at the northeast end.

To the southeast of this tomb with reliefs there are the remains of a house built from large stone blocks. It is entirely in ruins and is concealed by a heavy growth of vegetation and so it was not possible to record its plan; however, one rectangular room could be measured on its inside, of 6.50×4.20 m. In addition, it is thought that this house had its entranceway on the south side because of a threshold block found there.

In our surveys on the Düğürlük ridges, another rock relief was identified on the east-facing side of a rock. This relief features a male figure, possibly holding a spear in his right hand and with an unidentified object in his left hand, within a frame crowned by a pediment. Near this relief there are the remains of walls and rock-cut chambers but no tomb has been identified.

During our surveys on the Olba acropolis, a rock-cut tomb was identified about 40 m. above the floor of the eastern valley. A rectangular entranceway was hewn from the rock, beyond was the rectangular burial chamber (Fig. 3), which measures 2.00×2.15 m. As it is full of earth, its exact height could not be measured: the measured height of the chamber is 2.05 m. The entrance of the chamber reflects a vaulted arrangement. The walls have niches and the niche on the short wall opposite the entrance is of an oblong form. The niches on the side walls are arranged in two rows. A curious point is the fact that the walls were plastered and decorated with paintings, as can be understood from the remaining traces. Although today there is preserved very little of this painting, it is understood that red, pinkish red, grey-black colours were used and this provides the only known example of such decoration at Olba.

Another important field of surveys at Olba during the 2005 campaign covered the Early Christian period and the Byzantine structures. Within this framework, the basilical main church in the city centre, briefly mentioned in previous publications, was studied. The remains of a monastery on the western slope of the eastern valley is another of the Christian structures known from Olba.

In the surveys towards the south, in Şeytanderesi valley, the remains of another basilical church were identified. The apse of 4.20 m. in diameter is orientated to the west and rests upon a terrace wall built from large rectangular blocks, rising from the creek bed.

Our team has also identified and studied a cave-church on the western slope of the valley, in proximity to the

niş, uzunlamasına dikdörtgen biçimlidir. Yandaki uzun duvarlar üzerindeki nişler ise üst üste ikişerli bir düzenlemeyi yansıtmaktadır. Mezar odası için ilginç olan bir durum da duvarların siva ile kaplı ve duvar resimleriyle süslü olduğunu gösteren izlerin bulunmasıdır. Çok az korunmuş olmakla birlikte, bu duvarlarda kırmızı, pembe-bemsî kırmızı, gri-siyah renklerin kullanıldığı anlaşılmaktadır ve böylesine bir dekorasyonun Olba'da tanıdığımız ilk örneğidir.

Olba'da, 2005 yılının bir diğer araştırma başlığı, kentin Erken Hıristiyanlık Dönemi ve Bizans yapılarıyla ilgili çalışmalarlardır. Bu bağlamda, Olba kent merkezinde yer alan ve daha önce çeşitli yaynlarda çok kısa sözü edilen bazilikal planlı ana kilise yapısı üzerinde ön çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Doğu Vadisi'nin batı yamacı üzerinde bulunan manastır kalıntısı da Olba'da önceden beri bilinen Hıristiyanlık yapılarındanandır.

Şeytanderesi Vadisi içlerinde, güneşe doğru yapılan incelemelerde, bazilikal planlı bir diğer kilise kalıntısına 2005 dönemi çalışmalarında rastlanmıştır. Kilisenin batı yönündeki, 4.20 m. çapındaki apsisinin bulunduğu batı kesimi, dere yatağından yükseltilmiş ve desteklenmiş, büyük rektagonal taş bloklarla örülülmüş bir teras duvarı üzerinde yer alır.

Söz konusu kilisenin hemen yanında, vadinin batı yamacında bulunan mağara-kilise, ekibimiz tarafından tespit edilerek belgeleme çalışmaları yapılmıştır (Res. 4). Olba'da bugüne kadar yapılan yüzey araştırmaları sırasında bilinen başka bir mağara-kilise bulunmamaktadır. Mağara-kiliseler, Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde, özellikle Roma baskısından çekinilen dönemlere özgü sayıdındıdan Olba'daki mağara-kilise, olasılıkla kentin en eski kilise kullanımı yeridir. Söz konusu mağara-kilise üzerine ekip arkadaşlarımız yayın çalışmalarını sürdürmektedir. Kiliselerin bulunması, Olba kentinin daha önce araştırma ekibimiz üyelerinin yaynlarıyla vurgulanmaya çalışılan Erken Hıristiyanlık Dönemi'ndeki önemini gösterir niteliktedir.

2004 araştırma sezonunda, tahrif edildiği belirlenen ve güney nekropolis alanında yer alan, iki askerin betimlentiği kabartma, düşürüldüğü yerden kaldırılarak, Silifke Müzesi'ne taşınmıştır (Res. 5). Bu işlem araştırma ekibimiz tarafından, Silifke Kaymakamlığı'nın ve Müze Müdürlüğü'nün sağladığı koordinasyonla, İlçe Jandarma Komutanlığı ve Uzuncaburç Belediye Başkanlığı destekleriyle gerçekleştirilmiştir.

Res. 4 Şeytanderesi Vadisi Bazilikal Planlı Kilise ve Kaya Kilisesi
Fig. 4 Şeytanderesi valley, the basilical church and the cave-church

Res. 5 Kaya Kabartmasının müzeye taşınması
Fig. 5 The transportation of the rock relief to the museum

basilikal church (Fig. 4). No other cave-church has been identified during the surveys in Olba to date. The cave-churches are usually considered peculiar to the Early Christian period when Christians were under pressure from the Roman state; thus, this cave-church can be understood to be the oldest church-site at Olba. Our team members continue their preparations for its publication. The presence of these churches supports the emphasis given by our team members to the importance of Olba during the Early Christian period.

The relief of two soldiers, understood to have been damaged in 2004, was removed from where it was brought down and it was transported to the Silifke Museum (Fig. 5). The operation was handled by our team with the support of the township Gendarmerie Commander and the Uzuncaburç Municipality, with coordination from the Silifke Governorate and the Museum Directorate.

Olympos Antik Kenti 2005 Yılı Yüzey Araştırması

Surveys at Ancient Olympos in 2005

B. Yelda OLCAY UÇKAN – Yalçın MERGEN – Elif UĞURLU

2005 yılı Olympos ören yeri çalışmaları Antalya Müzesi Müdürlüğü başkanlığında Anadolu Üniversitesi'nden Doç. Dr. B. Y. Olcay Uçkan, Dr. E. Uçkan, Öğr. Grv. E. Uğurlu, Arş. Gör. Z. Demirel Gökalp, Arş. Gör. M. Bursali, Dokuz Eylül Üniversitesi'nden Öğr. Grv. Y. Mergen, Arkeolog O. Atetur, Harita Mühendisi A. Nadir Topograf, Anadolu Üniversitesi'nden YL Öğrencileri G. Öztaşkin ve S. Evcim, Sanat tarihçileri A. Gümüşoğlu, Z. Kaya, N. Kart, Grafik Tasarımcı M. Cengiz'in katılımıyla 15 Ağustos-15 Eylül tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıklarını ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, maddi destek sağlayan Anadolu Üniversitesi Araştırma Fonuna, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetlerini Araştırma Enstitüsü'ne (AKMED), VASCO Turizm A.Ş.'ye, VEGA Harita Mühendisliği'ne, INTA Uydu Sistemleri ve Ekol Mimarlık'a teşekkür ederiz.

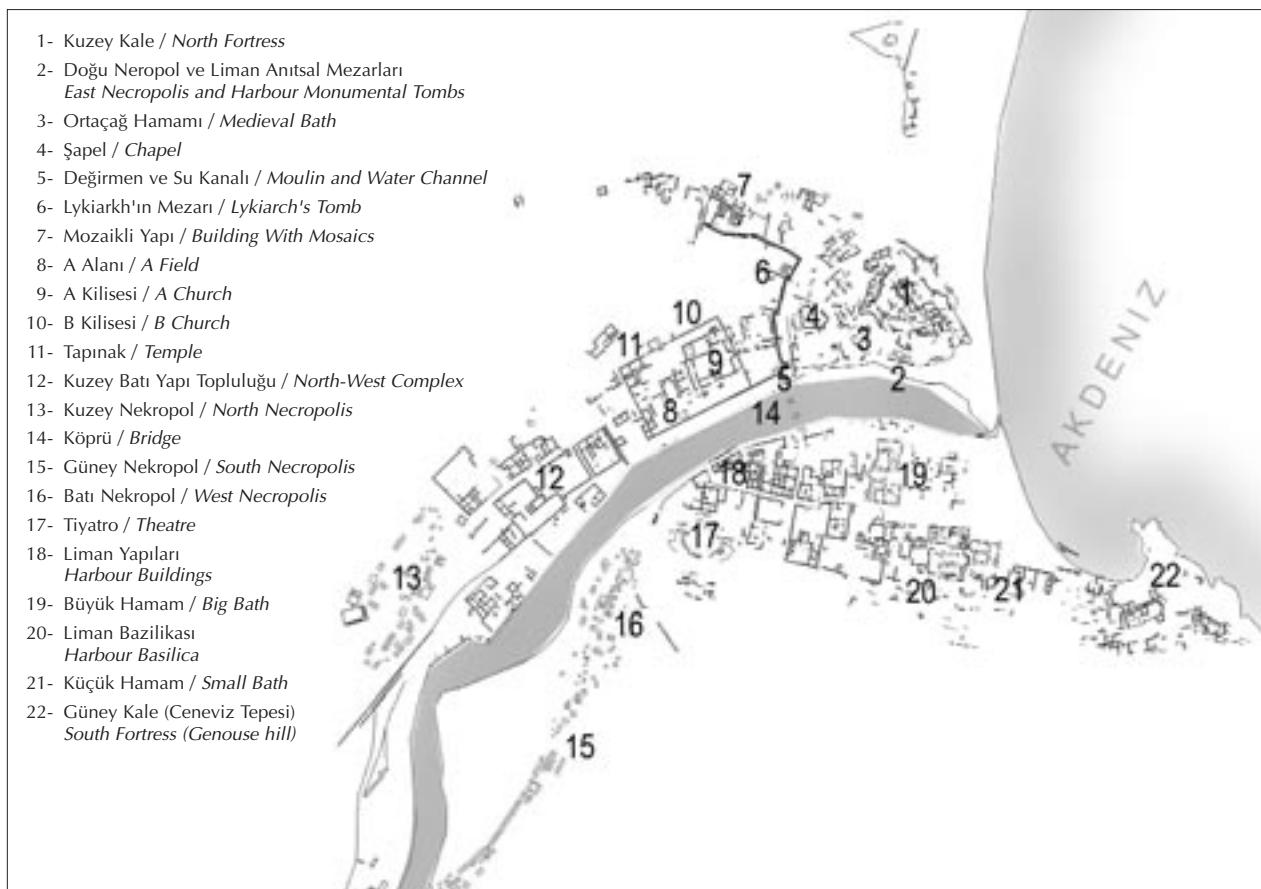
Olympos Antik Kenti Yüzey Araştırması kapsamında 2005 yılı yaz sezonunda arazide yürütülen çalışmalar kent içi çalışmaların yanı sıra Olympos kenti ile doğrudan bağlantılı olduğu düşünülen çevredeki yerleşimlerin incelenmesini de kapsamaktadır. Bu çalışmanın amacı, kentin yerleşim alanı olarak çevresi ile birlikte değerlendirilmesi gerekliliğinden kaynaklanmıştır. Bu bağlamda Musa Dağı'nın yamaçlarına yerleştirilen Olympos antik kentinin korsanlık faaliyetlerinin süրdüğü dönemde yukarı kent olarak da adlandırılabilceğimiz, günümüzde de kalıntıları izlenebilen Musa Dağı'ndaki yerleşim incelenmiştir. Yanı sıra savunma amacıyla yerleşim gördüğü düşünülen Göktaş Kale ve efsanesi ile kenti doğrudan ilgilidiren Yanartaş (Khimaira)'da yüzey araştırması gerçekleştirılmıştır.

Olympos Antik Kenti'nde geçtiğimiz yıllarda başlayarak devam eden ve 2005 yaz sezonunda da sürdürülmesi hedeflenen çalışmaların ilkisi, kent içinde yer alan yapıların tanımlanması ve topografik kent planı üzerinde evrelerin saptanması olmuştur. Bu çerçevede Olympos Antik Kenti'nin çevredeki çağdaş yerleşim alanları ile doğrultusunu sergileyerek şekilde topografik haritası tamamlanmış ve arazi çalışmalarının dışında, elde edilen

The 2005 campaign of surveys at ancient Olympos under the direction of the Antalya Museum Directorate was conducted from August the 15th through to September the 15th. The team members were Assoc. Prof. Dr. B. Y. Olcay Uçkan, Dr. E. Uçkan, lecturer E. Uğurlu, research assistants Z. Demirel Gökalp and M. Bursali of Anadolu University, Eskisehir, lecturer Y. Mergen of Dokuz Eylül University, Izmir, archaeologist O. Atetur, cartographer A. Nadir Topograf, master's students G. Öztaşkin and S. Evcim of Anadolu University, art historians A. Gümüşoğlu, Z. Kaya, N. Kart and graphics designer M. Cengiz. We would like to express our thanks to the Directorate General of Museums and Cultural Heritage of the Ministry of Culture and Tourism, the Research Fund of Anadolu University, the Suna & İnan Kıraç Research Institute on Mediterranean Civilisations (AKMED), Vasco Tourism Inc., VEGA Cartography, INTA Satellite Systems and Ekol Architecture for their support.

The 2005 expedition concerned not only urban surveys in the ancient city of Olympos but also entailed surveying the nearby settlements which are thought to be directly related to the city of Olympos. This arose from the need to evaluate the ancient city together with its environs. For this purpose, first the remains of the settlement on Musa Mountain, which can be called the Upper City during the period when piracy was at its peak, were surveyed. In addition the Göktaş Fortress, which is thought to have been settled for defensive purposes, and Yanartaş (Khimaira), which is directly connected with the city according to its legend, were also surveyed.

In the ancient city of Olympos, the work began in previous years and covering the identification of the urban structures and their topographical mapping showing its phases continued, as had been planned. Within this framework, the topographical map of Olympos also showing its connections with neighbouring contemporaneous settlements was completed; the field work was supported by satellite images and the city plan was

Plan 1 Topografik Kent Planı

Plan 1 Plan of the cities topography

uydu fotoğrafları ile de desteklenen topografik harita üzerine kent planının da aktarılmasıyla topografik kent planını tamamlanmıştır (Plan 1). Memleket koordinatları esas alınarak yapı stoklarının yayıldığı alanları sektörler halinde belirlemek ve gelecekte yapılması durumunda, kazı çalışmalarına sistematik zemin hazırlamak amacıyla; 200x200 ve 10x10 m.'lik grid sistemi için gerekli poligon ve ağ noktalarının şebekesi oluşturulmuştur.

Bütünüyle sayısal ortama aktarılan kent planının ardından üç boyutlu topografik kent modelleme çalışmasına başlanmıştır. Bu kapsamında arazide yapıların rölöve çalışmalarına başlanmış ve digital fotoğraf makinası yardımıyla yapılarla ilişkin veriler sayısal ortama aktarılmıştır. Arazi dışında kazıevinde de sürdürülen çalışmalarla verilerin digital ortamda değerlendirilmesi yapılmıştır. Ayrıca, arazide elde edilen veriler doğrultusunda kent içinde yer alan bazı yapılar için üç boyutlu restitüsyon önerileri geliştirilmiştir. Arazide elde edilen verilerin bilgisayar ortamında canlandırılması çalışması süreç olarak daha uzun süren bir işlem olduğundan büro çalışmalarına, arazi sonrası kış döneminde de devam edilmektedir.

transferred onto the topographical map (Plan 1). Based on the country's coordinates, grid systems of 200x200 m. and 10x10 m. were prepared in order to facilitate future excavations.

Following the transfer of the city plan entirely into digital format, the work for the 3-D topographical modelling of the city began. The relevés of the structures started to be prepared in the field and the data collected with a digital camera was also transferred to digital media. In the excavation house, the evaluation of the digital data collected continued. In addition, based on the data collected in the field, 3-D restitution proposals for some urban structures have been developed. As the computer-aided restitution takes longer, office work also continues during the winter months.

Göktaş Fortress:

To the east, passing over a bridge of the Çıraklı road across a small tributary to the Ulupınar stream there is a fortress at an altitude of 170-175 m. on a small hill (Fig. 1).

Res. 1 Göktaş Kalesi, güneyden
Fig. 1 Göktaş Fortress from the south

Göktaş Kale:

Çıralı'ya inen yolu Ulupınar Çayı'na ulaşan küçük bir kolumnun üzerinde yer alan köprüyü geçtikten sonra, doğuya doğru tırmanıldığından ulaşılan, denizden yaklaşık 170-175 m. yükseklikteki küçük bir tepe üzerinde bulunmaktadır (Res. 1).

Önceki yıllarda S. Aydal tarafından çizilen planı, yeniden kontrol edilmiş ve eksik kalan kısımlar tamamlanarak mekanların detaylı tanımları yapılmıştır. Doğu yönündeki giriş kısmına ana-kayadan oyularak meydana getirilmiş merdivenlerle ulaşılmaktadır (Res. 2). Güney-doğu duvarı tamamen ana-kayayı kullanarak oluşturulmuş, kayadaki boşluklar ise, moloz taş ve harçla örülerek kapatılmıştır. Sağlam korunan merdivenler beş basamaktan oluşmaktadır. Giriş kapısı oldukça sağlam kalmıştır. Üst lento kayıptır. Yan kuzey söve bloğu düzgün kesilmiş, monolit blokla, güney söve kenar bloğu ise, moloz taş duvar örgüsü ile meydana getirilmiştir. Kalenin içinde kareye yakın dikdörtgen planlı yedi mekan ile sur duvarlarının kuzeybatısında "U" planlı bir mekan tespit edilmiştir.

Kaledede mekanların dışında, eğimden dolayı akarak çeşitli yerlere dağılan seramik buluntular arasında Roma Dönemi ile Erken Osmanlı Dönemi'ne ait seramikler ağırlıklıdır. Roma Dönemi'ne ait seramikler, kireç ve mika katkılı; devetüyü, kırmızı-sarı ve kahverengi renk hamurlu günlük kullanım kaplarıdır. Bunların yanı sıra pişmiş topraktan objeye rastlanmıştır. Osmanlı Dönemi'ne ait seramikler sırlı olup boyama ve sıraltı tekniklerinde süslenmiş küçük parçalar bulunmuştur. Beyaz, yeşil ve şeffaf renkte sır kullanılan seramik hamurlarında kireç ve mika katkılar kullanılmıştır. Beyaz renkte astar kullanılmışının yanı sıra, astar kullanılmadan sırlanmış örnekler

Res. 2 Giriş kapısı
Fig. 2 Entrance gate

Its plan, prepared by S. Aydal in past years, was double-checked and the missing minor details were completed while detailed descriptions of the structures were also prepared. Rock-cut stairs lead to the entrance on the east (Fig. 2). The southeast wall is entirely cut from the bedrock and the missing parts were completed with rubble and mortar. The well-preserved stairs have five steps and the entrance is also quite intact, however the lintel is missing. The northern jamb is a well cut monolithic block and the southern jamb was built from rubble and mortar. Inside the fortress, seven rooms with an almost square, rectangular layout and also a U-shaped structure to the northeast of the fortifications were identified.

Outside the rooms inside the fortress, potshards that had been dispersed due to the slope of the terrain included Roman period and Early Ottoman examples. The Roman potshards belong to wares of daily use with a buff, red-yellow and brown paste containing lime and mica. Also a baked clay object was found. The Ottoman potshards are small glazed fragments with painted or under-glaze painted decoration. The glaze is white or of a green transparent type and the pastes include lime and mica. There are examples glazed without any slip, while the slip to be seen is white. A broken stone pithos lid was also documented along with these ceramic finds.

The first phase of this fortress is identified as dating from the Hellenistic period as was understood from the western fortification. From the ceramic finds, it is possible to claim that the fortress was in continuous use until the Ottoman period. The Göktaş fortress overlooks the area from Çıralı beach and the costal road on the east, to the Eren Tepesi to the west and southwest. It must have served as a watchtower from the Hellenistic period

de tespit edilmiştir. Seramik buluntularla birlikte taştan işlenerek yapılmış bir pithos kapak taşı da kırık halde belgelennmiştir.

Kale'nin tespit edilen ilk evresi Helenistik Dönem'e aittir ve bunlar batı sur duvarında görülmektedir. Seramik buluntularla göre kalenin Osmanlı Dönemi'ne kadar kesintisiz olarak kullanıldığı söylenebilir. Göktaş'ın görüş alanı, doğuda Çıraklı kumsalı ve sahilden gelen yola; batı ve güneybatıda Eren Tepesi'ne hakimdir. Helenistik Dönem'den itibaren bir gözetleme kulesi işlevi taşmış olmalıdır. Kale'nin etrafındaki düzlık alan ve içinde tespit edilen ezgi taşı da buranın bir kule-çiftlik olabileceğine işaret etmektedir.

Yanartaş / Khimaira:

Yanartaş, Bellerophontes ve Khimaira'nın öyküsünün geçtiği yer olarak bilinmektedir. Bununla birlikte Yanartaş'ta Roma Dönemi'nde Hephaistos'a adanmış tapınağın kalıntıları yer almaktadır. Bugün tapınağa ait bazı işlenmiş taşlar ve yazıtlar görülebilmektedir. İlk tapınak "Likya'nın sönmeyen ateşi" olarak nitelenen ve metan gazının yeryüzüne çıkması ile oluşan alevler etrafında yapılmış olmalıdır.

Bizans Dönemi'nde olasılıkla 6. yy.'da Hephaistos Tapınağı'nın kuzeyine bir kilise inşa edilmiştir. Üç nefli bazilikal planlı kilisenin doğu duvarı bugün tamamen yıkılmıştır. Batı nefin 5.50 m. batisında başlayan çevre duvarı olasılıkla narteksi de içine alarak doğu nef duvarı ile birleşir. Kilise kuzey-batı, güney-doğu doğrultusundadır. Orta ve batı nef apsisleri içten yuvarlaktır (Res. 3). Doğu apisi ise diğerlerinin aksine mazgal pencereli olarak yapılmıştır. Yapının dikdörtgen bir nartekse sahip olduğu düşünülmektedir. Naos dikdörtgendir. Batı ve doğu

onwards. The flat area surrounding the fortress and a grinding stone found here may suggest that this was a tower-farmhouse.

Yanartaş / Chimera:

Yanartaş is known as the site where the legend of Bellerophon and the Chimera took place. In addition, there are the remains of a Roman temple dedicated to Hephaistos at Yanartaş. Today, some worked stones and inscriptions are still visible at this site. The first temple must have been built around the flames of methane rising from the ground, known as the 'perpetual fire of Lycia'.

In the Byzantine period, possibly in the 6th century, a church was built to the north of the Temple of Hephaistos. The eastern wall of this three-aisled basilica, which extends in a northwest-southeast direction, is today entirely in ruins. The encircling wall starts 5.50 m. west of the western aisle and possibly encircled the narthex and joined the eastern wall. The interior of the central nave and the western aisle both end in semicircles (Fig. 3). The eastern apse is built with a loophole window, different from the others. It is thought that this structure had a rectangular narthex. The naos is rectangular. The arched entranceways opening onto the western and eastern aisles were later blocked. On the western aisle wall are two small round-arched windows. The arc-shaped masonry discernible on the partially standing apse of the western aisle suggests a low-arched vaulting here. Traces on the walls point to the fact that they were once entirely covered by frescoes (Fig. 4). Interlacing, quadrangles formed by intersecting diagonal lines, zigzags, and four-petal flowers are the motifs that were

Res. 3 Yanartaş Kilisesi

Fig. 3 View of the Yanartaş Church from the west

Res. 4 Yanartaş Kilisesi, duvar resmi

Fig. 4 The fresco on the wall of the Yanartaş Church

neflerine açılan kemerli girişler sonradan örülerek kapatılmıştır. Batı nef duvarı üzerinde yuvarlak kemerli iki küçük pencere yer alır. Batı nefin kısmen ayakta olan apsisinin üzerinde kalan yay biçimli örgüden bu kısmın basık kemerli tonoz ile örtülü olduğu anlaşılmaktadır. Yapının duvarlarında görülebilen izlere göre iç duvarlar tamamen fresko ile bezenmiş olmalıdır (Res. 4). Antrolak, biribirini kesen diagonal çizgilerin oluşturduğu dörtgenler, zikzaklar, dört yapraklı üreyen ççekler sık kullanılan motiflerdir. Bunların dışında yapının çeşitli bölümlerinde de farklı bitkisel ve geometrik motifler kullanılmıştır. Fresko süslemelerde ikinci bir evre olduğu kısmen dökülen freskoların altında görülen ikinci kat sıvalardan ve kapatılan batı nef apsisinin arka bölümünde kalabilmiş olan figürlerden anlaşılmaktadır.

Kilisede duvar örgüsü olarak moloz-taş kullanılmıştır. Ana apsisin dış duvarının doğusunda zemin seviyesinde olasılıkla Antik Dönem tapınağından devşirilmiş düzgün kesilmiş blok taşlardan duvar örgüsü görülmektedir. Yapıda kiremit parçacıkları, kireç ve taşçık katkılı pembe renkte harç kullanılmıştır.

Üç nefli kilisenin yaklaşık 35 m. kuzeyinde, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı bir şapel yer almaktadır. Kuzeyde içten ve dıştan yuvarlak apsisı vardır. Yapının batı duvarında bulunan iki açıklık sonradan örülerek kapatılmıştır. Şapelin doğu duvarı bugün kısmen yıkılmıştır. Apsis yarımdairesinin ayakta olan kuzey-doğu bölümünde bir pencere açıklığı görülmektedir. Kısım yıkık olan kuzey-batı bölümünde de benzer şekilde bir açıklık olması muhtemeldir. Yapının girişi güneydendir. Giriş lentesi üzerinde Eski Yunanca bir yazıt yer almaktadır.

Şapelde devşirme olarak lento işleviyle kullanılan blocta, İmparator Septimus Severus zamanında inşa edilmiş bir hamam yapısından bahsedilmektedir. Yapı APPHIA isminde Olympos'lu bir kadın tarafından adanmıştır.

Musa Dağı:

Kentin topografyası için önem taşıyan Musa Dağı, Olympos'un hemen güneyinde yer alan Sepet Dağı'nın 568 m. yüksekliğe ulaşmasıyla bu ismi alır. Antik Çağ'da Olympos ile bağlantısını sağlayan antik yollar ve patikalar, batı nekropolündeki Heroon'un hemen yanından başlar. Ancak bugün Musa Dağı'na ulaşmak için Kavuşuk Boğazı'nın yanındaki patikadan güneye doğru tırmanmak gereklidir. Çok dik olan Clidre (Çillidere) Vadisi'ndeki antik yolu iniş için kullanmak daha uygundur. Adrasan Koyu tarafından da bu bölgeye ulaşmak mümkündür. Bu tepe nin üzerindeki kalıntılar, tepenin doğu tarafında yer almaktadır. Yerleşimin etrafı, özellikle Adrasan'a bakan

quite often employed here. In addition, other vegetal and geometric motifs were employed in various parts of the structure. It is clearly discernible that the fresco decoration had two phases as can be inferred from the parts exposed beneath the fallen plaster and from the figures preserved at the rear of the apse of the western aisle.

The walls of the church were built from rubble stones. On the eastern lower part of the outer side of the main apse there are finely cut blocks, possibly gathered from the ancient temple and reused here. The mortar is pink in colour and contains brick particles and tiny stones mixed with the lime.

About 35 m. north of the church is a rectangular chapel extending in a north-south direction (Fig. 5). The apse in the north is semicircular both inside and out. Two openings in the west wall were later blocked up with masonry. The eastern wall is partially in ruins. There is a window in the still-standing northeast part of the apse wall. It is highly likely that there was also a window in the partially standing northwest part. The entrance to the structure is on the south side and there is a Greek inscription on the lintel, which is a reused block. The inscription mentions a bathhouse built in the reign of the Emperor Septimius Severus. The structure was dedicated by an Olympian woman called APPHIA.

Musa Mountain:

The Sepet Mountain, important for the urban topography of Olympos, rises directly to the south of the city and reaching a height of 568 m. is named Musa Mountain. The ancient road and paths connecting Olympos with its environs began by the Heroon in the western necropolis. Today, to reach Musa Mountain it is necessary to climb up towards south from the path by the Kavuşuk Boğazı. The steep pathway in Clidre (modern Çillidere) valley is more suitable for descent. It is also possible to reach the area from the Adrasan cove. The ruins on Musa Mountain are found on the eastern side. The settlement is surrounded with walls and towers, in particular on the side overlooking Adrasan. It is possible to identify other examples of such Hellenistic period walls in the region. In the western part accessible from the Yaylacık area, there are burial chambers built from cut stone. Proceeding southeast from here, one reaches the urban remains, which are mostly built with isodomic and pseudo-isodomic masonry.

In the centre of the remains is the agora measuring 60x80 m. (Fig. 6) and built from cut stones. The gates to the northwest and southeast open onto streets. On the west there are shops, on the east is a stoa and there is an

Res. 5 Musa Dağı, Agora

Fig. 5 The agora at Montain Musa

kıçılarda sur duvarları ve kuleler ile çevrilmiştir. Helenistik Dönem'e tarih lendirilebilen sur duvarlarının benzer örneklerini bölgede saptamak olasıdır. Yaylacık Mevkii'nden ulaşılan batı kısımda kesme taşlardan yapılmış mezar odaları yer almaktadır. Buradan güneydoğu yönüne gidildiğinde kent kalıntılarına ulaşılır. Kalıntıların çoğu isodomik ve pseudo-isodomik teknikte örülümsüz duvarlara sahiptir.

Kalıntıların tam ortasında yaklaşık 60 x 80 m. ölçülerindeki agora yer alır (Res. 5). Yapı, kesme taşlardan inşa edilmiştir. Kuzeybatı ve güneydoğu yönündeki kapılar caddelere açılmaktadır. Batı yönünde dükkanlar, doğu yönünde stoa, doğu köşede ise bir eksedra vardır. Orta da ana kayaya oyulmuş, derin konik formlu üç adet sarıncı bulunmaktadır.

Kentin Güney Bölümündeki Sivil Bizans Yapısı:

Bazilikanın yaklaşık 40 m. güneydoğusundaki kareye yakın dikdörtgen planlı yapının girişi batı yönündedir. Masif duvarlar düzenli örgü moloz taş tekniğindedir ve kireç katkılı gri renkli harç kullanılmıştır. Batı cephe de 1, doğu cephe de 3, güney cephe de 2 mazgal bulunmaktadır. İç mekanda batı duvardan itibaren izlenebilen bir duvar, yer yer ana kayaya birleşerek güneydoğu yönüne doğru uzanmaktadır. Yapının girişinde batı yönünde kalan küçük dikdörtgen bir mekanla organik bir bağlantısı vardır. Buranın girişi de güney yönündedir ve büyük mekanın giriş kısmı köşe yapmaktadır. Mekanın güneybatı köşesinde sokak tarafında düzenli moloz taş örgüyle yapılan yaklaşık 70-80 cm. yüksekliğinde olan bir payanda vardır. Binayla bağlantılı olmamak ziyade, sokak genişliğini daraltmak için yapılmış olmalıdır. Güney tarafında 3 kare ve dikdörtgen planlı yapı kompleksi bu mekana paralel ilerleyerek sokak dokusu

exedra in the eastern corner. In the middle there are three deep conical cisterns cut into the bedrock.

Civilian Byzantine Structure in the Southern Part of the City:

About 40 m. southeast of the basilica there is a rectangular, almost square, structure with its entrance on the west side. The massive walls are built from regular courses of rubble and grey mortar containing lime. There is one loophole window on the west, three more on the east and two in the southern wall. Inside there is a wall starting from the western wall and stretching toward the northeast, joining the bedrock in places. This wall has an organic connection to the small rectangular room to the west of the entrance. The entrance to this small room is also on the south and at an angle with the entrance of the main hall. On the street side of the southwest corner of the room there is a buttress rising to a height of 70-80 cm. and built from regular courses of rubble. This would have been built in order to make the street narrower rather than being related to the structure. A complex of three square and rectangular rooms that extend parallel to this structure, form a street between them. The surface finds in this area date to the Late Roman and Early Byzantine periods.

Storehouse:

The storehouse is located to the east of the Byzantine shops and to the west of the vaulted Byzantine structure, comprising two rooms with niches, in the southeast part of the city. Extending on the same axis as the street where the Byzantine shops open, this structure has two entrances on the north wall. The upper parts of the

Res. 6 Musa Dağı, Antrepo

Fig. 6 Warehouse at Montain Musa

oluşturulmuştur. Etrafındaki yüzey buluntuları Geç Roma ve Erken Bizans Dönemi'ne aittir.

Antrepo:

Kentin güneydoğu kesiminde iki odalı, nişli, tonozlu Bizans yapısının batısında ve Bizans dükkanlarının doğusunda bulunmaktadır (Res. 6). Giriş kısmı kuzeydedir. Bizans dükkanlarının açıldığı sokakla aynı akstadir. Kuzey cephe üzerinde iki kapısı vardır. Birinci kapının yan-üst blokları ve lento bloğu devrilmiştir. Diğer kapı sağlamdır. Duvar örgüsü pseudoisodomik tekniktedir. Giriş kısmında yazıt vardır. Kapı lentosuna ait olan bazı bloklar ise ön tarafına düşmüştür. Toplam 11 yazılı blok seçilmektedir.

Şapel:

Kentin güney-batı kesiminde, agoranın güneyindedir. Kesme-taş ve kabayonu kesme-taşla inşa edilmiştir. Tek girişli, apsisı dıştan ve içten yarımdairedir. İçindeki yıkıntıların arasında baluster ve sütun parçaları vardır. Kaçak kazılarla açılan bemada in situ konumdaki bir sütun parçası ve diğer parçalar, bir baldaken olabileceğini düşündürmektedir. Apsisi dıştan çevreleyen ve apsisle arasında bir koridor oluşturan ikinci bir apsis bulunmaktadır. Bu apsinin yapı ile ilişkisi yapıya bitişmediği için anlaşılması gerekmektedir. Üzerinde çok az boyalı izleri görülmektedir. Şapelin önünde yerden hafifçe yükseltilmiş kare bir platform içine açılmış bir kuyu bulunur. Şapelin güney-batı duvarı üzerinde olasılıkla daha önceki araştırmacılar tarafından toplanmış mimari plastik parçalar görülmektedir ki bunların üslup özelliklerini, motifler ve işleniş biçimini göz önünde bulundurularak baluster parçalarının Orta Bizans Dönemi'ne ait olmaları muhtemeldir. Çevrede dağınık durumda duran bir taşınabilir altar allığı, ritüel amaçlı taş obje ve silindirik formlu bir taş obje daha mevcuttur.

Strabon'un, Zeniketes'in Olympos Dağı'ndaki kalesinden söz ederken kullandığı "Tüm Likya, Pamphylia ve Milyas görülebilmektedir" ifadesi, yerleşimin görüş ve hakimiyet alanına son derece uygun düşmektedir. Musa Dağı'ndaki yerleşim, elimizdeki bilgilere göre değerlendirildiğinde, Helenistik Dönem'de Olympos ile bağlantılı olarak kabul edilebilir. Öte yandan, aşağıdaki Olympos da buranın limanı olarak kullanılmış olmalıdır. Korsan Zeniketes'in yenilgisinin ardından Olymposluların yavaş yavaş liman yerleşimine taşındığı, ama yukarı kentin hiçbir zaman terk edilmediği düşünülmektedir.

jambs and the lintel of the first doorway have fallen down while the second doorway remains intact. The masonry employed is pseudo-isodomic. There is an inscription on the entranceway and a total of 11 blocks bearing the inscription can be seen.

The Chapel:

Located to the south of the agora, in the southwest part of the city there is a chapel built from fine and coarse cut stones. It has a single doorway and its apse is semi-circular both inside and out. Among the debris inside are fragments of balustrades and columns. A column fragment in situ located at the bema, which was exposed through illegal looting excavations, suggests the former presence of a baldachin here. There is a second apse encircling the former and forming a corridor between them. The relation of the second apse with the structure is not clear as it does not connect to it. There are a few traces of paint on the second apse. In front of the chapel there is a well, set in a square-shaped platform, slightly raised from the ground. On the southwest wall of the chapel there are pieces of architectural sculpture, possibly gathered here by previous researchers; the styles, motifs and rendering of these fragments indicate a date probably in the Middle Byzantine period. Scattered about there is a portable altar base, a stone object for ritual purposes and another cylindrical stone object.

Describing the fortress of Zeniketes on Olympos Mountain, Strabo states, 'all of Lycia, Pamphylia and Milyas can be seen from here', and this phrase perfectly fits the area dominated by this settlement. Based upon the available information, this settlement on Musa Mountain can be considered to have been connected to Olympos during the Hellenistic period. On the other hand, the lower Olympos should have functioned as the harbour for this settlement. It is thought that the Olympians moved gradually down to the harbour area, following the defeat of Zeniketes, but this upper settlement was never entirely abandoned.

Orta Dağlık Kilikya Bölgesi Araştırmaları 2005

Surveys in Central Rough Cilicia in 2005

Hamdi ŞAHİN

Orta Dağlık Kilikya tarihi coğrafya, yerleşim arkeolojisi ve epigrafya 2005 yılı araştırmaları, Mersin İli'nin Erdemli ve Silifke ilçelerinde gerçekleştirilmiştir.

Silifke İlçesi Çalışmaları:

Silifke'nin yaklaşık 23 km. kuzeyindeki Seyranlık Köyü arazisi içerisindeki antik köy yerleşmesinde 25-30 kadar dikdörtgen planlı, yer yer duvar yüksekliği 1.30 m. olan yapı kalıntıları ve bu yapıların hemen yanlarında 6 adet sarnıç belgelenmiştir. Antik köy yerleşiminin hemen 200 m. güneyinde biri yazılı olmak üzere çok sayıda mezar yapısı tespit edilmiştir. İlgili yazıtta, bu yerleşme yerinin Seleukeia antik kentine bağlı bulunduğu anlaşılmaktadır. Bölgenin yerleşim tarihi açısından önem taşıyan söz konusu yazıt yayına hazırlanmaktadır.

Silifke'nin 30 km. kuzeydoğusunda bulunan Olba antik kenti Tarakçı Mevkii'nde kaya üzerinde 3 harflilik bir yazıt; Yarikkaya Mevkii'nde kaya kabartması (Athena Oreia ?) ve buranın yaklaşık 500 m. batısında kaya üzerinde 3 figürlü bir kaya kabartması belgelenmiştir.

Cennet - Cehennem bölgesinin birkaç km. kuzeyindeki Göztepe'sinde 1996 yılında incelediğimiz tapınak ve çevresindeki yapılar yeniden incelenmiş ve hazırlanmaktadır. yayını için son kontroller yapılmış ve bu arada Zeus Olbios kültü ile bağlantılı olan bir adet yıldırım demeti kabartması görülmüştür.

Silifke'nin yaklaşık 14 km. batısında bulunan Karadedeli Köyü'nün 9 km. kuzeybatısındaki Kümbetbeleni Mevkii'nde 250 kadar ev kalıntısı, 30 sarnıç ve Erken Bizans Dönemi'ne ait bir kilise saptanmıştır. Buradaki kapı lentolarından biri üzerinde henüz yayınlanmamış olan bir yazıt saptanarak belgelemesi yapılmıştır.

Kümbetbeleni'nin 300 m. güneydoğusunda, Arakçıkalesi olarak adlandırılan anitsal mezar evi incelenmiştir. Alınlığının hemen altında bulunan şimşek demeti, bölgedeki Zeus Olbios kültürünün dağılımını göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

The 2005 campaign of surveys in Central Rough Cilicia, of its historical topography, settlement archaeology and epigraphy covered the townships of Erdemli and Silifke in the province of Mersin.

Surveys in Silifke Township:

Within the territory of Seyranlık village, ca. 23 km. north of Silifke, the remains of about 25-30 rectangular structures, with walls reaching in places a height of 1.30 m. and six cisterns next to them were documented in this ancient village settlement. About 200 m. south of the ancient village were numerous tombs, one of which carries an inscription which informs us that this site was part of the territory of Seleukeia. This inscription is of importance for regional history and has been prepared for publication.

At Olba, 30 km. northeast of Silifke, the following finds were documented: an inscription consisting of three letters, in the Tarakçı area; a rock relief (Athena Oreia?) in the Yarikkaya area and another relief of three figures about 500 m. to the west of the former relief.

The temple and its surrounding structures at Göztepe, located a few kilometres north of Cennet-Cehennem, that was surveyed in 1996, were revisited and final checks were made to finalise the preparations for its publication and, during the course of this work a relief of a thunderbolt related to the cult of Zeus Olbios was noticed.

In the Kümbetbeleni area of Karadedeli village, ca. 14 km. west of Silifke, the remains of about 250 houses, 30 cisterns and a church from the Early Byzantine period were identified and an unpublished inscription on a lintel was documented.

The monumental tomb-house called Arakçıkalesi, located 300 m. southeast of Kümbetbeleni was studied and the thunderbolt depiction directly beneath the pediment is significant, as it indicates the spread of the cult of Zeus Olbios.

Karadedeli'nin 3 km. kuzeyinde Antik Dönem'e ait bir çiftlik evinde, yuvarlak bir sunak üzerinde yer alan yazıt kopyalanmış ve ölçüleri alınmıştır.

Karadedeli'nin 4 km. kuzeydoğusunda yer alan Çaltılı Mevkii'nde kubbeli bir mezardan yapısındaki yazıt kopyalanmıştır. Mezar büyük bir ihtimalle dinamitlenerek tahrif edilmiştir. Mezarın hemen sol tarafındaki duvar kalıntısının içerisindeki yazıt kopyalanmış ve estampajı alınmıştır. Ayrıca Dilektaş-Çaltılı-Karakabaklı-İşikkale-Aşağıdünya-Sinekkale-Akhayat güzergahı boyunca uzanan ve yaklaşık 15 km. uzunluğunda olan antik yol incelenmiştir. Yerleşim Coğrafyası çalışmalarına özellikle Aşağı Dünya yerleşmesinde kapsamlı olarak devam edilmiştir.

Silifke'nin Taşucu beldesine bağlı olan Manastır Mevkii'nde bulunan geç antik yerleşme yerinin deniz kenarındaki kesiminde, Erken Roma devrinde inşa edilmiş olduğu sanılan Apollon Sarpedon Tapınağı'nın izleri aranmıştır.

Hazırlanmaka olan Silifke ve yakın çevresini kapsayan yazıt kataloğu çalışmalarına devam edilmiştir.

Erdemli İlçesi Çalışmaları:

Mersin İli Erdemli İlçesi'ne bağlı olan Korykos antik kenti A, B, ve C nekropollerinde bulunan mezardan yapıları ve yazıtları incelenmiştir. Büyük kısmı yayınlanmış olan bu yazıtlar, yayınları ile karşılaştırılmış ve dijital fotoğrafları çekilerek belgelenmeye başlanılmışlardır. Ayrıca nekropolün doğu, batı ve kuzey sınırları belirlenmeye çalışılmıştır ve hazırlanmakta olan Korykos yazıtlar katalogunun yayın çalışmalarında önemli ölçüde ilerleme sağlama bilmiştir.

Erdemli İlçesi'nin 25 km. kadar kuzeydoğusunda bulunan Yağda Köyü civarındaki antik yerleşme yeri araştırılmıştır. Burada Roma İmparatorluk Devri'ne tarihlenebilen bir çiftlik evi saptanmıştır. Çiftliğin ana binasının girişindeki kapı lentesi üzerinde bir adet phallos, bir dioskur takkesi ve Herakles lobutu kabartması görülmektedir.

Bu bölgedeki ikinci önemli buluntu yeri Elbeyli Köyü'dür. Köyün içerisinde kaya üzerinde bulunan bir asker kabartmasının arkasında define gömülü olduğu inancıyla büyük ölçüde tahrif edildiği görülmüştür. Kabartmanın solunda bulunan 5 satırlık Eski Yunanca yazıt kopya edilmiştir.

Erdemli'ye bağlı Alibeyli Köyü'ndeki Mehmetli Mevkii'nde kaya üzerinde bir adet Herakles lobutu kabartması belgelenmiştir.

In an antique farmhouse located 3 km. north of Karadedeli an inscription on a round altar was copied and measured.

An inscription on a domed tomb in the Çaltılı area, located 4 km. northeast of Karadedeli, was copied. The tomb had been destroyed, probably with dynamite. The inscription on the inner side of the wall remains to the left of the tomb was copied and a squeeze was taken of it.

In addition, the ancient road, approximately 15 km. long, stretching from Dilektaş via Çaltılı, Karakabaklı, İşikkale, Aşağıdünya, Sinekkale to Akhayat was explored.

Our surveys relating settlement to the geography continued in detail especially at Aşağıdünya.

Traces of the temple of Apollon Sarpedon, that is believed to date to the Early Roman period, were searched for in the seaside part of the settlement of Late Antiquity in the Manastır area, within the Taşucu district of Silifke.

The preparations for an inscription corpus covering Silifke and its environs continued.

Surveys in the Erdemli Township:

The tombs and inscriptions at the necropolises A, B, and C of ancient Korykos, within the township of Erdemli were studied. These inscriptions, most of which have already been published, were compared with their publications and their digital images began to be recorded. In addition, we tried to identify the northern, western and eastern borders of the necropolis area, as well as proceeding rapidly with our inscription corpus of Korykos.

The ancient settlement near the Yağda village, ca. 25 km. northeast of Erdemli, was surveyed. A farmhouse datable to the Roman Imperial period was identified here. The lintel of the main entrance of the farmhouse has carved reliefs of a phallus, the headdress of a Dioscuri and the club of Heracles.

The second important site of finds in the region is at Elbeyli village. It was observed that a rock relief depicting a soldier figure was badly destroyed by illegal looting treasure hunting vandals. The five-line Greek inscription to the left of the relief was copied.

The remains of an Early Byzantine church within the territory of Akpinar (aka Pınarbaşı) village, about 60 km. northeast of Erdemli, were documented.

25 houses dating from the Late Roman period as well as ca. 10 sarcophagi and rock-cut tombs were identified in the Serdögül area, located 5.5 km. southeast of Kızıilen

Erdemli ilçe merkezinin 60 km. kadar kuzeydoğusunda Akpınar Köyü (=Pınarbaşı) arazisi içerisinde bir Erken Bizans kilisesinin kalıntıları belgelenmiştir.

Erdemli İlçesi sınırları içindeki Kızılen Köyü'nün 5.5 km. kadar güneydoğusundaki Serdögül Mevkii'nde 25 kadar Geç Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen ev kalıntısı ile 10 kadar lahit ve kaya mezarı saptanmıştır. Lahit kapaklarından bazıları üzerinde üzüm salkımı ve haç kabartmaları görülmektedir.

Erdemli'nin yaklaşık 12 km. kadar kuzeydoğusundaki Kayacı Köyü arazisinde bulunan Sulucin mağarasında teraslama yapılarak mekanlar oluşturulduğu ve burasının geç antik devirde yerleşme yeri olarak kullanıldığı görülmektedir. Duvarlarda bulunan nişler, mağaranın aynı zamanda bir sunu yeri olarak da kullanıldığını düşündürmektedir. Mağaranın ortasında çapı yaklaşık 1.50 m. olan bir dejirmen taşı bulunmaktadır. Mağaranın girişinde sağda 8 m. kadar yükseklikte, Geç Hellenistik Dönem'e ait bir yazıt görülmektedir. Yazıt ayrıntılı olarak yayına hazırlanmaktadır. Bu mağara civarında bir kaya üzerinde avcı ve köpek figürlerini içeren bir kabartma görülmüştür. Aynı bölgedeki Fakiköy Mevkii'nde ise yaklaşık 8 adet Geç Roma-Erken Bizans evinden oluşan yerleşme belgelenmiştir.

Erdemli'nin yaklaşık 20 km. kadar kuzeydoğusunda bulunan Sarıkaya Köyü'ne bağlı Ömerin Köyü Mevkii'nde 15 adet ev kalıntısı, sarnıçlar ve lahit kapakları tespit edilmiştir.

Gökören Mevkii'nde ise birkaç katlı bir çiftlik evinin varlığı saptanmıştır. Çiftlik evinin hemen önündeki alan teraslanarak tarım yapmaya uygun hale getirilmişlerdir. Çevrede yaklaşık 7 adet lahit teknesi ve kapağı belgelenmiştir. Mimari özelliklere göre bu yerleşmenin Geç Roma-Erken Bizans dönemlerinde iskân edildiğini söylemek mümkündür. Erdemli bölgesinde incelenen diğer bir yerleşme yeri ise Erdemli İlçesi'nin 18 km. kadar kuzeyinde bulunan Koramaklı Köyü'dür. Bu köyde de iyi korunmuş durumda Roma İmparatorluk Devrine tarihlenen bir asker kabartması incelenmiştir. Civardaki diğer bir buluntu yeri ise Hüsametli Köyü'dür. Çalışmalar sırasında büyük kısmı burada bulunan Geç Antik ve Erken Bizans Dönemi'ne ait yapılar belgelenmişlerdir.

Erdemli'nin yaklaşık 10 km. kadar kuzeydoğusundaki Üçayak Köyü'nde 30 kadar Geç Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen ev ile çok sayıda lahit teknesi ve kapağı saptanmıştır. Dikdörtgen planlı bir evin kapı lentesi üzerinde bulunan kalkan kabartması dikkat çekmektedir.

Erdemli'ye bağlı Küstüllü Köyü'nün 3.5 km. kadar doğusundaki tepe üstü yerleşmesinde sayıları 250 ile 300'ü

village, within the township of Erdemli. Some of these sarcophagus lids have grape and cross motifs carved in relief on them.

It was observed that the Sulucin cave, located within the territory of Kayacı village about 12 km. northeast of Erdemli, was terraced and settled in Late Antiquity. The niches in the walls also suggest that the cave served as a site for offerings. In the middle of the cave there is a millstone ca. 1.50 m. in diameter and, at the mouth of the cave, about 8 m. above the ground there is an inscription dating from the Late Hellenistic period which is currently being prepared for publication. Near the cave is a rock relief depicting a hunter and dogs. In the nearby Fakiköy area, a settlement comprising about eight Late Roman-Early Byzantine houses was documented.

In the Ömerin Köyü area, within the territory of Sarıkaya village, ca. 20 km. northeast of Erdemli, about 15 houses, cisterns and sarcophagus lids were identified.

In the Gökören area, a multi-storied farmhouse was identified. The land in front of the farmhouse was terraced for agricultural purposes and nearby, about 7 sarcophagi and their lids were documented. From the architectural evidence, it is possible to say that this site was settled during the Late Roman-Early Byzantine periods.

Koramaklı village about 18 km. north of Erdemli was another site surveyed within Erdemli township. A well-preserved relief of a soldier, dating from the Roman Imperial period was studied in this village. The nearby Hüsametli village was the site of another find: structures dating from Late Antiquity and from the Early Byzantine periods were documented here.

In Üçayak village about 10 km. northeast of Erdemli, about 30 houses dated to the Late Roman Imperial period and numerous sarcophagi and lids were identified. On the lintel of a rectangular house there is a shield motif carved in relief.

On a hill located 3.5 km. east of Küstüllü village the following were identified: the remains of between 250 and 300 houses, a church, numerous large cisterns, sarcophagi basins carved from the rock, a relief of three soldiers carved on a rock surface, and the remains of a few structures built from polygonal masonry and which are partially visible on the ground.

A farmhouse used in the Late Roman and Early Byzantine periods was surveyed in the Çet Tepesi area, located about 8 km. northeast of the Limonlu district. Five olive oil facilities next to this structure indicate that this settlement was a self-sufficient agricultural settlement as was observed for parallel examples elsewhere in the region.

bulan ev kalıntısı, kilise yapısı çok sayıda büyük hacimli sarnıç kayalara oyulmuş lahit tekneleri ve bir kaya yüzeyi üzerinde üç adet asker kabartması ile toprak üzerinde kısmen takip edilebilen çokgen taş tekniği ile oluşturulmuş az sayıda yapı kalıntısı saptanmıştır.

Limonlu Beldesi'nin yaklaşık 8 km. kadar kuzeydoğusundaki Çet Tepesi Mevkii'nde Geç Roma ve Erken Bizans devirlerinde kullanılmış olan bir çiftlik evi incelenmiştir. Yapının hemen yanında bulunan 5 adet zeytinyağı üretme işliği, buranın da bölgedeki benzer diğer örneklerde olduğu gibi kendi gereksinimlerini karşılamaya yönelik tarimsal faaliyette bulunan bir çiftlik yerleşmesi olduğunu göstermektedir.

Erdemli İlçe merkezinin Koyuncu Mahallesi'ndeki Kepir Kale tepe üstü yerleşmesinde çapı yaklaşık 200-230 m. olan alanda çokgen taş tekniği ile oluşturulmuş savunma amaçlı duvarlar takip edilebilmektedir. Tepe üzerinde yaklaşık 60 kadar ev kalıntısı ile içinde 7 adet oda bulunan dikdörtgen planlı bir yapı kalıntısı ve sarnıçlar ile tepenin yamacında bir adet Erken Bizans Dönemi'ne ait bir yapı bulunmaktadır.

Dağlık Kilikya Bölgesi araştırmalarına 2006 yılında da devam edilecektir.

At the hill-top settlement of Kepir Kale in the Koyuncu neighbourhood of Erdemli town centre, fortification walls of polygonal masonry can be followed in an area of 200-230 m. in diameter. On top of the hill are the remains of about 60 houses with one structure containing seven rooms, cisterns and an Early Byzantine period structure lies on the slope.

Our surveys of Rough Cilicia are planned to continue in the 2006 season.

Alanya Kalesi Tophane Mahallesi Grafitili Duvar Resmi Koruma Çalışması

The Conservation of a Plastered Wall with Graffiti in the Tophane Quarter of Alanya Citadel

Seher TÜRKMEN – Akif GAFFAROĞLU

Alanya Kalesi Tophane Mahallesi’nde yer alan, günü müze ancak temel taşları ve bazı duvarları gelebilmiş bir 18. yy. (?) yapısının güney duvarında Alanya Müzesi uzmanları tarafından, siva üzerine yapılmış gemi desenleri bulunan grafitiler tespit edilmiştir (Res. 1). Duvarın doğal tahribata karşı açık olması ve yıkılma tehlikesi bulunması nedeni ile gereken izinler alınarak, sıvanın yerinden kaldırılıp Alanya Arkeoloji Müzesi’nde koruma altına alınmasına karar verilmiştir.

03-16.08.2005 tarihlerinde gerçekleştirilen uygulama programı dahilinde, iki aşamada sürdürülür. Buna göre ilk aşama eser *in situ* halindeyken, ikinci aşama ise eserin müzeye naklinden sonra gerçekleştirilmiştir.

Eserin Genel Değerlendirilmesi

Tarihçe:

Tarihçe ile ilgili kesin bir veri olmamakla birlikte, grafitilerin konusunu oluşturan gemi çizimlerinden hareketle eser 18. yy.’a tarihlenmektedir. Grafitilerin yer aldığı duvarın bulunduğu ev 1980’li yıllarda yanmıştır. Bu yangının izleri duvar yüzeyinde ve sıvaların yer yer dökülmESİ sonucu yüzeyde izlenebilen ahşap hatillardaki kömürleşmeden anlaşılabilirilmektedir.

Malzeme, Teknik:

Duvar, farklı ölçülerde taşlar kullanılarak, yiğma taş duvar tekniğinde yapılmıştır. Taşların birleştirilmesinde çamur kullanılmıştır. Yaklaşık bir metrelük aralıklarda, duvarı enine dolaşan 5x10 cm. ölçülerinde çam hatılları kullanılmıştır. Taş yüzeylerinde tesfiye sıvası da diyebildiğimiz yer yer 3-5 cm.’ye kadar kalınlaşan bir siva vardır. Kullanılan harç kum, mermer veya taş tozu ve kireç içermektedir. Agrega kalınlığı 0-4 mm. aralığındadır.

Alanya Museum curators had identified graffiti ship depictions in the plaster of the south facing wall of a partially standing 18th (?) century structure in the Tophane quarter of Alanya’s Citadel (Fig. 1). As this wall was exposed to weathering and may have collapsed at any time, with the procurement of the required permissions, it was decided to remove this plaster panel and place it under conservation in the Alanya Museum.

This operation was undertaken from the 3rd through to the 16th of August, 2005, in a two stage programme. The first stage was undertaken while the item was in situ, the second stage after had been taken to the museum.

The Overall Condition of the Work of Art

Dating:

Despite the lack of clear evidence for its date, the work has been dated to the 18th century from the types of the depicted ships. The house that included this wall carrying these ship graffiti burnt down in the 1980s and traces of this fire were easily discernible on the wall surface, as well as from carbonised wooden beams that were exposed beneath the fallen plaster.

Materials and Technique:

The wall was built from rubble stones of various sizes joined by a mud mortar. Relieving horizontal beams of pine wood, 5x10 cm. in section, were placed approximately 1 m apart. A smoother plaster coating, obtaining a thickness of 3 to 5 cm. in places, was applied directly on to the stone surface of the wall. The plaster contains sand, marble or stone powder and lime, and the thickness of the aggregate varies from 0 to 4 mm. The use of a mud mortar in the wall construction itself and the use

Res. 1 Grafitili Duvar resminin *in situ* görüntüsü
Fes. 1 View of the *in situ* wall with graffiti

Taşıyıcı duvarda bağlayıcı olarak çamur kullanılırken, siva tabakası kireç harçının kullanılmış olması dönemde farkı olabileceğini düşündürmektedir. Tesviye sıvasının üzerinde kalınlığı 5 mm.'yi bulan ve çok ince bir agreganın kullanıldığı kum katkılı kireç harcı bulunmaktadır. Çalışmamızın konusunu oluşturan grafitiler de bu tabakanın üzerinde yer almaktadır. Geçirdiği yangın nedeni ile siva tabakasında yer yer deformasyon, kabarma, kavrama ve tozumalar gözlenmektedir. Siva taşıyıcı duvardan ayrılmış ve siva-duvar arasında büyük boşluklar oluşmuştur. Bu katmanın üzerinde badana veya çok ince üçüncü bir siva olabilecek bir katman kalıntıları iz miktarda bulunmaktadır. Kaba siva katmanı malzemesi saman katkılı kireç harcidir. Bu kat esas siva kalınlığını teşkil etmektedir.

Çalışmanın Kapsamı:

Çalışmanın kapsamını, güney duvarının kuzeye bakan cephesinde, biri doğu, diğeri batı yönünde yer alan ve birbirlerinden dikey bir şeritle ayrılan iki grafitili panel oluşturmaktadır. Siva yüzeyi yoğun yosun ve likenler ile kaplı olduğu için grafitiler güçlükle görülebilmektedir. Yapılan programda batı taraftaki sivanın yerinden alınarak taşınması planlanmışken, temizlik çalışmaları esnasında doğu yanda bulunan ve üzerinde değişik grafitiler görülen bölüm de çalışma kapsamına alınarak müzeye taşınması uygun görülmüştür.

Batı Panelin Genel Değerlendirmesi:

Yüksekliği 150 cm. genişliği 210 cm. ölçülerindedir. Doğu panele göre daha büyük olan bu panel yine doğu panele göre siva dökülmeleri ve kabarmalar açısından nispeten daha sağlam bir yapıya sahiptir. Özellikle doğu

of a lime mortar for the plaster coating may suggest a difference in date between the construction of the wall and it being plastered. This coat of plaster was then further coated with a fine plaster, almost 5 mm. in thickness, containing a very fine aggregate, sand and lime. The graffiti are incised in this outer fine plaster coating. It can be seen that the plaster coating has deformations, intumescence, flaking and granulation in places. The plaster has separated from the wall, causing large gaps to form. Upon this upper layer there are a few remaining traces of another superimposed layer, which may indicate a very thin third plaster coating or a whitewash. The coarse plaster layer is of lime mortar containing straw and this layer comprises the main thickness of plaster.

The Scope of the Work:

Two panels carrying graffiti, separated from each other by a vertical band, on the north-facing side of the south wall comprise the scope of this work. As the plaster surface was heavily covered by moss and lichen, it was difficult to see the graffiti. In the original programme, the plan called for the western part of the plaster to be removed but, during the course of our cleaning work, the eastern panel with its own graffiti was noticed and this was also included in our work.

The Overall Condition of the Western Panel:

The western panel measures 150 cm. in high and is 210 cm. wide. It is larger and is better preserved than the eastern panel. It was covered over by moss and lichens, especially in its eastern part, and granulation was observed on its western part. Around the upper relieving beam in the eastern part of the panel, traces of the outer plaster coating were discernible. There were holes on the plaster surface that were full of lichens and insect nests. Around the lower and upper horizontal relieving beams there were gaps between the plaster and the wall. These gaps, especially in the eastern part of the panel were connected to each other by cracks, which further undermined the stability of the plaster panel and the moss and lichens had penetrated into the graffiti.

The Overall Condition of the Eastern Panel:

The eastern panel measures 170 cm. in height and is 150 cm. wide. The parts of the panel where the relieving beams were had lost their plaster because of the fire and there were cracks in the plaster. The surface was covered by moss, lichens and fungi. Gaps between the panel and the wall had formed, especially where the

kısımları yoğunlukta olmak üzere yosun ve likenlerle kaplıdır, batı kısmındaki sıvada tozuma gözlenmektedir. Panelin doğu kısmının üst hatıl çevresinde, üst kat sıva izi takip edilebilmektedir. Yüzeyde yer yer boşluklar mevcuttur, bu boşlukların içeriği liken ve böcek yuvalarıyla dolmuştur. Üst ve alt hatılların çevresinde sıva-duvar arası boşluklar vardır. Özellikle çatlaklarla birbirine bağlanmış panelin doğu bölümündeki boşluklar sıva dokusunun statığını zayıflatmaktadır. Grafitilerin içine likenler ve yosun dolmuş durumdadır.

Doğu Panelin Genel Değerlendirilmesi:

Yüksekliği 170 cm., genişliği 150 cm. ölçülerindedir. Panelde ahşap hatılların geçtiği kısımlarda yanın sonucunda sıvalar büyük oranda dökülmüş ve dökülen kısımların etrafında çatlaklar oluşmuştur. Yüzey liken yosun ve mantarlar ile kaplıdır. Ahşap hatılların geçtiği kısımlar başta olmak üzere sıva ile duvar arasında boşluklar oluşmuştur. Panelin üst kısmında boşluklar yer almaktadır. Bu boşlukların içerisinde liken ve böcek yuvaları mevcuttur.

Sıva yüzeyinde yoğun şekilde çatlaklar gözlenmektedir. Bütün yüzeyde yer yer yanın sonucu olmuş is tabakası mevcuttur. Uzun süre açıkta kalması sonucunda yağmur suları ve dış etkenlerden kaynaklanan tozuma ve yüzeyde kayıplar mevcuttur. Panelin üst kısmında tozuma gözlenmektedir. Doğu panelin alt kısmından geçen hatılin hemen altındaki üst sıva katmanı dökülmüş durumdadır.

Res. 2 Çizimin yapılması
Fig. 2 Drawing of the plaster surface

relieving beams extended. In the upper part of the panel there were gaps full of lichen and insect nests.

Extensive cracks, as well as a layer of soot from the fire were observed on the plaster surface. Due to its long exposure to the process of weathering, granulation and partial loss had been caused by external factors and from rain water. The upper plaster of the panel was granulated. The outer plaster coating directly beneath the lower relieving beam had been lost.

Implementation

1. Documentation:

Drawing of the plaster surface to a 1:1 scale (Fig. 2), showing the deformation and graffiti, as well as drawing to scale and the relevant documentation employing symbols and filming and photography, before, during and following this work, also formed a part of the work of documentation.

2. Cleaning of the Surface:

Moss, lichens, fungi etc on the surface were cleaned off by mechanical methods while the dirt and the soot layer caused by the fire were cleaned with AB 57 (Fig. 3).

3. Consolidation:

The surface was twice coated with Paraloid B 72, in 3% and 5% proportions, against the weakening of the binders due to the problem of granulation and from long-term weathering (Fig. 4).

Res. 4 Sağlamaştırma
Fig. 4 Consolidation

Res. 3 AB 57 Formülü ile yüzey temizliği yapılmırken
Fig. 3 Cleaning with AB 57

Uygulama

1. Dökümantasyon:

Eserin 1/1 oranlarında bozulma ve grafitileri gösteren çizimi; Ölçekli çizimi (Res. 2) ve buna bağlı olarak simge ile dokümantasyon yapıldı. Çalışma öncesinde, esnasında ve sonrasında film ve fotoğraf ile belgeleme yapıldı.

2. Yüzey Temizliği:

Eserin yüzeyinde bulunan yosun, mantar, liken vb., mekanik yöntemlerle; kir ve yanından kaynaklanan is tabakası AB 57 formülü ile temizlendi (Res. 3).

3. Sağlamaştırma:

Eserin yüzeyinde görülen tozuma ve uzun süre dış etkenlere maruz kalmasından kaynaklanan bağlayıcıların zayıflamasına karşı yüzeye % 3 ve % 5 oranlarında iki defa Paraloid B 72 sürüldü (Res. 4).

4. Yüzeye Taşıyıcı Yapıştırılması:

% 30 oranında aseton içinde eritilmiş Paraloid B 72 kullanılarak yüzeye Japon kağıdı yapıştırıldı. Bu katmanın kurumasından sonra (bir gün) aynı oranda Paraloid B 72 ile Japon kağıdının üzerine gazlı bez yapıştırıldı.

4. Application of the Support to the Surface:

Japanese paper was stuck to the surface, using Paraloid B72 dissolved in acetone in 30% proportion. After this layer had dried (one day), gauze was stuck to the Japanese paper, using Paraloid B72 in the same proportions as above.

5. Lifting the Panels:

After the required consolidation was attained, steel bars were inserted between the wall and the plaster and then these strengthened plaster panels were separated from the wall and placed upon a wooden plaque. The panels were then taken to Alanya Museum and the unwanted plaster on the back was there removed.

6. The Consolidation of the Plaster:

For the consolidation of the plaster, Primal AC 33 in 30% proportion was absorbed through the back of the plaster.

7. Preparation of a New Plaster Support as per the Original Plaster:

The new plaster mortar consisting of: 2 volumes of sand to 1 volume of marble powder, 0.5 volume of lime-cream and 0.5 volume of hydraulic lime was prepared and was then applied on the back of the panels.

8. Fastening of the Aerolam Panel:

An Aerolam panel, 11 mm. in thickness, which is very light itself, but has a large bearing capacity, was stuck to the entirely dry, new lime mortar surface using Araldite mtu and hy 956 hardner.

9. The Cleaning of the Surface:

The panels were then turned over and the gauze and Japanese paper that had earlier been applied, to enable the panels to be lifted from the wall, was removed using acetone. The residue of paraloid was then removed. Following a second stage of cleaning with AB 57, organisms such as lichens etc on the surface of these panels were again cleaned mechanically and also with "des-novo" and water. The edges of the aerolam panel and the lime mortar were closed and the missing parts were filled in. A fine cleaning of the surface was then completed and Paraloid B 72 in 3% proportion was applied which completed the work.

This work was carried out by conservators M. Yar and C. Küçük and their work report has been quoted.

5. Eserin Yerinden Kaldırılması:

Yeterli sağlamlık elde edildikten sonra duvar ile siva arasından girilen çelik çubuklar yardımcı ile siva tabakası duvardan ayrılarak ahşap bir plakanın üzerine yerleştirildi. Bu işlemden sonra Alanya Müzesi'ne taşınan siva tabakası arka yüzeyinde bulunan ve çalışma sırasında kalınlık oluşturabilecek harç kalınlığı inceltildi.

6. Sivanın Sağlamllaştırılması:

Grafitinin bulunduğu siva tabakasının arkasından % 30 oranında Primal AC 33 emdirilmek sureti ile sağlanıştırma yapıldı.

7. Orijinal Harcına Uygun Yeni Taşıyıcı Harç Yapılması:

2 vol kum, 1 vol mermer tozu, 0.5 vol kaymak kireç, 0.5 vol hidrolik kireç olarak hazırlanan kireç harcı eserin arkasına 3 cm. kalınlığında uygulandı.

8. Aerolam Panel Yapıştırılması:

Kireç harcının tamamen kurumasından sonra taşıyıcılığı yüksek hafif bir malzeme olan 11 mm. kalınlığındaki aerolam panel kurumuş olan harç tabakasının arkasına araldit mtu ve hardner hy 956 ile yapıştırıldı.

9. Yüzeyin Temizlenmesi:

Eserin ters çevrilmesinden sonra yüzeyine yapıştırılmış olan tela ve Japon kağıdı aseton yardımı ile alınarak yüzeydeki paraloid kalıntıları temizlendi. İkinci kez AB 57 temizliği yapıldıktan sonra yüzeyde bulunan liken vb. organik zararlılar tekrar mekanik olarak ve desnovo ve su ile temizlendi. Aerolam panel ve harcın kenarları kapatılıp eksik kısımların dolguları yapıldı ve ince yüzey temizliğinin tamamlanmasından sonra % 3 oranında hazırlanan Paraloid B72 yüzeye sürülerek çalışma tamamlandı.

Bu çalışma Konservatör M. Yar ve C. Küçük tarafından gerçekleştirilmiş olup, çalışma sonuç raporları aynen alınmıştır.

Söz konusu grafitiler, 2006 yılı Mayıs ayında bitirilmesi planlanan Alanya Müzesi'nin büyük salonunda "Gemi ve Denizcilik" konulu teşhir çalışmalarında yerini alacaktır (Res. 5).

Res. 5 Gemi grafitileri
Fig. 5 The ship graffiti

The ship graffiti thus conserved will be displayed in the 'Ships and Seafaring' exhibition to be held in the main hall of the Alanya Museum, which is planned to open during May 2006 (Fig. 5).

Burdur, Karamanlı Üç Tümülüsler Kurtarma Kazısı

Rescue Excavations at the Üç Tümülüsler in Karamanlı, Burdur

H. Ali EKİNCİ

Burdur İli, Karamanlı İlçesi, Bademli Köyü sınırları içinde, Bademli Höyükün 700-800 m. güneybatısında, Burdur-Karamanlı asfaltının 500 m. kuzeyinde yer alan Üç Tümülüsler'den ortada bulunan ve en büyük çaplı olanında, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıklarları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleri ile Müze Müdürü H. A. Ekinci başkanlığında Arkeologlar M. O. Erbay ve A. Çankaya'dan oluşan ekip tarafından 5.09.2005 günü başlayan ve 34 gün süren bir kurtarma kazısı yapıldı.

Bademli Tümülüsleri yörede "Üç Tümülüsler" ya da "Üç Güzeller" olarak adlandırılır (Res. 1). Tümülüsler olasılıkla antik çağlardan bu yana defalarca girildiği, yer yer tahrif edilip kazıldıkları daha ilk bakışta kaçak kazı çukurlarından anlaşılmaktadır.

Tümülüsler güneyden, önde Karataş Gölü ve onun da arkasında Pisidya Bölgesi'nin önemli antik kentlerinden olan Olbasa ile karşı karşıya durmaktadır. Bu konumundan dolayı onları Olbasa ile ilişkilendirmek mümkündür.

Çalışmalara ortadaki büyük tümülüste başlamamızın amacı, diğer iki tümülüsümüzdeki yıllarda açılmasına bile, en azından mezar odalarıyla ilgili önemli ortak özelliklerin anlaşılacak olmasıdır. SDÜ Jeofizik Mühendisliği

With the permission granted by the Directorate General of Museums and Cultural Heritage, of the Ministry of Culture and Tourism, rescue excavations were conducted by a team of archaeologists, M. O. Erbay and A. Çankaya under the direction of H. A. Ekinci, Director of the Burdur Museum, at the middle and largest of the three tumuli, known as Üç Tümülüsler, which are situated 500 m. north of the Burdur-Karamanlı asphalt road, 700-800 m. southwest of Bademli Höyükü, within the borders of the Bademli village in the Karamanlı township of Burdur. This work began on September the 5th and it lasted for 34 days.

The Bademli Tumuli are locally known as the "Üç Tümülüsler", literally the "Three Tumuli", or as the "Üç Güzeller", literally 'Three Graces' (Fig. 1). From a first look at the tumuli, it can be understood from the evidence of excavated pits that they have been penetrated many times, probably from antiquity onwards, and were damaged in various places by illegal excavations.

To the south, these tumuli face the Karataş Lake and the city of Olbasa lying behind it and it is possible to relate these tombs to Olbasa, an important city of ancient Pisidia.

The aim in initiating our work at the largest, middle tumulus was to reveal the common properties of the burial chambers, although the other two tumuli might not be excavated in the future. Firstly the dromos of the tomb was localised using georadar equipment by Assoc. Prof. Dr. V. Kara of the Geophysics Engineering Department of Süleyman Demirel University and, consequently, in the first trenches the dromos wall was uncovered and work proceeded toward the burial chamber. The dromos is 29.45 m. in length and is a corridor flanked by walls built from large stones (Fig. 2). Despite collapses and deformation in places, the dromos is well-preserved. Its width at the outer end begins at 2.45 m. and reduces to 1.40 m. when it reaches the burial chamber.

Res. 1 Üç Tümülüsler. Genel
Fig. 1 View of the "Three Tumuli"

Res. 2 Dromos'taki kazı çalışmaları

Fig. 2 View of the excavation of the Dromos

Bölümünden Doç. Dr. V. Kara'nın Jeoradar izleme amacıyla dromosu tespit etmesinden sonra, kazı açmalarının başlamasıyla birlikte dromos duvarı belirlenerek mezar odasına doğru devam edilmiştir. 29.45 m. uzunluğundaki dromos her iki yanda iri taşlarla örülülmüş bir koridor biçiminde devam etmektedir (Res. 2). Yer yer çökmeler ve bozulmalara karşın genel olarak iyi korunduğunu görülen dromosun genişliği başladığı noktada 2.45 m. iken mezar odasına yaklaşıldığında 1.40 m.'ye düşmektedir. Çalışmalar koridor içinde göçükten korunmak amacıyla demir konstruksiyon ile tahkimat yapılarak sürdürülmüştür (Res. 3). Mezar odası $2.20 \times 2.13 \times 2.36$ m. ölçülerindedir ve tabana varıncaya kadar tamamı oldukça düzgün bir işçilikle kum taşılarından yapılmıştır. Oda-nın giriş kapısı semerdam şeklinde üçgen alınlıklıdır (Res. 4). Girişten itibaren sağ ve soldaki klineler güney – kuzey, diğeri ise doğu – batı yönünde yerleştirilmiştir;

Res. 3 Dromos'taki tahkimat çalışmaları

Fig. 3 Iron reinforcement in the Dromos

In order to avoid any accidents that can be caused by caving in, the work progressed with the support of iron construction reinforcement (Fig. 3). The burial chamber measures $2.20 \times 2.13 \times 2.36$ m. and was built entirely from sandstone employing high quality workmanship. The doorway leading into the burial chamber is saddle-shaped and has a triangular pediment (Fig. 4). The klines to the right and left of the doorway, extend in a north-south direction while the other is orientated in an east-west direction and, all three measure 1.86×0.68 m. The part to locate the head of the deceased was carved to form a stone pillow (Fig. 5).

The burial chamber had already been entered and disturbed by illegal excavators. The floor pavement was broken and had been lifted and placed on one of the klines and the skeletons were disordered. Amongst the

Res. 4 Üçgen alınlıklı giriş kapısı

Fig. 4 The Triangular Pediment of the burial chamber

Res. 5 Mezar odasındaki klineler

Fig. 5 The klines in the burial chamber

üçü de 1.86x0.68 m. ölçüsündedir ve baş koyma yerleri yastık şeklinde oyulmuştur (Res. 5).

Mezar odasında kaçak kazıcıların tarafından taban döşemelerinin kırılarak yerinden kaldırıldığı ve klinelerden birinin üzerine konulduğu, iskeletlerin karıştırıldığı görülmüş, bir ahşap lento, bazı keramik parçaları, koşumla ilgili bronz parçalar ele geçirilmiştir. İnsan iskeletleri ve ahşap kütük parçası incelenmek üzere gerekli yerlere ulaşmıştır.

Yapılan araştırma, inceleme ve gözlemlere göre Üç Tümülüsler, buradan yaklaşık kuş uçuşu 15 km. uzaklıkta bulunan ve 1998 yılında yine Müze Müdürlüğü'nün bir kurtarma kazısı ile açılan Çeçtepe Tümülüsu gibi İ.O. 5-4. yy.'a tarihlenmektedir.

finds recovered were a wooden lintel, some potshards and some bronze pieces belonging to bridles. The skeletons and the wooden find were handed over to the authorities for their further study.

Research, studies and observations suggest that the Üç Tümülüsler can be dated to the 5th-4th centuries BC. This is also the case with the Çeçtepe Tumulus, 15 km. distant in a straight line from these tumuli, which was the subject of a rescue excavation conducted by the Burdur Museum in 1998.

Pisidia Antikheiası 2005 Yılı Çalışmaları

The 2005 Campaign at Pisidian Antioch

Ali HARMANKAYA – Şahin GÜMÜŞ

Antikheia kentindeki kazı ve temizlik çalışmaları, Yalvaç Müze Müdürü A. Harmankaya başkanlığında arkeologlar Ö. Çomak ve Ş. Gümüş'ün katılımı ve Yard. Doç. Dr. M. Büyükkolancı'nın danışmanlığında 24.09.2005 tarihinde başlamış ve iki ay sürmüştür. Amaç öncelikli olarak tiyatro, St. Paul Bazilikası, Decumanus Maximus ve Cordo Maximus caddeleri, Merkez Bazilikası, Tiberius Meydanı, Agustus Tapınağı ve çevresi, nymphaeum ve hamam gibi belli başlı yapıların ve gezi güzergâhlarının temizliği ile dağınik mimari blokların düzenlenmesidir. Kazı çalışmaları ise sadece hamamın doğu kesiminde ve tiyatronun batısındaki ana caddelerde sürdürülmüştür (Plan. 1).

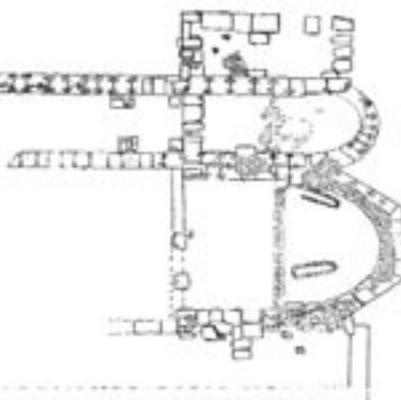
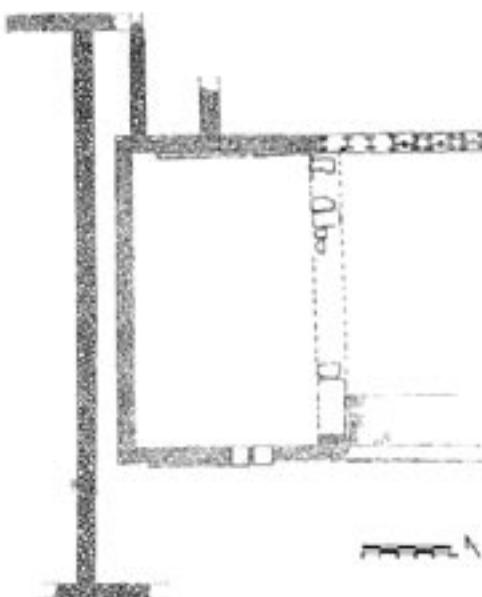
1. Hamam ve Doğu Alanın Kazısı:

2004 yılı II. Dönem çalışmalarında hamamın doğusundaki üst dolgu toprak temizlenmişti. Bu yıl yapının sınırlarını belirlemek ve paleastrayı bulmak amacıyla çalışmalar yine doğuda devam edilmiştir. Kuzey Kilisesi'nin narteksi ile hamam arasındaki alanda güneşe doğru kazı çalışmasına başlanılmış, hamamın kuzeyinde 1.10 m. genişliğinde, 1.10-1.30 m. yüksekliğinde, kuzey güney yönünde 38.50 m. uzunluğunda bir duvar ortaya çıkarılmıştır. Duvarın güney kesiminde, 1.20 m.'lik batı uzantısı bulunabilmiş, gerisinin tahrip olduğu anlaşılmıştır. Doğu batı yönünde devam eden duvarın kuzeyinde - 1.00 m. kotunda kalın sıvalı bir taban bulunmuştur. Kuzey-güney yönünde uzanan duvarın kuzey ucunda, hamamla bağlantısını belirlemek amacıyla yapılan sondajda, duvarların farklı olarak doğu-batı yönünde başka bir duvarla kesildiği görülmüştür. Her iki duvar arasında bağlantı yoktur. Kuzey Kilisesi narteks duvarı ile ortaya çıkarılan bu duvar birbirine paraleldir. Aralarında 1.25 m.'lik bir mesafe bulunmaktadır. Duvarın üzerinde geç dönem su sistemine ait kükler özgün konumundadır.

The excavations and cleaning work conducted at ancient Antioch in Pisidia in the 2005 season began on September the 24th and lasted for two months. This work was carried out by archaeologists Ö. Çomak and Ş. Gümüş under the direction of A. Harmankaya, Director of the Yalvaç Museum, and with Asst. Prof. Dr. M. Büyükkolancı as consultant. The work above all, aimed at cleaning and at the arrangement of the architectural blocks that were scattered around the visitors' route and in the main structures such as in the theatre, the St. Paul's Basilica, Cardo Maximus and Decumanus Maximus, in the Central Basilica, Tiberia Platea, in the Augustus Temple and its environs, in the Nymphaeum and the bathhouse. Excavation work was carried out only in the eastern part of the bathhouse and in the main street to the west of the theatre (Plan 1).

Plan 1 Pisidia Antikheiası kent planı
Plan 1 City plan of Antioch in Pisidia

Plan 2 Kuzey Kilisesi
Plan 2 The North Church

2. Kuzey Kilisesi (Plan 2):

Hamamın doğu sınırının belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmalarında, doğu alanında *in situ* olarak korunmuş büyük bloklar kazının yoğunluk noktasını oluşturmuştur. Bu kenetli temel duvarı doğuya doğru açıldığından ortaya çıkarılan yapının, bazilikal planda, temelde kenetli büyük blokların kullanıldığı üç nefli, iki apsisli korunmuş üç apsisli bir kilise olduğu anlaşılmıştır. Uzunlaşmasına dikdörtgen planlı inşa edilmiş olan yapının dıştan boyutları 42×23.50 m.'dir. Yapının doğusunda ana apsis dışarıya taşan üç cepheli içte yarımyuvarlak formdadır. Apsisin içinde yapılan synthonon yapısı bulunamamıştır. Kilisede stylobat blokları üzerinde sütunların oturacağı alanlar görülmemiştir. Kuzey nef 4.05 m., orta nef 10.10 m. genişliktedir. Güney nef tam olarak açılmamıştır, ancak kuzey nefin ölçülerinde olması gerekdir. Ana apsisin önündeki girişinin 2.55 m. boyutunda eşik taşı vardır. Ana apsis tabanı yüksektir ve içinde üç adet Bizans Dönemi mezar bulunmaktadır. Mezarlardan iki tanesi açılmış ancak buluntu vermemiştir. Ana nef güneyden açılmış 2.04 m. uzunluğundaki bir başka kapı ile de giriş sağlanır. Bazilikaya kuzey girişinin 1.40 m. uzunluğundaki kapı ile sağlanır. Kapılarda sadece eşik taşları korunmuştur. Mil yuvaları tek kanatlı kapının varlığını gösterir. Binada yapı malzemesi olarak yerel gri renkte kesme blok taşlar dışında Roma Dönemi yapılarından sökülerken getirilmiş bloklar kullanılmıştır. Bloklar moloz taşlardan kireç harcı kullanılan bir temel üzerine yerleştirilmiştir. Duvarın üst yapısında kireç harçlı moloz taşlar kullanılmıştır. Kilisenin üç nefinde de farklı taban döşemeleri tespit edilmiştir. Kuzey nefi bitişik olarak eklenen geç dönem mekanı da kırık mermer parçalarından yapılan mozaik benzeri döşeme çok az korunmuştur.

1. Excavations at the Bathhouse and in the Eastern Area:

In the second stage of the work in 2004, the upper deposition layer to the east of the bathhouse was removed. The work in 2005 continued in this area in order to identify the border between the bath complex and the palaestra. Excavations began in the area between the narthex of the North Church and the bathhouse towards the south, where a wall 1.10 m. w., 1.10-1.30 m. h. and extending 38.50 m. in a north-south direction was uncovered. In the southern part, an extension of 1.20 m. in a westerly direction was found, but it was understood that the rest of this wall was destroyed. To the north of the east-west wall, a floor of thick plaster was found at a depth of 1.00 m. A sounding trench was dug at the northern end of the north-south wall, to determine its connection to the bathhouse and it was seen that the walls were intersected by another wall extending in an east-west direction. These two walls are not connected to each other; however, this newly exposed wall is parallel to the narthex wall of the North Church, only 1.25 m. away. Water pipes dating from later periods are *in situ* on the walls.

2. The North Church (Plan 2):

Work that was conducted to identify the eastern border of the bathhouse focused around the large *in situ* blocks in the eastern area. This foundation wall joined together by clamps was further exposed eastwards and it was understood to belong to a three-aisled basilical church, two of whose three apses are preserved. This oblong structure measures 42×23.50 m. on the exterior. The

Kuzey nef içindeki bölüme de ise 0.30×0.30 m. boyutlarındaki tuğlalardan oluşan bir taban döşemesi vardır. Güney kesimde harçlı taban yer alır. Güney iç nef duvarı üzerinde kesme taşlardan yapılmış mozaik çok az korunmuştur. Ele geçen kısıtlı veriler, binanın üst yapısı hakkında öneri getirmeyi zorlaştırmaktadır. Kilisenin batısında, geçen yıl salon olarak tanımlanan ancak bu yıldı kazılar sonucunda bazilikanın narteksi olduğu anlaşılan mekan yer almaktadır. Narteksin kuzeyinde daha geç dönemde ait, kilise ile birleşik ek birimler vardır. Narteksten neflere geçiş tespit edilememiştir. Narteksin kireçli kırmızımsı bir harçta yerleştirilmiş kırık mermer parçalarından oluşan tabanı yer yer korunmuştur. Üst örtüsü hakkında bir şey söylemek mümkün değildir.

Kilisenin yapım sürecinin iki evredeoluştuğu söylenebilir. Birinci evrede üç nefli bazilika inşa edilmiş, ikinci evrede geç bir dönemde kuzey nefe eklemeler yapılmıştır. Kilisenin kuzey nefinde bulunan üç bronz sikke geç dönemde aittir. Sütun başlıklarının işçiliği erken dönemi göstermesine rağmen devşirme olduğu için tarihleendirme de etken değildir. Konumu itibarıyle de kentte hakim bir noktadadır ve St. Paul Kilisesi'ni görmektedir. Bazilikal yapının ilk evresinin, başlıklar ve kenetlerin kullanımı nedeniyle İ.S. 6. yy.'ın sonrasında yapıldığı söylenebilir.

3. Cordo Maximus Caddesi:

Decumanus Maximus ve Cordo Maximus caddelerinin kesiştiği noktada Cordo Maximus Caddesi'nin güneye doğru olan kesiminde yürüme seviyesine kadar temizlik yapılmıştır. Caddenin devamını görmek amacıyla 2.50 m. güneye doğru bir çalışma alanı planlanmıştır. Bu çalışma sırasında caddenin başlangıcı ile altından geçen tahliye kanalının daha önceki dönemde tahrif edildiği görülmüştür. Tahliye kanalının her iki yanında temiz su sistemine ait *in situ* künklər tespit edilmiştir. 2.00 m. yüksekliğindeki dolgu toprak kaldırılmış olmasına rağmen cadde döşeme taşları bulunamamış, sadece doğu kesimde birkaç taşın korunduğu görülmüştür. Caddenin doğusundaki alanda yer yer geç dönemde istinat duvarları yapılmıştır.

4. Ana Cadde Kazı Alanı (Plan 3):

Kent planının anlaşılması ve kent içi caddelerin konumunun tespitine yönelik ikinci çalışma alanı, Decumanus Maximus Caddesi'nden tiyatronun sonunda güneye doğru ayrılan cadde olarak belirlenmiştir. Güneye doğru yeni açılan 10.00 m.'lık bölümde, her iki yönde kaldırım ve yol döşeme taşları sağlam olarak ortaya çıkmıştır. Caddenin doğu yönünde kaldırımın yanından başlayan ve güneye doğru devam eden bir mozaik döşeme bulunmuştur.

main apse is three-sided on the exterior and semicircular on its interior. No synthronon was identified within the apse and on the stylobate blocks there are no identifiable traces to indicate where the columns stood. The northern side aisle is 4.05 m. w. and the central nave is 10.10 m. w., the southern side aisle, which has not yet been uncovered, is expected to have the same width as the northern one. In front of the main apse is a threshold block 2.55 m. long. The floor of the main apse is raised and three Byzantine tombs were found in it; two of the tombs were excavated but they produced no small finds. A doorway 2.04 m. w., located in the south wall also leads into the nave as well as a further doorway 1.40 m. w. which provided access from the north. Only the thresholds of these doors were preserved and it was understood from the holes for the pins, these doors consisted of a single wing. The structure was built from local cut grey stone blocks and from spolia gathered from structures dating from the Roman period. The blocks were placed upon a foundation of rubble bound together with lime mortar. In the upper parts of the walls rubble was also used together with lime mortar. Each of the three aisles of this church has a different type of floor. In the late period annex that adjoins the northern aisle only a very little of the mosaic-like flooring made from broken marble fragments has survived. The northern aisle has a floor of 30x30 cm. fired clay bricks, while the southern aisle has a mortared floor. Very little of the mosaic work of the inner wall of the southern aisle remains today. The available data does not help us to establish the nature of the building's superstructure. To the west of the church is the narthex, which had been identified as a hall the previous year. To the north of the narthex there are adjoining annexes dating from later periods. Access from the narthex into the nave could not be identified. The floor of the narthex is of a mosaic-like pavement of marble fragments set into a reddish lime mortar and it is badly preserved. It is not possible to say anything concerning the superstructure of the narthex either.

However one can state that this church underwent two phases of construction: in the first phase the three-aisled basilica was built and during the second phase at a later date, the annexes were built adjoining the northern aisle. The three bronze coins that were uncovered in the northern aisle are much later in date and the column capitals dating from earlier periods do not help in dating, as they are spolien. The church is located at a point dominating the entire city and the Basilica of St. Paul is visible. One can say that the first phase of the church dates from the end of the 6th century from the use of the capitals and the clamps.

Plan 3 Ana cadde ve mozaikli alan
Plan 3 The Main Street and the mosaic pavement

Korunagelen alanlarda, panolar içerisinde mavi, beyaz, yeşil, pembe ve kahverenginin hakim olduğu geometrik ve bitkisel motifler, rozetler görülmektedir. Ortadaki bir panoda ise aslan ya da benzeri bir hayvana ait olabilecek arka bacaklar tespit edilmiştir. Mozaik döşemenin çevresi bitkisel motifli bir bordürle sonlanmaktadır. Cadde de düşmüş halde yatan sütunlar, kaldırımların arkasında revaklı bir düzenlemenin olduğuna; kaldırımların üzerindeki eşik taşıları da, bu revaklı alanın arkasındaki dükkân ya da konutların varlığına işaret eder.

5. Nymphaeum:

Nymphaeum ve çevresindeki çalışmaya yapının çevresindeki ot temizliği ile başlanmıştır. Nymphaeum içerisindeki ot ve moloz temizliği bitirildikten sonra yapı içerisinde atıl ve dağınık durumdaki mimari bloklar dışarı çıkarılmıştır. Nymphaeum'un batısındaki alanda,

Res. 1 Nymphaeum buluntusu Marsyas
Fig. 1 The head of Marsyas, found at the Nymphaeum

3. The Cardo Maximus:

Cleaning work was carried out at the junction of the Cardo Maximus and the Decumanus Maximus extending towards the south, down to pavement level. A work area of 2.50 m. southward was envisaged to clarify the extension of the street. During the course of the work, it was seen that the beginning of the street, as also the drainage canal beneath, were damaged. Flanking the drainage canal are in situ pipes for the distribution of fresh water. Following the removal of a 2 m. depth of accumulated deposition, the pavement of the street could not be found, only a few blocks in the eastern part were preserved. In the area to the east of the street, in places supporting walls were built during later periods.

4. Excavation Area in the Main Street (Plan 3):

To clarify the city layout a second work area was chosen, the street that branches off southward from the Decumanus Maximus by the theatre. A 10-meter section of this street was exposed extending southward and the sidewalk and street pavement blocks were discovered intact. On the eastern side, a mosaic starting by the pavement and extending southwards was uncovered. In the surviving areas there are geometric and vegetal motifs and rosettes within panels, dominated by blue, white, green, pink and brown colours and in the central panel are the hind legs of an animal, possibly a lion. The mosaic is framed by a border of vegetal decoration. The columns lying in the street indicate colonnades and the threshold blocks indicate that there were shops or houses behind these colonnades.

düzenlenen bloklar; arşitrap parçaları, temel blokları, üst yapıya ait soffit ve mimari parçalar, taş künklerden oluşmaktadır. Nymphaeum önündeki tesviye çalışmada yüzeyde, kuzey güney yönünde iki paralel duvar ortaya çıkarılmıştır. Kuzey güney yönünde paralel uzanan her iki duvarın bu konumuya işlevini anlamak zordur. Bu duvarların işlevi gelecek yıllarda yapılacak çalışmalarla açığa kavuşacaktır. Çalışmalar sırasında mimari bir kabartmaya ait mermer Marsyas (Pan) başı sağlam ve mermer bir figürin başı, ön yüzü ve başın arkası kırık olarak bulunmuştur (Res. 1).

6. Kent İçi Temizlik ve Mimari Blokların Düzenlenmesi:

Res. 2 Mimari bloklar düzenlendikten sonra
Fig. 2 The architectural pieces arranged in groups

Ot temizliği ve mimari blokların düzenlenmesi şeklinde gerçekleşmiştir (Res. 2). Decumanus Maximus ve Cordo Maximus caddelerinin yüzey temizlikleri yapılmış; Cadde döşeme taşlarından sökülenlerin bir kısmı yerlerine konulmuştur. Tiyatronun güneyindeki alanda dağınık durumda bulunan arşitrap blokları, taş künkleri, sütunlar, sütun başlıklarları, mezar stelleri ve farklı mimari parçalar gruplandırılmıştır. Benzer bir çalışma Merkez Bazilika'da gerçekleştirilmiştir. Burada daha önceki yıllarda yapılan kazılarda çıkarılmış olan mimari parçalar yine cinslerine ve boyutlarına göre düzenlenmiş ve alanda sergilenmiştir. Cordo Maximus Caddesi'nin batısında da dağınık durumda mimari bloklar düzeltildi; Tiberius Alanı'nın taş döşemesinin tespitine yönelik temizlik çalışması yapılmış ve döşemenin alanın kuzeyinde kısmen korunduğu görülmüştür. Agustus Tapınağı ve St. Paul Kilisesi çevresinde ot ve moloz temizliği yapılmış; kentin kuzeybatı surlarının ön kesimindeki moloz duvarın alt boşlukları onarılmıştır.

5. The Nymphaeum:

Work at and around the Nymphaeum began with cleaning away the rubble and vegetation. After this cleaning work, the pieces of architectural sculpture that were lying around were removed to the west of the structure. These pieces included architrave fragments, foundation blocks, soffits and architectural fragments belonging to the superstructure as well as stone pipes. During the levelling work in front of the nymphaeum, two parallel walls, extending in a north-south direction were discovered. The function of these parallel walls will only be clarified during the course of subsequent work. A marble head of Marsyas (Pan) belonging to an architectural relief and also a marble head of a figurine, whose face and back of the head are damaged, were discovered (Fig. 1).

6. Cleaning Work in the Urban Area and the Arrangement of Architectural Blocks:

The surfaces of the Cardo Maximus and the Decumanus Maximus were cleaned of vegetation and some flagstones were fitted back into place. In the area to the south of the theatre, the architectural pieces, architrave blocks, stone pipes, columns, capitals and tomb steles lying scattered about were arranged into groups (Fig. 2). This same work was also carried out by the Central Basilica and the architectural fragments that had been uncovered in previous campaigns were likewise arranged in groups. The scattered architectural pieces lying to the west of the Cardo Maximus were arranged and cleaning work was also conducted in order to identify the flooring of the Tiberia Platea and it was seen that the part of the pavement was preserved but only in the northern part. The vegetation and rubble in and around the Temple of Augustus and St. Paul's Church were taken away and the holes in the lower part of the rubble wall, in front of the northwestern fortifications, were repaired.

Selinus Antik Kenti Şekerhane Köşkü 2005 Yılı Belgeleme Çalışması

Documentation Work at the Şekerhane Köşkü at Ancient Selinus in 2005

Seher TÜRKMEN – Gülcen DEMİR

Gazipaşa İlçesi, Koru Mahallesi’nde yer alan Selinus Antik Kenti, Şekerhane Köşkü (Res. 1), 2005 yılı kazı, çevre düzenlemesi, belgeleme ve çevre düzenleme çalışmaları, 2003 yılında gerçekleştirmiş olduğumuz kazı ve sondaj çalışmasının devamı niteliğindedir. 2003 yılında, köşkün üst katındaki dolgu toprağı tamamen temizlenmiş (Res. 2), içinde ve etrafında sondaj çukurları açılmış ve bunun sonucunda da iki evreli bir yapı olduğu kesin olarak anlaşılmıştır. Buna göre yapının, birinci evresinde (Roma Dönemi) anıtsal bir tapınak veya mezar iken, ikinci evresinde (Selçuklu Dönemi) bir av köşküne dönüştürüldüğü mimari buluntular ile kanıtlanmıştır.

Bitki temizliği sırasında köşkü çevre çevre saran yaklaşık kare planlı temenos duvarının iç kısmında ve yaklaşık 10 m. uzaklıkta ikinci bir duvar kalıntısının izine rastlanmıştır. Bu duvarın fonksiyonunun anlaşılması için doğu ve kuzey sondaj çukurları olmak üzere iki adet kazı alanı belirlenmiştir.

Res. 1 Şekerhane Köşkü
Fig. 1 Şekerhane Köşkü

The 2005 work at the Şekerhane Köşkü (kiosk/pavilion) in ancient Selinus (Fig. 1), situated in the Koru quarter of Gazipaşa, included excavations, landscaping, documentation and cleaning works, a continuation of our soundings and excavations of 2003. The deposit on the upper story of the kiosk was cleaned during 2003 (Fig. 2) and soundings dug inside and outside showed that this structure underwent two distinct construction phases: firstly, in the Roman period, when the structure was a temple or a monumental tomb and secondly, during the Seljuk period when it was converted into a hunting pavilion.

During the removal of vegetation, the remains of a second encircling wall were identified, about 10 m. inside the temenos wall, that entirely surround the pavilion. In order to clarify the function of this wall, two sounding trenches were planned, on the east and north sides.

Res. 2 Şekerhane Köşkü üst kat
Fig. 2 The upper floor of the Şekerhane Köşkü

Res. 3 Temenos duvarı sondaj çukuru
Fig. 3 The excavation trench by the temenos wall

Temenos duvarının doğusunda doğu-batı istikâmetinde açılan sondaj çukurunda (Res. 3), temenos duvarından dikine doğru 76 cm. genişliğinde 4.40 cm. uzunluğunda bir duvar tespit edilmiştir. Bu duvari 3.22 m. uzunluğunda ikinci bir duvarın kestiği görülmüştür. Bu da iki mekan anlamına gelmektedir. Harç kullanılmadan örülümuş olan duvarlar, yapının birinci evresine ait kabartmalı devşirme mermer parçalarından oluşmaktadır. Ancak çok az bir bölümü kazılan alanda, duvarları mimari bir plan dahilinde tanımlamak oldukça zordur. Gelecek yıllarda kazının devamı halinde mümkün olabilecektir. Devşirme malzemelere bakarak duvarların Selçuklu Dönemi'nde yapıldığını ve köşke ait müstemilatlar olduğu söylenebilir.

Yüzey toprağının yaklaşık 10 cm. kadar altında bulunan duvarların içinde yer alan heykel ve mimari parçalar çalınma tehlikesine karşı Bölge Kurulu'ndan gerekli izin alındıktan sonra Alanya Müzesi'ne taşınmıştır.

Aynı alanda temenos duvarından 10.80 m. uzaklıkta avlu içinde ve bu duvara paralel, yaklaşık 50 cm. yükseliğinde, 109 cm. genişlikte harç ve moloz taşlarından örülümiş iki basamaklı diğer bir duvarın varlığı tespit edilmiştir. Aynı yerde yüzeyde, mermer bir insan yüzü (Res. 4) ile köşkün batı duvarı kenarında mermerden kabartma bir el parçası bulunmuştur.

Temenos duvarının kuzeyinde 2x5 m. ölçülerinde ikinci bir sondaj çukuru açılmıştır. Burada doğu sondaj çukurunda tespit edilen iki basamaklı duvarın devam ettiği anlaşılmıştır.

Heberdey 19. yy.'da kente yaptığı seyahatte gördükleri "Reisen in Kilikien" isimli eserinde anlatırken, köşkün bulunduğu yeri tanımlayarak, yapı etrafında bir sütunlu avludan bahsetmektedir. Temenos duvarı boyunca devam eden bu iki basamaklı duvarın Heberdey'in bahsettiği sütunlu avlunun stylobati olduğu kanısındayız.

Res. 4 İnsan yüzlü mermer kabartma
Fig. 4 A human face carved in marble

In the sounding trench (Fig. 3) in the eastern part of the temenos wall, another perpendicular wall 0.76 m. in width and 4.40 m. in length was exposed. It was seen that this wall was intersected by another wall 3.22 m. in length which suggests the presence of two rooms here. These dry walls, built without mortar, employ reused decorated blocks belonging to the first phase of this structure. As the excavated area is very limited, it is not possible to clearly identify the architectural context of the walls and this will be one of the aims of future excavations here. From the use of these spolia blocks, one can suggest that these walls were part of the auxiliary buildings attached to the Seljuk period pavilion.

As these walls were uncovered only 10 cm. below ground level, the decorated spolia material was transported to Alanya Museum, with the permission issued by the Regional Committee of Cultural and Natural Heritage, because of the risk of this material being looted. These spolia include fragments of statues, such as carved drapery and also architectural fragments belonging to column capitals and friezes etc.

In this same area another wall ca. 50 cm. h. and 109 cm. w. built from rubble and mortar forming two steps was identified, extending 10.80 m. distant from and parallel to the temenos wall. A carved marble human face found lying on the surface (Fig. 4) and a carved relief of a human hand by the western wall of the pavilion were also found in this same area.

In the northern part of the temenos wall, a second sounding trench of 2x5 m. was dug. It was seen that the two-stepped wall identified in the eastern trench, also continued here.

In his Reisen in Kilikien, Heberdey states that the pavilion in the 19th century was surrounded by a colonnaded courtyard. We are of the opinion that this two-stepped

Yapının mimari evrelerini detaylandırmak için yapılan çizim çalışmaları ekip üyelerimiz Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesi Müdürü Prof. Dr. A. Hoffmann ile C. Winterstein, J. Zimmermann ve D. Keller tarafından gerçekleştirılmıştır.

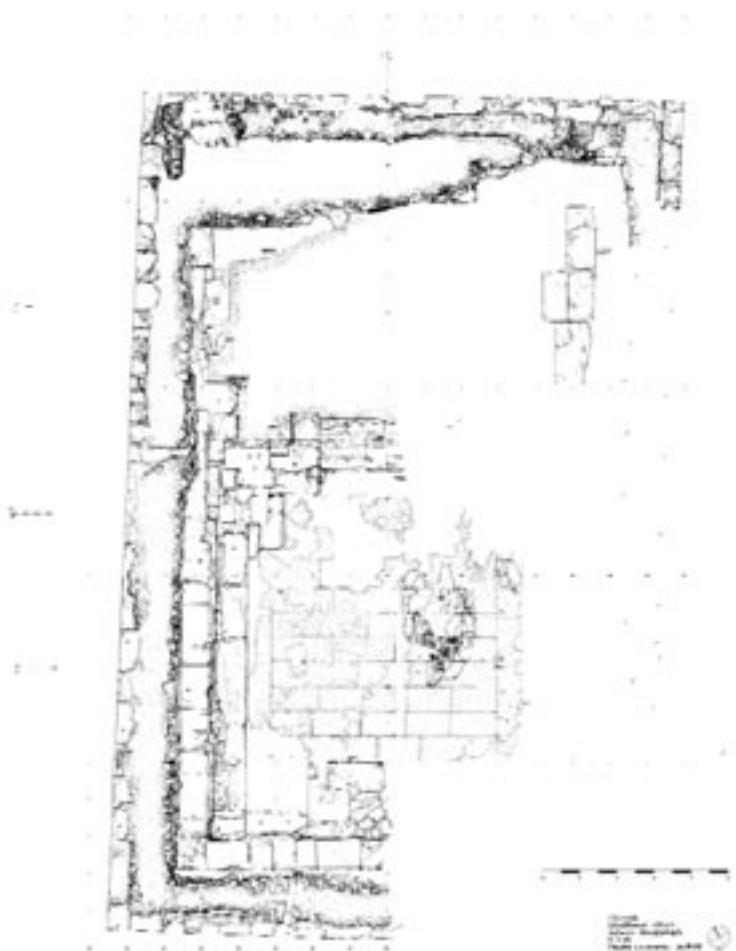
Eldeki bulgulara göre; Şekerhane Köşkü, etrafı temenos duvarı ve sütunlu avlu ile çevrili bugünkü hali ile tek katlı, üç cephesi düzgün kesilmiş rektagonal taşlarla kaplı, kuzey cephesinde kemerli kapısı ve yanında eyvanı bulunan iç içe iki oda ve üst kata çıkan merdivenden oluşmaktadır. 2003-2005 yıllarındaki çalışmalarımız sonucu yapının Roma Dönemi'nde pronaos ve naos bölümleri bulunan mermer kabartmalarla süslü, bir tapanak veya anıt mezar iken Selçuklu Dönemi'nde Roma Dönemi yapısının etrafının tamamen rektagonal taşlarla kaplandığı ve bir kabuk duvar oluşturulduğu, ön cepheye eyvan yerleştirilerek bir av köşkune dönüştürüldüğünü söyleyebiliriz.

Üst kat zeminin mermer dösemeleri ile bunların izleri, korumak amacıyla kumla kapatılacak, yapıya giriş ve çıkışları önlemek amacıyla da giriş bölümünde demir kapı yaptırılacaktır.

wall extending along the temenos wall belongs to this colonnade mentioned by Heberdey.

Architectural drawings of the structure were prepared in detail by Prof. Dr. A. Hoffmann, Director of German Archaeological Institute's Istanbul branch, and C. Winterstein, J. Zimmermann and D. Keller, also of the same institute.

Data available to hand describes the Şekerhane pavilion in its present state as a single-storeyed structure, faced with dressed rectangular blocks on three sides and with an arched doorway and an iwan next to it on the northern facade, comprising two rooms and a staircase leading up, surrounded by a temenos wall and with a colonnaded courtyard. Our work in 2003-2005 has shown that this structure was originally a Roman temple or a monumental tomb, consisting of a pronaos and naos, decorated with carved marble reliefs, and that it was converted into a hunting pavilion during the Seljuk period when it was faced by rectangular blocks and an iwan was built on its front.

Plan 1 Şekerhane
Köşkü üst kat planı
*Plan 1 Plan of the
upper floor of the
Şekerhane Köşkü*

Part Seferi'nden dönerken bu kente ölen Roma imparatorlarından Traianus anısına yapılmış bir kenotaph veya imparatorluk kültü tapınağı olduğu kesin olarak anlaşılan yapının çizim ve belgeleme çalışmalarına 2006 yılında da Alman Arkeoloji Enstitüsü desteği ile devam edilecektir.

It is planned to cover the marble floor of the upper story with sand in order to protect it and an iron door will be placed on the entrance to this structure in order to control access to it.

It has been clearly understood that this structure was either a cenotaph honouring the Emperor Traianus, who passed away at Selinus during his return from his Parthian expedition, or it was a temple dedicated to the cult of the Emperors. Architectural drawing and documentation work will continue in 2006 with the support of the German Archaeological Institute.

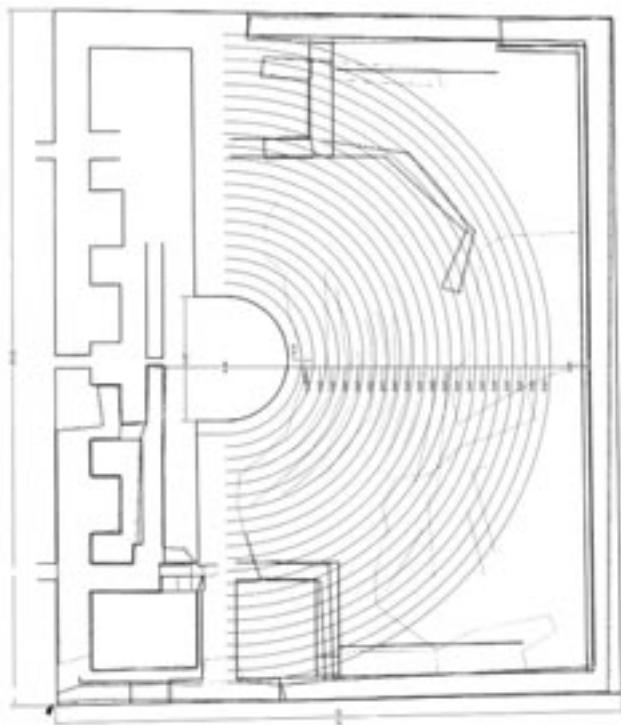
Selinus Antik Kenti Odeon Kurtarma Kazısı ve Rölöve Çalışmaları

Rescue Excavations and Relevé Work at the Odeon of Ancient Selinus

Seher TÜRKMEN – Arif GAFFAROĞLU – Gülcen DEMİR

Selinus Antik Kenti, Gazipaşa İlçesi'nin Koro Mahalle'sinde yer almaktır. Kentin akropolü denize doğru uzanan kayalık bir tepenin üzerinde kurulmuştur. Tepe ile Hacımusa Çayı arasında kalan düzlükte ve tepenin yamaçlarında kentin diğer önemli yapıları olan hamam, Şekerhane Köşkü, nekropol, odeon ve agora yer almaktadır.

Akropolun kuzeybatı yamacında, kente hakim konumda odeon, tepenin yamacına oyularak yapılmış olup 33.26x27.23 m. ölçülerde dikdörtgen planlı bir yapıdır.

Plan 1 Selinus Odeonu planı
Plan 1 Plan of the Odeon at Selinus

The ancient city of Selinus is located in the Koro quarter of Gazipaşa, bordered by the sea to the south and the Hacımusa creek to the west. The acropolis is located on a rocky hill extending toward the sea. The important structures of the city, namely the bathhouse, the Şekerhane Kiosk, necropolis, odeon and agora, are located on the flat area between the hill and the Hacımusa creek.

The Odeon on the northwest slope of the acropolis overlooks the city and is a rectangular structure of 33.26x7.23 m. hewn from the slope. Apart from the northern wall, the other walls in part remain standing.

Cleaning and excavation work was initiated at the Odeon by a team including archaeologists G. Demir and A. Gaffaroglu under the direction of S. Türkmen, the Alanya Museum Director, which entailed cleaning and the removal of vegetation, stones and deposited material. Following this cleaning work, the cavea of the structure, which sits in the bedrock and which was completed by a mortar filling in places, was exposed. The rows of seats were mainly destroyed, a consequence of agricultural activities and the bedrock was exposed in most areas. It was therefore, not possible to identify exactly the number of rows of seats. However, a very few rows of seats cut into the bedrock in the middle, starting from the orchestra, have in part survived and calculations from these remaining steps suggest a total of 20 rows of seats for the cavea.

A second wall extending parallel to the eastern and western walls and forming a corridor 1 m. w. was also uncovered. There are two rooms measuring 4.75x3.30 m. placed symmetrically in front of these corridors. The doorways and floors of these rooms could not be determined but traces indicate a vaulted superstructure. We are of the opinion that these rooms were built to support the rows of seats built on top of them.

Çevre duvarlarından kuzey duvarı dışında diğerleri kısmen ayaktadır.

Müze Müdürü S. Türkmen başkanlığında, arkeologlar G. Demir ve A. Gaffaroglu'ndan oluşan bir ekip tarafından başlatılan temizlik ve kazı çalışmaları, odeonun en üst seviyesinden itibaren birikmiş olan taş, toprak, bitki ve dolgu malzemesi temizliği şeklinde yapılmıştır. Bu temizlik sonucunda yapının doğal kayaya oyulmuş yer yer harçlı dolgu malzeme ile tamamlanmış olan oturma sıraları açığa çıkartılmıştır. Oturma sıraları tarım nedeniyle tahrip edilmiş olduğu için çoğu bölümde anakaya açığa çıkmıştır. Bu nedenle basamak sayısını kesin olarak tespit etmek mümkün olamamıştır. Ancak orkestradan başlamak üzere orta kısmında doğal kayaya oyulmuş bazı basamaklar nispeten mevcuttur. Bunlar baz alınarak yapılan hesaplamalarda oturma sıralarının 20 basamaktan oluştugu tahmin edilmektedir.

Yapının doğu ve batı duvarlarının iç kısmında duvarlara paralel olarak uzanan yaklaşık 1 m. genişliğinde dar bir koridor oluşturan ikinci bir duvar bulunmuştur. Bu koridorların önünde simetrik olarak 4.75x3.30 m. ölçülerinde iki adet kare planlı mekan bulunmaktadır. Bu mekanların giriş kapıları ve taban seviyeleri tespit edilememiştir. Kalan izlerden tonozlu oldukları anlaşılmaktadır. Bu mekanların büyük olasılıkla üst oturma sıralarını taşımak üzere yapılmış olduğu kanısındayız.

Orkestra ve sahne bölümündeki kazı çalışmalarımızda yaklaşık 2.30-2.50 m. derinliğe inilmiştir. Bunun sonucunda orkestra ve sahne bölümlerinin tamamen, 50-60 yıl önce başlamış tarım faaliyetleri nedeniyle tahrip edilmiş olduğu ve ancak temel seviyesinde korunduğu görülmüştür. Yapının batı dış duvarında ana giriş olduğunu düşündüğümüz bir kapı açıklığı görülebilmektedir. Buradan dikdörtgen planlı bir giriş odasına girilmektedir. Bu odadan da ikinci bir kapı aracılığıyla orkestra ve sahneye giriş sağlamaktadır. Giriş odasına ait bu ikinci kapının orijinal eşik taşları, mil yuvaları ve kenet delikleri *in situ* olarak açığa çıkartılmıştır. Ayrıca buradaki kazı çalışmaları sırasında bronzdan döküm teknigi ile yapılmış kapı menteşesi bulunmuştur. Menteşe ahşap kapıyı taşıyan alt veya üst sövelerden birine ait olmalıdır.

Orkestranın 6 m. çapında at nalı şeklinde olan temel izleri ortaya çıkartılmıştır. Sahne binasının ise, 4 adet aedikulasına ait temele ve arkasında kalınca destek duvari tespit edilmiştir. Orkestra ve sahne binasının tam orta ekseninde, temelde drenaj için yapıldığını düşündüğümüz bir açıklık görülebilmektedir. Aedikulaların destek duvari arkasında, batıdaki giriş mekanının ikinci kapı eşiği hizasında kuzeye doğru uzanan muhtemelen sahne bölümünün kuzey duvarı olabilecek bir duvar kısmen açığa çıkartılmıştır.

Res. 1 Odeon kazı çalışmaları
Fig. 1 Excavation work at the odeon

Our work in the orchestra and stage building reached a depth of 2.30-2.50 m. It was understood that both the orchestra and the stage building were entirely destroyed and are preserved only at foundation level, due to agricultural activities that were initiated about 50-60 years ago. There is a doorway in the western wall, which was probably the main entrance to the structure. This doorway opens into a vestibule, which further leads into the orchestra and the stage building. Of this second doorway of the vestibule, the original threshold stones, the holes for the jamb shafts and holes for the clamps were uncovered in situ. In addition, during the course of excavations here, a door-hinge of cast bronze was uncovered. This hinge must have belonged to one of the upper or lower jambs supporting the timber door.

The horseshoe shaped foundation walls of the orchestra, of a diameter of 6 m., were also exposed. Of the stage building, the foundations of four aediculae, as well as a thick supporting wall behind, have been uncovered. On the central axis of the orchestra and the stage building there is a canal within the foundations for drainage. Behind the supporting wall of the stage building a wall was exposed, extending northward on the same line as the second doorway of the vestibule to the west; this wall is thought to be the north wall of the stage.

Considering the presence of symmetry in this plan, another entranceway and a vestibule on the eastern side are to be expected. No threshold stones could be found and this part of the eastern wall has not as yet been excavated.

During the course of excavations at the orchestra and the stage building, amphorae and pots that had been deliberately placed within the foundations were found. This in situ pottery had been broken over the course of time and the shards of these vessels were collected and were taken to the museum to be restored. The fact

Yapının simetrik planı göz önünde tutulduğunda, odeonun doğu bölümünde de bir giriş kapısı ve giriş mekanının olması gerekmektedir. Giriş odasının önünde bulunması gereken eşik taşının mevcut olmadığı görülmüştür. Doğu duvarının bu bölümü henüz kazılmamıştır.

Orkestra sahne kazısı sırasında temele özellikle bırakılmış amfora ve çömlekler rastlanmıştır. Bunlar zaman içinde oldukları yerde kırılmışlardır, parçalar toplanarak müzede tamamlanmıştır. İçerisinde hayvan kemигine ait parçaların bulunması, bu kapların temele yapının inşası sırasında tanrı Dionysos adına konulmuş olan adak yemeklerine ait olabileceği görüşünü akla getirmektedir.

Yöre halkından edinilen bilgiye göre sahne bölümünün 1970 yıllarına kadar kısmen ayakta olduğu bu tarihten sonra muz tarımı yapmak amacıyla dinamit kullanılarak yıkıldığı öğrenilmiştir. Bu nedenle Selinus Antik Kenti içerisinde halen devam etmekte olan tarım faaliyetinin (kamulaştırma/takas yapılarak) acilen yasaklanması için gerekli önlemlerinin alınması ve bekçi görevlendirilmesi gerekmektedir.

Bütün bu kazı çalışmaları sonunda; pişmiş topraktan yapılmış Hippokampus'a ait baş parçası (at başlı, balık gövdeli), 1 adet pişmiş toprak kase, 2 adet ağız kısımları kırık pişmiş toprak göz yaşı şişesi, 1 adet bronz kantar, bir adet bronz menteşe, 10 adet bronz Roma-Geç Roma ve Bizans dönemlerine ait sikke, 1 adet kireç taşı ostothek kapağı ve 1 adet, İmparator Antoninus Pius'a (?) ait olduğunu düşündüğümüz figürün parçası ele geçmiştir.

Sonuç olarak; yamacı oturtulmuş dikdörtgen planlı yaklaşık 20 basamaklı cavea'ya sahip at nali şeklinde orkestrası ve 4 adet aediculalı bir sahne binasından oluşan odeonun Roma ve Bizans Dönemi'nde kullanıldığı kesin olarak anlaşılmıştır. 2006 yılında yapının doğu duvarı önündeki girişin düzenlenmesi ve sahne binasının kuzey duvarının açığa çıkartılması ile rölöve çalışmalarının tamamlanması ve restorasyon projesinin hazırlanması planlanmıştır.

Odeondaki kazı çalışmalarımız Gazipaşa Belediye Başkanlığı'nın finansal ve işçi desteği ile gerçekleştirilmiştir.

Res. 2 Odeon. Kazı çalışmaları sonrası
Fig. 2 The excavated odeon

that animal bones were identified inside these pots may suggest that they were placed in these foundations as a feast offering to Dionysos during the course of its construction.

As was learned from the local inhabitants, the stage building was still partially standing until the 1970's when it was blasted with dynamite in order to begin the cultivation of bananas here. It is therefore an urgent necessity that the ongoing agricultural activities within the ancient city of Selinus be prohibited (through confiscation or exchange) and that a watchman be appointed to this site.

The finds uncovered during these excavations include a fired clay fragment belonging to the head of a hippokampos (a creature with the head of a horse and body of a fish), a fired clay bowl, two fired clay tear bottles with broken mouths, one bronze steelyard, one bronze hinge, ten bronze coins dating from the Roman – Late Roman and Byzantine periods, one limestone ostothek lid and one figurine fragment that is thought possibly to have belonged to a representation of the Emperor Antonius.

As a result of this work it was understood that the rectangular odeon structure resting upon the slope has a cavea of approximately 20 rows of seats, a horseshoe shaped orchestra and a stage building with four aediculae, and it was in use during the Roman and Byzantine periods. The aim of the 2006 campaign will be to excavate the eastern part of the structure and the northern wall of the stage building, to complete the relevé work and to prepare the restoration project.

These excavations at the Selinus Odeon could be carried out because of the financial and manpower support that was provided by the Gazipaşa Municipality.